

KATARZYNA WIZŁA-LIN

POSTRZEGANIE JĘZYKA MINNAN
PRZEZ JEGO RODZIMYCH UŻYTKOWNIKÓW
ORAZ SPOSÓB PRZEDSTAWIANIA
JĘZYKA MINNAN
W PRASIE NA HAJNANIE I TAJWANIE
W KONTEKŚCIE POLITYKI JĘZYKOWEJ
CHIN I TAJWANU

**Postrzeganie języka minnan przez jego rodzimych
użytkowników oraz sposób przedstawiania
języka minnan w prasie na Hajnaniu i Tajwanie
w kontekście polityki językowej Chin i Tajwanu**

Katarzyna Wizła-Lin

**Postrzeganie języka minnan
przez jego rodzimych użytkowników
oraz sposób przedstawiania języka minnan
w prasie na Hajnanie i Tajwanie
w kontekście polityki językowej
Chin i Tajwanu**

Poznań 2025

Projekt okładki:
Wydawnictwo Rys

Recenzja:
prof. Alfred F. Majewicz, UAM
dr hab. Irena Kałużyńska, prof. UW
dr hab. Joanna Grzybek, UJ

Copyright by:
Katarzyna Wizła-Lin

Copyright by:
Wydawnictwo Rys

Korekta:
Sebastian Surendra

Wydanie I
Poznań 2025

ISBN 978-83-68668-01-8

DOI 10.48226/978-83-68668-01-8

Wydanie:

Wydawnictwo Rys
ul. Kolejowa 41
62-070 Dąbrówka
tel. 600 44 55 80

e-mail: tomasz.paluszynski@wydawnictworys.com
www.wydawnictworys.com

Spis treści

Abstract.....	9
Wstęp.....	11
Przegląd wcześniejszych badań dotyczących postrzegania języków Hajnanu i Tajwanu.....	19
Badania na Hajnaniu.....	19
Badania na Tajwanie.....	21
1. Języki Hajnanu i Tajwanu: pochodzenie, polityka, postawy wobec języków.....	29
1.1. Języki Hajnanu i Tajwanu wśród języków obszaru ChRL i Republiki Chińskiej.....	29
1.1.1. Języki Hajnanu i Tajwanu.....	38
1.1.1.1. Języki Hajnanu.....	38
1.1.1.2. Języki Tajwanu.....	40
1.1.2. Pochodzenie języka minnan z Hajnanu i Tajwanu.....	43
1.1.2.1. Historia hainanhua, czyli języka hajnańskiego.....	44
1.1.2.2. Historia taiyu, czyli języka tajwańskiego.....	46
1.2. Polityka językowa na Hajnaniu i Tajwanie – historia i współczesność.....	47
1.2.1. Polityka językowa w Chinach.....	48
1.2.1.1. Chińska polityka językowa na przełomie XIX i XX wieku.....	50
1.2.1.2. Polityka językowa we wczesnej Republice Chińskiej.....	51
1.2.1.3. Polityka językowa na początku istnienia Chińskiej Republiki Ludowej.....	52
1.2.1.4. Polityka językowa w Chińskiej Republice Ludowej w latach 50. i do połowy lat 60.....	54
1.2.1.5. Polityka językowa w Chińskiej Republice Ludowej od połowy lat 60. do końca lat 80.....	58
1.2.1.6. Polityka językowa w Chińskiej Republice Ludowej na przełomie XX i XXI wieku.....	61
1.2.1.7. Obecna sytuacja polityki językowej w Chinach.....	66
1.2.1.8. Polityka językowa na Hajnaniu i sytuacja hainanhua.....	71
1.2.2. Polityka językowa na Tajwanie.....	74
1.2.2.1. Polityka językowa na Tajwanie przed 1895 rokiem.....	75
1.2.2.2. Polityka językowa na Tajwanie w czasach kolonizacji japońskiej (1895–1945).....	80

1.2.2.3.	Polityka językowa KMT od 1945 roku do lat 90. ..84	
1.2.2.4.	Polityka językowa Republiki Chińskiej od lat 90. .91	
1.2.2.5.	Obecna polityka językowa na Tajwanie	96
1.2.2.6.	Tożsamość Tajwańczyków	98
1.2.3.	Porównanie polityki językowej na Hajnaniu i Tajwanie	99
2.	Wyniki badań terenowych przeprowadzonych na Hajnaniu	101
2.1.	Metodologia badań terenowych na Hajnaniu	101
2.2.	Wyniki badań terenowych na Hajnaniu	103
2.2.1.	Analiza socjodemograficzna	103
2.2.2.	Używanie języków hainanhua oraz putonghua w codziennych sytuacjach	105
2.2.3.	Postawy badanych wobec nauki oraz używania języków hainanhua oraz putonghua	111
2.2.4.	Związek pomiędzy wiekiem, wykształceniem oraz płcią badanych a ich postawami odnośnie do używania języków hainanhua oraz putonghua	114
2.2.5.	Zróźnicowanie postaw badanych dotyczących używania i nauki języków hainanhua oraz putonghua w zależności od miejsca zamieszkania oraz miejsca i rodzaju pracy	118
2.3.	Dyskusja	126
2.3.1.	Komunikacja z członkami rodziny i znajomymi	126
2.3.2.	Język putonghua w edukacji i badaniach	127
2.3.3.	Język w pracy, w urzędach i w mediach	128
2.3.4.	Język hainanhua jako element tożsamości lokalnej	129
2.4.	Podsumowanie	129
3.	Analiza dyskursu gazety 海南日报 Hǎinán Ribào	131
3.1.	Cel badania i pytania badawcze	131
3.2.	Materiał badawczy	132
3.3.	Metodologia badań nad postrzeganiem hainanhua w prasie	132
3.4.	Wyniki i dyskusja	133
3.4.1.	Analiza kolokacji ze słowem hainanhua	133
3.4.2.	Mówienie w języku minnan na Hajnaniu – analiza konkordancji ze słowami 讲 shuō „mówić” i 讲 jiǎng „mówić, opowiadać”	138
3.4.2.1.	Język hainanhua jako wyznacznik lokalnej tożsamości	145
3.4.2.2.	Język hainanhua jako wyznacznik tożsamości hajnańskich społeczności za granicą	149
3.4.2.3.	Zainteresowanie obcokrajowców językiem hainanhua	156

3.4.2.4. Popularyzacja wiedzy na temat języka hainanhua ..	158
3.4.2.5. Miejsce języka hainanhua w systemie edukacyjnym.....	159
3.4.2.6. Język hainanhua jako język przeszłości	162
3.4.2.7. Nieprawidłowe użycia terminu hainanhua	163
3.5. Podsumowanie	163
4. Wyniki badań terenowych przeprowadzonych na Tajwanie	167
4.1. Metodologia badań terenowych na Tajwanie	167
4.2. Wyniki badań terenowych na Tajwanie.....	169
4.2.1. Analiza socjodemograficzna	169
4.2.2. Używanie języków taiyu oraz guoyu w codziennych sytuacjach	172
4.2.3. Postawy badanych wobec nauki oraz używania języków taiyu oraz guoyu	178
4.2.4. Związek pomiędzy wiekiem, wykształceniem oraz płcią badanych a ich postawami odnośnie do używania języków taiyu oraz guoyu.....	181
4.2.5. Zróznicowanie postaw badanych dotyczących używania i nauki języków taiyu oraz guoyu w zależności od miejsca zamieszkania oraz miejsca i rodzaju pracy	184
4.3. Dyskusja	194
4.3.1. Komunikacja z członkami rodziny i znajomymi	194
4.3.2. Języki w edukacji i badaniach.....	195
4.3.3. Język w pracy, w urzędach i w mediach	197
4.3.4. Język taiyu jako element tożsamości lokalnej	199
4.4. Podsumowanie	199
5. Analiza dyskursu gazety 自由時報 <i>Ziyóu Shíbào</i>	201
5.1. Cel badania i pytania badawcze	201
5.2. Materiał badawczy	202
5.3. Metodologia badań nad postrzeganiem taiyu w prasie	202
5.4. Wyniki i dyskusja	204
5.4.1. Analiza kolokacji ze słowem taiyu	204
5.4.2. Mówienie w języku minnan na Tajwanie – analiza konkordancji ze słowem 說 <i>shuō</i> „mówić”	211
5.4.2.1. Znaczenie obecności języka taiyu w sferze społecznej	216
5.4.2.2. Język taiyu jako element lokalnej tożsamości.....	219
5.4.2.3. Rola języka taiyu w polityce	223
5.4.2.4. Miejsce języka taiyu w edukacji	227

5.4.2.5. Język taiyu w muzyce i literaturze	228
5.4.2.5.1. Muzyka	228
5.4.2.5.2. Literatura	231
5.5. Podsumowanie	233
6. Wyniki badań a wskazówki UNESCO	237
6.1. Przekaz międzypokoleniowy języka	237
6.2. Bezwzględna liczba rodzimych użytkowników języka.....	238
6.3. Odsetek rodzimych użytkowników w całej populacji.....	238
6.4. Użycie języka w istniejących kontekstach (dziedzinach)	239
6.5. Wykorzystanie języka w nowych kontekstach i mediach	240
6.6. Materiały dydaktyczne do nauki języka.....	241
6.7. Postawy językowe, polityka językowa i status języka	243
6.8. Postawy członków społeczności wobec własnego języka	245
6.9. Ilość i jakość dokumentacji.....	245
Zakończenie	249
Teoretyczne podstawy oceny stopnia zagrożenia języków (Brenzinger i in.)	254
Bibliografia	259

Abstract

Hainan (an island and a province in the People's Republic of China – PRC) and Taiwan (an island, which together with many smaller ones, forms the Republic of China) are two places characterized by exceptionally high linguistic diversity. They are inhabited mostly by native speakers of languages belonging to the macro-Chinese language, but non-Chinese languages play an important role as well. The aim of the thesis is to explore the attitudes of native Minnan speakers towards their language and the representation of Minnan in the press in Hainan and Taiwan in the context of Chinese and Taiwanese language policy. The thesis addresses perceptions of the Minnan language from the subjective perspective – field research in the form of a survey, and from a broader perspective – discourse analysis of the press.

The research presented in the thesis shows that the situation of the Minnan language is varied. Hainanhua and Taiyu are spoken in two, in many respects different, countries that also differ significantly in their language policies. One might assume that native speakers' perceptions of the Minnan language and the image of the language in the press would therefore be very different as well. However, while there are significant differences, similarities are hard to ignore. There are several reasons for this situation.

First, the current language policies of China and Taiwan differ significantly. In China only putonghua can be used in education, media, at work and other formal situations. There is no place for Hainanhua. Taiwan has undergone democratization for over thirty years and Taiyu is allowed in all contexts but in reality it occupies a limited place alongside the dominant language i.e. Guoyu. Secondly, the historical language policies are similar from a general perspective. Both countries basically banned the use of languages other than the dominant language (China in 1949, Taiwan in 1946).

Thirdly, the perception of the Minnan language also varies. Native speakers of Taiyu believe that their language might be used, to a limited extent, in a variety of situations. Native speakers of Hainanhua disagree with this view. Both groups see their language as a natural way of communicating with older relatives. Native Minnan speakers

in Taiwan there are mostly positive about the possibility of using their language in more contexts and some believe that children should be bilingual. This phenomenon cannot be observed in Hainan.

There are greater discrepancies in press discourse than in native speakers' perceptions of Minnan. The image of Hainanhua presented in *Hainan Daily* is not negative, but at the same time very limited. Speaking Hainanhua is neither condemned nor praised, but the articles suggest that it is the language of uneducated farmers. The role of Hainanhua in education amounts to a search for sensationalism. The language is not defined as a value in its own right, but as an essential part of identity and history. The place of Hainanhua has been strictly defined and in selected contexts it is viewed positively, while in others it does not even exist within theoretical considerations. In the case of Taiwan, the image of Taiyu presented in *Liberty Times* is very positive. Journalists praise the use of the Taiwanese language, which might be used in a variety of contexts and is also a part of identity. Still, Taiyu always occupies only a specific space next to the dominant language, namely Guoyu. Overstepping these boundaries leads to a heated debate on its role. It seems that while the role of Hainanhua is fixed, the role of Taiyu can be discussed.

To sum up, Minnan is spoken only in specific contexts and its future lies in the hands of the native speakers. Hopefully they will continue to speak and cherish their mother tongue regardless of hostile or inept language policies, globalization, and other difficulties.

Wstęp

Hajnan (海南 *Hǎinán* – wyspa i prowincja w Chińskiej Republice Ludowej) i Tajwan (台灣 *Táiwān* – największa wyspa tworząca wraz z wieloma mniejszymi wyspami Republikę Chińską) to dwa miejsca charakteryzujące się wyjątkowo dużą różnorodnością językową. Zamieszkują je rodzimi użytkownicy lektów należących do języka makrochińskiego¹: chińskiego mandaryńskiego – putonghua (普通话/普通話 *Pǔtōnghuà*) w Chinach kontynentalnych i guoyu (znaki uproszczone: 国语 *Guōyǔ*, tradycyjne: 國語 *Guōyǔ*) na Tajwanie, minnan (znaki uproszczone: 閩南語 *Mǐnnányǔ*, tradycyjne: 閩南語 *Mǐnnányǔ*), hakka (znaki uproszczone: 客家語 *Kèjiāyǔ*, tradycyjne: 客家語 *Kèjiāyǔ*), yue (znaki uproszczone: 粵語 *Yuèyǔ*, tradycyjne: 粵語 *Yuèyǔ*) (głównie Hajnan). Na obu wyspach mówi się także w językach niechińskich: na wyspie Hajnan funkcjonują np.: lingao, hlai, jiamao, cun, kim mun i tsat, a na Tajwanie m.in.: amis, atayal, bunun, kanakanabu, paiwan, puyuma, rukai, saisiyat, taroko, tsou i yami. Statystyki dotyczące demografii i liczby rodzimych użytkowników poszczególnych języków różnią się w detalach, jednakże z perspektywy ogólniejszej analiza porównawcza sytuacji językowej na Hajnaniu i Tajwanie jest zadaniem badawczo bardzo atrakcyjnym. Z uwagi na to rzadko spotykane okoliczności jednym z możliwych kierunków badań jest analiza postrzegania języka minnan przez rodzimych użytkowników oraz sposób przedstawiania tego języka w prasie w kontekście wpływu polityki językowej prowadzonej w dwóch różnych systemach społeczno-politycznych. Względy ściśle pozajęzykowe powodują, że najciekawsze badawczo wydaje się wieloaspektowe porównanie sposobów postrzegania języka minnan, czyli hainanhua (海南話 *Hǎinánhuà*), na Hajnaniu i taiyu (台語 *Táiyǔ*) na Tajwanie przez jego rodzimych użytkowników oraz przedstawiania tego języka w prasie na obu wyspach w kontekście polityki językowej prowadzonej przez Chińską Republikę Ludową i Republikę Chińską, z uwzględnieniem aspektu historycznego.

Celem niniejszej pracy jest zaprezentowanie i wieloaspektowe omówienie stosunku rodzimych użytkowników języka minnan do tego

¹ W encyklopedii *Ethnologue* język chiński został zaklasyfikowany jako makrojęzyk. Oznacza to, że pod pojęciem *język chiński* oraz nadanym mu kodem [zho] kryje się nie pojedynczy język, a grupa różnych języków (WWW1).

lektu oraz sposobów przedstawiania języka minnan w prasie na Hajnaniu i Tajwanie z uwzględnieniem tła dotyczącego polityki językowej Chin i Tajwanu. Praca podejmuje następujące szczegółowe zagadnienia badawcze:

1. przedstawienie historycznej polityki językowej na Hajnaniu (i w Chinach) oraz Tajwanie,
2. charakterystyka współczesnej polityki językowej na Hajnaniu (i w Chinach) oraz Tajwanie,
3. postrzeganie języka minnan (hainanhua) przez jego rodzimych użytkowników na Hajnaniu,
4. analiza opinii na temat używania języka minnan (hainanhua) w hajnańskiej prasie,
5. postrzeganie języka minnan (taiyu) przez jego rodzimych użytkowników na Tajwanie,
6. analiza opinii na temat używania języka minnan (taiyu) w tajwańskiej prasie.

Problemy te zostaną omówione w sześciu rozdziałach.

W rozdziale pierwszym zawarto informacje na temat polityki językowej na Hajnaniu (i w całych Chinach) oraz Tajwanie. Przedstawiono zarówno politykę historyczną, jak i obecną w obu miejscach. Aby jak najlepiej zobrazować politykę językową, autorka skorzystała z prac autorów z różnych państw, ponieważ publikacje naukowe rzadko są wolne od politycznych wpływów i przekonań, które reprezentują lub powinni reprezentować ich autorzy. Problem tendencyjności badań dotyczy w szczególności badaczy z Chin, jak również, choć w mniejszym stopniu, z Tajwanu. Autorka zdecydowała się jednak przedstawić nawet rażąco politycznie nacechowane poglądy, ponieważ jeszcze lepiej pozwala to uwypuklić kontekst polityki językowej. Wszystkie subiektywne interpretacje badaczy zostały opatrzone komentarzem. W jednym z podrozdziałów streszczono także wyniki wcześniejszych badań na tematy podobne do tych poruszanych w monografii.

W rozdziale drugim zamieszczono omówienie badań terenowych przeprowadzonych na Hajnaniu. W 2019 roku rodzimi użytkownicy języka minnan (hainanhua) wypełnili ankietę, której celem było poznanie, jak oceniają swój język. W związku z tym pytania dotyczyły postrzegania roli języka ojczystego w różnych kontekstach sytuacyjnych, np. zawodowym czy edukacyjnym. We wspomnianym rozdziale zaprezentowano

ponadto metody badawcze, wyniki przeprowadzonych badań i dyskusję wraz z wnioskami. Na podstawie odpowiedzi respondentów możliwe jest stwierdzenie, że rodzimi użytkownicy hainanhua postrzegają swój język jako sposób komunikowania się z członkami rodziny, w szczególności ze starszymi krewnymi. Jednocześnie w sytuacjach formalnych, takich jak np. zajęcia edukacyjne, program telewizyjny lub rozmowa w urzędzie, nie powinno się używać rodzimego języka, ponieważ jest to przestrzeń zdominowana przez język urzędowy, czyli putonghua. Uogólniając, badanie wykazało, że hainanhua funkcjonuje w sferze prywatnej.

W rozdziale trzecim omówiono drugie badanie empiryczne dotyczące Hajnanu i języka minnan. Celem tej części pracy było przeanalizowanie korpusu dotyczącego języka minnan z Hajnanu (hainanhua) i udzielenie odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób język ten jest prezentowany w prasie. Ekscerpcją objęto teksty pochodzące z dziennika 海南日报 *Hǎinán Rìbào*. Analiza dyskursu prasowego pokazała, że język minnan jest wyznacznikiem tożsamości Hajnańczyków i wszystkich, którzy pochodzą z Hajnanu lub – tak jak w przypadku obcokrajowców – chcą dołączyć do lokalnej społeczności. Jednocześnie jest to język, którego obecność w edukacji to zjawisko niezwykle. Najpozytywniej język hainanhua postrzegany jest w mieście Wenchang (文昌 *Wénchāng*). Na całym Hajnanie miejsce hainanhua zostało ściśle określone. Obecność tego języka w wybranych kontekstach sytuacyjnych jest postrzegana pozytywnie, a w pozostałych posługiwanie się minnan nie jest możliwe do zaakceptowania. Można postawić tezę, że rodzimi użytkownicy hainanhua ograniczają użycie tego języka do sytuacji nieformalnych.

W rozdziale czwartym przedstawiono badania terenowe analogiczne do tych przeprowadzonych na Hajnanie. W 2022 roku rodzimi użytkownicy języka minnan na Tajwanie (taiyu) wypełnili niemal taką samą ankietę jak respondenci z Hajnanu. Wprowadzono tylko konieczne modyfikacje, takie jak zamiana znaków uproszczonych na tradycyjne. W omawianym rozdziale zaprezentowano również metody badawcze, wyniki badań oraz dyskusję z wnioskami. Na podstawie analizy zebranych danych można dojść do wniosku, że rodzimi użytkownicy taiyu widzą w tym języku narzędzie służące do komunikacji z bliskimi osobami, głównie ze starszymi krewnymi. Natomiast w sytuacjach o charakterze oficjalnym częściej używa się guoyu. W edukacji, mediach i środowisku zawodowym taiyu wykorzystywany jest w ograniczo-

nym stopniu. W przypadku Tajwanu poglądy na ten temat różnią się w zależności od miejsca zamieszkania lub pracy respondentów. Osoby z południowego lub środkowego regionu min² są bardziej pozytywnie nastawione do obecności taiyu w sytuacjach innych niż rozmowy z członkami rodziny. W niemal wszystkich kontekstach taiyu może współistnieć z dominującym i dużo ważniejszym guoyu.

W piątym rozdziale przeprowadzono analizę dyskursu w sposób analogiczny do tej przedstawionej w trzecim rozdziale. Tym razem przeanalizowano korpus tekstowy odnoszący się do języka minnan z Tajwanu (taiyu), wyekscerpowany z gazety 自由時報 *Ziyóu Shibào*. Celem podjętych obserwacji było zbadanie sposobu, w jaki język ten jest przedstawiany w prasie. W świetle wypowiedzi prasowych taiyu jawi się jako język pełniący liczne funkcje w tajwańskiej rzeczywistości. Stanowi wyznacznik tożsamości zarówno Tajwańczyków, jak i asymilujących się obcokrajowców. Taiyu jest obecny w edukacji, muzyce i literaturze. Warto jednak podkreślić, że we wszystkich dziedzinach pojawiających się w korpusie taiyu zawsze zajmuje określoną przestrzeń obok języka dominującego, czyli guoyu.

W niniejszej pracy poruszono zagadnienie percepcji języka minnan na Hajnaniu i Tajwanie z subiektywnej perspektywy rodzimych użytkowników – badania terenowe w formie ankiety, a także z perspektywy szerszej i z założenia bardziej obiektywnej – analiza dyskursu prasowego na temat języka minnan. Całość analizy została przedstawiona w kontekście historycznej i współczesnej polityki językowej.

Decydenci polityczni czasem bezpośrednio wpływają na proces nauki języków, jednak zazwyczaj koniecznymi pośrednikami są nauczyciele, członkowie rodziny i inni uczący się. Osobiste wybory dotyczące języka zależą od decyzji podjętych w szkole, rodzinie lub społeczności (Lam 75). Nie wszyscy uczestnicy wspomniani w przedstawionym niżej modelu mają równe możliwości wpływu na wybory językowe. Czasami działania decydentów politycznych umożliwiają im osiągnięcie zamierzonych celów, choć bardziej znaczący wpływ mają na nich zazwyczaj nauczyciele lub starsi członkowie rodzin. Mniejszości etniczne mają znacznie

---

² Podział Tajwanu na północny region min, region hakka, środkowy region min i południowy region min zaproponował Ang Uijin (Ang, Ui-jin 洪惟仁. *Taiwan yuyan dituji 臺灣語言地圖集 Language atlas of Taiwan [Atlas językowy Tajwanu]*. t. 2, Qianwei chuban 前衛出版, 2019).

ograniczone prawa względem używania języka ojczystego, nawet jeśli prawo zakłada zasadę równości (Lam 82–83). Inspiracją do badań przedstawionych w niniejszej publikacji jest model wieloczynnikowy wyborów językowych (ang. *multi-agent model of language choice*) po raz pierwszy opisany przez Agnes S.L. Lam (71–72) (niżej tłumaczenie):

Tabela 1. Model wieloczynnikowy wyborów językowych

Czynniki/ Uczestnicy	Wybory językowe	Zjawiska
Decydenci w rządzie	Który język lub dialekt / które języki lub dialekty promować w rządzie, edukacji i mediach publicznych?	– planowanie językowe – imperializm językowy (jeśli jest wymuszony przez obce mocarstwo / obcą siłę)
Edukatorzy (dyrektorzy, nauczyciele)	Którego języka lub dialektu / których języków lub dialektów używać podczas interakcji albo instrukcji w klasie i poza nią? W jakich proporcjach i w jakich okolicznościach?	– modele edukacji dwujęzycznej lub wielojęzycznej
Rodzice (i inni członkowie rodziny)	W którym języku lub dialekcie / w których językach lub dialektach rozmawiać między sobą i z dzieckiem? Który język nauczania wybrać dla dziecka?	– używanie języka w małżeństwach mieszanych i rodzinach międzynarodowych – relacja między domem a szkołą
Uczący się	Którego języka lub dialektu / których języków lub dialektów używać podczas interakcji z innymi albo w naukę którego języka (których języków) inwestować energię/czas w okresie dorastania, a także w dorosłym życiu?	– akwizycja i uczenie się języków – uczenie się języków obcych przez osoby dorosłe

Czynniki/ Uczestnicy	Wybory językowe	Zjawiska
Kompetentni użytkownicy języka	Którego języka lub dialektu / których języków lub dialektów używać w codziennej komunikacji (np. w miejscu pracy), a którego w kulturze lub literaturze?	– <i>code-switching</i> / <i>code- mixing</i> – interakcja w miejscu pracy – międzykulturowość i negocjowanie tożsamości kulturowej

Sugerując się powyższym modelem, w pierwszym rozdziale zawarto informacje dotyczące współczesnej i historycznej polityki językowej Chin i Tajwanu. Ważnym fundamentem całego badania są informacje dotyczące działań podejmowanych przez decydentów w rządzie. Rozdziały poświęcone dyskursowi prasowemu (czyli trzeci i piąty) także odnoszą się do władzy i decydentów. Często media nazywane są czwartą władzą, co znajduje pewne odniesienie do sytuacji na Tajwanie. W związku z tym istnieje możliwość, że przedstawiają istotne kwestie z innej perspektywy niż władze. Natomiast w przypadku Chin można postawić tezę, że media stanowią integralną część struktury rządowej i mogą służyć wyłącznie propagandzie. Jednocześnie prasa zalicza się do drugiej grupy w zarysowanym modelu – przekazuje wiedzę, a to wpisuje się w założenie, że edukatorzy mają wpływ na sytuację różnych języków.

W rozdziałach drugim i czwartym zapytano o zdanie rodzimych użytkowników języka minnan. Pojawiły się pytania skierowane wyraźnie do trzeciej grupy w modelu, czyli do rodziców i członków rodziny. W tym celu zapytano, w jakim języku respondenci rozmawiają ze swoimi dziećmi oraz jakiego języka powinny uczyć się dzieci. Wszyscy respondenci, których odpowiedzi zostały uwzględnione w wynikach ankiety, to rodzimi użytkownicy języka minnan, co w dużym stopniu pokrywa się z kompetentnymi użytkownikami języka. Nie każdy respondent posługuje się biegle językiem minnan, ale wszyscy deklarują, że potrafią mówić w tym języku lub rozmawiają w nim z członkami rodziny. Codziennie podejmują więc decyzje, w których sytuacjach życiowych używają języka minnan, a w których języka dominującego

putonghua (Hajnan) / guoyu (Tajwan), co odzwierciedla dylematy przedstawione w modelu.

Pomimo nieuwzględnienia w badaniach obcokrajowców uczących się języka minnan wielu rodzimych użytkowników tego języka nie posługuje się nim biegle i w rzeczywistości implikuje to potrzebę udzielenia odpowiedzi na te same pytania, które w modelu przypisano uczącym się. Przy założeniu, że ich biegłość w języku ojczystym nie jest doskonała, są oni zmuszeni podjąć świadomą lub nieświadomą decyzję, czy zainwestować dodatkowy wysiłek w kontynuację nauki tego języka i rozwijanie kompetencji językowych.

Należy podkreślić, że dzieci rodzimych użytkowników minnan stanowią potencjalną grupę uczących się tego języka. W związku z tym rodzice także podejmują świadome lub nieświadome decyzje dotyczące nauczania języka minnan, np. przyjmując język minnan jako główny język komunikacji w domu czy zachęcając dzieci do spędzania czasu z jednojęzycznymi krewnymi.

Decyzje językowe podejmowane na różnych poziomach mają wpływ na życie zwykłych ludzi. Od tych wyborów wielokrotnie zależy dostęp do władzy, przywilejów, statusu i prestiżu. Również znajomość języka oficjalnego ma niejednokrotnie wpływ na powodzenie w edukacji lub życiu zawodowym. Rodzimi użytkownicy minnan często mają zapewnioną przewagę od najmłodszych lat i łatwiej im osiągnąć wysoki status lub znaleźć dobrą pracę. Warunki życia użytkowników pozostałych języków z reguły zależą od tego, jak szybko opanują język urzędowy (Weinstein xi). Zmiany w polityce językowej mogą wiązać się z zyskaniem przywilejów przez grupy, które wcześniej były dyskryminowane (Weinstein 223).

W niniejszej książce przedstawiono publiczny wymiar użycia języka minnan poprzez omówienie polityki językowej tworzonej przez decydentów politycznych. Dominujący dyskurs prasowy zilustrowano na przykładzie przekazu wybranych gazet. Ankiety miały na celu zobrazowanie prywatnego wymiaru użycia języka minnan, czyli tego, jak postrzegają go rodzimi użytkownicy, którzy zgodnie z przedstawionym modelem są pod wpływem decydentów politycznych.

W całej pracy zastosowano zarówno znaki uproszczone, jak i tradycyjne. Kiedy mowa o Hajnaniu, używane są znaki uproszczone, ponieważ są obowiązującym systemem w Chinach. W kontekście Tajwanu

używane są znaki tradycyjne, bowiem stanowią obowiązujący system zapisu w Republice Chińskiej. Jeśli dane określenie odnosi się do obu miejsc, podane są obie formy.

Wykorzystano także dwa systemy transkrypcji fonetycznej dla standardowego języka chińskiego, czyli 汉语拼音 *Hànyǔ pīnyīn*³ i Wade-Giles 威妥瑪拼音 *Wēituō-Mǎ pīnyīn*⁴. *Hànyǔ pīnyīn* wraz z tonami jest wykorzystywany po to, aby przybliżyć polskiemu czytelnikowi wymowę poszczególnych znaków niezależnie od rodzaju (uproszczone/tradycyjne) czy miejsca (Hajnan/Tajwan). Ze względu na to, że na Tajwanie używa się Wade-Giles 威妥瑪拼音 *Wēituō-Mǎ pīnyīn*, zazwyczaj bez tonów, wykorzystano ten system do transkrypcji nazw miejscowości oraz imion i nazwisk. Dla wygody czytelnika w nawiasach dodano także pinyin. W monografii zachowano w tym przypadku transkrypcję wybraną przez Tajwańczyków.

Z analogicznego powodu w przypadku nielicznych transkrypcji języka minnan z Tajwanu (taiyu) użyto 臺灣閩南語羅馬字拼音方案 *Tâi-uân Lô-má-jī Phing-im Hong-àn* (WWW2), czyli oficjalnej transkrypcji dla języka tajwańskiego ustanowionej i propagowanej przez rząd tajwański. W obrębie kilku wtrąceń w języku hainanhua, np. w tłumaczeniu fragmentów tekstów prasowych, z uwagi na brak standardu zachowano zapis fonetyczny oryginału. Znane i utarte w języku polskim nazwy geograficzne lub nazwiska, takie jak Pekin, Szanghaj, Tajwan, Hajnan czy Czang Kaj-szek, zachowano w wersji najlepiej znanej polskiemu czytelnikowi. W przypisach i bibliografii zastosowano *Hànyǔ pīnyīn* bez tonów, z wyjątkiem sytuacji, kiedy sami autorzy publikacji wybrali inną transkrypcję swoich nazwisk i imion, np. Wade-Giles lub oficjalną transkrypcję dla języka tajwańskiego.

Posługiwanie się różnymi transkrypcjami paradoksalnie pozwala zachować większą spójność i jednocześnie przybliżyć polskiemu czy-

³ Oficjalna transkrypcja standardowego języka mandaryńskiego na alfabet łaciński obowiązująca w ChRL, a także wspólnie z innymi transkrypcjami w Republice Chińskiej.

⁴ Transkrypcja stosowana do zapisu wymowy języka chińskiego za pomocą alfabetu łacińskiego na potrzeby użytkowników języka angielskiego. Jej nazwa pochodzi od nazwisk dwóch brytyjskich sinologów: Thomasa Wade'a i Herberta Gilesa. Jest używana w Republice Chińskiej do zapisu nazwisk oraz nazw miejscowości. Była także używana w ChRL, ale w latach 80. ubiegłego wieku została zastąpiona przez 汉语拼音 *Hànyǔ pīnyīn*.

telnikowi wymowę w języku chińskim lub języku minnan. Dla wygody czytelnika nazwy języków (np. minnan, hainanhua, taiyu, putonghua, guoyu, yue, hakka) zapisano z zastosowaniem transkrypcji pinyin bez tonów. Znaki umieszczono tylko przy pierwszym pojawieniu się danego języka w tekście.

Przegląd wcześniejszych badań dotyczących postrzegania języków Hajnanu i Tajwanu

Badania na Hajnaniu

Istnieje niewiele publikacji naukowych dotyczących postrzegania języków Hajnanu, a konkretnie języka minnan na Hajnaniu. W dwóch artykułach opisano badania przeprowadzone w latach 2019–2020. Celem tego podrozdziału jest omówienie wymienionych opracowań stanowiących kontekst niniejszej pracy.

孙博 Sun Bo przeprowadziła badanie w hajnańskich szkołach w 2019 roku. Autorka wybrała 12 placówek w mieście Wenchang (文昌 *Wénchāng*) i okolicach. Wybór miejsca był podyktowany powszechnym przekonaniem, że wymowa w Wenchang (文昌 *Wénchāng*) uważana jest za standard, jeśli chodzi o hainanhua. W ankiecie wzięło udział 7978 osób. Zdaniem badaczki podejście dzieci i młodzieży jest najważniejsze z punktu widzenia sytuacji języka hajnańskiego, ponieważ są oni spadkobiercami języka przodków. Jednocześnie żyją w czasach globalizacji. Hajnan zyskał status międzynarodowej wyspy turystycznej (国家旅游岛 *guójiā lǚyóu dǎo*), na którą nieustannie docierają nowi turyści lub przybysze z kontynentu posługujący się putonghua. Badanie pokazało, że uczniowie szkół w Wenchang (文昌 *Wénchāng*) to osoby dwujęzyczne, mówiące zarówno w putonghua, jak i hainanhua. Ankietowani odnoszą się do języka swoich przodków pozytywnie, ale uważają, że nie jest on tak użyteczny jak putonghua lub angielski. Zgadniają się z koniecznością ochrony hainanhua, ale przychylają się raczej do promowania dwujęzyczności. 50% respondentów rozmawia w hainanhua głównie z dziadkami; w tym samym języku 24% uczniów komunikuje się z rodzicami. Z rodzeństwem ankietowani porozumiewają się przeważnie w putonghua. W rozmowach z nauczycielami dominuje

putonghua. Ponad 90% ankietowych wyłącznie lub głównie używa tego języka do komunikacji w szkole. W innych miejscach publicznych uczniowie używają obu języków prawie równie często. 67% badanych uważa, że należy chronić hainanhua. W świetle wypowiedzi respondentów język ten dominuje nad putonghua tylko w jednej kategorii ocen – jest postrzegany jako „bliższy”. Jeśli chodzi o wygodę, użyteczność, brzmienie i łatwość, prym wiodzie putonghua⁵. Angielski z kolei jest postrzegany jako język związany z siłą i władzą (Sun 14–16).

W 2020 roku 叶芸 Ye Yun i 罗志刚 Luo Zhigang przeprowadzili badanie, w którym zapytali 1250 osób o opinie na temat hainanhua. Okazało się, że mężczyźni bardziej niż kobiety potrafią płynnie mówić w hainanhua i są bardziej pewni siebie w tym zakresie. Zauważono również zależność płynności i chęci mówienia w hainanhua od wieku ankietowanych. Statystycznie starsi ludzie dużo chętniej posługują się ojczystym językiem. Osoby bardziej wykształcone, wykonujące pracę umysłową oraz mieszkające w mieście są mniej skłonne do mówienia w hainanhua i sprawia im to większą trudność niż rolnikom z niższym wykształceniem, którzy zamieszkują tereny wiejskie. Zdecydowana większość (brak danych liczbowych) ankietowanych wykorzystuje hainanhua w wielu sytuacjach komunikacyjnych, zarówno oficjalnych, jak i prywatnych, z wyjątkiem porozumiewania się z dziećmi. Z nimi wolą rozmawiać w putonghua. Tylko wśród ankietowanych powyżej 51. roku życia, którzy ukończyli przynajmniej szkołę podstawową, można spotkać osoby potrafiące pisać i czytać w języku hainanhua. Ta sama grupa wiekowa deklaruje także, że przeważnie myśli w tym języku. Mimo ogólnego pozytywnego nastawienia ankietowanych do swojego rodzimego języka perspektywy dotyczące jego zachowania nie rysują się optymistyczne ze względu na niestosowanie go w rozmowach z dziećmi (Ye i Luo 143).

Wnioski z obu badań są podobne: język hainanhua jest używany na Hajnanie głównie przez osoby starsze lub z niższym wykształceniem. Młodzi ludzie są dwujęzyczni, ale preferują język dominujący, czyli putonghua. Badacze przypuszczają, że język hainanhua będzie jeszcze przez jakiś czas używany w niektórych kontekstach przez starszych Hajnańczyków i młodszych dwujęzycznych, ale jeśli sytuacja nie zmieni się, język wkrótce zaniknie.

⁵ W artykule nie zdefiniowano określeń *bliższy*, *łatwość* i *wygoda*.

Badania na Tajwanie

Badania dotyczących postrzegania języka minnan na Tajwanie przez jego rodzimych użytkowników jest więcej niż tych dotyczących hainanhua, jednak wciąż nie jest to liczba satysfakcjonująca. Przegląd opracowań ze wskazanego zakresu tematycznego rozpoczyna publikacja 鄭安秀 Zheng Anxiu, pokazująca, że język tajwański jest używany coraz rzadziej. Przeprowadzoną przez autora/autorkę w 2009 roku ankietę wypełniło 480 osób, a główne pytania w niej zawarte dotyczyły kompetencji językowych, użycia języków i postrzegania tychże przez ankietowanych. Większość osób starszych i w średnim wieku nauczyła się języka minnan jako pierwszego, a młodzi ludzie standardowego języka chińskiego (華語 *Huáyǔ*)⁶. 71% osób wybrało język minnan jako język ojczysty; często różni się on od pierwszego języka (A. Cheng 40–44). Badani wyraźnie zaznaczyli, że ich umiejętność percepcji słuchowej jest lepsza niż sprawność mówienia. Mężczyźni są bardziej pewni siebie w zakresie swoich umiejętności językowych niż kobiety (A. Cheng 45). Język minnan dominuje w rozmowach z osobami z pokolenia dziadków. Niektórzy ankietowani deklarują, że bardzo słabo mówią w minnan, więc komunikacja z dziadkami może być utrudniona. Młodzi ludzie w Tajpej (台北 *Táiběi*) używają głównie 華語 *Huáyǔ*, a w Kaohsiung (高雄 *Gāoxióng*) są dwujęzyczni, co pokazuje kierunek zmian językowych (A. Cheng 46–47). Respondenci rozmawiają z przyjaciółmi i znajomymi, posługując się przede wszystkim 華語 *Huáyǔ*. Są również bardziej skłonni rozpocząć rozmowę z obcymi w tym języku (A. Cheng 51,54). W większości miejsc publicznych też przeważa użycie 華語 *Huáyǔ*. Co ciekawe, ankietowani preferują język minnan podczas kłótni i awantur (67,9%) (A. Cheng 55–64). Patrząc z ogólnej perspektywy, różnice między Tajpej (台北 *Táiběi*) a Kaohsiung (高雄 *Gāoxióng*) są nieznaczne. W Kaohsiung (高雄 *Gāoxióng*) częściej wykorzystuje się język minnan, ale tendencja jest taka sama w obu miejscach, tzn. 華語 *Huáyǔ* wypiera minnan, przez co stopniowo używa się tego drugiego języka coraz rzadziej (A. Cheng 74–75).

陳麗君 Tan Le-kun zajęła się świadomością językową studentów i ich stosunkiem do języków Tajwanu. W celach porównawczych

⁶ Huayu (華語 *Huáyǔ*) i guoyu (國語 *Guóyǔ*) to dwie nazwy tego samego języka. Argumenty za używaniem pierwszej nazwy przedstawiono na s. 71 niniejszej pracy.

zróznicowała grupę badawczą. Wybrała studentów literatury, literatury tajwańskiej i innych kierunków. Autorka zainspirowała się powstaniem w latach 2000–2008 licznych kierunków studiów związanych z literaturą tajwańską (ponad 30 na całym Tajwanie). Badanie przeprowadziła w latach 2008–2009 w różnych miastach Tajwanu. Udział w nim wzięło w sumie 745 studentów drugiego roku i kolejnych lat studiów licencjackich. Część ankietowanych reprezentowała kierunki związane z językiem tajwańskim i literaturą tajwańską, pozostali – inne kierunki prowadzone głównie na wydziałach matematycznych (Tan 205–106). Ogólnie rzecz ujmując, studiujący tajwański postrzegają ten język pozytywniej niż studenci innych kierunków. Wśród tych ostatnich dominuje pogląd o niewyrafinowaniu języka tajwańskiego. Na ogół studenci oceniają język tajwański pozytywnie, ale nie uważają, aby jego uczenie się było zawsze absolutnie konieczne. Taką opinię podzielają nawet studenci literatury tajwańskiej (Tan 208–11). Najważniejszy wniosek płynący z badania jest taki, że ani edukacja, ani literatura w językach ojczystych Tajwanu (本土語言 *běntǔyǔyán*) nie są traktowane wystarczająco poważnie (Tan 200–201, 210). Inne istotne ustalenia odnoszą się do faktu, że chociaż rząd przyzwolił na nauczanie w języku tajwańskim oraz utworzył studia z obszaru literatury tajwańskiej i języka tajwańskiego, na rynku pracy język tajwański okazuje się wciąż nieprzydatny. Dla studentów wspomnianych kierunków brakuje pracy zgodnej z ich wykształceniem (Tan 222).

Kolejne studium z omawianego kręgu problemowego zostało poświęcone zagadnieniu postrzegania języków Tajwanu przez Tajwańczyków. 邬美丽 Wu Meili oparła swoje rozważania na próbie badawczej obejmującej 454 osoby. Z przeprowadzonych przez autorkę analiz wynika, że spośród 65,4% respondentów deklarujących przynależność do grupy etnicznej Hoklo 58,4% najchętniej używa języka guoyu. Dla porównania tylko 19,2% ankietowanych preferuje język tajwański. Hakka i rodzime języki Tajwanu osiągnęły jeszcze niższe wyniki – odpowiednio 5% i 1,6%. Wraz ze wzrostem prestiżu guoyu obserwuje się spadek znaczenia innych języków (Xiong i Wu 55). Badanie wykazało także, że respondenci najbardziej podziwiają mówiących po angielsku lub japońsku. Ankietowani wyrażają również przekonanie o możliwym szybkim wzroście znaczenia języków guoyu i angielskiego. Przypuszczają, że języki tajwański i japoński także będą

się upowszechniać i odgrywać istotną rolę. Respondenci nie widzą pomyślnej przyszłości dla rodzimych języków Tajwanu. Ich zdaniem najbardziej użyteczne są języki obce (angielski i japoński); na drugim miejscu plasuje się guoyu. Język tajwański jest postrzegany jako dość przydatny, natomiast hakka i inne języki Tajwanu – jako mało użyteczne (Xiong i Wu 56–58).

Nieco inny obszar zainteresowań obrali 熊南京 Xiong Nanjing i 郭美丽 Wu Meili, którzy zbadali stosunek mieszkańców Tajwanu do uczenia się różnych języków. Udział w ankiecie – a taka była metoda zbierania danych – wzięło 916 osób z różnych miast tajwańskich. Na podstawie zgromadzonego materiału autorzy wyciągnęli istotne wnioski dotyczące preferencji w zakresie przyswajanych języków. Okazało się, że Tajwańczycy są najbardziej zainteresowani uczeniem się języków obcych, takich jak angielski (35,9%) i japoński (32,9%). Jedynie 3,7% respondentów wykazało zainteresowanie językiem minnan. Ankietowani żywią przekonanie, że dzieci powinny uczyć się w szkole przede wszystkim guoyu (78%), także angielskiego (57%) oraz tajwańskiego (51,5%). Dla ponad 80% badanych nauka języka ojczystego jest ważna lub bardzo ważna. Nastawienie do uczenia się języka tajwańskiego jest więc pozytywne, ale języki guoyu i angielski są uważane za ważniejsze (Xiong i Wu 106–11).

W 2015 roku 游汝杰 You Rujie zapytał tajwańskich studentów, których języków używają najczęściej (ankietę wypełniło 153 studentów i 361 studentek). Respondenci wskazali, że przeważa standardowy język chiński (76,52%), na drugim miejscu jest minnan (15,39%), na trzecim – hakka (1,03%), na czwartym – języki rodzimych mieszkańców Tajwanu (0,29%). Część badanych zadeklarowała, że najczęściej używa angielskiego (1,08%) (You 160).

W 2015 roku 廖湘美 Liao Xiangmei, 林素卉 Lin Suhui, 庄斐乔 Zhuang Feiqiao i 苏祠华 Su Cihua opublikowali wyniki swoich badań na temat prezentowanych postaw wobec różnych języków Tajwanu przez ich rodzimych użytkowników. Ankiety wypełniło 500 respondentów (rodzimych użytkowników różnych języków Tajwanu). Ich odpowiedzi pozwoliły odnotować, że w ciągu 50 lat Tajwańczycy zaczęli najczęściej używać guoyu. Badacze doszli również do wniosku, że prawa, które umożliwiły edukację w językach ojczystych w 2001 roku, nie przyniosły zamierzonego skutku. W domu 71,3% respondentów używa

najczęściej guoyu, a poza domem – aż 90,75%. Języki ojczyste Tajwańczyków nie dominują więc w żadnych sytuacjach komunikacyjnych (Liao i in. 105). Zauważono ponadto, że przemiany językowe i coraz większy prymat guoyu to proces, który szybciej postępuje na północy Tajwanu, szczególnie w Tajpej (台北 *Táiběi*) i Nowym Tajpej (新台北 *Xīntáiběi*). Zarówno w Tajpej (台北 *Táiběi*), jak i w Kaohsiung (高雄 *Gāoxióng*) komunikację rodzinną obsługuje guoyu, a inne języki stały się dla najmłodszego pokolenia językami drugimi. Ankietowani mają obojętny stosunek do używania języków ojczystych w rozmaitych kontekstach i preferują guoyu. Uważają także, że lekcje języków rodzimych na niewiele się zdają, ponieważ nie ma okazji, by za ich pomocą komunikować się w życiu codziennym (Liao i in. 111).

Z 2016 roku pochodzi opracowanie 吴晓芳 *Wú Xiǎofāng* traktujące o najnowszej polityce językowej Tajwanu, w szczególności o efektach nadania wszystkim językom Tajwanu statusu języków narodowych 國家語言 *guójiā yǔyán*. Autorka ustaliła, że podjęte działania nie mają znaczącego wpływu na rzeczywistą sytuację języków. Nadal dominuje guoyu, a użycie pozostałych języków z pokolenia na pokolenie jest coraz bardziej ograniczone. Moda na język tajwański jest, zdaniem badaczki, bardziej grą polityczną niż realnym zjawiskiem dotyczącym obywateli. 吴晓芳 *Wú Xiǎofāng* przeprowadziła również ankietę wśród studentów w wieku 18–24 lat i uzyskała 1188 odpowiedzi (X. Wu 24–25). 9,49% respondentów uznaje taiyu za swój język ojczysty. Jest to też język ojczysty dla: 33,39% rodziców badanych i 62,84% dziadków ankietowanych. W przypadku guoyu tendencja jest odwrotna. To język ojczysty dla: 87,9% badanych, 60% rodziców oraz 64% dziadków. Od lat zachodzi wyraźna zamiana taiyu na guoyu i nowa polityka językowa nie ma wpływu na pozycję guoyu. Sugerowana przyczyna opisywanej sytuacji to nieskuteczność nauczania w szkole niedominujących języków Tajwanu (X. Wu 29–31).

Zbieżny temat podjęli 吴晓芳 *Wu Xiaofang* i 林晓峰 *Lin Xiaofeng*, którzy przyjrzeni się najnowszej polityce językowej na Tajwanie i doszli do konkluzji, że regulacje prawne mające popularyzację i ochronę niedominujących języków Tajwanu nie przyniosły zamierzonego skutku, czyli mają znikomy wpływ na rzeczywistą sytuację językową. Według autorów prowadzona polityka językowa nie odzwierciedla rzeczywistych potrzeb, co przyczynia się do dalszego oddalania

się Tajwanu od Chin i jest wyrazem dążenia do niepodległości (Lin i Wu 35).

Podobnego zdania są także 赵会可 Zhao Huike i 李永贤 Li Yongxian. Doszli oni do wniosku, że głównym celem tajwańskiej polityki językowej jest 去中國化 *qùzhōngguóhuà*, czyli „odcięcie się od Chin”. Ich zdaniem rezygnacja z nacisku na język dominujący, czyli guoyu, który jest wspólny dla obu regionów oraz promowanie dialektów to kolejny krok w stronę odseparowania się od Chin⁷. Takie naruszenie pozycji języka dominującego już od ponad 50 lat stanowi zagrożenie dla jedności z Chinami. Co więcej, służy – podobnie jak używanie znaków tradycyjnych – podkreśleniu rzekomej niezależności Tajwanu. Jednocześnie 母語運動 *mǔyǔyùndòng*, czyli „Ruch na rzecz języków ojczystych”, nie przynosi zamierzonych efektów (Zhao i Li 131–35).

Badanie 蘇凰蘭 Su Huang-Lan z 2019 roku wykazało, że Tajwańczycy stoją w obliczu problemu związanego z możliwym zachowaniem lub potencjalną utratą języka tajwańskiego. Bieglejsi w nim respondenci (2973 uczniów z 40 szkół podstawowych i średnich) są bardziej skłonni pielęgnować swój język (H. Su 90). Język tajwański stał się językiem zagrożonym i powoli wymiera (H. Su 83). Świadczy o tym kilka faktów. Uczniowie nie darzą języka tajwańskiego szczególnymi uczuciami, nie mają okazji do posługiwania się nim w życiu codziennym. Co piąty ankietowany uważa, że znajomość języka tajwańskiego nie zwiększa możliwości komunikacji z innymi i nie ma pozytywnego wpływu na karierę (brak motywacji ekonomicznej). Osoby, które słabiej opanowały język przodków, nie dostrzegają jego praktycznej wartości. Wiele młodych osób na pytania umieszczone w ankiecie odpowiadało „nie mam zdania”, co może świadczyć o tym, że los języka tajwańskiego jest im obojętny. Nie są skłonni dbać o język przodków. Co więcej, brakuje np. nowoczesnych filmów animowanych w języku tajwańskim. Większość programów przygotowanych w tym języku to historie ludowe. Tajwańscy uczniowie nie popierają także edukacji w języku tajwańskim, co prawdopodobnie jest przejawem niskich kompetencji w tym języku (H. Su 99–100). Badanie wykazało też różnice między regionami. Uczniowie z południa wyspy postrzegają język

⁷ Na tej opinii mocno zaciążyły poglądy polityczne autorów artykułu. Chociaż Tajwan podejmuje działania mające doprowadzić do odseparowania się od Chin, nie jest to główny cel polityki językowej wyspy (a może nawet wcale nim nie jest).

tajwański najbardziej pozytywnie, a także mają najwyższe kompetencje językowe (H. Su 104). Autorka doszła do wniosku, że respondenci najprawdopodobniej zdają sobie sprawę, że ich język powoli wymiera, ale większość z nich nie przejawia aktywnej postawy wobec języka tajwańskiego ani nie wyraża chęci jego ochrony. Obojętność jest jednym z objawów powolnego zanikania języka (H. Su 108–109). Aby zmienić postrzeganie języka tajwańskiego, konieczne jest nie tylko promowanie pozytywnych opinii na jego temat, ale także rozwijanie kompetencji językowych (H. Su 108–109).

Podsumowując tę część przeglądu literatury przedmiotu, należy zwrócić uwagę na stronniczość chińskich badaczy, którzy komentując politykę językową Tajwanu, nie zawsze dokładają wszelkich starań, aby przedstawić obiektywne dane. W niektórych artykułach politycznie nacechowane konstatacje pojawiają się w częściach *Dyskusja* i *Podsumowanie*. Badacze mają możliwość przedstawiania w nich dowolnych wniosków, które uważają za słuszne. W takiej sytuacji pojawia się sposobność do dalszej naukowej dyskusji. Niektóre artykuły od początku pisane są z intencją przedstawienia faktów dotyczących tajwańskiej polityki językowej w negatywnym świetle. Tajwańczycy lingwiści z kolei prezentują emocjonalny stosunek do języków Tajwanu i są aprobatywnie nastawieni do polityki językowej chroniącej te języki, niezależnie od rezultatów jej wdrażania.

Nie udało się dotrzeć do bardziej obiektywnych źródeł przedstawiających badania zbliżone do tych omówionych w kolejnych rozdziałach pracy. Przywołano więc wyżej istniejące ustalenia i obudowano je komentarzem podkreślającym ich wady.

Warto na koniec wspomnieć o pracy magisterskiej Wojciecha Górskiego, w której autor przedstawił m.in. zakres występowania i funkcje słownictwa tajwańskiego (taiyu) w prasie ukazującej się na Tajwanie (Górski 28–29). Jego zdaniem wplatanie tajwańskich jednostek leksykalnych w treść artykułów ma na celu wykreowanie poczucia bliskości i swojskości, a także przyciągnięcie uwagi odbiorców. Pozytywnym skutkiem zaobserwowanego zjawiska jest wzrost liczby czytelników gazet, negatywnym – wykluczenie tych, którzy nie rozumieją taiyu, neutralnym – obecność zapożyczeń tajwańskich w języku guoyu, co z kolei wynika z ciągłego powtarzania w publikacjach prasowych poszczególnych leksemów (Górski 28–29). Wprowadzane do tekstu

tajwańskie wyrazy są najczęściej zapisywane za pomocą znaków chińskich, niekiedy także przy użyciu transkrypcji *zhùyīn fúhào*, transkrypcji tajwańskiej, liter alfabetu łacińskiego i cyfr (Górski 30–33)⁸.

W omawianym opracowaniu Górski zawarł ponadto rezultaty przeprowadzonych wśród Tajwańczyków badań mających na celu określenie ich postaw wobec obecności w prasie tajwańskich leksemów. Większość informatorów rozumie używane przez dziennikarzy słowa i potrafi wskazać – choć nie zawsze – ich etymologię, czyli odpowiedzieć na pytanie, które środki językowe pochodzą z taiyu. Znajomość zapisu wyrazów w tym języku zależy od tego, czy są używane w artykułach prasowych. Dziennikarze często stosują inne (subiektywnie łatwiejsze) znaki do zapisu tego typu leksemów. Większość badanych nie przykładła jednak wagi do poprawnego pisania, ponieważ według nich znacznie ważniejsza jest wymowa (Górski 67).

---

⁸ Litery i cyfry są używane w sposób kreatywny. Powstają skróty lub konstrukcje przypominające rebusy, które kojarzą się z danym słowem.

1. Języki Hajnanu i Tajwanu: pochodzenie, polityka, postawy wobec języków

1.1. Języki Hajnanu i Tajwanu wśród języków obszaru ChRL i Republiki Chińskiej

Chiny charakteryzują się różnorodnością językową i etniczną. Odpowiedź na pytanie dotyczące liczby języków używanych przez mieszkańców tego kraju zależy od konkretnego źródła. Warto zauważyć, że 92% populacji Chin używa szeroko rozumianego języka chińskiego lub – inaczej – licznych języków chińskich (Kurpaska 4). Przekonanie, że wszyscy Chińczycy mówią w tym samym języku, jest zgodne z obecnymi kierunkami polityki językowej. Od wielu lat władze chińskie próbują przekonać obywateli do tzw. mowy powszechnej, czyli putonghua. Pozostałe 8% populacji, czyli 55 zarejestrowanych mniejszości etnicznych, mówi 130 różnymi językami (Xiong i in., *Języki mniejszości* 2) lub nawet 281 wzajemnie niezrozumiałymi językami (WWW3). Sun Hongkai wspomina natomiast o 134 językach mniejszości i zaznacza, iż badania wykazały, że członkowie każdej z oficjalnie zarejestrowanych grup mniejszości mogą mówić w kilku językach. Dotyczy to ponad połowy z 55 mniejszości (WWW4). Kryteria uznania grupy mniejszości w Chinach to: język, terytorium, kultura oraz ekonomia. W ramach takiego systemu zazwyczaj jedynie dominujący język/dialekt danej mniejszości jest traktowany jako istotny i zasługuje na uwagę, np. poprzez rozwijanie systemu pisma (WWW5). Znaczące rozbieżności wynikają z różnego postrzegania języków i dialektów w Chinach i na Zachodzie (Kurpaska 9). Zachodni badacze wyróżniają więcej języków niż chińscy, którzy uznają je za dialekty tego samego języka. Chińscy lingwiści kierują się czterema kryteriami pozwalającymi uznać dany lekt za osobny język. Są to: samoidentyfikacja (co sądzą rodzimi użytkownicy na temat przynależności do danej grupy), komunikacja (czy rodzimi użytkownicy danych lektów rozumieją się wzajemnie), pokrewieństwo (jak bardzo jest podobne słownictwo)⁹, a także historia

⁹ Porównuje się 3000 podstawowych słów w dwóch lektach i jeśli ponad 50% słownictwa jest wspólne, to uznaje się je za dwa dialekty tego samego języka. Jeśli wspólnych słów jest mniej niż 30%, mówi się wówczas o dwóch osobnych językach. Jeśli procent wspólnego słownictwa wynosi 30–50, prowadzi się dalsze

i kultura (zwraca się uwagę na strukturę społeczności, dane historyczne oraz przekonania rodzimych użytkowników na temat pochodzenia ich języka). Jeśli natomiast chiński badacz uzna, że zauważył nowy język, publikuje „badania wstępne” (語言概況 *yǔyán gàikuàng*) w wybranym czasopiśmie naukowym, a inni badacze podejmują dyskusję i prowadzą dalsze analizy w celu ustalenia, czy faktycznie opisano nowy, odrębny język (WWW4). Bradley ocenia wyróżnianie licznych osobnych języków przez zachodnich badaczy jako zbyt entuzjastyczne i przesadzone (WWW5).

Przywołany autor zaznacza, że chiński wyraz 語言/语言 *yǔyán* jest zazwyczaj tłumaczone jako „język”, ale być może lepszym tłumaczeniem byłby „makrojęzyk”¹⁰. W różnych wzajemnie niezrozumiałych odmianach chińskiego używa się tego samego systemu pisma. Słabością takiego założenia jest to, że np. język polski to także *yǔyán*, ale nie mieści się on w definicji makrojęzyka. Z tego powodu może lepiej tłumaczyć *yǔyán* jako „język”. Kolejny ważny termin to 方言 *fāngyán*, tłumaczony często jako „dialekt”, chociaż dosłownie znaczy „język używany w danym miejscu” lub „topolekt”. W ramach jednego 方言 *fāngyán* mogą funkcjonować wzajemnie niezrozumiałe odmiany językowe. Innym określeniem jest 話/话 *-huà*, czyli „mowa”, które najczęściej odnosi się do topolektu (WWW5). Omówione wyżej nazewnictwo sprawia wrażenie sensownego w kontekście chińskiej kultury i historii. Jednak czy *fāngyán* (topolekt) jest neutralnym opisem rzeczywistości? Być może jest *fāngyán* postrzegany jako mniej wartościowy niż *yǔyán*. Warto zauważyć, że w dużym stopniu wywodzący się z tej samej tradycji Tajwańczycy wraz z procesem demokratyzacji zaczęli nazywać wszystkie odmiany językowe po prostu językami *yǔyán*, podkreślając wartość wielu z nich i równość wobec prawa, przynajmniej w teorii. W tym kontekście można zasugerować interpretację, że inne określenia odmian językowych niż *yǔyán* mogą wskazywać na ich mniejszą wartość. Chińczycy posługujący się kantońskim, szanghajskim lub językiem min są przekonani, że wszyscy komunikują się w języku chińskim, chociaż nie rozumieją się wzajemnie (Zhou i Ross 2–3). W celu zilustrowania różnorodności językowej Chin niżej wymieniono

---

badania, np. porównuje struktury gramatyczne, aby ustalić stopień podobieństwa lektów (WWW4).

¹⁰ Definicja: patrz przypis 1.

wyróżnione w *Language Atlas of China* rodziny, podrodziny i grupy językowe, do których należą języki używane przez obywateli Chin (Xiong i in., *Języki mniejszości*).

汉藏语系 *Hànzàng Yǔxì* – sino-tybetańskie

汉语 *Hànyǔ* – chiński

藏缅语族 *Zàngmiǎnyǔzú* – tybeto-birmańskie

- 藏语 *Zàngyǔ* (tybetański)
- 嘉戎语 *Jiāróngyǔ* (gyalrong)
- 门巴语 *Ménbāyǔ* (monpa)
- 珞巴语 *Luòbāyǔ* (lhoba, loba, lopa)
- 僜语 *Dèngyǔ* (deng)
- 景颇语 *Jǐngpōyǔ* (jingpho)
- 栽瓦语 *Zāiwǎyǔ* (zaiwa)
- 独龙语 *Dúlóngyǔ* (trung, drung, derung)
- 怒语 *Nùyǔ* (nusu)
- 羌语 *Qiāngyǔ* (qiang)
- 普米语 *Pǔmǐyǔ* (prinmi)
- 彝语 *Yíyǔ* (yi)
- 哈尼语 *Hāníyǔ* (hani)
- 阿昌语 *Āchāngyǔ* (achang)
- 拉祜语 *Lāhùyǔ* (lahu)
- 基诺语 *Jīnuòyǔ* (jino)
- 傈僳语 *Lìsùyǔ* (lisu)
- 纳西语 *Nàxīyǔ* (naxi)
- 白语 *Báiyǔ* (bai)
- 土家语 *Tǔjiāyǔ* (tujia)

苗瑶语族 *Miáoyáoyǔzú* (lub hmong-mien)

- 苗语 *Miáoyǔ* (hmong i liczne warianty)
- 布努语 *Bùnǔyǔ* (pu nu, bunu)
- 畲语 *Shēyǔ* (ho ne)
- 瑶语 *Yáoyǔ* (mien)

壮侗语族 *Zhuàngdòngyǔzú* (tai-kadai, dajskie)

- 壮语 *Zhuàngyǔ* (zhuang)
- 布依语 *Bùyīyǔ* (bouyei, puyi)
- 傣语 *Dǎiyǔ* (dai)
- 临高话 *Língāohuà* (ong-be, be, lingao)

- 侗语 *Dòngyǔ* (kam)
- 仡佬语 *Mùlǎoyǔ* (mulam)
- 水语 *Shuǐyǔ* (sui)
- 毛南语 *Máonányǔ* (maonan)
- 佯黄话 *Yánghuánghuà* (then)
- 莫话 *Mòhuà* (mak)
- 拉家语 *Lā jiāyǔ* (lakkja)
- 黎语 *Líyǔ* (hlai)
- 村话 *Cūnhuà* (cun)
- 仡佬语 *Gēlǎoyǔ* (gelao)

阿尔泰语系 *Ā'ěrtài Yǔxì* – języki altajskie

蒙古语族 *mongolskie*

- 蒙古语 *Ménggǔyǔ* (mongolski)
- 东乡语 *Dōngxiāngyǔ* (santyjski)
- 土族语 *Tǔzúyǔ* (mongorski)
- 达斡尔语 *Dáwò'ěryǔ* (dagurski, daurski)
- 保安语 *Bǎoānyǔ* (bonan)
- 东部欲古语 *Dōngbùyùgǔyǔ* (wschodni ujugurski)

满-通古斯语族 *Mǎn-tōnggǔsǔyǔzú* mandżursko-tunguskie

- 鄂温克语 *Èwēnkèyǔ* (ewenkijski)
- 满语 *Mǎnyǔ* (mandżurski)
- 锡伯语 *Xībó yǔ* (sibe)
- 鄂伦春语 *Èlúnchūnyǔ* (oroqen)
- 赫哲语 *Hèzhéyǔ* (nanajski, goldyjski, hedzeński)

突厥语族 *Tūjuéyǔzú* – turkijskie

- 维吾尔语 *Wéiwú'ěryǔ* (ujgurski)
- 哈萨克语 *Hāsàkèyǔ* (kazachski)
- 柯尔克孜语 *Kē'ěrkèzīyǔ* (kirgiski)
- 撒拉语 *Sālāyǔ* (salarski)
- 西部欲古语 *Xībùyùgǔyǔ* (yugu)
- 乌孜别克语 *Wūzībiékèyǔ* (uzbecki)
- 塔塔尔语 *Tǎtǎ'ěryǔ* (tatarski)
- 图瓦语 *Túwǎyǔ* (tuwiński)

南亚语系 *Nányà Yǔxì* – języki austroazjatyckie

- 孟-高棉语族 *Mèng-gāomiányǔzú* (grupa Mon-Khmer)

- 德昂语 *Dé'ángyǔ* (ta-ang)
- 佯语 *Wǎyǔ* (wa)
- 布朗语 *Bùlǎngyǔ* (plang)

南岛语系 *Nándǎo Yǔxì* – języki austronezyjskie

泰耶尔语团 *Tàiyē yé'ěryǔtuán* (atajalskie)

- 泰耶尔语 *Tàiyēěryǔ* (Atayal, atajal)
- 赛德语 *Sàidéyǔ* (seediq)

邹语团 *Zōuyǔtuán* (grupa tsou)

- 邹语 *Zōuyǔ* (tsou, cou)
- 卡那卡那布语 *Kǎnākǎnàbùyǔ* (kanakanavu, kakanabu)
- 沙阿鲁阿语 *Shā'ā'lǔāyǔ* (saaroa)

排湾语团 *Páiwānyǔtuán* (paiwańskie)

- 阿眉斯语 *Āméisīyǔ* (amis)
- 排湾 *Páiwān* (paiwan, paiwański)
- 布农语 *Bùnóngyǔ* (bunun)
- 鲁凯语 *Lǔkǎiyǔ* (rukai)
- 卑南语 *Bēinányǔ* (puyuma)
- 萨斯特语 *Sàsītèyǔ* (saisijat, saisiet, saisiat, saisirat)
- 邵语 *Shàoyǔ* (thao)
- 耶眉语 *Yēméiyǔ* (yami, tao)

印欧语系 *Yīn'ōu Yǔxì* – języki indoeuropejskie

- 伊朗语族 *Yīlǎng Yǔzú*: 塔吉克语 – języki irańskie: tadżycki
- 斯拉夫语族 *Sīlā fū Yǔzú*: 俄罗斯语 *Éluósīyǔ* – języki słowiańskie: rosyjski

Brak zdefiniowanej rodziny językowej

- 朝鲜语 *Cháoxiānyǔ* (koreański)
- 京语 *Jīngyǔ* (gin, wietnamski)
- 回辉话 *Huíhuīhuà* (tsat)

W Chinach większość populacji mówi językami chińskimi. Należy podkreślić, że istnienie jednego języka chińskiego to fikcja, a jego użytkownicy nie rozumieją się wzajemnie, jeśli nie posługują się tą samą odmianą. *Atlas języków Chin* podaje, że 95% Chińczyków mówi w językach chińskich, a 67,76% z tej grupy posługuje się guanhua

(官话 *Guānhuà*), dosłownie „mowę urzędników”, czyli mandarynów (inaczej języki z grupy mandaryńskiej / dialekty mandaryńskie). Autorzy *Atlasu* zaznaczają, że promowanie putonghua ma pozytywny wpływ na ujednoczenie językowe Chin, po czym dodają, że postęp w badaniach nad mniejszościami etnicznymi spowodował, że zamiast 81 języków (taka liczba widnieje w poprzednim wydaniu opracowania) funkcjonuje 130 (Xiong i in., *Topolekty chińskie* 1). Charakterystyka i sprzeczności chińskiej polityki językowej zostaną szczegółowo omówione w kolejnych rozdziałach.

Języki/dialekty chińskie dzieli się na 10 najważniejszych grup. Oto one wraz z liczbą użytkowników (Xiong i in., *Topolekty chińskie* 8):

1. mandaryński (官话 *Guānhuà*) – 798 580 000
2. jin (晋 *Jinyǔ*) – 63 050 000
3. wu „szanghajski” (吴语 *Wúyǔ*) – 73 790 000
4. **min (闽语 *Mǐnyǔ*) – 75 000 000**
5. hakka (客家话 *Kèjiāhuà*) – 42 200 000
6. yue „kantoński” (粤语 *Yuèyǔ*) – 58 820 000
7. xiang (湘语 *Xiāngyǔ*) – 36 370 000
8. gan (赣语 *Gànyǔ*) – 48 000 000
9. hui (徽语 *Huīyǔ*) – 3 300 000
10. ping (平话 *Píng huà*) i tu (土话 *Tǔ huà*) – 7 780 000.

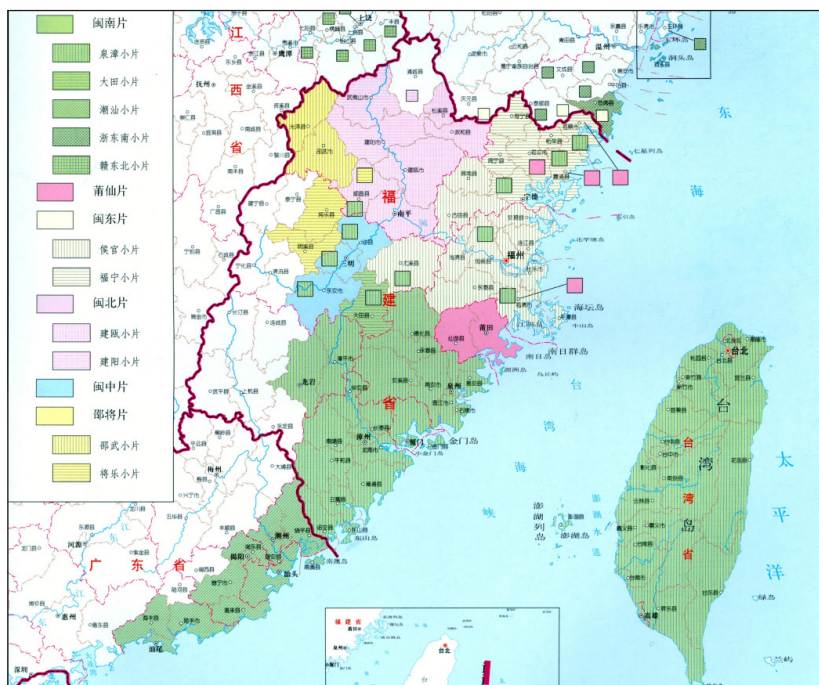
Ilustracja 1. Mapa języków chińskich (Xiong i in., Topolekty chińskie 17)

Tłumaczenie legendy: różowy – jin, pomarańczowy – xiang, jasnozielony – wu, niebieski – gan, **jasnoniebieski – min**, jasnopomarańczowy – hui, fioletowy – hakka, zielony – ping i tu, jasnoróżowy – yue, biały – inne języki.

Atlas języków Chin dzieli każdą z tych grup na mniejsze podgrupy. Ze względu na temat książki na kolejnych stronach zamieszczono dwie mapy dotyczące języka min. Szczegółowy opis języka minnan zostanie przedstawiony w następujących rozdziałach.

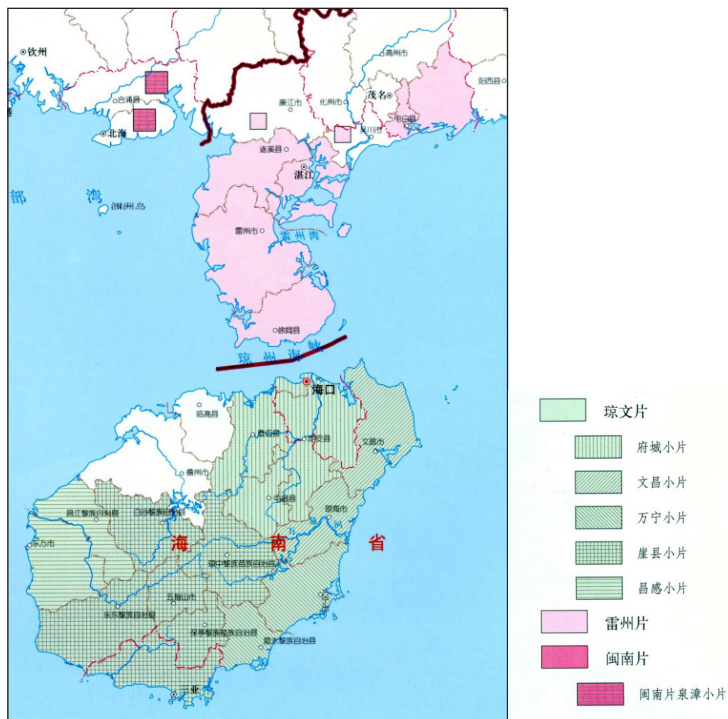
Ilustracja 2. Język min w południowo-wschodnich Chinach i na Tajwanie (Xiong w in., Topolekty chińskie 36)

Tłumaczenie legendy: zielony – odmiany **minnan** (闽南片 *Mǐnnánpiàn*)¹¹, różowy – odmiana puxian (莆仙片 *Púxiānpian*), jasnożółty – odmiany mindong (闽东片 *Mǐndōngpiàn*), jasnoróżowy – odmiany minbei (闽北片 *Mǐnběipiàn*), jasnoniebieski – odmiana minzhong (闽中片 *Mǐnzhōngpiàn*), żółty – odmiana shaojiang (邵将片 *Shàojiāngpiàn*).

¹¹ 片 *piàn* oznacza „plaster, kromka, fragment”. Wybrano polski odpowiednik „odmiana językowa”.

Ilustracja 3. Język min na południu Chin (Xiong i in., Topolekty chińskie 37)

Tłumaczenie legendy: zielony – odmiany **qionghwen (琼文片 *piàn*)**, jasnoróżowy – odmiana leizhou (雷州片 *Léizhōupiàn*), ciemnoróżowy – odmiana minnan (闽南片 *Mínnánpiàn*).

Warto zauważyć, że ze względu na niemożność wzajemnego zrozumienia odmian z Hajnanu (*qionghwen*) zaznaczono odrębnie od odmiany *minnan*. Zdania na temat przynależności hajnańskiego do języka *minnan* są podzielone. Na przykład Zhuang Cuijian 庄翠娟 (Zhuang Cuijian 庄翠娟 153) oraz Zhang Menghan 张梦翰, Jin Jian 金健 i Pan Wuyun 潘悟云 (Zhang i in. 533–42) mówią o hajnańskim języku *minnan* (海南闽南语 *Hǎinán Mínnányǔ*).

W przypadku języków chińskiego i *minnan* wszystkie definicje są zależne od źródła, na które się powołujemy. Język chiński dzieli się jed-

nak na wiele różnych języków/dialektów, a te z kolei na mniejsze języki/dialekty/odmiany itd. Kluczowe dla monografii jest to, że język min stanowi jeden z języków chińskich, a minnan jest językiem w ramach większej grupy min. Tajwański i hajnański to języki w ramach języka minnan (hajnański być może tylko w ramach języka min – zależy od źródła). Zarówno tajwański, jak i hajnański można podzielić na wiele odmian, lecz upraszczając, można powiedzieć, że wszyscy użytkownicy hajnańskiego rozumieją się wzajemnie. Również wszyscy użytkownicy tajwańskiego rozumieją się. Dostrzegają oni różnice między odmianami/dialektami, ale względnie niezakłócona komunikacja wciąż jest możliwa. Użytkownicy hajnańskiego i tajwańskiego nie rozumieją się. Nie mogą się także porozumieć z większością użytkowników innych odmian w ramach języka min. Dla wszystkich użytkowników różnych języków/dialektów/odmian min, ze względów historycznych, ich sposoby mówienia brzmią znajomo, nawet jeśli są zupełnie niezrozumiałe.

1.1.1. Języki Hajnanu i Tajwanu

Hajnan i Tajwan charakteryzują się dużą różnorodnością językową. Na obu wyspach język minnan, czyli hainanhua i taiyu, jest postrzegany w kontekście innych języków: jednego dominującego, czyli chińskiego mandaryńskiego putonghua (Hajnan) / guoyu (Tajwan), oraz szeregu języków chińskich, np. hakka i yue (głównie Hajnan), a także języków niechińskich. Z uwagi na to konieczne jest dokonanie analizy sytuacji językowej w obu omawianych regionach.

1.1.1.1. Języki Hajnanu

Hajnan (海南 *Hǎinán*) to wyspa na południu Chin, otoczona przez Morze Południowochińskie. Do 1988 roku należała do prowincji Guangdong (广东 *Guǎngdōng*). Później Hajnan stał się osobną prowincją ze stolicą w mieście Haikou (海口 *Hǎikǒu*). Powierzchnia prowincji to 34 300 km², a liczba ludności przekroczyła już 10 mln. Przez wiele lat Hajnan był nieprzystępnym miejscem, gdzie zsyłano myślicieli i artystów, których przekonania różniły się od nurtu dominującego. Miał

tu trafić np. wielki poeta 苏东坡 *Sū Dōngpō* (1036–1101) (WWW6). Współcześnie językiem dominującym na Hajnanie jest putonghua. Mieszkańcy są bardzo zróżnicowani etnicznie i posługują się wieloma językami. Ogólnie języki wyspy można podzielić na cztery chińskie (minnan, yue, hakka i putonghua) oraz liczne niechińskie. Na wyspie mieszkają przedstawiciele 3 z 55 mniejszości etnicznych uznawanych przez rząd Chińskiej Republiki Ludowej: 黎族 *Lízú*, 苗族 *Miáozú* i 回族 *Huízú* (X. Liu, *Języki i dialekty wyspy Hajnan* 45; Wizła-Lin 14). 刘新中 *Liú Xīnzhōng* wyróżnia na Hajnanie 14 najważniejszych języków (语言 *yǔyán*) i dialektów (方言 *fāngyán*) (w nawiasach podano nazwy występujące w źródłach angielskojęzycznych lub polskojęzycznych):

1. 黎语 *Líyǔ* (język grupy etnicznej Li, hlai)
2. 村话 *Cūnhuà* (język cun)
3. 海南苗语 *Hǎinán Miáoyǔ* (język grupy etnicznej Miao, kim mun?¹²)
4. 临高话 *Língāohuà* (język lingao, ong be, be)
5. 回辉话 *Huíhuīhuà* (język tsat)
6. **海南闽语 *Hǎinán Mǐnyǔ* (język hajnański minnan)**
7. 澹州话 *Dànzhōuhuà* (dialekt języka yue)
8. 军话 *Jūnhuà* (dialekt mandaryńskiego?)¹³
9. 客家话 *Kèjiāhuà* (język hakka);
10. 迈话 *Màihuà* (dialekt języka yue)
11. 蛋家话 *Dànjiāhuà* (dialekt języka yue)
12. 那月话 *Nàyuèhuà* (dialekt 黎语 *Líyǔ*, dialekt hlai, podobny do cun)
13. 付马话 *Fùmǎhuà* (dialekt hakka lub gan)
14. putonghua (Modern Standard Chinese?, współczesny/standardowy język chiński?) (X. Liu, *Języki i dialekty wyspy Hajnan* 45; X. Liu, *Studium fonetyki języka min z Hajnanu* 40–46).

Warto podkreślić, że w źródłach często pojawia się pojęcie 海南方言 *Hǎinán fāngyán*, jednak nie jest stosowane w sposób konsekwentny. Najczęściej odnosi się do wszystkich języków Hajnanu, ale niekiedy następuje pewne uproszczenie. Mianowicie pojęcie to oznacza wtedy tylko język hajnański minnan (海南闽语 *Hǎinán Mǐnyǔ*), będący tematem niniejszej pracy. Sami mieszkańcy Hajnanu zdają sobie sprawę z niejednorodności językowej wyspy. Przyjezdni Chińczycy z kolei, chociaż

¹² Żadna z chińskich nazw języka kim mun nie jest jednoznaczna z angielską ani polską.

¹³ Pochodzenie tego języka nie jest jasne. *Ethnologue* zalicza go do języków austro-neozyjskich (WWW3).

świadomości istnienia 海南方言 *Hǎinán fāngyán*, często są przekonani, że istnieje jeden język/dialekt, a wszyscy mieszkańcy Hajnanu rozumieją się (Wizła-Lin 15). Przez wieki Hajnańczycy mówiący różnymi językami zamieszkiwali stosunkowo niewielką, odizolowaną od innych regionów Chin wyspę. Jednocześnie Hajnan zawsze charakteryzował się dużą różnorodnością. Współistniejące języki wpływały na siebie nawzajem. Do czasów wprowadzenia polityki popularyzującej putonghua językiem dominującym był hajnański język minnan, czyli minnan z Hajnanu, nazywany również hainanhua („język hajnański”). Z uwagi na to, że języki z Hajnanu na siebie oddziaływały, rodzimi użytkownicy języka minnan z prowincji Fujian (福建 *Fújiàn*) oraz z Tajwanu są w stanie porozumiewać się bez znaczących trudnień. Nie rozumieją oni jednak rodzimych użytkowników języka minnan z Hajnanu.

1.1.1.2. Języki Tajwanu

Tajwan (台湾 *Táiwān*) to wyspa o powierzchni 35 801 km², która razem z Peskadorami (澎湖 *Pénghú*), Kinmen (金門 *Jīnmén*) i Mazu (馬祖 *Mǎzǔ*) stanowi terytorium Republiki Chińskiej. Populacja liczy ok. 22 mln. Tajwan zamieszkiwały różne grupy etniczne. Wyspa była kolonią holenderską, hiszpańską, a najdłużej japońską. Hanowie (汉/漢 *Hàn*), którzy obecnie stanowią największą grupę, nie są rodzimymi mieszkańcami wyspy (Chi-tun Hsü 22). Wraz z różnorodnymi grupami etnicznymi na wyspie funkcjonowały liczne języki. W związku z wcześniejszą obecnością kolonizatorów pewne zapożyczenia z ich języków przetrwały i są wciąż używane na Tajwanie. Największą grupą etniczną na Tajwanie są Hanowie (stanowią 98% ludności), którzy dzielą się na trzy najważniejsze grupy: Hoklo (czyli rodzimi użytkownicy tajwańskiego języka minnan, 福佬 *Fúlǎo*, w języku minnan wymawiane Hok-ló), Hakka (rodzimi użytkownicy języka hakka, 客家 *Kèjiā*) oraz inni Hanowie (*Hàn*, w większości potomkowie Chińczyków, którzy wraz z 國民黨 *Guómíndǎng* (Kuomintang – KMT) przybyli na wyspę na przełomie lat 40. i 50. ubiegłego wieku). Ostatnia grupa posługuje się wieloma językami chińskimi, ale ich wspólnym językiem jest ustandaryzowany język pekiński (北京語 *Běijīngyǔ* lub 北京官話 *Běijīng guānhuà*). Warto zaznaczyć, że język pekiński stał się podstawą

guoyu. Hoklo i Hakka są zaliczani do 本省人 *běnsǐhng rén* („ludzie z tej prowincji”), a pozostali Hanowie do 外省人 *wàishǐhng rén* („ludzie spoza prowincji”). Niekiedy Hakka uznawani są za osobną grupę (H. Wang 133).

Trudno jednoznacznie określić, kiedy po raz pierwszy Hoklo przybyli na Tajwan. Dla rybaków z prowincji Fujian (福建 *Fújiàn*) mogło być całkiem naturalne, że w poszukiwaniu nowych wód trafiali na Tajwan. Wiadomo natomiast, że Hanowie zaczęli się masowo osiedlać na Tajwanie pod koniec XVI wieku. Większość z nich pochodziła z Zhangzhou (漳州 *Zhāngzhōu*) i Quanzhou (泉州 *Quánzhōu*), czyli dwóch miast w prowincji Fujian (福建 *Fújiàn*). Zamieszkali na zachodnim wybrzeżu, na terenie współczesnych miast Tajpej (台北 *Táiběi*), Hsinchu (新竹 *Xīnzhú*), Changhua (彰化 *Zhānghuà*), Kaohsiung (高雄 *Gāoxióng*) i Chiayi (嘉義 *Jiāyì*). Mimo licznych zakazów w czasach dynastii Qing Hanowie tłumnie migrowali na Tajwan. Wśród nich znaleźli się nie tylko Hoklo, ale także Hakka (w dużej części z prowincji Guangdong, 广东/廣東 *Guǎngdōng*) (Chi-tun Hsü 28–29). Obecnie Hoklo stanowią około 70% ludności Tajwanu. Ich język, czyli taiyu, można podzielić na pięć dialektów: haikou – „dialekt portowy” (海口 *Háikǒu*), pianhai – „dialekt nadmorski” (偏海 *Piānhǎi*), neipu – „dialekt wewnętrznych równin” (内埔 *Nèipǔ*), piannei – „dialekt wewnętrzny” (偏内 *Piānnèi*) oraz ostatni o największej liczbie użytkowników – tongxing, czyli „dialekt powszechny” (通行 *Tōngxíng*) (Klötter 264).

W czasach panowania rodu Zheng na Tajwanie nie było zbyt wielu Hakka. Pomimo zakazów i utrudnień wyemigrowali na Tajwan przede wszystkim w czasach dynastii Qing, zwłaszcza po zniesieniu zakazu migracji. Kiedy Hakka przybywali na Tajwan, Hoklo zdążyli się już zadomowić i rozwinąć swoje osady, więc nowi przybysze musieli zadowolić się terenami, które im pozostały, w związku z czym zamieszkali na obszarach współczesnych miast: Hsinchu (新竹 *Xīnzhú*), Miaoli (苗栗 *Miáoli*), Taoyuan (桃園 *Táoyuán*) i Hualien (花蓮 *Huālián*) (Chi-tun Hsü 31–32). Zakłada się, że Hakka mogli pojawić się na Tajwanie już w XIII wieku lub nawet wcześniej. Trudno jednak jednoznacznie potwierdzić taką wersję wydarzeń. Obecnie dwa najważniejsze dialekty hakka na Tajwanie to hailu (海陸 *Hǎilù*), używany najczęściej w Hsinchu (新竹 *Xīnzhú*), oraz sixian (四縣 *Sìxiàn*) dominujący w Miaoli (苗栗 *Miáoli*) (Klötter 264–65).

Kolejną grupę stanowią 外省人 *wàishěngrén*, którzy przybyli na Tajwan na przełomie lat 40. i 50. Dane dotyczące liczby nowo przybyłych mieszkańców Tajwanu są niejasne i zróżnicowane. Przepuszcza się, że stanowili wtedy 15% całej ludności. Pod względem sytuacji językowej ważne jest, że byli to Hanowie mówiący w różnych językach chińskich, a ich wspólnym językiem był standardowy język chiński, nazwany później *guoyu*. Przenieśli na Tajwan Republikę Chińską, rozpoczęli rządy i postulowali użycie jedynie języka standardowego (Chi-tun Hsü 32–34).

Rodzimi mieszkańcy stanowią znacznie mniejszą zbiorowość (2% ludności) i dzielą się na liczne grupy etniczne. Pierwsze zapiski dotyczące tych grup pochodzą z XV wieku. Możemy o nich przeczytać w pamiętnikach chińskich żeglarzy, którzy trafiali na Tajwan w poszukiwaniu możliwości handlowych (Chi-tun Hsü 22, 28). Rodzimi mieszkańcy Tajwanu tradycyjnie są dzieleni na dwie grupy: 高山族 *gāoshānzú* („ludy z gór”) i 平埔族 *píngpǔzú* („ludy z nizin”), chociaż określenia te nie zawsze odzwierciedlają ich prawdziwe miejsce zamieszkania. Do pierwszej z nich należą: Atayal, Saisat, Bunun, Tsou, Paiwan, Rukai, Panapanayan, Pangtsah, Yami i Thao, do drugiej natomiast: Ketagalan, Kavalan, Taokas, Pazeh, Papura, Babuza, Hoanya, Siraya i Makatao (Chi-tun Hsü 24–27; Zajdler 14-15). Rodzimi mieszkańcy Tajwanu mówią w językach austronezyjskich (Chi-tun Hsü 36), aczkolwiek nie wszystkie z wymienionych grup etnicznych pamiętają swoje języki. Rodzimi Tajwańczycy mieli pojawić się na wyspie przypuszczalnie ponad 12 tys. lat temu (H. Wang 133), ale namacalne ślady ich obecności datowane są na 5000 lat wstecz (B. Su 1). Obecnie rząd oficjalnie uznaje 16 podgrup: Ami, Atayal, Bunun, Hla'alua, Kananavu, Kavalan, Paiwan, Puyuma, Rukai, Saisiyat, Sakizaya, Sediq, Thao, Truku, Tsou i Yami (WWW7). Omawiane grupy używają różnych języków. Rozumienie najbardziej zagrożonego języka deklaruje jedna osoba, a najmniej zagrożonym mówi aż 30 tysięcy Tajwańczyków (WWW8).

Współczesny charakter językowy Tajwanu został ukształtowany przez kolonizację i migrację. Można wysunąć tezę, że 98% mieszkańców przybyło tam całkiem niedawno, bo w ciągu ostatnich kilkuset lat. Wielu Tajwańczyków wie, skąd pochodzą ich przodkowie. W przypadku Hajnanu można powiedzieć, że Hoklo, którzy osiedlili się tam kilkaset

lat temu, stanowią mniej więcej połowę wszystkich mieszkańców, a rodzimi użytkownicy hakka i innych dialektów yue stanowią niewielki procent. Użytkownicy pozostałych języków Hajnanu (języków niechińskich) to rodzimi mieszkańcy wyspy, którzy przybyli na Hajnan tak dawno, że uważają się za autochtonów. Już w czasach migracji Hoklo mieli się za miejscowych (M. Liang 5–10). Pochodzenie mieszkańców Tajwanu i Hajnanu jest wciąż przedmiotem badań. Nie udało się do tej pory jednoznacznie ustalić, skąd przybyli. Istnieje wiele hipotez w tej sprawie i nie ma pewności, która z nich jest prawdziwa (M. Liang 5–10).

1.1.2. Pochodzenie języka minnan z Hajnanu i Tajwanu

Język minnan pochodzi z prowincji Fujian (福建 *Fújiàn*), ale obecnie jego rodzimi użytkownicy zamieszkują następujące obszary (Chi-tun Hsü 39–41):

1. prowincję Fujian (福建 *Fújiàn*), głównie miasta: Xiamen (廈門 *Xiàmén*), Zhangzhou (漳州 *Zhāngzhōu*), Quanzhou (泉州 *Quánzhōu*), Jinjiang (晉江 *Jìnjiāng*), Longyan (龍岩 *Lóngyán*), Haicheng (海澄 *Hǎichéng*), Changtai (長泰 *Chángtài*), Zhangpu (漳浦 *Zhāngpǔ*), Yunxiao (雲霄 *Yúnxiāo*), Zhaoan (詔安 *Zhàoān*), Nanjing (南靖 *Nánjìng*), Pinghe (平和 *Pínghé*), Dongshan (東山 *Dōngshān*), Nan'an (南安 *Nán'ān*), Tong'an (同安 *Tóng'ān*), Hui'an (惠安 *Huì'ān*), Yongchun (永春 *Yǒngchūn*), Dehua (德化 *Déhuà*), Anxi (安溪 *Ānxī*) i Jinmen/Kinmen (金門 *Jīnmén*)¹⁴;
2. południe Chin:
  - prowincję Zhejiang (浙江 *Zhèjiāng*): Wenzhou (溫州 *Wēnzhōu*), Pingyin (平陰 *Píngyīn*), Zhoushan (舟山 *Zhōushān*);
  - prowincję Guangdong (廣東 *Guǎngdōng*): Chaozhou (潮州 *Cháozhōu*), Shantou (汕頭 *Shàntóu*), Leizhou (雷州 *Léizhōu*);
  - prowincję Hajnan (海南 *Hǎinán*);
  - prowincję Jiangxi (江西 *Jiāngxī*): Yanshan (鉛山 *Yánshān*), Shanrao (上饒 *Shàngráo*), Yushan (玉山 *Yùshān*);

¹⁴ Hsü Chi-tun 許極燉 zalicza 金門 *Jīnmén* do prowincji 福建 *Fújiàn*, ale warto zaznaczyć, że mimo bliskości geograficznej w rzeczywistości władzę sprawuje tam rząd Republiki Chińskiej.

- prowincję Guangxi (广西 *Guǎngxī*): Guiping (桂平 *Guìpíng*), Beiliu (北流 *Běiliú*), przy granicy z prowincją Syczuan (四川 *Sìchuān*);
3. Azję Południowo-Wschodnią: Filipiny, Singapur, Indonezję, Tajlandię, Malezję na terenach zamieszkiwanych przez 华侨/華僑 *huáqiáo*, czyli potomków chińskich imigrantów;
  4. Tajwan:
    - przewaga odmiany 漳州 *Zhāngzhōu*: Taoyuan (桃園 *Táoyuán*), Yilan (宜蘭 *Yílán*), Nantou (南投 *Nántóu*), Chiayi (嘉義 *Jiāyì*);
    - przewaga odmiany 泉州 *Quánzhōu*: Tajpej (台北 *Táiběi*), Hsinchu (新竹 *Xīnzhú*), Miaoli (苗栗 *Miáoli*), Changhua (彰化 *Zhānghuà*), Kaohsiung (高雄 *Gāoxióng*), Pingtung (屏東 *Píngdōng*), Taitung (台東 *Táidōng*);
    - podobny udział procentowy obu odmian: Taichung (台中 *Táizhōng*), Yunlin (雲林 *Yúnlín*), Tainan (台南 *Táinán*), Hualien (花蓮 *Huālián*) (Chi-tun Hsü 39–41).

Odmiany taiyu nazywane są po chińsku 腔 *qiāng*, czyli dosłownie „mowa, akcent”. Dwie wspomniane wyżej to 漳州腔 *Zhāngzhōuqiāng* i 泉州腔 *Quánzhōuqiāng*. Na Tajwanie mówi się także o tym, że tak naprawdę współczesny taiyu to 漳泉混合腔 *Zhāng Quán hùnhéqiāng*, czyli „mieszany akcent *Zhāng-Quán*”, lub 台灣普通腔 *Táiwān pǔtōngqiāng*, czyli „powszechny akcent tajwański” (Tsao 472).

Aby lepiej wyjaśnić obecność tego samego języka, którym posługują się przede wszystkim mieszkańcy prowincji Fujian (福建 *Fújiàn*), zarówno na Hajnanie, jak i na Tajwanie, warto przyrzeć się historii języka minnan i migracji jego rodzimych użytkowników, czyli grupy Hoklo (福佬人 *Hòh-ló-lâng*).

1.1.2.1. Historia hainanhua, czyli języka hajnańskiego

Przedstawiciele Hoklo (福佬人 *Hòh-ló-lâng*), czyli podgrupy grupy etnicznej *Hàn*, pierwotnie zamieszkujący Fujian (福建 *Fújiàn*) i będący jednocześnie rodzimymi użytkownikami języka minnan, wyemigrowali na Hajnan w czasach dynastii 宋 *Sòng* (960–1279) i 元 *Yuán* (1271–1368). Najpierw migrując wzdłuż wybrzeża południowo-wschodnich Chin, początkowo wybrzeża dzisiejszej prowincji Fujian

(福建 *Fújiàn*), a potem wybrzeża dzisiejszej prowincji Guangdong (广东 *Guǎngdōng*), pierwsza fala dotarła na Hajnan. W czasach dynastii Ming nastąpiła kolejna fala migracji Hoklo, tym razem bezpośrednio z terenów nadmorskich prowincji Fujian (福建 *Fújiàn*). Z tamtych czasów zachowały się listy nazwisk rodów, które przybyły na Hajnan, co umożliwia określenie miejscowości, z których przypuszczalnie pochodzili (Z. Zhou 33).

Hoklo zetknęli się wtedy z rodzimymi mieszkańcami Hajnanu, czyli przodkami współcześnie uznawanej grupy etnicznej 黎 *Lí* oraz przodkami współczesnych rodzimych użytkowników języków lingao (临高话 *Língāohuà*) i cun (村话 *Cūnhuà*), którzy zamieszkiwali wyspę prawdopodobnie już od ponad tysiąca lat (M. Liang 16). W wyniku kontaktu między innymi języka minnan z rodzimymi językami wyspy Hajnan powstał język odmienny od języka minnan używanego w prowincji Fujian (福建 *Fújiàn*), a ostatecznie ukształtował się z niego współczesny lekt hainanhua, czyli hajnański. Na początku formowania się tego języka nazywano go 黎语 *Líyǔ* (tak samo jak współcześnie nazywa się język grupy etnicznej Li), ale tak naprawdę była to pierwotna odmiana hainanhua, czyli język minnan, który przejął elementy języków rodzimych mieszkańców Hajnanu oraz – w mniejszym stopniu – elementy innych języków chińskich, ponieważ przedstawiciele innych podgrup w ramach grupy *Hàn* również migrowali na Hajnan (Z. Zhou 33–34). Warto zauważyć, że obecnie rodzimi użytkownicy języka minnan z prowincji Fujian (福建 *Fújiàn*) nie są w stanie porozumieć się z użytkownikami hainanhua, kiedy mówią w swoim języku. Jest to spowodowane specyficznym położeniem geograficznym Hajnanu i niezależnym rozwojem języka. Odmiana języka minnan na Hajnanie dzieli się na pięć mniejszych grup (小片 *xiǎopiàn*), których nazwy pochodzą od nazw większych miejscowości na Hajnanie:

- 府城小片 *Fǔchéng xiǎopiàn*,
- 文昌小片 *Wénchāng xiǎopiàn*,
- 万宁小片 *Wànníng xiǎopiàn*,
- 崖县小片 *Yáxiàn xiǎopiàn*,
- oraz 昌感小片 *Chānggǎn xiǎopiàn* (Zhang 33–39; Z. Zhou 48–49).

1.1.2.2. Historia taiyu, czyli języka tajwańskiego

Chociaż źródła historyczne dostarczają informacji na temat nieudanej pierwszej wyprawy na Tajwan, która miała się odbyć już w czasach Trzech Królestw, to migracja rozpoczęła się w okresie dynastii 宋 *Sòng* (960–1279) i 元 *Yuán* (1271–1368) (Z. Zhou 35–39). Hoklo z prowincji Fujian (福建 *Fújiàn*) migrowali na Tajwan, a pierwszą osadą było Penghu (澎湖 *Pénghú*). Liczba migrujących Hoklo znacząco wzrosła w połowie panowania dynastii 明 *Míng* (1368–1644), osiągając swój szczyt w epoce dynastii *Qīng* (1644–1912). W tamtym czasie Tajwan był znany pod różnymi nazwami. Współczesna nazwa symbolicznie została ustanowiona przez dynastię *Qīng* dopiero w 1683 roku.

Migracji sprzyjała odległość. Na statkach żaglowych, przy sprzyjającym wietrze można było dotrzeć z prowincji Fujian (福建 *Fújiàn*) na Tajwan w mniej niż 24 godziny. Hoklo przywieźli na Tajwan zarówno swoją kulturę, jak i język. Zawierali także małżeństwa z rodzimymi mieszkańcami Tajwanu. Z czasem Hoklo stali się najliczniejszą grupą etniczną na Tajwanie. Najwięcej z nich pochodziło z Quanzhou (泉州 *Quánzhōu*) i Zhangzhou (漳州 *Zhāngzhōu*) (Z. Zhou 35–39). W związku z tym obecnie na Tajwanie można wyróżnić dwie odmiany języka tajwańskiego: 漳州腔 *Zhāngzhōuqiāng* i 泉州腔 *Quánzhōuqiāng*.

Język tajwański zrodził się z języka minnan, który przywieźli ze sobą Hoklo. Często migrowali całymi wsiami czy miasteczkami i współpracowali w nowej rzeczywistości. Migranci z Quanzhou (泉州 *Quánzhōu*) osiedlili się głównie na północy, w miastach i regionach Taoyuan (桃園 *Táoyuán*), Banqiao (板橋 *Bǎnqiáo*), Shilin (士林 *Shílín*), Wanli (萬里 *Wànlǐ*), Shimen (石門 *Shímén*) i Yilan (宜蘭 *Yílán*), a migranci z Zhangzhou (漳州 *Zhāngzhōu*) zamieszkali wzdłuż zachodniego wybrzeża. Z czasem, w wyniku nawiązywania relacji społecznych i handlowych, a także rozrostu miast i migracji, różnice zaczęły się zacierać. Wpływ na słownictwo języka tajwańskiego miało nie tylko mieszanie się ze sobą różnych odmian języka minnan, ale także kontakty z grupą Hakka i ich językiem oraz z mniej licznymi migrantami z innych regionów Chin. Obecnie mówi się o 不漳不泉 *bùzhāng bùquán* („ani to *Zhāng*, ani to *Quán*”) (Z. Zhou 132–33). Inne

określenie to 混合腔 *hùnhéqiāng*, czyli „odmiana mieszana”. Podczas kolonizacji japońskiej język tajwański wzbogacił się głównie o słownictwo związane z nauką i technologią, które zostało zapożyczone z języka japońskiego.

Język minnan na Tajwanie jest także zaliczany do większej grupy w ramach języka minnan nazywanej po chińsku 厦泉漳台片 *Xià Quán Zhāng Tái piàn*, czyli „odmiana minnan z Xiamen (厦门 *Xiàmén*), Quanzhou (泉州 *Quánzhōu*), Zhangzhou (漳州 *Zhāngzhōu*) i Tajwanu”. Miejsca, w których używa się odmiany tajwańskiej (台灣小片 *Táiwān xiǎopiàn*), to: Tajpej (台北 *Táiběi*), Kaohsiung (高雄 *Gāoxióng*), Keelung (基隆 *Jīlóng*), Taoyuan (桃園 *Táoyuán*), Yilan (宜蘭 *Yílán*), Changhua (彰化 *Zhānghuà*), Nantou (南投 *Nántóu*), Taichung (台中 *Táizhōng*), Yunlin (雲林 *Yúnlín*), Chiayi (嘉義 *Jiāyì*), Tainan (台南 *Táinán*), Pingtung (屏東 *Píngdōng*), Taitung (台東 *Táidōng*), Hualien (花蓮 *Huālián*), Penghu (澎湖 *Pénghú*), Hsinchu (新竹 *Xīnzhú*) i Miaoli (苗栗 *Miáoli*) (Z. Zhou 46–47).

Warto podkreślić, że używany przez ok. 75% Tajwańczyków język tajwański, zaliczany do minnan, w wyniku kilkusetletniej izolacji na Tajwanie, wpływu języka japońskiego podczas kolonizacji oraz języków rodzimych mieszkańców nierzadko jest uznawany za osobny język, a nie tylko odmianę minnan (R.-Y. Liu 109).

1.2. Polityka językowa na Hajnaniu i Tajwanie – historia i współczesność

Polityka językowa to „zespół wszelkich dyrektyw dotyczących kształtowania stosunku społeczeństwa do języka lub języków obecnych (choćby symbolicznie) i używanych w tym społeczeństwie” (Nau i in. 113). Niniejszy podrozdział jest poświęcony historii polityki językowej na Tajwanie (w późniejszej Republice Chińskiej) i w Chinach (późniejszej Chińskiej Republice Ludowej). Celem niniejszego fragmentu jest pokazanie, w jakich warunkach politycznych i historycznych rozwijały się języki hajnański i tajwański (oba wywodzące się z języka minnan w prowincji Fujian, 福建 *Fújiàn*).

1.2.1. Polityka językowa w Chinach

Wyspa Hajnan jest częścią Chińskiej Republiki Ludowej, więc prowadzona przez jej władze polityka językowa miała znaczący wpływ na hainanhua. Od momentu przejęcia władzy w 1949 roku decyzje polityczne podejmowane w Pekinie miały swoje odbicie również na Hajnaniu. Głównymi celami chińskiej polityki językowej były: propagowanie ideologii komunistycznej, dążenie do stworzenia silnego państwa, wspieranie szybkiego wzrostu gospodarczego oraz próba stworzenia stabilnego społeczeństwa. Zgodnie z komunistyczną ideologią państwo jako idea miało przestać istnieć, a wraz nim różne języki i tożsamości etniczne. Z tego punktu widzenia nie było potrzeby wprowadzania jednego wspólnego języka, jednak w związku z pragnieniem szybkiego wzrostu ekonomicznego i budowy silnego kraju narzucenie wspólnego języka było, zdaniem rządzących, konieczne (Brown i Ganguly 353). Polityka językowa w Chinach zawsze ściśle wiązała się z 国情 *guóqíng*, czyli w uproszczeniu „nastrojami politycznymi” (Jiang 258). Wymienione idee polityczne wzajemnie się wykluczają i bywają niejasne. Idea silnego państwa jest sprzeczna z poglądem, że koncept państwa ma przestać istnieć. Brakuje także definicji „stabilnego społeczeństwa”. Można zaryzykować stwierdzenie, że politycy w Chinach przedstawiali i nadal przedstawiają pewne założenia, ale często nie definiują ich wyczerpująco.

Putonghua i inne dialekty (również języki) współistnieją w chińskiej rzeczywistości. Putonghua, lekt będący odmianą wysoką, jest używany w edukacji, biznesie, mediach itd. Dialekty są natomiast wykorzystywane w komunikacji z członkami rodziny oraz podczas lokalnych wydarzeń kulturalnych (Yu 126). Teoretycznie w Chinach powinny być realizowane dwie koncepcje jednocześnie: jedności i różnorodności, a putonghua to jedyny wspólny język używany w polityce, ekonomii i kulturze. W dyskursie politycznym podkreśla się także status języka chińskiego (putonghua) jako jednego z oficjalnych języków Organizacji Narodów Zjednoczonych. Chiny mają wspólny język, ale i *języki mniejszości*. Politycy podkreślają, że promowanie putonghua nie ma na celu doprowadzenia do zniknięcia pozostałych języków ani asymilacji różnych grup etnicznych. Celem jest umożliwienie swobodnej komunikacji między wszystkimi Chińczykami. Rząd

wspiera przecież języki mniejszości, np. zachęcając do stworzenia własnego pisma. Wspólny język – wehikularny – ma przyczynić się do lepszego rozwoju kraju i przynieść korzyści wszystkim obywatelom. Wspomniane korzyści nie są jasno zdefiniowane. Z kolei uproszczenie znaków miało na celu ułatwienie komunikacji pisanej, a nie stworzenie zupełnie nowych znaków. Uproszczone znaki minimalizują trudności związane z czytaniem, pisaniem i drukowaniem. Całość działań ma prowadzić do stabilnego społeczeństwa, rozwoju ekonomicznego i ogólnego postępu kraju (Jiang 259; Xu 157). Wszystkie języki Chin mają przecież zapewnioną równość prawną, a Chińczycy mogą się porozumiewać w putonghua, aby przedstawiciele wszystkich grup etnicznych poczuli się jak „jedna wielka rodzina tworząca ten sam kraj” (Xu 157). Sparafrazowana w poprzednim zdaniu myśl (z celowo zachowanymi sprzecznościami) pojawia się nie tylko w przemowach polityków, ale także w artykułach pisanych przez chińskich badaczy. Inne źródła, które zostaną przedstawione w dalszej części rozdziału, wskazują, że w rzeczywistości ceną za dążenie do postępu mogą być utrata różnorodności językowej i dyskryminacja mniejszości etnicznych. Nawet jeśli poświęca się uwagę językom mniejszości, dotyczy to jedynie „standardowej odmiany” i zwykle ogranicza się do poziomu lokalnego (WWW8). Zachęcanie mniejszości do opracowania własnego pisma może być próbą zbudowania relacji opartej na zaufaniu. Jest to zapewnienie o planach równego traktowania wszystkich obywateli przez nową władzę (Q. Zhou 56). Sukces i popularność nowych systemów pisma nie zależą jednak od początkowego zainteresowania władzy, a nawet od jakości nowego pisma, a przede wszystkim od spójnej i trwałej polityki wobec mniejszości etnicznych (Q. Zhou 68).

Chińska polityka językowa opiera się na założeniach zawartych w konstytucji, legislacji dotyczącej edukacji, zarządzeniach rządu oraz polityce Komunistycznej Partii Chin (共产党 *Gōngchǎndǎng* KPCh). Z perspektywy ogólnej w dziejach polityki językowej Chin można wydzielić trzy etapy: pluralistyczny (1949–1957), integrystyczny (1958–1976) oraz dwu- lub wielojęzyczny (od 1977 do dzisiaj) (M. Zhou, *Language Education* 442). Podobny podział proponują także Wang i Phillion (2009): okres wspierania (początek i środek lat 50.), okres ucisku (późne lata 50. i rewolucja kulturalna 文化大革命 *Wénhuà dà-gémìng*, 1966–1976) oraz okres tolerancji po latach 70. ubiegłego wieku

(Wang i Phillion 2–3). W zakresie kształtowania polityki dotyczącej mniejszości etnicznych daje się także zaobserwować trzy etapy. W latach 1949–1984 w regionach zamieszkiwanych przez mniejszości język putonghua miał pełnić funkcję drugorzędną lub pomocniczą w edukacji i sferze publicznej, natomiast w latach 1984–1995 promowano w tych dwóch obszarach dwujęzyczność. Ostatnia faza, która rozpoczęła się w roku 1995 i trwa do dzisiaj, zakłada, że najważniejszym językiem jest putonghua i ma on być wykorzystywany we wszystkich kontekstach. Języki mniejszości powinny odgrywać rolę drugorzędną, a ich użycie jest odpowiednie jedynie w życiu prywatnym (Zhu 706).

Podczas analizy polityki językowej na Hajnanie należy uwzględnić znaczącą odległość geograficzną i administracyjną od centrum władzy w Pekinie, co wpływa na implementację decyzji politycznych na tym obszarze. W związku z tym nie wszystkie aspekty polityki językowej odnajdują swoje odzwierciedlenie na Hajnanie. Chiny nieustannie muszą się mierzyć z dostosowaniem ogólnie ustalonej polityki do lokalnych warunków zróżnicowanych regionów (M. Zhou, *Language Education* 442; He i Liao 1492).

1.2.1.1. Chińska polityka językowa na przełomie XIX i XX wieku

Po tzw. wojnie opiumowej (1840–1842), którą Chiny uznały za upokorzenie, zaczęły pojawiać się postulaty, że kraj wymaga unowocześnienia. Język został uznany za ważny aspekt wysiłków modernizacyjnych, ponieważ w tamtych czasach nie było jednego standardowego języka, a ideograficzne pismo znane było tylko niewielkiej części społeczeństwa. Uważano, że taka sytuacja jest przyczyną analfabetyzmu, który na początku XX wieku dotyczył aż 90% populacji (Gottlieb i Chen 50–51). Z jednej strony znaki stanowią element dziedzictwa i kultury chińskiej, z drugiej – często są postrzegane jako przeszkoda w minimalizowaniu analfabetyzmu. Taki pogląd odnosi się szczególnie do znaków przed ich uproszczeniem (Su i Guo 3). Twierdzono, że edukacja jest niezbędna dla procesu modernizacji państwa, a podstawą tej edukacji powinno być uproszczenie systemu pisma oraz ustanowienie jednego wspólnego języka narodowego. Uznawano, że dialekty utrudniają komunikację, edukację oraz konstruowanie jedności narodowej (Yu 428).

W ramach prób modernizacji językowej ustalono trzy cele: promocję jednego wspólnego języka standardowego, stworzenie nowego rodzaju standardowego języka pisanego oraz reformę tradycyjnego pisma. Wymienione działania miały na celu ułatwienie wszystkim obywatelom dostępu do edukacji, a edukacja była uznawana za podstawę unowocześnienia całego kraju. Najważniejsze było stworzenie nowego języka pisanego na podstawie 白话文 *báihuàwén*, który miałby zastąpić przestarzały i skostniały 文言文 *wényánwén*. Sądzono, że dzięki temu większej części społeczeństwa łatwiej będzie nauczyć się czytać i pisać (Gottlieb i Chen 50–51). 文言文 *wényánwén* to szczególny sposób formalnego i literackiego pisania, który funkcjonował przez ok. 2000 lat aż do roku 1919 – do Ruchu Nowej Kultury (新文化运动 *Xīnwénhuà yùndòng*). 白话文 *báihuàwén* rozwinął się pod koniec panowania dynastii Tang i zawsze był znacznie bliższy językowi mówionemu. 文言文 *wényánwén* utrzymał swoją uprzywilejowaną pozycję aż do początku XX wieku (Gottlieb i Chen 50–52). Współczesny język pisany to 白话文 *báihuàwén* z elementami dialektów innych niż mandaryńskie, konstrukcji chińskiego języka klasycznego oraz języków obcych (terminologia) (Gottlieb i Chen 52).

1.2.1.2. Polityka językowa we wczesnej Republice Chińskiej

Kiedy w 1912 roku została ustanowiona Republika Chińska, zaczęto wprowadzać w życie koncepcję 五族共和 *wǔzú gònghé*, czyli „harmonię pięciu narodów”. Pięć narodów, tj. 汉 *Hàn*, 满 *Mǎn*, 蒙 *Mēng*, 回 *Huí* i 藏 *Zàng*, miało wspólnie zbudować nowy kraj. Wtedy też uznano, że w regionach zamieszkiwanych przez grupę 汉 *Hàn* należy wprowadzić edukację opartą na języku narodowym, czyli *guoyu*. W 1919 roku ogłoszono, że podstawą dla tego języka będzie „północno-południowa mowa urzędników” 南北官话 *nánběi guānhuà*, a język chiński klasyczny 文言文 *wényánwén* zostanie zastąpiony przez współczesny język pisany 白话文 *báihuàwén*. Prawo nakazujące zmianę weszło w życie w 1920 roku. Zaczęto szkolić nowych nauczycieli i tworzyć odpowiednie podręczniki, które zawierały teksty, takie jak wiadomości i piosenki. W 1926 roku uznano wymowę pekińską za standard (M. Zhou, *Ewolucja i myślenie* 1–13). Już w 1920 roku

Ministerstwo Edukacji zarządziło, że wszystkie podręczniki do klas 1–2 szkoły podstawowej mają być w 白话 *báihuà*, a nie w 文言 *wényán*. W ciągu dekady nowy język pisany zaczął dominować (Gottlieb i Chen 52). Celem było zminimalizowanie różnicy między językiem pisany a mówionym (Gottlieb i Chen 55).

W 1914 roku została utworzona instytucja nadzorująca edukację Mongołów i Mandżurów. Jej działalność cechowała dwutorowość: zajmowała się zarówno nauczaniem w językach rodzimych, jak i popularyzacją *guoyu*, co miało doprowadzić do asymilacji wszystkich grup etnicznych Chin. Na początku lat 40. ubiegłego wieku procesy asymilacji i zjednoczenia nabrały jeszcze większego znaczenia, ponieważ były traktowane jako broń przeciwko najeźdźcy. Ogłaszano prawa, które miały zachęcić poszczególne grupy etniczne do zjednoczenia rozumianego jako ujednoczenie. Wszyscy mieli mówić w języku narodowym (M. Zhou, *Ewolucja i myślenie* 13).

W 1949 roku, po wojnie domowej między komunistami (KPCh) a nacjonalistami (KMT), narodziła się Chińska Republika Ludowa (KPCh), a Republika Chińska (KMT) rozpoczęła swoją historię na Tajwanie. W związku ze stosunkowo krótkim czasem istnienia Republiki Chińskiej na kontynencie, wojnami i brakiem stabilizacji politycznej wiele z omówionych wyżej założeń nie udało się całościowo wprowadzić w życie. Kontynuacja Republiki Chińskiej na Tajwanie wymusiła z kolei modyfikację tych zamierzeń, chociaż z perspektywy ogólnej pozostały bardzo podobne.

1.2.1.3. Polityka językowa na początku istnienia Chińskiej Republiki Ludowej

Chińska Republika Ludowa (ChRL) została ustanowiona w 1949 roku. Pierwsze działania w zakresie polityki językowej skupiały się na wprowadzeniu urzędowego języka *putonghua* na terenie całego kraju oraz popularyzacji nauczania znaków uproszczonych. Wybór dialektu pekińskiego jako podstawy języka urzędowego motywowano następująco:

- dźwięk dialektu jest czysty i prosty; jest mało nagłosów i wygłosów; są także cztery tony;

- Pekin był stolicą przez ponad 900 lat i jest centrum Chin;
- dialekt z Pekinu jest zrozumiały dla największej liczby Chińczyków;
- wiele klasycznych powieści zostało napisanych w dialekcie pekińskim (Beer i Jacob 184).

Każdy z powyższych argumentów można podważyć, jeśli chodzi o słusność wyboru języka dla całego narodu. Ponadto są dość subiektywne i ogólnikowe. Warto jednak zauważyć, że w polityce dążenie do obiektywności nie jest istotne. Można uznać, że wybrano odmianę języka, która mogła sprzyjać pomyślanej konsolidacji władzy. W Chińskiej Republice Ludowej polityka językowa miała służyć postępowi, zjednoczeniu i zmniejszeniu analfabetyzmu (Su i Guo 6).

Na początku języki mniejszości były uznawane za ważny element kultury. Chiny wzorowały swoją politykę językową wobec języków mniejszości na Związku Radzieckim. Jednocześnie rodzimi użytkownicy języków mniejszości nierzadko zamieszkiwali tereny pogranicza lub trudno dostępne. Z tego względu w początkowej fazie rozwoju ChRL represyjna polityka językowa mogłaby skutkować utratą władzy na tych terenach. Inną kwestią była wspomniana wcześniej ideologia zakładająca, że w społeczeństwie komunistycznym różnice etniczne z czasem zanikną w imię rozwoju gospodarczego (Brown i Ganguly 355–357).

W tym samym czasie badania antropologiczne wykazały, że w Chinach mieszka bardzo dużo grup etnicznych, które mówią różnymi językami i nie rozumieją się nawzajem. W związku z tym rząd dokonał odgórnego podziału na grupy etniczne. W obrębie tych samych zbiorowości umieszczono mniejszości mówiące różnymi językami i mające ze sobą znikomy kontakt. Ostatecznie uznano 55 mniejszości etnicznych. Często rodzimi użytkownicy odmiennych języków byli zaliczani do jednej grupy. Warto podkreślić, że w Chińskiej Republice Ludowej nie uznano Hakka ani Hoklo za odrębne grupy etniczne, chociaż w Republice Chińskiej na Tajwanie podjęto inne decyzje w tej kwestii (Brown i Ganguly 357). Hoklo to rodzimi użytkownicy języka minnan, więc decyzje polityczne miały wpływ na sytuację języka minnan na Tajwanie i Hajnanie.

Ostatecznie zwyciężył jednak podgląd Stalina, który uważał, że rozwój jednego języka narodowego dla całej populacji państwa skutkować będzie stopniowym wymarciem pozostałych języków. W Chinach nikt nie wątpił w słusność tego stwierdzenia i w związku z tym polityka

językowa była tworzona zgodnie z tym założeniem. Mówiono nawet, że używanie różnych dialektów chińskich w trakcie tworzenia jednego wspólnego języka chińskiego przed 1949 rokiem było „rewolucyjne”, ale po 1949 roku nie powinno się wydarzyć, ponieważ te dialekty i tak wymrą, a ich nadmierny wpływ na język pisany nie służy stabilizacji państwa (Gottlieb i Chen 58–59).

1.2.1.4. Polityka językowa w Chińskiej Republice Ludowej w latach 50. i do połowy lat 60.

W latach 50. i do połowy lat 60. podjęto próby wprowadzenia pisma dla każdego z 55 języków mniejszości etnicznych. Języków było i jest więcej niż 55, ale oficjalna polityka językowa przemilczała ten fakt (patrz rozdz. 1.1). Z czasem zrezygnowano z tych działań, a pod koniec lat 60. zaczęto narzucać jeden język, czyli putonghua, wszystkim grupom etnicznym. Doprowadziło to do ogólnokrajowego sprzeciwu. Polityka ta dotyczyła także Hajnanu (Brown i Ganguly 354).

W 1949 roku mniejszości etniczne miały prawo do swobodnego posługiwania się swoimi językami i ich rozwijania. W 1954 roku pojawił się zapis w konstytucji mówiący o tym, że w regionach zamieszkiwanych przez mniejszości użycie ich języków jest dozwolone w sądach. W 1951 roku na konferencji dotyczącej edukacji mniejszości etnicznych walczone o to, aby w regionach zasiedlonych przez mniejszości edukacja w szkołach podstawowych i średnich odbywała się w lokalnych językach. Języki, które nie miały systemu pisma lub których system był „nieperfekcyjny”, miały otrzymać profesjonalne wsparcie. Jednak wynik głosowania przesądził o dominacji putonghua jako języka edukacji „z uwzględnieniem potrzeb mniejszości” (Brown i Ganguly 360).

W latach 50. ubiegłego wieku postrzegano poznanie, zbadanie i opisanie języków mniejszościowych jako istotny cel polityczny. Uważano, że aby skutecznie rządzić państwem, konieczne jest poznanie języków mniejszości. W związku z tym przeznaczono środki na utworzenie Centralnego Instytutu Narodowości oraz wybrano najlepszych antropologów do przeprowadzenia badań terenowych. Jednym z zamierzeń było także stworzenie pisma dla języków, które go nie miały, oraz słowników poszczególnych języków. W 1952 roku Komunistyczna Partia

Chin ogłosiła, że powstało 700 tys. publikacji w językach mongolskim, tybetańskim i ujgurskim. Jednocześnie pojawiały się filmy z dubbingiem i audycje radiowe w językach mniejszości. W 1955 roku publikowano 20 gazet i 28 czasopism w językach mniejszości. W tym samym roku odbyła się konferencja, podczas której dyskutowano na temat utworzenia wspólnego języka dla grup etnicznych 壮 *Zhuàng* i 哈尼 *Hānì*. Zastanawiano się także nad zmianą kierunku pisma mongolskiego z pionowego na poziome.

Opisane działania mogą się wydawać imponujące, jednak w rzeczywistości często nie wprowadzano przyjętych założeń w życie. Świadczą o tym doniesienia medialne. Można jednak stwierdzić, że w tamtym czasie władze wykazywały pewną tolerancję wobec mniejszości etnicznych i ich języków. W odpowiedzi na niezadowolenie wyrażone podczas konferencji w 1956 roku przez polityków reprezentujących mniejszości etniczne ogłoszono trzyletni plan, który zakładał więcej publikacji, filmów, audycji radiowych w językach mniejszości. Zaplanowano również wsparcie rozwoju pisma dla języków, które nie miały własnego systemu (Brown i Ganguly 360–61).

Prawie do końca lat 50. ubiegłego wieku mniejszości etniczne były zachęcane do promowania i rozwijania swoich języków, kultur i tożsamości. Był to przejaw pluralizmu, a w tamtych czasach uważano, że takie podejście przyczyni się do stabilizacji społecznej i modernizacji. Przedstawiciele władz nie zastanawiali się tak naprawdę nad wartością języków innych niż chiński. Uważali, że umożliwienie mniejszościom promowania ich własnych języków jest korzystne dla konsolidacji władzy (Ferrer 73). Pomoc różnym grupom etnicznym w stworzeniu własnego pisma w rzeczywistości nie miała na celu pielęgnowania dziedzictwa, jakim są języki. Sądono, że pismo oparte na alfabecie łacińskim i podobne do stworzonego dla języka chińskiego *Hànyǔ pīnyīn* to tylko krok pośredni w asymilacji (Beer i Jacob 187). W tym samym czasie propagowano użycie alfabetów opartych na cyrylicy dla języków mniejszości muzułmańskich zamiast alfabetu arabskiego. Prawdopodobnie miało to doprowadzić do odizolowania chińskich muzułmanów od reszty muzułmańskiego świata (Brown i Ganguly 360–361).

Niedługo później zrezygnowano z wcześniej planowanych działań na rzecz języków mniejszości. Już w 1956 roku rozpoczęła się

kampania stu kwiatów (百花运动 *Bǎihuā yùndòng*), w ramach której zachęcano do krytykowania rządu i polityki. Okazało się, że wiele słów dezaprobaty pochodziło z ust przedstawicieli mniejszości etnicznych. W związku z tym szczegółowiej przyjrzano się publikacjom w językach mniejszości. Okazało się, że z punktu widzenia KPCh tłumaczenia książek na te języki mogły prowadzić do problemów, bowiem często były niezgodne z prowadzoną polityką, np. słowo „stolica” zostało przetłumaczone jako „pałac w Pekinie”. Krytykowano także zapał tłumaczy do tworzenia nowych słów, jeśli brakowało słownictwa odnoszącego się do danego pojęcia. Tłumacze korzystali również z zapożyczeń z języków obcych, a w związku z panującą wtedy atmosferą polityczną było to nie do zaakceptowania. Takie „błędne” tłumaczenia miały szkodzić literaturze w putonghua. Ponadto tematyka książek pozostawiała wiele do życzenia. Zdaniem KPCh często ukazywały one lokalny nacjonalizm, odnosiły się do religii, a także były zbyt oderwane od współczesnej polityki. Kampania stu kwiatów została zastąpiona kolejną – kampanią przeciwko prawicowcom (反右派运动 *Fǎn yòupài yùndòng*). Od tej pory tolerowano tylko jedną ideologię – komunizm – oraz jeden język – putonghua (Brown i Ganguly 362–363).

Okres 1949–1957 bywa określany jako pluralistyczny. Tworzono wtedy niezależne od siebie założenia polityki językowej dla ogólnie pojętego języka chińskiego i dla języków mniejszości. W teorii mniejszości mogły swobodnie rozwijać swoje języki i pisma. W praktyce w szkołach zajęcia były prowadzone w językach rodzimych dla danego regionu. Podkreślano też wagę rozwoju formy pisanej języków mniejszości etnicznych. W szkole chiński miał odgrywać rolę pomocniczą i być używany jedynie w razie potrzeby. Drugim etapem realizowanej polityki językowej było wprowadzenie putonghua w 1955 roku jako języka nauczania we wszystkich szkołach podstawowych i średnich. Nauczyciele mieli obowiązek posługiwać się tylko putonghua, a uczniowie od 3. klasy szkoły podstawowej mieli z założenia biegle mówić w oficjalnym języku. Zasady te nie miały jednak zastosowania w szkołach w regionach, gdzie dominowały mniejszości etniczne, ale i tam lekcje języka chińskiego miały odbywać się po chińsku. W tym samym czasie podkreślano konieczność używania w szkole znaków uproszczonych (M. Zhou, *Language Education* 443). Nauczyciele

byli wysyłani na kursy doszkalające, by podczas zajęć perfekcyjnie posługiwać się putonghua (Beer i Jacob 187).

Charakter polityki językowej Chińskiej Republiki Ludowej z biegiem czasu zmienił się. W latach 1958–1976 dominował integracjonizm. W związku z wielkim skokiem naprzód (大跃进 *Dà yuèjìn*) i rewolucją kulturalną (文化大革命 *Wénhuà dà gémìng*) Chiny zaczęły promować chiński i utrudniać używanie języków mniejszości. Jednym z najbardziej znamienych przejawów modyfikacji charakteru polityki językowej w 1958 roku było uznanie *Hànyǔ pīnyīn* za bazę do zreformowania systemów pisma wszystkich języków w Chinach. Chciano w ten sposób zintegrować liczne grupy etniczne i ułatwić wymianę kulturową. *Hànyǔ pīnyīn* miał być nauczany we wszystkich szkołach w całym Chinach (M. Zhou, *Language Education* 443).

W 1958 roku rozpoczęła się także kampania wielkiego skoku naprzód. Podstawowym elementem ideologii był postęp rozumiany jako zwiększona produktywność. Niemal równie ważna była czystość ideologiczna, co wiązało się ze zmniejszoną tolerancją dla różnych grup etnicznych i języków. Rodzimi użytkownicy innych języków niż język urzędowy byli zmuszani do uczenia się języka większości. Każdy protest odnoszący się do trudności w nauce języka był traktowany jako opór przeciw władzy i ideologii. Twierdzono, że ci, którzy nie mówią w putonghua, są głusi, a ci, którzy nie czytają w putonghua, są ślepi. Prośby o ograniczenie nauki putonghua do regionów, gdzie grupa 汉 *Hàn* faktycznie stanowi większość, zostały odrzucone. Propagandowe media przedstawiały sytuację zupełnie inaczej, niż było w rzeczywistości – pokazywano radość i entuzjazm, z jakim mniejszości narodowe uczą się nowego języka. Dążenie do zwiększenia produktywności było sprzeczne z utrzymywaniem tłumaczenia i badania języków mniejszości, więc uznano je za zbędne. Prowadzone badania zostały skrytykowane jako nieudane i nieefektywne. Co więcej, badacze zostali oskarżeni o podkreślanie różnic między językami mniejszości a putonghua. Zgodnie z ideologią powinni przecież szukać podobieństw. Jednocześnie każda grupa etniczna miała posługiwać się pismem na wzór transkrypcji *Hànyǔ pīnyīn* opartej na alfabecie łaćnińskim. Dotyczyło to też ujgurskiego i kazachskiego, których pisma zgodnie z wytycznymi z 1956 roku miały bazować na cyrylicy. Taka decyzja była wyraźnym działaniem politycznym związanym z pogarszającymi

się stosunkami Chińskiej Republiki Ludowej ze Związkiem Radzieckim (Brown i Ganguly 364–65).

Polityka prowadzona w związku z kampanią wielkiego skoku naprzód budziła sprzeciw zarówno w regionach zamieszkałych przez większość 汉 *Hàn*, jak i przez mniejszości etniczne. Głód i chaos doprowadziły gdzieś do otwartego sprzeciwu. W związku z tym wiele represyjnych decyzji dotyczących polityki językowej zostało złagodzonych i zmienionych. Na przykład w 1963 roku w gazecie 民族团结 *Mínzú tuánjié* pojawił się artykuł chwaliący użycie własnego języka jako jedynej możliwości pełnego wyrażenia uczuć i przemyśleń. Wynioskowano z tego, że języki mniejszości mogą być szansą dla postępu i są ważne nie tylko z punktu widzenia literatury, lecz także ekonomii. Można powiedzieć, że po krótkiej przerwie polityka planowania zaczęła się charakteryzować względną tolerancją, a czasopisma opiewały sukcesy w tworzeniu pisma dla języków mniejszości i publikacji w tychże językach. W marcu 1966 roku pojawiło się nawet hasło „Ucz się języków mniejszości dla rewolucji” (Brown i Ganguly 366). W tym miejscu warto podkreślić, że nie tylko przedstawiciele mniejszości etnicznych musieli się uczyć putonghua i *Hànyǔ pīnyīn* – Chińczycy 汉 *Hàn* też byli zachęceni do nauki innych języków Chin, chociaż rzadziej i mniej intensywnie, więc ostatecznie było to zjawisko marginalne (M. Zhou, *Language Education* 444).

W latach 60. ubiegłego wieku wydano wytyczne Biura Propagandy, które jasno określały, że w każdej sytuacji komunikacyjnej powinno się używać putonghua. „Dialekty”, takie jak kantoński czy min, miały stopniowo ustąpić miejsca putonghua. Zarządzono, że wystąpienia, pieśni, koncerty i opery mogły być wykonywane w lokalnych dialektach, ale także to powinno stopniowo zmienić się, by w konsekwencji wszystko odbywało się w języku urzędowym. Taki sam proces był zalecany w przypadku audycji radiowych w lokalnych „dialektach” (Beer i Jacob 190–193).

1.2.1.5. Polityka językowa w Chińskiej Republice Ludowej od połowy lat 60. do końca lat 80.

Polityka względnej tolerancji zmieniła się drastycznie z początkiem rewolucji kulturalnej w 1966 roku. Władze rozpoczęły kampanię prze-

ciwko językom mniejszości. Pisma wydawane w tych językach zniknęły ze sklepów już w 1967 roku. W mediach zaniechano użycia języków innych niż putonghua. Prześladowano zwolenników poprzedniej formy polityki językowej. Podobnie jak w czasie wielkiego skoku naprzód mniejszości etniczne protestowały przeciwko takiemu stanowi rzeczy, ponieważ kazano im np. uczestniczyć w spotkaniach prowadzonych w putonghua, podczas których niewiele rozumieli. W 1971 roku w gazecie 人民日报 *Rénmín rìbào* zachęcano omawiane mniejszości do pokonania przeszkód, które uniemożliwiały im czytanie utworów Mao Zedonga (毛泽东 *Máo Zédōng*) w putonghua (Brown i Ganguly 367–68).

Jednocześnie od początku lat 70. można mówić o wzroście tolerancji dla języków mniejszości. W 1971 roku przywrócono programy radiowe po ujgursku i kazachsku oraz w języku 壮 *Zhuàng*. Po raz kolejny chwalono się osiągnięciami w zakresie liczby gazet opublikowanych w językach mniejszości. W styczniu 1972 roku przywrócono Centralny Instytut Narodowości. Wzrosła liczba szkół, w których funkcjonowały wskazane języki. Nawet opery rewolucyjne, początkowo dozwolone jedynie w putonghua, z czasem były tłumaczone na języki mniejszości. Nie tylko tłumaczono dialogi, lecz także dodawano pieśni ludowe i wykorzystywano instrumenty typowe dla danego regionu. Cała ta działalność zyskała pełną akceptację państwa. Lokalni pisarze i poeci byli zachęcani do pisania w swoich językach. W styczniu 1975 roku potwierdzono zapis w konstytucji dotyczący języków mniejszości, chociaż w kontekście tego, że podobny istniał od 1954 roku i nie miał większego wpływu na politykę językową w czasach wielkiego skoku naprzód oraz rewolucji kulturalnej, był to gest o znaczeniu głównie symbolicznym. W pierwszej połowie lat 70. na politykę językową oddziaływała także banda czworga (四人帮 *Sì rén bāng*), która wykazywała wrogość wobec języków mniejszości, uważając je za zbędne. Podobno mieli krytykować raporty dostarczane im z pomocą tłumacza (Brown i Ganguly 368–70).

W 1977 roku rozpoczęły się czasy 邓小平 *Dèng Xiǎopíng*, a wraz nimi również zmiany w polityce językowej. Podczas wielkiego skoku naprzód i rewolucji kulturalnej postrzegano języki mniejszości jako zagrożenie dla produktywności. Zdaniem *Dèng Xiǎopíng* takie podejście doprowadziło do stagnacji. Uważał, że większa wolność

w używaniu swojego języka i wyrażaniu kultury przyczyni się do rozwoju ekonomicznego i zwiększonej produkcji. Mimo takiego poglądu najważniejsze specjalne strefy ekonomiczne zostały utworzone na terenach zamieszkiwanych przez większość 汉 *Hàn*, co spowodowało zacofanie gospodarcze obszarów zamieszkiwanych przez mniejszości etniczne. W celu zmniejszenia dysproporcji w tych regionach zaczęto rozwijać turystykę. W pewnym sensie przyczyniła się ona do rozwoju języków i kultur mniejszości (Brown i Ganguly 372–73). W latach 70. i 80. rząd znowu poinformował, że przejął rolę obrońcy języków mniejszości i propagatora rozwoju literatury różnych grup etnicznych. Podstawowym motywem była chęć rozwoju turystyki (Brown i Ganguly 354).

Lata 80. ubiegłego wieku to tzw. złoty wiek dla badaczy zainteresowanych językami mniejszości etnicznych. Rozpoczęto np. wielki projekt dotyczący pisma grupy 纳西 *Nàxī*. Powstały także wioski dla turystów pragnących poznać kultury i języki mniejszości. Niekiedy takim miejscom brakowało autentyczności, ale i tak w pewnym stopniu miało to wpływ na zachowanie języka i kultury. Publikowano także dzieła literackie w językach mniejszości oraz ich tłumaczenia. Rząd centralny zaznaczał jednak, że publikacje te są przygotowywane na chwałę całych Chin i dla całego świata, a nie dla pojedynczych grup. W 1981 roku rozpoczęto także projekt dotyczący leksykografii i gramatyki języka mandżurskiego. W tym samym czasie jedynie 20 języków mniejszości miało swoje własne systemy pisma, co utrudniało naukę w tych językach ze względu na brak możliwości wydrukowania odpowiednich podręczników. Mimo to wydawnictwa publikowały książki w językach mniejszości. Jednocześnie doniesienia prasowe straszyły odejściem od putonghua w ogóle, więc rząd centralny nie wspierał nauczania w językach mniejszości, co wywołało najróżniejsze problemy, takie jak: zacofanie regionów, brak materiałów do nauczania lub źle przetłumaczone podręczniki napisane w Pekinie, niewystarczające wykształcenie nauczycieli oraz mniejsza liczba studentów z mniejszości etnicznych. Wymienione trudności wskazywały na niepowodzenie polityki językowej zakładającej nauczanie w językach mniejszości. Jednocześnie pojawiały się głosy sprzeciwu i buntu związane z porażką takiej polityki (Brown i Ganguly 373–379).

1.2.1.6. Polityka językowa w Chińskiej Republice Ludowej na przełomie XX i XXI wieku

Omówione problemy nie zostały rozwiązane natychmiast. Kiedy okazało się, że prowadzona polityka językowa nie przynosi zamierzonych rezultatów, a wręcz powoduje chaos, władze postanowiły zmienić podejście. Podczas obrad Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych w marcu 2000 roku wydano dyrektywę zobowiązującą do tego, aby w miastach do 2005 roku i na wsiach do 2010 roku wszyscy nauczyciele posługiwali się putonghua. Pozostałe języki miały zostać zarzucone. Politykę językową przełomu wieków można podsumować jako dążenie do dominacji putonghua. Zgodnie z taką strategią rodzimi użytkownicy mają prawo bez represji porozumiewać się w swoich językach, ale nie mają prawa do nadmiernego promowania czy domagania się wsparcia dla swoich języków. Tak wygląda sytuacja w teorii, a w praktyce współczesna polityka językowa jest bardzo niejednorodna. Niemniej promowanie putonghua pozostaje najważniejszym celem (Brown i Ganguly 382). Można powiedzieć, że chińskie podejście do języków mniejszości to walka o władzę między państwem a mniejszościami, które domagają się udziału w tej władzy (Zhou i Ross 5).

Niejednorodność współczesnej polityki językowej Chin wynika z tego, że od roku 1977 można mówić o okresie dwu- lub wielojęzyczności. Z jednej strony język putonghua jest najważniejszy i wszyscy mają obowiązek się go uczyć, a z drugiej – prawo pozwala mniejszościom etnicznym na nauczanie we własnych językach pod warunkiem, że putonghua nadal pozostanie najważniejszym językiem edukacji. Zgodnie z przepisami języki mniejszości mogą być obecne w systemie nauczania jedynie w przypadku, gdy są powszechnie używane w danym regionie i nie ma przeszkód organizacyjnych. Jednocześnie od 1995 roku uczniowie i nauczyciele są poddawani testom (普通话水平测试 *Pǔtōnghuà shuǐpíng cèshì*), które mają na celu określenie ich poziomu znajomości putonghua na trzystopniowej skali (1 – najwyższy poziom, 2 – średni poziom, 3 – najniższy poziom). Legislacja z 2001 roku potwierdziła rolę putonghua jako języka edukacji, ale utrzymała ograniczoną prawną możliwość prowadzenia zajęć w językach mniejszości (WWW9). Ważnym pojęciem podsumowującym charakter polityki językowej

Chin jest 融合 *rónghé*, czyli „asymilacja”. Stoi ona w sprzeczności z Konstytucją Chińskiej Republiki Ludowej, która teoretycznie gwarantuje wszystkim mniejszościom prawo do swobodnego posługiwania się swoimi językami i wymaga, aby były one traktowane z szacunkiem (Wang i Phillion 2). Pewne rozluźnienie w kwestii polityki językowej Chin rozpoczęło się wraz z reformami otwarcia (改革开放政策 *Gǎigé kāifàng zhèngcè*) w latach 70. ubiegłego wieku (Ferrer 73).

W praktyce wprowadzenie w życie edukacji w językach mniejszości nie jest w pełni możliwe ze względu na różne czynniki społeczne, kulturowe oraz polityczne. Najważniejsze przeszkody to bieda i niewystarczające finansowanie, niedostateczna liczba wykwalifikowanych nauczycieli oraz negatywne przekonania urzędników, rodziców i uczniów. Brakuje funduszy na stworzenie bezpiecznych pomieszczeń do nauki i zakup potrzebnych sprzętów. Ponadto niedobór środków finansowych nie pozwala na kształcenie nauczycieli w zakresie nauczania w językach mniejszości. Często osoby posługujące się tymi językami nie mają odpowiednich kwalifikacji, aby pracować w szkole. Wynika to również z tego, że ubodzy rodzice nie mogą sobie pozwolić na opłacenie wyjazdu na studia ani innej formy dalszej edukacji swoich dzieci. Statystycznie najbiedniejsi obywatele Chin osiedlają się w regionach zamieszkiwanych przez mniejszości etniczne. Negatywne i stereotypowe postrzeganie posługiwania się językami mniejszości jako przejawu zacofania utrudnia utworzenie zajęć w tych językach. Takie poglądy często reprezentują urzędnicy, a rodzice, chociaż czasem podzielają te przekonania, nie ufają kompetencjom szkół, co skutkuje niezgłaszaniem dzieci na zajęcia. Wśród tybetańskich 15-latków prawie 70% nie opanowało umiejętności czytania, a w przypadku Chińczyków 汉 *Hàn* w tym samym wieku ok. 20% jest w identycznej sytuacji. Kiedy edukacja jest trudno dostępna, zajęcia w językach mniejszości stają się niemożliwe do realizacji (Wang i Phillion 4–5). Czasami sytuacja wygląda odwrotnie. Zamiast uczyć swoje dzieci języków mniejszości, rodzice decydują się na wysłanie ich do szkół z internatem, gdzie edukacja opiera się wyłącznie na języku putonghua. Motywacją rodziców jest zapewnienie dzieciom lepszego startu w życiu. Być może kieruje nimi także niepewność. Rząd chiński najpierw promuje użycie języków w różnych sytuacjach, np. w urzędzie, a następnie z dnia na dzień tego zakazuje i putonghua staje się podstawą utrzymania pracy przez urzędników (Beckett i Postiglione 6).

W chińskiej polityce językowej najwyższymi wartościami są jedność i stabilność, a wszystkie indywidualne prawa, np. do mówienia we własnym języku innym niż putonghua, są uznawane za zagrożenie dla tych wartości (Wang i Phillion 5). Język traktuje się jako narzędzie. Jednak jest on także nośnikiem kultury i wiedzy. Bogactwo językowe to jeden z aspektów różnorodności kulturowej, która jest ważną wartością (Nau i in. 23–24). Dominacja putonghua ma negatywny wpływ na prawa użytkowników języków mniejszości. Wielu przedstawicieli tych grup woli uczyć się putonghua, ponieważ wierzy, że pomoże im to zdobyć lepszą pracę i poprawić swoją sytuację. W związku z tym wiele języków mniejszości jest zagrożonych.

Dominacja ma nie tylko charakter językowy, ale także kulturowy. Sylabusy i podręczniki przekazują wiedzę, kulturę i wartości dominującej grupy 汉 *Hàn*. Istnieje znaczące ryzyko manipulacji, co z kolei może prowadzić do utraty własnej tożsamości przez przedstawicieli mniejszości. Mimo że w teorii prawo chroni języki mniejszości, w praktyce wielu uczniów należących do tych społeczności zaczyna wierzyć, że ich własny język i własna kultura są gorsze niż te dominujące (Wang i Phillion 5–9). W 2011 roku potwierdzono politykę wiodącego prym języka putonghua i prawnej ochrony języków mniejszości, szczególnie tych zagrożonych. W związku z tym języki i dialekty są lepiej chronione i mogą się rozwijać (He i Liao 1491). Takie podejście wyraża się w idei 多元一体 *duōyuán yītǐ*, czyli „różnorodność w jedności”. Chińscy badacze uważają, że w ostatnich latach ich kraj osiągnął sukces w dziedzinie łączenia tych dwóch wartości. Chiny prowadzą stabilną politykę językową, która w sposób idealny łączy jedność i różnorodność oraz pozwala na realizowanie zamierzonych społecznych wartości (Zhao 2). Oba składniki są zachowane, a Chiny się rozwijają (Zhao 8). Jest to jednak tylko teoria, która niekoniecznie znajduje odzwierciedlenie w praktyce.

Wiele prowadzonych badań dotyczy mniejszości etnicznych. Język minnan w pewnym sensie także wiąże się z odrębną kulturą. Chińczycy 汉 *Hàn* uważają się za jedną grupę, ale tak naprawdę w ramach tej zbiorowości można by wyróżnić podgrupy. Kultura rodzimych użytkowników języka minnan różni się od kultury innych podgrup, w tym od kultury społeczności 汉 *Hàn* z północy, której kultura i język dominują w Chinach. Jeśli w Chinach nie ma miejsca dla rodzimych języków

mniejszości etnicznych, wówczas w ramach asymilacji nie ma miejsca dla różnorodności językowej i kulturowej w obrębie największej grupy.

Polityka wobec dialektów języka chińskiego różni się od polityki wobec języków mniejszości. W ChRL nie mają statusu języków, nie objęto ich nawet teoretyczną ochroną prawną. Politycy podkreślają, że promowanie putonghua nie ma na celu wyeliminowania dialektów. Jednocześnie ich miejsce zostaje ściśle określone. Język putonghua powinien być używany w urzędach, polityce, mediach, sektorze usług publicznych i edukacji. W innych sytuacjach panuje pełna dowolność. Można mówić w dialekcie, języku mniejszości lub języku obcym – najważniejsze, aby się porozumieć. Najistotniejszą wartością jest 和谐 *héxié*, czyli „harmonia”. Każdy z języków ma swoje miejsce (WWW10). Nie ma przeszkód, aby różne języki były używane w różnych kontekstach. Należy chronić dialekty, ponieważ coraz mniej dzieci posługuje się nimi w rozmowach z rodzicami (WWW11). Promocja putonghua ma więc na celu uznanie tego języka za odmianę wysoką używaną w sytuacjach formalnych, podczas gdy dialekty to odmiana niska ograniczona głównie do sytuacji nieformalnych, w szczególności do komunikacji w gronie rodziny.

Warto także przyjrzeć się relacji putonghua i dialektów/języków chińskich na przestrzeni lat. Język putonghua został uznany za najważniejszy w 1956 roku. Zdefiniowano go jako język oparty na dialekcie pekińskim. Forma pisana miała bazować na współczesnych dziełach literatury stworzonych w języku mówionym (w opozycji do języka klasycznego, który był standardem w literaturze przez wieki). W latach 50. ubiegłego wieku uważano, że putonghua ostatecznie zastąpi dialekty chińskie we wszystkich kontekstach. Propagowanie języka urzędowego nie miało na celu wyeliminowania dialektów. W tamtych czasach sądzono jednak, że chociaż będą one przez długi czas współistniały z językiem dominującym, w końcu naturalnie zanikną. Podkreślano, że należy pozbyć się naleciałości dialektalnych w języku pisanym, a w mówionym proces ten miał nastąpić wolniej. Politycy odcinali się od „sztucznego” zakazywania dialektów, podkreślając, że promocja putonghua ma pomóc znieść bariery komunikacyjne, a nie zakazywać mówienia w dialektach (Guo 45–46).

Przekonanie, że ostatecznie putonghua zastąpi dialekty, trwało aż do lat 80. ubiegłego wieku. Wtedy zaczęto podkreślać, że dialekty są przeszkodą na drodze do jedności narodowej, bezpieczeństwa naro-

dowego i socjalistycznego rozwoju. Dialekty były więc zagrożeniem i trwała dyskusja, czy należy wyeliminować je w sposób sztuczny, np. poprzez prawne zakazy, czy naturalny – poprzez promowanie putonghua i zanikanie innych dialektów. Przez długi czas skupiano się na „czystości” językowej. Badacze nie interesowali się procesem przejścia od używania dialektów do mówienia w putonghua, który obserwowano w wielu regionach. Było to jedno z najważniejszych przekonań w latach 80. ubiegłego wieku. Politycy i badacze zostali jednak zaskoczeni wzrostem popularności dialektów w tamtym czasie. W rezultacie pod koniec lat 80. uznano więc, że użycie putonghua oraz dialektów nie wyklucza się wzajemnie. Używanie ich w różnych kontekstach sprawia, że się uzupełniają. Ze względu na otwarcie i różnorodność w wielu innych dziedzinach, jak tworzenie „specjalnych stref ekonomicznych”, postrzeganie języków z perspektywy istniejącego zróżnicowania także stało się możliwe. Dostrzeżenie tej różnorodności było nadal jedynie zaakceptowaniem istniejącej rzeczywistości, która mimo wszystko wciąż miała być stanem przejściowym (Guo 47–50).

W latach 90. ubiegłego wieku uznano, że należy nadal promować putonghua i stopniowo ograniczać użycie dialektów. Podkreślano, że putonghua jest jedynym językiem odpowiednim do stosowania w sytuacjach formalnych, w tym w mediach. Jednocześnie dialekty chińskie mogą być używane w nielicznych, ściśle określonych kontekstach nieformalnych w regionach, w których występują (Guo 51).

Podsumowując, promowanie putonghua przez lata zawsze było najważniejszym celem polityki językowej Chin. Obecność dialektów była postrzegana na odmienne sposoby. W najlepszym wypadku jako dodatek do języka urzędowego. Obecnie zgodnie z punktem 16. ustawy z 2001 roku posługiwanie się dialektem jest dozwolone w czterech sytuacjach (WWW9):

1. kiedy urzędnicy muszą skutecznie wykonać swoją pracę;
2. w zatwierdzonych przez państwo transmisjach radiowych i telewizyjnych;
3. podczas tworzenia sztuki, np. w tradycyjnej operze lub filmach;
4. kiedy jest to konieczne w publikacjach, edukacji lub badaniach naukowych.

Użycie dialektów jest więc ograniczone, ale dozwolone, jeśli okazuje się niezbędne.

1.2.1.7. Obecna sytuacja polityki językowej w Chinach

Polityka językowa i językowe planowanie w Chińskiej Republice Ludowej charakteryzuje się obecnie przede wszystkim rozbieżnością między planowaniem na poziomie państwowym a planowaniem na poziomie rodziny. Legislacja wskazuje na dążenie Chin do wielojęzyczności z dominującym językiem putonghua. W teorii wszystkie języki Chin zostały uznane za wartościowe, chociaż wciąż zachowana jest hierarchia, w której chiński jest najważniejszy. Języki obce, a szczególnie angielski, mają swoje miejsce w tej polityce, ale Chiny wolałyby raczej, aby to chiński stał się jednym z ważniejszych języków na arenie międzynarodowej (Gao i Zeng 1–2). Podejście Chin bywa charakteryzowane jako hański szowinizm (ang. *Han chauvinism*), czyli przekonanie, że kultura i język grupy etnicznej *Hàn są bardziej rozwinięte i w każdym aspekcie lepsze niż kultury i języki innych grup etnicznych* (Beckett i Postiglione 19). Jeśli połączyć to z ideologią „jeden język, jeden naród”, nie ma już miejsca na współistnienie wszystkich języków Chin. W 1982 roku stało się to rzeczywistością, kiedy zmieniono zapis konstytucji i ustanowiono putonghua wspólnym językiem wszystkich grup etnicznych w Chinach (Beckett i Postiglione 24).

Zgodnie z prawem użytkownicy języków mniejszości są zachęceni do pielęgnowania kultury związanej z tymi językami (Gao i Zeng 7). Chiny stoją przed dylematem, w jaki sposób utrzymać wzrost gospodarczy z jednoczesnym poszanowaniem językowych praw mniejszości. Uznanie PKB za najważniejszą wartość w dłuższym okresie szkodzi prawom użytkowników języków mniejszości. Szukanie równowagi jest bardzo trudne (Zhu 691–692). Pojawia się pytanie, czy możliwe jest jednoczesne promowanie języków mniejszości i osiągnięcie wzrostu gospodarczego (Zhu 695). Takie podejście prowadzi do sprzeczności. Nauczanie w językach mniejszości chociaż częściowo ułatwia dostęp do edukacji. Niestety, na wyższym poziomie edukacji języki mniejszości nie są wykorzystywane. W ten sposób język chiński to język możliwości (Beckett i Postiglione 4). Dzieci uczące się w rzeczywistości w obcym dla nich języku mają problemy z przyswajaniem wiedzy i tracą wiarę w siebie. Przyczynia się to także do ograniczenia możliwości w dorosłym życiu (Beckett i Postiglione 9). Taka nieodpowiedzialna i asymilacyjna polityka językowa prowadzi do dyskryminacji

mniejszości, które czują, że ich języki są nieważne, a brak znajomości jedyne go słusznego języka wiąże się ze słabymi wynikami w nauce (Beckett i Postiglione 14). Zgodnie z najnowszymi zaleceniami rządu Chińskiej Republiki Ludowej we wszystkich szkołach powinny być nauczane język chiński rozumiany jako putonghua i standardowe znaki uproszczone. Jest to zmiana w stosunku do wcześniejszej polityki, która teoretycznie zakładała możliwość nauczania w językach mniejszości. Celem ma być umożliwienie wymiany kulturowej i wzrost poziomu zrozumienia między poszczególnymi mniejszościami etnicznymi (Zhu 702–703). Powyższe wyjaśnienia są elementem dyskursu politycznego Chińskiej Republiki Ludowej. Tradycja unifikacji za wszelką cenę i w imię postępu sięga w Chinach czasów cesarza 秦始皇 *Qin Shi*, który zarządził standaryzację znaków już 2000 lat temu (Xu 157; Zhu 705). Dążenie do modernizacji postrzegane jest przez rządzących jako trudne do zrealizowania bez modernizacji w kwestiach języka narodowego (Su i Guo 9; Weinstein 243). W jaki sposób jest to założenie realizowane, zależy od charakterystyki konkretnego państwa (Weinstein 243). W wielu wielojęzycznych krajach zorientowane na postęp elity rządzące uważają, że pluralizm językowy i modernizacja wzajemnie się wykluczają (Weinstein 250). Do tych państw należą także Chiny.

Chińscy rodzice uważają, że nadrzędnym celem edukacji ich dzieci jest nauka angielskiego. Rodzice są przekonani, że putonghua dzieci uczą się przy okazji edukacji szkolnej, a inne języki lub dialekty są bezużyteczne. Rodzice nie kierują się wartością dziedzictwa kulturowego, które wiąże się z mówieniem w językach mniejszości lub innych językach chińskich. Biorą pod uwagę tylko przydatność danego języka w szukaniu pracy i możliwości osiągnięcia sukcesu (motywacja instrumentalna). Traktują język jako narzędzie do osiągnięcia celu, a aspekty kulturowe są przez nich ignorowane (Gao i Zeng 9–10). Rodzice nie podejmują żadnych działań, aby dzieci nauczyły się rodzimego dialektu. Obawiają się, że ta nauka zakłóciłaby proces uczenia się putonghua w szkole, utrudniając dzieciom osiągnięcie dobrych wyników. Co więcej, dzieci być może wyjadą do innej prowincji, a może nawet kraju, gdzie inny chiński dialekt byłby bezużyteczny. Innymi słowy, można zaobserwować pewną niezgodność legislacji i przekonań samych Chińczyków w kwestii tego, jakiego języka powinny uczyć się najmłodsze pokolenia. Istnieje także rozbieżność między przekonaniem młodszych

i starszych rodziców. Starsi rodzice uznają wyłącznie wartość nauki języka angielskiego, podczas gdy młodszy rodzice uważają, że nauka hiszpańskiego lub francuskiego również jest inwestycją w przyszłość (Gao i Zeng 10–12). Warto zauważyć, że w wyniku takich postaw chińskie języki/dialekty są zagrożone, ponieważ zgodnie z definicją „język jest zagrożony, gdy do dzieci w danej społeczności mówi się w języku innym, niż język ich rodziców” (Nau i in. 91). Warto też wspomnieć o tym, że w latach 50., ze względu na bliskie relacje polityczne z ówczesnym Związkiem Radzieckim, najważniejszym językiem obcym potencjalnie miał stać się rosyjski. Z kolei podczas rewolucji kulturalnej uczenie się języków obcych było postrzegane jako niepatriotyczne i zabronione. Kiedy w 1971 roku Chiny zastąpiły Tajwan w Organizacji Narodów Zjednoczonych, a w 1972 roku prezydent Stanów Zjednoczonych Ameryki Nixon odwiedził Chiny, stało się oczywiste, że język angielski nabierze w przyszłości większego znaczenia (Lam 74).

Warto jednak zaznaczyć, że w Chinach możliwość uczenia się języków mniejszości jest dostępna tylko dla przedstawicieli mniejszości. Chińczycy 汉 *Hàn* nie są do tego zachęceni ani nie mają takich możliwości. Polityka językowa, którą można zaobserwować w edukacji, ma na celu asymilację. Podkreślana jest waga promowania putonghua i nawet jeśli prawo zakłada edukację „dwujęzyczną” lub możliwość lekcji w innych językach, nadal zwraca się uwagę, że to wszystko może mieć miejsce, ale pod warunkiem dominacji putonghua i standardowych znaków uproszczonych (规范字 *guīfàn zì*) (Ferrer 73–75; Lam 75). Akcentuje się również to, że putonghua jest jedynym wspólnym językiem całego Chin. Standaryzacja znaków stanowi kolejny ważny element obecnej polityki językowej. Inne „dialekty”¹⁵ chińskie są dopuszczalne jedynie wtedy, gdy zajęcia dotyczą lokalnej sztuki lub kultury (Ferrer 73–75). Języki te nie są odpowiednie dla szerszej populacji, ponieważ ich rola ogranicza się do bycia nośnikami tradycji i tożsamości kulturowej (Ferrer 75–76). Używanie „dialektów” jest dopuszczalne tylko w „odpowiednich sytuacjach” (Riva 95). Te odpowiednie sytuacje to konteksty nieformalne, np. rozmowy z członkami rodziny (Lam 77). Wyraźnie zaznaczona jest hierarchia języków. Innym komponentem współczesnej polityki językowej Chin jest podkreślanie, że to państwo

¹⁵ Te same odmiany języków w ChRL, nazywane dialektami, w Republice Chińskiej uznawane są za odrębne języki.

pełni funkcję „obroncy nie w pełni rozwiniętych języków”. Edukacja dwujęzyczna ma jedynie stanowić okres przejściowy przed edukacją wyłącznie w putonghua (Ferrer 75–76). Promowanie putonghua i dążenie do dominacji tego języka to w gruncie rzeczy dążenie do władzy w formie *soft power* (Riva 101). Ponadto chiński rząd poprzez język chce osiągnąć „siłę kulturową” (Riva 101). Można wyróżnić trzy cele rządu Chińskiej Republiki Ludowej: stabilizacja polityczna, postęp ekonomiczny oraz rozwój narodowy (Lam 77). Zgodnie z takim sposobem myślenia standaryzacja języka i dążenie do dominacji putonghua ma na celu ułatwienie komunikacji między poszczególnymi grupami etnicznymi i teoretycznie pomaga we wzajemnym zrozumieniu różnych kultur (Beer i Jacob 196).

W kontekście Chin polityka językowa sięga również poza granice kraju. Ważnym przykładem jest 一帶一路 *Yidài yilù* – „Jeden pas, jedna droga”, czyli współczesna inicjatywa ChRL, która ma doprowadzić do reaktywacji historycznego szlaku jedwabnego. To działanie nastawione jest na rozwój handlu, ale wiąże się także z polityką językową i planowaniem językowym. Współpraca między państwami leżącymi na szlaku wymaga komunikacji. Sam język angielski pozwala na podstawowe zrozumienie, ale żeby mieszkańcy państw na szlaku mogli się naprawdę zrozumieć, potrzebny jest chiński (*sic!*). Tylko ten język pozwala na wyrażenie tego, co najważniejsze w chińskiej kulturze. Jako kluczowy inwestor Chiny mają nadzieję, że to właśnie chiński stanie się *lingua franca* i połączy ludzi ze wszystkich krajów biorących udział w inicjatywie. Język wiąże się z określonym postrzeganiem świata i jest nośnikiem ideologii, więc to znaczące narzędzie polityczne (Gao 8). Chińska Republika Ludowa przedstawia założenie, że we wszystkich krajach należących do inicjatywy powinny być stopniowo wprowadzane kursy różnych języków ważnych dla poszczególnych państw, powinni być też szkoleni tłumacze i wysokiej klasy specjaliści w dziedzinie języków. Podkreślana jest również konieczność zwiększenia liczby studentów uczestniczących w wymianach. Przedstawione wyżej założenia nie są poparte konkretnymi planami ich realizacji. Pojawia się jednak bardzo konkretny plan utworzenia Instytutów Konfucjusza we wszystkich państwach na nowym jedwabnym szlaku. Może to wskazywać, że poprzez zwiększenie znajomości języka chińskiego w innych krajach Chiny chcą rozwijać swoje wpływy na całym świecie. Język chiński

jako *lingua franca* oznaczałby wzrost siły politycznej i poszerzenie strefy wpływów (Gao 9–10). Chińskie władze wyraźnie zaznaczają, że chiński powinien stać się jednym z uniwersalnych języków dla całej inicjatywy „Jeden pas, jedna droga” i wszystkie dokumenty powinny być przygotowywane po chińsku (Gao 11).

Na podstawie opisanego stanu rzeczy można zauważyć cienką granicę między językowym imperializmem a jednością (Gao 12). W Chinach można zaobserwować rozbieżność między tym, co gwarantuje konstytucja (prawo do zachowania i kultywowania własnych języków), a praktyką (promowanie putonghua kosztem innych języków) (Zhu 719). Patrzenie na język tylko przez pryzmat praktycznych rozwiązań może mieć zgubne skutki, ponieważ wartość języka nie może być sprowadzana do jego użyteczności (Zhu 721). Nowy jedwabny szlak ma się przyczynić do wzrostu znaczenia Chin na arenie międzynarodowej i zwiększenia ich wpływów politycznych na całym świecie. Ważny dla polityki językowej Chin jest fakt, że powyższe cele mają zostać osiągnięte poprzez promowanie nauki putonghua w innych państwach, co pokazuje, że polityka językowa ChRL sięga poza granice kraju, a język stał się narzędziem politycznym również na arenie międzynarodowej.

Podsumowując, warto przytoczyć cytaty z opracowania naukowego z 1985 roku: „Mówiąc ogólnie, rasa 汉 *Hàn* była najbardziej zaawansowana ekonomicznie, kulturowo oraz politycznie, a rasy, które się z nią zasymilowały lub żyły wspólnie, dzięki temu bardzo się rozwinęły” (Beer i Jacob 181–82). Autor cytatu to Pao-chien Tseng, a sama książka została wydana w Stanach Zjednoczonych, więc nie można treści usprawiedliwić chińską cenzurą. Współcześnie w naukowych publikacjach unika się oceniania stopnia rozwoju kultury, ponieważ nie istnieje miarodajne narzędzie, które pozwoliłoby stwierdzić, czy dana kultura jest bardziej wartościowa i zaawansowana niż inna. Fragment ten pokazuje, że 汉 *Hàn* są przekonani o własnej wyższości, a w Chinach nie ma miejsca na różnorodność. Omówione w tym rozdziale aspekty polityki językowej i przedstawione w dalszej części wyniki badań pokazują, że jeśli spojrzeć z ogólnej perspektywy, idea przedstawiona w 1985 roku nadal jest aktualna.

Warto podkreślić, że nawet w chińskich artykułach naukowych badacze zwracają uwagę na to, że polityka językowa ma przede wszystkim służyć rozwojowi gospodarczemu i społecznemu. Język i pismo

powinny także przyczyniać się do wzmocnienia władzy w państwie. Są również uważane za podstawę „harmonijnego społeczeństwa” 和谐社会 *héxié shèhuì*. Polityka językowa ma być naukowa, strategiczna i służyć innym celom. Co więcej, powinna też odzwierciedlać 国情 *guóqíng*, czyli „wyjątkową sytuację polityczną Chin”, ponieważ od polityki językowej zależy rozwój (Qian i Li 58–59).

1.2.1.8. Polityka językowa na Hajnaniu i sytuacja hainanhua

Na Hajnaniu putonghua rośnie do rangi 国话 *guóhuà*, czyli „mowy całego kraju”. Mieszkańcy Haikou (海口 *Hǎikǒu*) preferują używanie tego języka. Zalew przybywających z północy Chińczyków powoduje, że coraz mniej mieszkańców Hajnanu mówi w hainanhua. W takim środowisku trudno używać tego języka, co prowadzi do osłabienia jego pozycji. Jest to wyjątkowa sytuacja w skali Chin, ponieważ zazwyczaj to przybysze uczą się lokalnego lektu. Innymi przyczynami rezygnacji z hainanhua przez mieszkańców Hajnanu są: obawa przed dyskryminacją po ujawnieniu hajnańskiego pochodzenia oraz przekonanie, że dzieci napotkają trudności w opanowaniu płynności w putonghua, jeśli nauczy się je lokalnego dialektu. Hajnańczycy są też niechętni hainanhua, ponieważ ich zdaniem nie ma pisma (*sic!*) i użytkownik jest skazany na przekaz ustny, który bardzo ogranicza możliwości. Hajnańczykom często brakuje też płynności w hainanhua i w związku z tym posługiwanie się tym językiem jest postrzegane jako męczące (Z. Cheng 81–82).

Pomimo niesprzyjającej sytuacji dla hainanhua istnieją hajnańscy pisarze, którzy próbują tworzyć w tym języku lub wykorzystują jego elementy w swoich dziełach. Choć czasami bywa to trudne, gdyż autor nierzadko pisze jednocześnie w putonghua i hainanhua i musi się „przełączać”, zdaniem artystów tylko hainanhua pozwala wyrazić w odpowiedni sposób hajnańską kulturę. Wartością hainanhua są liczne idiomy i zdaniem pisarzy ratowanie hainanhua jest ważne chociażby ze względu na bogactwo tego typu jednostek językowych. Ponieważ Hajnańczycy wstydzą się swojego języka, spersonifikowana hainanhua też zaczyna się wstydzić i zaczyna być spychana na margines. Język putonghua przejął całą przestrzeń hainanhua na Hajnaniu. W ten sposób topolekt stopniowo traci swoje znaczenie i zanika (Z. Cheng 82–84).

Jednocześnie hainanhua jest najlepszym narzędziem do wyrażania wyjątkowej kultury Hajnanu i wiąże się z historią wyspy. Również sama wartość języka jest bardzo ważna. Hainanhua jest kluczem do przeszłości, teraźniejszości i przyszłości Hajnanu. Niestety, powoli język ten przestaje być przekazywany z pokolenia na pokolenie (Ye i Luo 136–137). 段曹林 *Duàn Cáolín* w artykule z 2021 roku zaznacza, że obecnie istnieje potrzeba opracowania lepszych materiałów dotyczących hainanhua (Duan 108).

Ważnym tematem w kontekście polityki językowej na Hajnaniu jest promowanie putonghua. Chińscy badacze tematu, których analizy zostały podsumowane przez Wang Yuqing 王玉清, zaznaczają, że na Hajnaniu nie wkłada się we wskazane zadanie wystarczająco dużo wysiłku, zbyt mało osób mówi w putonghua, a poziom biegłości w tym języku jest zbyt niski. Zdaniem przywołanej autorki z punktu widzenia bezpieczeństwa narodowego jest to niepokojąca sytuacja, która wymaga uwagi. Wang Yuqing 王玉清 podkreśla, że hajnańska sytuacja językowa jest bardzo skomplikowana i w związku z tym promowanie putonghua stanowi wyzwanie. Jednak jest ono konieczne dla rozwoju całych Chin, w tym postępu ekonomicznego na wyspie. Propagowanie putonghua na wyspie trwa już ponad 60 lat, ale wciąż wymaga wkładu pracy (Y. Wang 117). W przekonaniu chińskich badaczy upowszechnianie putonghua nie przebiega tak płynnie, jak wymaga tego polityka językowa.

Promocja putonghua jest kluczowym elementem polityki językowej na Hajnaniu ze względu na bardzo ważny projekt polityczny, a mianowicie dążenie do uczynienia Hajnanu „międzynarodową wyspą turystyczną” (国际旅游岛 *Guójì lǚyóu dǎo*). Język putonghua postrzegany jest jako niezbędny do realizacji tego celu, ponieważ stanowi bardzo ważne narzędzie komunikacji (Y. Wang 117). Polityka językowa oraz planowanie językowe dotyczące Hajnanu zakładają konieczność rozpowszechnienia putonghua, a także wprowadzenia języka angielskiego. Jest to niezbędny wybór z perspektywy rozwoju ekonomicznego, społecznego i kulturalnego. Język putonghua jawi się jako szczególnie ważny w przypadku turystyki krajowej na wyspie (Y. Wang 119). W związku z budową „regionu wolnego handlu” (自贸区 *Zimàòqū*) putonghua to istotny element dążenia do globalizacji. Planowanie językowe musi uwzględnić te zmiany w kontekście licznych języków Hajnanu (Y. Wang 122).

Ważne jest także, że na Hajnaniu nie można nauczać języka urzędowego w taki sam sposób jak na kontynencie. Należy zwrócić uwagę na różnice i podobieństwa między nim a lokalnymi dialektami. Kultura osobista nauczyciela ma bezpośredni wpływ na jego umiejętność nauczania putonghua (*sic!*). W szczególności konieczne trzeba uwzględnić założenia polityki językowej – nauczania i promowania putonghua w regionach zamieszkałych przez mniejszość 黎 *Lí*. Okazuje się, że w celu zrealizowania założeń polityki językowej największego wkładu pracy wymagają regiony wiejskie. Co więcej, niepowodzenia w rozpowszechnianiu języka urzędowego mogą prowadzić – ze względu na utrudnioną komunikację – do zwiększenia przepaści między Hajnanem a kontynentem (Y. Wang 119–22).

Zawarte we wcześniejszych akapitach myśli mogą przypominać ulotkę propagandową, ale w rzeczywistości pochodzą z artykułu naukowego. Mogą być szokujące dla badacza widzącego wartość w różnorodności językowej i ochronie ginących języków. Inne języki Hajnanu mają teoretycznie prawo funkcjonować obok lektu dominującego, ale tylko w bliżej niezdefiniowany, harmonijny sposób (Y. Wang 122).

Potwierdzenie powyższej polityki językowej i opis konkretnych działań w celu jej zrealizowania można także znaleźć w dokumencie z 2010 roku zawierającym informacje na temat wprowadzania w życie ustawy Chińskiej Republiki Ludowej o powszechnie używanym języku mówionym i pisanym w prowincji Hajnan (WWW12). Najważniejsze założenia to:

1. wydział edukacji ma obowiązek nadzorować użycie standardowego języka w mowie i piśmie we wszystkich szkołach oraz innych instytucjach edukacyjnych;
2. wydział spraw cywilnych musi zapewnić użycie standardowego języka w mowie i piśmie we wszystkich podległych mu sprawach;
3. wydział administracji publicznej powinien upewnić się, że nazwy firm, ogłoszenia o pracę, rekrutacja oraz reklamy są w języku standardowym;
4. media mogą korzystać tylko z języka standardowego;
5. wydział nadzoru jakości musi zadbać o to, aby wszystkie opisy produktów oraz instrukcje obsługi były napisane w języku standardowym;
6. wydział ds. bezpieczeństwa powinien dopuszczać w dowodach osobistych tylko nazwiska w standardowych znakach;

7. wydział zarządzania miastem ma obowiązek zwrócić uwagę na użycie języka w przestrzeni publicznej.

Kolejna część dokumentu wymienia sytuacje, w których rekomendowane jest użycie putonghua, oraz wyjątki od tej reguły. W niemal wszystkich kontekstach powinno się mówić w putonghua. Inne języki i znaki tradycyjne mogą być używane jedynie w następujących okolicznościach: napisy na zabytkach, postaci historyczne sprzed rewolucji, tradycyjne nazwiska, tradycyjne lub już zarejestrowane nazwy biznesów, kaligrafia i pieczęcie, publikacje (jeśli jest to konieczne ze względu na temat), w sprawach związanych z Hongkongiem, Makao i Tajwanem (WWW11).

1.2.2. Polityka językowa na Tajwanie

Wyjątkowym rysem historii Tajwanu jest fakt, że przez wieki pozostawał pod rządami różnych państw lub sił politycznych. Zanim przedstawiciele KMT uciekli na Tajwan, a wyspa stała się Republiką Chińską, rządziła tutaj Hiszpania, Holendrzy, pirat 鄭成功 *Zhèng Chénggōng*, dynastia *Qīng* oraz Japończycy. Miało to znaczący wpływ na sytuację językową Tajwanu (Yuan 21; Li 387). Każda nowa władza prowadziła własną politykę językową. Oprócz okresu kolonizacji japońskiej (i wspólnie z Republiką Chińską) nikomu nie udało się utrzymać władzy dłużej niż 50 lat (X. Li 387).

Niżej przedstawiono języki, które były używane lub nadal są używane na Tajwanie.

1. Języki kolonialne/narodowe:
  - język niderlandzki: 1624–1661,
  - język mandaryński: 1661–1895,
  - język japoński: 1895–1945,
  - język mandaryński: od 1945 do dzisiaj.
2. Języki lokalne:
  - języki rodzimych mieszkańców Tajwanu: od prehistorii do dzisiaj,
  - język minnan: od 1368 do dzisiaj,
  - język hakka: od 1368 do dzisiaj (Sandel 100–101).

1.2.2.1. Polityka językowa na Tajwanie przed 1895 rokiem

Trudno jednak mówić o prowadzeniu konkretnej polityki językowej na Tajwanie przed XVII wiekiem (M. Wu 100–101). Nawet przed 1895 rokiem nie realizowano tam polityki językowej we współczesnym rozumieniu tego terminu. Nie funkcjonowała władza, która systematycznie kształtowałaby politykę językową chociażby w szkolnictwie. Nie istniał również jednolity system edukacji, ponieważ nauczaniem zajmowali się misjonarze lub prywatne szkoły przygotowujące do egzaminów cesarskich, a większa część mieszkańców Tajwanu nie chodziła do żadnej szkoły. Misjonarze nauczali w rodzimych językach lub uczyli się języka danego plemienia, któremu głosili dobrą nowinę. W szkołach Chińczyków *Hàn* nauczano klasycznych tekstów chińskich, a znaki najczęściej czytano zgodnie z wymową w języku minnan, ponieważ większość chińskich imigrantów pochodziła z prowincji Fujian (福建 *Fújiàn*) (Yuan 33).

Przed 1624 rokiem Tajwan zamieszkiwała głównie ludność rdzenna dzieląca się na wiele plemion (Chi-tun Hsü 7–8). W tamtych czasach nie można mówić o polityce językowej wobec nich. Edukacja polegała na uczeniu kolejnych pokoleń praktycznych umiejętności oraz na ustnym przekazywaniu wiedzy, tradycji i wierzeń. Języki były naturalnie przyswajane przez dzieci w wyniku kontaktu z innymi członkami rodziny i społeczności. Najprawdopodobniej ze względu na górzyste ukształtowanie dwóch trzecich wyspy sytuacja językowa była bardzo skomplikowana. Z historycznych zapisków wynika, że zamieszkiwało ją co najmniej 19 grup etnicznych, które posługiwały się 22 językami. Nazwy wspomnianych społeczności to: Kavalan, Katagalan, Quagaut, Pazeh, Taokas, Papura, Babuza, Hoanya, Siraya, Thao, Atayal, Sedeq, Saisiyat, Bunun, Tsou, Rukai, Paiwan, Amis, Puyuma i Tao (Yuan 33–36).

Rozwój technologii, m.in. w żeglarstwie w czasach epoki wielkich „odkryć” geograficznych, skłonił państwa europejskie do poszukiwania nowych terytoriów na innych kontynentach. Pierwszymi Europejczykami na Tajwanie byli Portugalczycy, którzy przybyli tu już w XVI wieku, ale nie przebywali wystarczająco długo, by zostawić jakikolwiek językowy ślad oprócz alternatywnej nazwy Tajwanu – *Formosa* (Brown i Ganguly 390). W 1624 roku Holendrzy rozpoczęli kolonizację Tajwanu

od terenów w okolicach dzisiejszego Tainan (台南 *Táinán*), zamieszkiwanych przez grupę etniczną Siraya 西拉雅族 *Xīlāyǎzú*. Do roku 1636 zajęli 57 wsi. W 1626 roku Hiszpanie wybrali natomiast północ Tajwanu i umieścili tam swoje wojsko, jednak zaczęli wycofywać się już w 1637 roku, a ostatecznie zostali wyparci przez holenderskie wojsko w 1942 (Yuan 37). Ze względu na stosunkowo krótki czas sprawowania władzy i w dużej mierze nieudane ustanowienie kolonii Hiszpanie nie zdążyli wprowadzić żadnej polityki językowej. Jedyne językowe pozostałość po tym rozdziale historii to zapożyczenia z języka hiszpańskiego w taiyu (języku tajwańskim).

Kiedy Holendrzy przejęli kontrolę nad całą wyspą, ich pierwszą potrzebą było zdobycie informacji na temat nowo ustanowionej kolonii. Aby ten cel osiągnąć, musieli pokonać barierę językową. Od tego momentu można mówić o polityce językowej na Tajwanie. W pracę nad pokonaniem bariery językowej najbardziej zaangażowali się misjonarze. Ich zadaniem nie było prowadzenie polityki językowej, lecz ewangelizacja i pozyskiwanie nowych wiernych. W 1627 roku pierwszy chrześcijański misjonarz – Georgius Candidius – przybył na Tajwan do regionu 新港 *Xīngǎng* („Nowy Port”) i rozpoczął swoją pracę. Aby zdobyć nowych wiernych, nauczył się języka 新港語 *Xīngǎngyǔ* będącego jednym z dialektów języka siraya 西拉雅語 *Xīlāyǎyǔ*. Korzystając z alfabetu łacińskiego, opracował pismo i słownik, a następnie przetłumaczył chrześcijańskie materiały edukacyjne na język siraya. Jego praca przyniosła zamierzone efekty i znacznie pomogła także kolejnym misjonarzom, którzy przybywali na Tajwan i uczyli się języka siraya po to, by zwiększyć skuteczność swojej pracy. Holendrzy kolonizatorzy zaczęli wymagać, aby społeczności zamieszkujące poszczególne wsie wybrały przedstawicieli biegle posługujących się językiem siraya do kontaktu z nowo ustanowioną władzą. W związku z tym zarządzeniem i *Biblią* przetłumaczoną na siraya język ten zyskał miano wspólnego (wehikularnego) dla wielu plemion i grup etnicznych zamieszkujących tereny w pobliżu dzisiejszego Tainan (台南 *Táinán*). Na północy, również dzięki działaniom misjonarzy, język 虎尾語 *Hǔwěiyǔ* stał się wspólny dla okolicznych plemion, ale nie na taką skalę jak siraya. W wyniku późniejszych wydarzeń historycznych z czasów świetności tych dwóch języków i kolonizacji holenderskiej pozostały jedynie zapożyczenia w różnych językach Tajwanu (Brown i Ganguly

37–39), a także zabytkowe teksty w siraya nazywane 新港文書 *Xīngǎng wénshū*. Holendrzy nie przyczynili się znacząco do zmiany sytuacji językowej na Tajwanie przede wszystkim dlatego, że ich głównym celem było wykorzystanie naturalnych zasobów Tajwanu do wzbogacenia się, a dla misjonarzy stworzony sposób zapisu był jedynie narzędziem ewangelizacji (Lu 37–39).

Badacze sugerują, że holenderska polityka wobec zastanych kultury i języka nie była opresyjna. Ogólnie Holendrzy, przynajmniej pozornie, traktowali je z szacunkiem (Brown i Ganguly 390). Prawdopodobnie było tak dlatego, że rodzime języki lepiej nadawały się do zarządzania ludnością. W XVII wieku język minnan nie odgrywał jeszcze kluczowej roli jako dominujący język na Tajwanie pomimo wzrostu liczby imigrantów z kontynentu, którzy przybywali na wyspę w poszukiwaniu pracy (M. Wu 385).

Po Holendrach władzę nad Tajwanem w latach 1662–1683 sprawował ród *Zhèng*. W latach 1662–1668 *Zhèng Chénggōng* pokonał Holendrów, co rozpoczęło jego 22-letnie panowanie na wyspie. Główną cechą polityki w tamtym czasie było zachęcenie Chińczyków *Hàn*, szczególnie z prowincji Fujian (福建 *Fújiàn*), do emigracji na Tajwan. Miało to na celu wsparcie rozwoju ekonomicznego. *Zhèng* nie wykazywał większego zainteresowania polityką językową, skupiając się głównie na sprawach wojskowych i gospodarczych. Nieświadomie jednak przyczynił się w pewien sposób do kolejnej zmiany w historii języków używanych na Tajwanie. Postanowił pozbyć się z wyspy holenderskich misjonarzy. W ten sposób mieszkańcy przestali uczyć się niderlandzkiego. Pozycja siraya i 虎尾語 *Hūwěiyǔ* znacznie osłabła, ale nie prowadzono wrogiej polityki językowej. Za rządów *Zhèng Chénggōng* powstały szkoły dla Chińczyków *Hàn*, gdzie nauczano znaków najczęściej czytanych zgodnie z wymową języka minnan. System był bardzo podobny do ówczesnej struktury edukacji w Chinach z czterema stopniami szkół: 社學 *shèxué*, 洲學 *zhōuxué*, 府學 *fǔxué* i 學院 *xuéyuàn*. Podstawą nauczania były w nich teksty konfucjańskie (Yuan 39–41). Ze względu na większą liczbę migrantów mówiących w minnan we wspomnianych placówkach najczęściej czytano teksty w ich języku. W szkołach prowadzonych przez Hakka teksty czytano zgodnie z wymową języka hakka (Lu 3). Chociaż *Zhèng Chénggōng* zakładał szkoły w stylu chińskim, nie propagował chińskiego, ponieważ

zajęcia w instytucjach najniższego stopnia na terenach zajętych przez rdzennych mieszkańców Tajwanu odbywały się w językach rodzimych. Niezamierzenie doprowadziło to do rozwoju pisma w tych językach. Jednocześnie za sprawą masowej migracji Chińczyków *Hàn* rodzimi mieszkańcy Tajwanu nauczyli się ogólnie pojętego języka chińskiego, choć przypuszczalnie w największym stopniu był to język minnan ze względu na to, że migranci przybyli z prowincji Fujian (福建 *Fújiàn*) (Yuan 41).

Przedstawicielei rodu *Zhèng* można również uznać za twórców kolejnej kolonii. Ich cele polityczne skupiały się na Chinach, a mianowicie na ich odzyskaniu. Znaleźli się na Tajwanie z konieczności, ponieważ mogli w ten sposób dążyć do realizacji swoich zamiarów. Znamienne było, że urzędnicy służący rodowi *Zhèng* nawet nie myśleli o sprowadzeniu na Tajwan swoich rodzin i wciąż czekali na możliwość powrotu (B. Su 23).

Kolejnym okresem w dziejach Tajwanu było panowanie dynastii *Qīng* w latach 1683–1894. W 1683 roku wojska tej dynastii wkroczyły na Tajwan i pokonały wojska 鄭克爽 *Zhèng Kèshuǎng*, następcy *Zhèng Chénggōng*. Mimo że dynastia *Qīng* – podobnie jak ród *Zhèng* – nie prowadziła świadomej, przemyślanej polityki językowej, jej panowanie zmieniło sytuację językową Tajwanu. Po pierwsze, nastąpił kolejny masowy napływ grupy etnicznej z prowincji Fujian (福建 *Fújiàn*) i Guangdong (广东/廣東 *Guǎngdōng*), która zajmowała kolejne nowe tereny należące wcześniej do rodzimych mieszkańców wyspy (Yuan 41–44; Chi-tun Hsü 10–11). W związku z migracją nastąpiła trwała zmiana sytuacji językowej Tajwanu (Lu 1). W jej wyniku prawdopodobnie wymarły dwie trzecie języków używanych przez rdzennych mieszkańców Tajwanu. Mimo zakazu emigracji wydanego przez dynastię *Qīng* nadal chętnie wybierano Tajwan ze względu na nowe żyzne ziemie. Już w 1788 roku grupa etniczna była najliczniejszą grupą na Tajwanie. Niektórzy rodzimi mieszkańcy wyspy stracili ziemię, a nawet życie w wyniku przemocy, ale inni w efekcie funkcjonowania obok grupy etnicznej zasymilowali się poprzez interetniczne małżeństwa i naukę języka chińskiego. W tym samym czasie, podobnie jak za panowania rodu *Zhèng*, powstawały szkoły, które nauczały języka chińskiego i chińskiej kultury. Z czasem także rdzenni mieszkańcy Tajwanu zostali włączeni do rozwijającego się systemu edukacji. Zapominali więc

o swoich językach i kulturze. Sinizacja, czyli schińszczenie, w głównej mierze objęła mieszkańców terenów nadmorskich. W odległych górskich wioskach rodzime języki zachowały się w znacznie większym stopniu (Yuan 41–44). Przedstawiciele grupy, chociaż pracujący dla kolonizatorów, bywają przedstawiani jako Tajwańczycy, którzy mieli dać początek narodowi tajwańskiemu (B. Su 15).

Warto wspomnieć, że pierwsza próba wprowadzenia języka mandaryńskiego na Tajwanie miała miejsce w czasach dynastii *Qīng*, kiedy władza cesarska w Pekinie wydała edykt nakazujący posługiwanie się tym językiem na wyspie. Z uwagi na nieefektywność lokalnego rządu i niechęć Tajwańczyków edykt ten nie zmienił w zasadzie sytuacji językowej na Tajwanie (Gottlieb i Chen 96).

Z ogólnej perspektywy rządu dynastii *Qīng* na Tajwanie nie miały znaczącego wpływu na wybory językowe większości populacji Tajwanu (Sandel 528). Dynastia ta traktowała Tajwan w bardzo specyficzny sposób. Przez wiele lat nie pozwalano migrować tam Chińczykom, a tych, którzy mimo zakazów udali się na Tajwan w poszukiwaniu lepszego życia, przez lata władze chińskie uważały za przestępców (B. Su 14). Chińczycy często decydowali się na ten krok, ponieważ była to szansa na przeżycie. Ryzyko nie było więc straszne ani przedstawicielom grupy Min z Fujian (福建 *Fújiàn*), ani Hakka z Guangdong (广东/廣東 *Guǎngdōng*) (B. Su 30). Sam Tajwan był przez Chiny postrzegany jako problem i jako dzika kraina wytatuowanych ludzi, którą nie warto się zajmować (B. Su 24).

Kiedy w 1885 roku Tajwan stał się prowincją cesarstwa dynastii *Qīng*, przyczyniło się to do stopniowej migracji rodzimych użytkowników języków minnan i hakka na wyspę. Pomimo tego, że Tajwan był oddalony od ośrodka władzy, na wyspie zakładano szkoły, w których teoretycznie nauczano języka chińskiego mandaryńskiego. Dzieci z bogatych rodzin mogły otrzymać wykształcenie w zakresie klasycznego chińskiego, ale nie musiały rezygnować ze swoich rodzimych języków. Klasyczne chińskie teksty czytano zgodnie z wymową języka literackiego 文音 *wényānyīn*, a potem wyjaśniano w języku mówionym (Scott i Tiun 55). Doprowadziło to jedynie do wyparcia zlatynizowanych systemów pisma dla języków austronezyjskich. Jednak dominującym językiem nadal pozostał minnan, a hakka wciąż był drugim najważniejszym (M. Wu 102–103). Przyczyną tego stanu rzeczy był fakt, że chociaż

teoretycznie cesarscy urzędnicy powinni porozumiewać się w języku 官話 *guānhuà*, czyli mandaryńskim, tak naprawdę najczęściej używanym językiem był minnan (Scott i Tiun 55). Ustanowienie Tajwanu prowincją Chin cesarskich było motywowane przede wszystkim chęcią ochrony chińskich interesów przed wzrastającym zainteresowaniem wyspą ze strony innych mocarstw w początkach XIX wieku (Brown i Ganguly 392). Polityka językowa nie była priorytetem. Przed kolonizacją japońską nie można mówić o polityce językowej na Tajwanie. Hiszpańscy i holenderscy kolonizatorzy, ród *Zhèng* i dynastia *Qīng* oraz migrujący *Hàn* w większym lub mniejszym stopniu wpłynęli na sytuację językową Tajwanu, jednak nie było to wynikiem celowej i skutecznej polityki. Zmiany i krótkie okresy sprawowania władzy przez panujących uniemożliwiły wdrożenie takich działań, nawet gdyby kolejni rządzący chcieli promować wybrany język (Lu 3).

Podsumowując, chociaż w opisanych czasach trudno mówić o światowej polityce językowej, autorytatywne narzucanie chińskiej kultury i tradycji miało wpływ na sytuację językową Tajwanu. Holenderscy kolonizatorzy również nie prowadzili konkretnej polityki językowej, ale swoimi działaniami odmienili realia językowe wyspy.

1.2.2.2. Polityka językowa na Tajwanie w czasach kolonizacji japońskiej (1895–1945)

W latach 1895–1945 Tajwan był japońską kolonią. Po porażce dynastii *Qīng* w wojnie chińsko-japońskiej w 1895 roku wyspa przeszła w japońskie ręce. Zakazano wtedy migracji z Chin na Tajwan (Brown i Ganguly 392). Japoński kolonizator stworzył model zarządzania, który historycy określili mianem państwa policyjnego. Od pierwszych chwil wszystko było ściśle określone (B. Su 47). Już drugiego dnia po zajęciu wyspy japońska władza zaczęła wprowadzać w życie politykę, której najważniejszym celem było nauczenie lokalnej ludności języka japońskiego w jak najkrótszym czasie. Chciano uczynić z Tajwańczyków lojalnych poddanych cesarza (Yuan 44–45). Japoński uznano za język narodowy 國語 (*rōmaji*: kokugo) (Klötter 265). Tajwan miał stać się częścią Japonii i konieczna była integracja polityczna, ekonomiczna, militarna oraz kulturowa. Tajwańczycy mieli zapomnieć o swoich chińskich

przodkach (Gottlieb i Chen 96). Aby zrealizować ten cel, w 1898 roku na wyspie utworzono liczne 公學校 *gōngxuéxiào* (rōmaji: kōgakkō), czyli dosłownie „szkoły publiczne”. W 1930 roku ostatecznie zakazano funkcjonowania tradycyjnych szkół konfucjańskich (Li 387), które przygotowywały do egzaminów cesarskich i oferowały naukę opartą na kanonicznych tekstach konfucjańskich i chińskim klasycznym (文言文 *wényánwén*). Podczas kolonizacji japońskiej szkoły na Tajwanie odgrywały kluczową rolę w propagowaniu języka japońskiego. Z biegiem czasu polityka edukacyjna stawała się coraz bardziej represyjna. W latach 1895–1919 szkoły japońskie i chińskie współistniały i możliwy był wybór. Później Japończycy zaczęli zachęcać mieszkańców Tajwanu, by posyłali swoje dzieci do japońskich placówek, w których chiński wciąż był jednym z przedmiotów obowiązkowych. W okresie 1919–1937 prywatne chińskie szkoły były już zakazane, a chiński stał się przedmiotem nieobowiązkowym (M. Wu 104). Jednocześnie usunięto z programu nauczania cały materiał, który mógłby nawiązywać do chińskich korzeni Tajwańczyków. Zaczęto karać uczniów mówiących w językach innych niż japoński. W 1903 roku zakazano importu książek z Chin (Gottlieb i Chen 97).

W 1937 roku w ramach ruchu mającego zmienić mieszkańców kolonii w poddanych cesarza (皇民化運動 *huángmínhuà yùndòng*) w szkołach przestały się odbywać zajęcia z czytania znaków w języku tajwańskim (minnan). Jednocześnie zakazano umieszczania w gazetach nawet tylko fragmentów zapisanych chińskimi znakami (漢文 *hànwén*). W szkole za mówienie po tajwańsku groziła kara finansowa (Li 387). W tamtych czasach Tajwańczycy, którzy odważyli się mówić po tajwańsku, musieli za karę klęczeć w ostrym słońcu (Sandel 523). Warto zauważyć, że przedstawiona polityka językowa nie objęła niektórych Tajwańczyków, ponieważ w regionach górskich polityka językowa wyglądała inaczej (Yuan 48). Rdzenni mieszkańcy Tajwanu byli co prawda edukowani w języku japońskim, ale jednocześnie mieli być tak fascynujący dla japońskich etnologów i antropologów, że przynajmniej w niektórych regionach ograniczano dostęp do ich terenów, aby chronić ich języki i kultury (Brown i Ganguly 394). Najbardziej znanym badaczem z tamtych czasów był 小川 尚義 Ogawa Naoyoshi (1869–1947), który opublikował artykuły na temat języka minnan oraz rodzimych języków Tajwanu. Na przełomie 1931 i 1932 roku opublikował także

słownik tajwańsko-japoński (Klötter 265). Prowadził też badania językoznawcze dotyczące języków Tajwanu (P. Li 238-246). Choć badania te przyczyniły się do zwiększenia wiedzy na temat rodzimych mieszkańców Tajwanu, to ich głównym celem było poznanie społeczności nowej kolonii w celu skutecznego zarządzania nimi (Yuan 49–50). Brak ingerencji w tereny autochtonów był jednak rzadziej spotykany. Prowadzona przez japońskich kolonizatorów polityka językowa miała na celu japonizację społeczeństwa poprzez edukację (Brown i Ganguly 392). Kolonizatorzy doskonale rozumieli, że język jest narzędziem przekazującym kulturę – taką rolę miał odgrywać japoński (Yuan 45). Uważali, że język japoński pozwoli im zrealizować ważniejsze plany i traktowali go jako narzędzie. Byli przekonani, że poprzez nauczanie japońskiego uda się zmienić Tajwańczyków w lojalnych cesarzowi Japończyków. Tajwańczyków zapewniono, że japoński ma służyć jedynie wspólnej komunikacji, ponieważ wielojęzyczni mieszkańcy wyspy nie mogli się ze sobą porozumieć, a nowa władza deklarowała, że pragnie im to umożliwić. Podkreślano także, że język japoński jest dla Tajwańczyków drogą do poznania nowoczesnych technologii i idei, co było w gruncie rzeczy prawdą, ale raczej to przypadek spowodował, że w czasach modernizacji wyspa znalazła się pod panowaniem Japończyków (Lu 4). W związku z tym zachęcano do mówienia po japońsku nie tylko w sytuacjach formalnych, ale także w życiu codziennym (Gottlieb i Chen 97). Japończycy postawili sobie za cel modernizację Tajwanu i zduszenie wszelkich antyjapońskich nastrojów (B. Su 52). Nie było w tym systemie miejsca na tożsamość tajwańską (B. Su 53), a tym samym na rozważania o językach Tajwanu. Polityka językowa była tylko częścią całego systemu zarządzania.

Skutkiem powyższej polityki językowej był wzrost liczby Tajwańczyków potrafiących mówić po japońsku. W 1932 roku 22% Tajwańczyków mówiło w tym języku, w 1940 roku – 51%, w 1944 roku – 71%. Choć nie można zaprzeczyć, że częściowo osiągnięto zamierzony cel, należy pamiętać, że japoński był wykorzystywany jedynie w kontekście edukacji. Poza szkołą, zarówno w sferze prywatnej, jak i publicznej, dominowały język tajwański (Li 387–88) oraz inne ojczyste języki Tajwańczyków. Częściowo wynikało to z tego, że kontakty między Tajwańczykami i Japończykami mieszkającymi na Tajwanie były ograniczone, np. małżeństwa mieszane były bardzo rzadkie (Lu

6–7). Tajwańscy mający mniej niż 40 lat posługiwali się już głównie japońskim (X. Wu 24). Można w tej sytuacji mówić o dyglosji: język japoński był postrzegany jako odmiana wysoka, pożądana w edukacji i sferze publicznej (choć w rzeczywistości tajwański dominował wszędzie poza szkołą), a pozostałe języki (w tym tajwański) uważano za pozbawione prestiżu sposoby porozumiewania się w sferze prywatnej i biznesowej (Scott i Tiun 55). Kolonizatorzy próbowali też wymusić używanie japońskiego nawet w życiu rodzinnym. Na przykład w 1938 roku prowadzono kampanię „Rodziny, które mówią tylko po japońsku” (M. Wu 104). Z kolei w 1940 roku przygotowano kampanię „Zmiany nazwisk i imion”, której celem było zachęcenie tajwańskich rodzin do przekształcenia wskazanych antroponimów na japońskie (Scott i Tiun 55). Rząd japoński oferował nagrody finansowe lub lepsze oferty pracy dla Tajwańczyków, którzy zdecydowali się rozmawiać w swoich domach po japońsku (Gottlieb i Chen 98). Nasilenie prezentowanych działań nastąpiło w latach 1937–1945 – najpierw ze względu na wojnę chińsko-japońską, potem z powodu wybuchu II wojny światowej. Japończycy wykorzystywali zasoby ludzkie i materialne Tajwanu do realizacji celów wojennych i musieli zapewnić sobie posłuszeństwo mieszkańców kolonii (B. Su 53).

Represyjna polityka językowa paradoksalnie przyczyniła się do umocnienia tożsamości tajwańskiej w obliczu wroga (Scott i Tiun 55). Doprowadziła np. do ruchów na rzecz języka minnan, którym przewodniczyli tajwańscy studenci w Tokio i japońscy intelektualiści popierający dążenia Tajwańczyków. Pojawił się wtedy również pomysł tworzenia literatury w języku minnan (M. Wu 103–104). Powstało Stowarzyszenie Poetyckie Li, które wydawało dziennik promujący tajwański nacjonalizm. Jeden z członków stowarzyszenia opublikował tekst poświęcony historii Tajwanu. W latach 20. XX wieku powstał Tajwański Ruch Nowej Literatury, którego członkowie w latach 30. XX wieku nawoływali do opracowania języka pisanego opartego na języku minnan. Nie było to zadanie łatwe, ponieważ minnan bardzo różni się od mandaryńskiego, np. nie istnieją chińskie znaki do zapisu niektórych jego słów/sylab. Japońscy kolonizatorzy postrzegali takie działania jako zagrożenie dla prowadzonej polityki językowej wymuszającej używanie japońskiego, a tym samym dla utrzymania władzy na wyspie (Brown i Ganguly 392–93). Z jednej strony czasy kolonizacji

japońskiej były dla Tajwańczyków trudne, ale z drugiej – to wtedy rozwinęła się świadomość kultury tajwańskiej i języka tajwańskiego, a także powstały pierwsze tajwańskie gazety jako element oporu przeciw władzy japońskiej (Chi-tun Hsü 15–16).

Celem japońskiej polityki na Tajwanie była przede wszystkim japonizacja wyspy. Japończycy uważali Tajwan za nieodłączną część Japonii, a zatem istotne było podporządkowanie tych terenów japońskim normom i wartościom. Kolonizatorzy dążyli do wprowadzenia języka japońskiego jako jedyne go języka dozwolonego na Tajwanie. Uważali, że Tajwańczycy powinni mówić po japońsku nawet w swoich własnych domach. Nie udało im się jednak w pełni zrealizować tego celu do końca istnienia kolonii. W rezultacie powstało dwujęzyczne społeczeństwo, dla którego zarówno japoński, jak i miejscowe języki miały znaczenie w codziennym życiu (R.-Y. Liu 110–11).

W czasach japońskiej kolonizacji Tajwanu polityka językowa odgrywała ważną rolę, stanowiąc fundament całego wysiłku kolonizatorów. Japonia skorzystała z przewagi militarnej, aby wprowadzić nauczanie języka japońskiego w tajwańskich szkołach. Japończycy byli przekonani, że mieszkańcy kolonii powinni zamienić się w Japończyków, a przejście kultury i zwyczajów nie jest możliwe bez opanowania superstratu. Najbardziej praktycznym sposobem realizacji zamierzonego celu było położenie nacisku na nauczanie języka japońskiego w szkołach podstawowych, jak również popularyzacja edukacji¹⁶. Nauka języka obcego zazwyczaj umożliwia komunikację między dwoma narodami (lub większą ich liczbą), które wzajemnie uczą się swoich języków. W przypadku japońskiej kolonizacji nie było mowy o wymianie – jedynie Tajwańczycy mieli przyswoić język kolonizatora (Dai 179–183).

1.2.2.3. Polityka językowa KMT od 1945 roku do lat 90.

Po przegranej II wojnie światowej w 1945 roku Japonia przekazała Tajwan Republice Chińskiej. Zaledwie cztery lata później nacjonalisci, czyli 國民黨 *Guómíndǎng*, zostali pokonani przez komunistów i wycofali się na Tajwan. W ten sposób rząd Czang Kaj-szeka (蔣介

¹⁶ Japońscy kolonizatorzy upowszechnili edukację. Wcześniej na Tajwanie istniały tylko tradycyjne szkoły konfucjańskie dostępne głównie dla najbogatszych.

石 *Jiǎng Jièshí*) przejął wyspę. To wydarzenie oznaczało początek nowego rozdziału w historii Tajwanu oraz nowego okresu w polityce językowej. Wraz z Czang Kaj-szekiem przybyło na Tajwan milion osób z różnych części Chin, mówiących odmiennymi językami chińskimi. Nazwano ich 外省人 *wàishěngrén*, czyli dosłownie „osobami spoza prowincji”. Byli oni przeciwieństwem 本省人 *běnsěngrén*, czyli „osób z prowincji”. Wojska Czang Kaj-szeka przejęły własność rdzennych mieszkańców Tajwanu, zniszczyły infrastrukturę i ekonomię, co doprowadziło do napięć między autochtonami a osobami nowo przybyłymi z kontynentu. W odpowiedzi na te wydarzenia wybuchły liczne demonstracje na całym terytorium Tajwanu, które jednak zostały zdławione. Zginęło wtedy wielu intelektualistów, a okres rządów KMT na Tajwanie zyskał miano białego terronu i przez wiele lat był tematem tabu. W rezultacie w 1948 roku wprowadzono stan wojenny, który trwał przez 38 lat (do 1987 roku). Społeczeństwo tajwańskie zostało wyraźnie podzielone na dwie grupy o odmiennym statusie społecznym. Pierwszą grupą byli 外省人 *wàishěngrén*, którzy zajmowali ważne stanowiska i miejsca pracy w takich dziedzinach, jak polityka, kultura, ekonomia czy edukacja. 本省人 *běnsěngrén* byli dyskryminowani i ograniczono ich udział w sprawowaniu władzy (M. Wu 104–105).

Tajwan stał się Republiką Chińską, a rządzący wciąż mieli nadzieję na odzyskanie władzy nad całym Chinami. W związku z tym podjęto wysiłki mające na celu wzmocnienie poczucia tożsamości narodowej. Co więcej, kontynuowano politykę językową właściwą dla wcześniejszych czasów Republiki Chińskiej. Język chiński mandaryński, nazywany *guoyu* ze względu na pragnienie umocnienia tożsamości narodowej, zyskał status języka urzędowego na Tajwanie (M. Wu 104–105). Politykę językową prowadzoną przez KMT można określić jako asymilacyjną lub przypisać jej naczelne hasło: „tylko mandaryński, a pozostałe języki są nieważne”. Warto zaznaczyć, że większość rodzimych mieszkańców Tajwanu wcale nie mówiła po mandaryńsku. Taka polityka miała doprowadzić do uzyskania większych praw przez znającą go grupę (Scott i Tiun 56–57).

Kiedy w 1945 roku KMT objął władzę na Tajwanie, niemal natychmiast wprowadzono politykę językową mającą uczynić *guoyu* językiem obsługującym wszystkie sfery życia. Była to polityka „ujednoczenia” (一元化 *yīyuánhuà*) (Yuan 58). Oczekiwano od Tajwańczyków, że zmia-

ny nastąpią natychmiast i w jedną noc wszyscy zaczną mówić w języku z Pekinu (Lu 8). Po zakończeniu II wojny światowej nacjonalistyczny rząd wysłał na Tajwan generała 陳儀 *Chén Yì*. Tajwańczycy początkowo uczyli się guoyu nawet chętnie, ponieważ po latach kolonizacji kojarzyło im się to z powrotem do chińskich korzeni i chińskiej tożsamości. 陳儀 *Chén Yì* od razu zabronił używania języka japońskiego, co jest politycznie zrozumiałe. Trudno jednak pojąć, dlaczego bezwzględnie zakazał także posługiwania się językiem tajwańskim. Z tego powodu komunikacja między władzą a obywatelami była znacznie utrudniona, co doprowadziło do niepokojów społecznych w 1947 roku, w wyniku których wielu Tajwańczyków straciło życie (Gottlieb i Chen 99–100). Później na krótki czas zmieniono podejście i zaczęto zachęcać do uczenia się guoyu poprzez porównanie go z językami minnan i hakka. Nie miało to na celu promowania innych języków chińskich. Uważano jedynie, że przyjęte rozwiązanie pozwoli Tajwańczykom szybciej przyswoić język narodowy. W 1956 roku całkowicie porzucono powyższy zamysł (Gottlieb i Chen 101–103). Celem działań 陳儀 *Chén Yì* było zmniejszenie politycznej, a tym samym językowej bariery między Chinami a Tajwanem. Źródłem tej przeszkody miały być zmiany, które zaszły podczas kolonizacji japońskiej. Należało się pozbyć japońskiego i propagować mówienie w nowym języku narodowym. Sam 陳儀 *Chén Yì* miał doskonale nadawać się do realizacji tego zadania, ponieważ studiował w Japonii i znał język japoński (B. Wu 125).

Chociaż początkowo Tajwańczycy cieszyli się ze zmiany sytuacji i zbliżenia do swoich najbardziej odległych korzeni, to z czasem okazało się, że nowy rząd to kolejna władza kolonialna. Znowu obcy przejęli kontrolę. W odróżnieniu od kolonizatorów japońskich, których imperializm opierał się na nowoczesnym kapitalizmie, nowi kolonizatorzy byli przedstawicielami imperializmu militarne go (B. Su 68). W związku z tym w sposób bezmyślny i oparty na korupcji przejęli stworzone przez Japończyków firmy (B. Su 71). Wszystkie wyższe stanowiska były zajmowane wyłącznie przez nowo przybyłych Chińczyków; odmawiano dostępu do władzy Tajwańczykom (B. Su 72). Różnice klasowe były wyraźne: rządzący, czyli Chińczycy, oraz rządzeni, czyli Tajwańczycy (B. Su 109). W takiej sytuacji, nawet gdyby rodzimi użytkownicy języka minnan chcieli go promować lub uczynić językiem państwowym, nie mieli władzy, aby zrealizować ten cel.

KMT prowadził bardzo restrykcyjną politykę językową uznającą jeden język aż do roku 1987. W pamięci Tajwańczyków najbardziej zapisały się środki represyjne dla uczniów mówiących po tajwańsku. Musieli płacić kary finansowe lub chodzić przez cały dzień z ośmieszającą tabliczką na szyi (Sandel 523). Dopiero w 1987 roku zakazano karania uczniów za mówienie w szkole w innych językach niż guoyu (Sandel 503). Zgodnie z założeniami politycznymi Tajwańczycy mieli się uczyć guoyu przede wszystkim po to, aby przypomnieć sobie korzenie i aby umożliwić im powrót na łono ojczyzny. Planowano zrealizować ten zamiar w ciągu zaledwie czterech lat. W oczach ówczesnego rządu Tajwańczycy właściwie niczym nie różnili się od Japończyków. Bardzo ważne było pozbawienie ich „mentalności niewolników” i zaszczepienie „myśli rewolucyjnej”. W tym celu sprowadzano z Chin i szkolono nauczycieli, uruchamiano specjalne klasy, w których studenci uczyli się w przyspieszonym tempie guoyu, palono japońskie książki. Kulminacją tej represyjnej polityki stał się Incydent 28 lutego 二二八事件 *Ér'erbā Shijiàn*, podczas którego wielu Tajwańczyków straciło życie. W związku z tym już w maju 1947 roku zakończył się czas 陳儀 *Chén Yí* i opuścił on Tajwan (B. Wu 125–28). Ten incydent może świadczyć o tym, że z punktu widzenia przeciętnego Tajwańczyka życie w kolonii japońskiej było lepsze niż w odzyskanej ojczyźnie (R.-Y. Liu 111).

Z uwagi na fakt, że Japończycy przez 50 lat prowadzili politykę językową popularyzującą japoński, w 1945 roku był on powszechnie używany, w szczególności w edukacji i urzędach. Nowi rządzący wprowadzili liczne prawa, które miały doprowadzić do wyrugowania japońskiego z Tajwanu. W 1946 roku nakazano tajwańskim autorom zaniechać pisania po japońsku, a w 1947 roku zabroniono używania języka japońskiego w szkołach w całym państwie. Zakazano sprzedaży książek w języku japońskim. Nawet biblioteki nie mogły wypożyczać książek w tym języku. Tym samym guoyu stał się głównym językiem edukacji. W tamtym czasie tolerowano użycie języka tajwańskiego, ale było to przejściowe rozwiązanie, ponieważ wielu nauczycieli nie potrafiło prowadzić zajęć w guoyu. Japoński był jednak surowo zakazany. W 1948 roku nakazano przekazanie nowemu rządowi wszystkich japońskich materiałów mających na celu uczyńnienie z Tajwańczyków poddanych cesarza japońskiego (Li 388). Nowa władza ingerowała tak-

że w działalność misjonarzy, którzy zostali zobligowani do zaprzestania używania języka japońskiego i języków Tajwanu podczas prowadzenia nabożeństw i nauczania (Lu 9). Realizacja tak rygorystycznej polityki była trudna głównie ze względu na to, że wielu młodych Tajwańczyków mówiło tylko po japońsku i nie pamiętało już języka ojczystego (Yuan 57–58). Co więcej, japoński był także pierwszym językiem dla wszystkich wykształconych Tajwańczyków. Był to jedyny język, w którym umieli się wypowiadać w sytuacjach formalnych i na ważne tematy. Minnan i hakka były używane jedynie w gronie rodzinnym (Gottlieb i Chen 98). KMT prowadził politykę, która miała na celu nie tylko eliminację języka japońskiego z Tajwanu, ale także wykorzenienie japońskiej kultury (Yuan 58).

Warto podkreślić, że poczyniono jeszcze więcej kroków, aby pozbyć się jakichkolwiek śladów obecności języka japońskiego w przestrzeni publicznej Tajwanu. W 1951 roku nakazano spalenie komiksów w języku japońskim, a w 1952 roku wydano nakaz zamazania lub zamalowania japońskich napisów na budynkach. W tym samym roku zdecydowano o absolutnej konieczności prowadzenia edukacji wyłącznie w języku narodowym. W górskich regionach zamieszkałych przez rodzimą ludność Tajwanu dopuszczano użycie lokalnych języków w niższych klasach szkoły podstawowej, jednocześnie zakazywano używania japońskiego. W 1953 roku zabroniono dodawania japońskich napisów do filmów w języku chińskim. W tym samym roku urzędnicy otrzymali surowy zakaz przedstawiania obywatelom zarządzeń w języku japońskim. W 1957 roku zakazano używania znaków japońskich, a w roku 1958 zabroniono misjonarzom głosić słowo Boże w języku japońskim. Wyeliminowanie użycia języka japońskiego KMT uznał za swoje pierwsze i jedno z najważniejszych zadań (Li 388–389).

Język tajwański także nie był pożądanym. Mimo początkowej tolerancji wraz z innymi językami Tajwanu stał się później celem represyjnej polityki językowej 國民黨 *Guómíndǎng*. W 1951 roku nakazano używanie jedynie guoyu podczas prezentacji w szkołach. W 1953 roku zakazano wykonywania piosenek po tajwańsku, a rok później używania śpiewników w tym języku. Od 1955 roku nauczycieli, którzy nie byli w stanie prowadzić zajęć w guoyu, kierowano na kursy doszkalające. Przełom nastąpił w 1956 roku, kiedy w całym kraju wprowadzono „Ruch na rzecz mówienia w guoyu” (說國語運動 *shuō Guóyǔ yùndòng*)

dòng). We wszystkich instytucjach, szkołach i miejscach publicznych wolno było mówić tylko w guoyu, a komunikacja w taiyu została zakazana. Chociaż nie wyrażono tego wprost, taka polityka miała doprowadzić do eliminacji również innych języków Tajwanu (Yuan 388–89).

W 1963 roku rozpoczęto popularyzację guoyu na terenach górskich. Przepisy nakazywały nauczycielom prowadzenie zajęć wyłącznie w tym języku, a uczniowie byli zachęcani do posługiwania się nim. Nauczyciele przyznawali nagrody za używanie guoyu oraz nakładali kary za komunikację w innych językach. W kinach nie wolno było pokazywać filmów w językach obcych ani innych językach Tajwanu (方言 *fāngyán*). Tylko filmy w guoyu były dozwolone. Niedopuszczalne było także przygotowanie tłumaczenia filmu na inne języki Tajwanu. Również zawody sportowe miały być komentowane wyłącznie w języku narodowym. Od 1968 roku postawiono sobie za cel promowanie guoyu za granicą (Yuan 389).

W latach 70. polityka językowa miała jeszcze bardziej represyjny charakter. Jeszcze większy nacisk położono na mówienie tylko w guoyu. W 1970 roku język ten ponownie został uznany przez prawo za jedyny właściwy i dopuszczalny. W 1973 roku nauczyciele byli przygotowywani jedynie do nauczania w guoyu. W 1976 roku prawo dotyczące mediów zezwoliło na użycie języka tajwańskiego w nie więcej niż 20% wszystkich programów radiowych lub telewizyjnych, a do 1992 roku miało być to zaledwie 10% (Yuan 389–90). Z roku na rok zamierzano ograniczać liczbę programów prowadzonych w dialektach. Warto zauważyć, że programy w tego typu lektach dotyczyły tylko błahych spraw, takich jak pogoda czy połowy ryb, i były kierowane do starszych Tajwańczyków, którzy nie byli w stanie wystarczająco szybko opanować nowego języka narodowego (Gottlieb i Chen 103–104). W latach 1946–1987 uczniowie, którzy w szkole odważyli się mówić po tajwańsku, podlegali karom finansowym.

Ponadto od 1975 roku ograniczono użycie lokalnych języków w mediach. Dotacje finansowe były przyznawane tylko filmom w języku mandaryńskim, natomiast aktorów posługujących się językami minnan i hakka przymuszano do przyjmowania ról osób z niższej warstwy społecznej, takich jak pokojówki czy sprzedawcy uliczni. Osłabiono także tożsamość etniczną poprzez promowanie tożsamości narodowej chińskiej. Wraz z propagowaniem języka uczono historii dynastii

chińskich, a nie historii Tajwanu, a zamiast uczyć o językach rdzennych mieszkańców Tajwanu, uczono o odległych językach chińskich mniejszości etnicznych, takich jak tybetańska i mongolska (M. Wu 103–104). Kultura tajwańska w formie teatru ludowego i literatury została zakazana; można było propagować wyłącznie kulturę związaną z Chinami (Scott i Tiun 57).

Polityka ujednoczenia trwała do 1987 roku i miała charakter przymusowy oraz represyjny. Uczniowie, którzy mówili w swoim języku, byli poddawani karom pieniężnym lub fizycznym (Yuan 64). Opisana polityka językowa spowodowała, że w 1991 roku 90% Tajwańczyków potrafiło posługiwać się standardowym językiem chińskim (guoyu). Do dziś wiele osób uważa inne języki Tajwanu za drugorzędne i gorsze od języka narodowego. Można zauważyć podobieństwa polityki językowej japońskich kolonizatorów i 國民黨 *Guómíndǎng*. Obie władze prowadziły działania pozwalające na używanie tylko jednego języka. Co więcej, próbowały to osiągnąć poprzez represyjną politykę skupiającą się na edukacji i mediach. Cel był ten sam – utworzenie jednojęzycznego państwa (Li 390). Jednak japońscy kolonizatorzy wolniej wprowadzali zakazy posługiwania się językiem tajwańskim. Początkowo zachęcano nawet japońskich policjantów, aby uczyli się języka nowej kolonii. Polityka KMT była bardziej represyjna (Chi-tun Hsü 19; Lu 4). Gdy Japończycy dopiero po 38 latach sprawowania władzy całkowicie zabronili używania innych języków niż japoński, rząd KMT oczekiwał natychmiastowych zmian (Lu 11).

Analizując politykę językową w tamtym okresie, można mówić o świadomych działaniach i bardzo konkretnych celach. Represyjny charakter polityki wobec lokalnych języków zmienił sytuację językową Tajwanu. Dzięki temu elity posługujące się językiem chińskim mandaryńskim zyskały przewagę nad innymi grupami, które tego języka musiały się dopiero uczyć. Podobnie jak w czasie rządów japońskich kolonizatorów polityka językowa stała się narzędziem kontrolowania ludności (M. Wu 104–105). Warto zaznaczyć, że mimo opresyjnego charakteru polityka językowa KMT obiektywnie okazała się bardzo skuteczna, ponieważ 90% społeczeństwa nauczyło się komunikować w guoyu (Klöter 267).

1.2.2.4. Polityka językowa Republiki Chińskiej od lat 90.

Po 1987 roku polityka w Republice Chińskiej uległa znacznym zmianom, co miało również wpływ na politykę językową. Zniesiono stan wojenny i rozpoczął się proces demokratyzacji, który trwa do dziś. Dzięki demokratyzacji zaczęła się rozwijać odrębna od chińskiej tożsamość tajwańska. Miejsce pochodzenia przodków (miejscowość w Chinach) wpisywane w dowodach osobistych zostało zastąpione miejscem urodzenia na Tajwanie. Również w dyskursie politycznym zaczęto podkreślać rolę Tajwanu w społeczności międzynarodowej i kładziono mniejszy nacisk na odzyskanie władzy nad całym Chinami. Proces ten określa się terminem 本土化 *běntǔhuà* (M. Wu 105–106) lub 台湾化 *táiwānhuà* (Scott i Tiun 58).

Język chiński mandaryński wciąż odgrywa rolę języka narodowego i pełni funkcję *lingua franca*, ale zauważono także znaczenie innych języków w polityce i edukacji. Zniesiono kary za używanie innych języków w szkołach, sferze publicznej. Jednocześnie politycy zaczęli przemawiać w języku minnan. Również rodzimi użytkownicy języka hakka zainicjowali walkę o prawo do popularyzacji swojego języka. Już w 1988 roku rozpoczęto kampanię „Wróćmy do języka ojczystego”. W takiej atmosferze politycznej różnorodność językowa przestała być postrzegana jako problem i zagrożenie dla jedności kraju. Stosowanie rodzimych języków postrzegano teraz jako prawo obywateli demokratyzującego się państwa (M. Wu 106).

W 1993 roku minister spraw wewnętrznych oficjalnie ogłosił, że wcześniejsza polityka językowa była represyjna i niewłaściwa. Jednocześnie uchwalono prawa pozwalające na oferowanie nauczania na poziomie szkoły podstawowej w rodzimych językach. Pod koniec lat 90. większość szkół proponowała edukację również w językach innych niż chiński mandaryński. Można stwierdzić, że Tajwan zmienił politykę językową zezwalającą wyłącznie na chiński mandaryński na taką, która mimo dominacji chińskiego mandaryńskiego pozwala też wykorzystywać inne języki (M. Wu 108).

Mimo że represyjna polityka przyczyniła się do utracenia języków rdzennych mieszkańców Tajwanu, a także obniżenia kompetencji językowych rodzimych użytkowników języków minnan i hakka, przed początkiem lat 80. ubiegłego wieku trudno było zauważyć głosy

sprzeciwu. To zrozumiałe, ponieważ w tamtych czasach można mówić o władzy totalitarnej i dyktaturze (Gottlieb i Chen 104–105). Tajwańscy, inaczej niż Chińczycy, z czasem zaczęli jednak zdawać sobie sprawę z relewancji różnorodności językowej. Niektórzy tajwańscy nacjonaści posunęli się bardzo daleko, głosząc poglądy, że polityka językowa afirmująca wyłącznie jeden język to spisek komunistycznych władz chińskich przeciwko Tajwańczykom (Gottlieb i Chen 108).

W 1987 roku rząd Republiki Chińskiej zrezygnował z działań unifikujących. Najpierw pozwolono na używanie różnych języków w przestrzeni publicznej, następnie zachęcano do ich stosowania w szkole, aby w końcu zorganizować lekcje języków innych niż guoyu. Wskazane zmiany nie zaszły nagle. Były rezultatem złożonych przemian. W polityce zakwestionowano bezwzględna władzę 國民黨 *Guómíndǎng*, nastąpiła demokratyzacja społeczeństwa. W bardziej sprzyjającym klimacie politycznym wzrosła świadomość, że języki ojczyste są wartościowe (Yuan 67). Ponadto doszło do zmian na poziomie terminologii opisującej rzeczywistość. Na początku lat 90. ubiegłego wieku przestano używać pojęcia 方言 *fāngyán* „dialekty, topolekty” w odniesieniu do języków minnan, hakka i języków rodzimych mieszkańców Tajwanu. Zamieniono to pojęcie na 本土語言 *běntǔyǔyán*, czyli „języki lokalne”, oraz 母語 *mǔyǔ* – „języki ojczyste” (Sandel 530; Su i Guo 6). Od roku 1987 rosła świadomość dotycząca konieczności ochrony różnych języków Tajwanu. Przekonania te znajdują również odzwierciedlenie w dążeniu do wprowadzenia edukacji wielojęzycznej. Najwyrazistszym tego przejawem było wprowadzenie w 2001 roku egzaminów z rodzimych języków Tajwanu (Yuan 67).

W 1949 roku KMT wprowadził dyktaturę wojskową, której częścią było ograniczenie wolności w kwestii nauczania w różnych językach, i taki stan utrzymał się aż do lat 80. Wraz z wprowadzeniem systemu wielopartyjnego zmieniło się również podejście do języków ojczystych (Yuan 68). Na początku lat 70. minionego wieku w świadomości Tajwańczyków zaczęła pojawiać się idea różnorodności. Około 10 lat później zaczęto o tej idei mówić głośno i podjęto pierwsze próby wprowadzenia jej w życie (Yuan 70–71). Na przełomie lat 80. i 90. Republika Chińska powoli stawała się bardziej demokratyczna i w związku z tym polityka językowa przestała być represyjna (Li 390). Symboliczne było zniesienie kar za mówienie w innych językach niż guoyu, które

nastąpiło w 1987 roku (Yuan 72). Trzy lata później ogłoszono prawo zachęcające do wprowadzania edukacji w języku ojczystym. W 1993 roku Ministerstwo Edukacji zaproponowało wprowadzenie nauczania dwujęzycznego łączącego guoyu z językiem ojczystym. W praktyce od 1996 roku w klasach 3–6 szkoły podstawowej zarządzono aktywności związane z nauką języka ojczystego w wymiarze jednej lekcji, czyli 50 minut w tygodniu. Zajęcia w guoyu liczyły 2000 minut, czyli 40 razy więcej, można więc mówić o edukacji dwujęzycznej tylko na papierze. Co więcej, wprowadzenie w życie obowiązku nauczania dwujęzycznego jest zadaniem samorządów, które często działają wedle własnego uznania (Li 390). Wszystkie te posunięcia odbywały się w ramach ruchu na rzecz języków ojczystych (母語運動 *mǔyǔyùndòng*) (Yuan 72–73).

Choć wraz z demokratyzacją Republiki Chińskiej pojawiła się wolność wyboru języka, w którym się mówi, guoyu wciąż pozostaje językiem dominującym. Na przykład rodzimi użytkownicy języka hakka lepiej mówią w guoyu niż w ojczystym języku, a ci, którzy faktycznie posługują się tym językiem, stanowią 1,7% społeczeństwa. Z kolei użytkownicy 10 jeszcze żywych języków rodzimych mieszkańców Tajwanu stanowią 0,3% i wszystkie te języki są coraz bardziej zagrożone. Nie bez znaczenia w tej sytuacji jest polityka. Chociaż nie ma już represyjnej polityki językowej i obywatele nie są karani za posługiwanie się swoim rodzimym językiem, politycy rzadko komunikują się z wyborcami w innych językach niż guoyu. Obietnice wyborcze dotyczące działania na rzecz innych języków służą tylko do zyskania głosów i nie są spełniane. Ponadto, jak już wspomniano wcześniej, postulat dotyczący edukacji w języku ojczystym zostają zastąpiony przez takie hasło, jak umiędzynarodowienie, z którym wiąże się konieczność nauki angielskiego (Li 390–92).

Ustawy z lat 2003 (*Ustawa o równości językowej* 語言平等法 *Yǔyán píngděngfǎ*) i 2007 (*Ustawa o rozwoju języków narodowych* 國家語言發展法 *Guójiā yǔyán fāzhǎnfǎ*) wprowadziły zmiany w prawie mające na celu podkreślenie, że język guoyu ma być nazywany 華語 *Huáyǔ* (dosłownie „język chiński”), ponieważ pojęcie *guoyu* – 國家語言 *guójiā yǔyán* – obejmuje wszystkie języki Tajwanu (Su i Guo 8; Yuan 76). Poczynione modyfikacje nie przełożyły się na konkretne działania, ale odzwierciedlają nowy sposób postrzegania języków Tajwanu (Yuan 76). Po latach polityki językowej, która niekiedy w okrutny sposób

zmuszała do używania tylko guoyu, w 2018 roku przegłosowano prawo 國家語言發展法 *Guójiā yǔyán fāzhǎnfǎ* (WWW13) nadające status języków narodowych innym językom chińskim (taiyu i hakka), językom rodzimych mieszkańców Tajwanu oraz tajwańskiemu językowi migowemu (Ferrer 67).

Zmiany w pierwotnie opresyjnej polityce językowej Tajwanu zaowocowały bardziej demokratycznym podejściem do posługiwania różnymi językami. Świadczą o tym takie programy społeczne, jak: 本土語言 *běntǔ yǔyán* „Języki ojczyste” czy 台灣母語日 *Táiwān mǔyǔ rì* „Dzień języka ojczystego”. Warto też podkreślić, że od 1998 roku rdzenni mieszkańcy Tajwanu cieszą się znacznie większą autonomią, w tym możliwością edukacji w swoich językach. Od 2014 roku Ministerstwo Edukacji w ramach polityki 本土教育 *běntǔ jiàoyù* (dosłownie „edukacja rodzimej ziemi”) zaczęło chronić prawa uczniów do nauki własnego języka. We wszystkich publicznych szkołach podstawowych uczniowie klas 1–6 mają prawo wybrać cotygodniowe zajęcia z języka: taiyu, hakka lub jednego z lokalnych języków Tajwanu. Wybór odbywa się w formie deklaracji podpisanej przez rodzica, a szkoły są zachęcane do szanowania decyzji uczniów, nawet jeśli wymaga to łączenia klas. Od 2012 roku jest także realizowany program 台灣母語日 *Táiwān mǔyǔ rì*, który polega głównie na tym, że raz w tygodniu przez cały dzień komunikacja ma odbywać się w języku rodzimym. Obie omówione inicjatywy w sposób niewymagający zbyt wielu nakładów finansowych pozwalają zwrócić uwagę na wartość języków Tajwanu innych niż guoyu (Ferrer 67–69).

Ustawa o rozwoju języków narodowych 國家語言發展法 *Guójiā yǔyán fāzhǎnfǎ* znacząco rozszerza ochronę i wsparcie dla niedominujących języków Tajwanu. Mają one zostać włączone do narodowej podstawy programowej. Aby ułatwić ich nauczanie, rząd wspiera lokalne samorządy w tworzeniu materiałów takich jak podręczniki. Co więcej, ustawa przewiduje możliwość prowadzenia zajęć z różnych przedmiotów w językach niedominujących. Ich popularyzacja nie odbywa się już tylko poprzez wydarzenia kulturalne. Prawo daje możliwość realnego wykorzystania ich w edukacji. Nie można powiedzieć, że zmiany są obecnie wprowadzane na masową skalę, ale prawne możliwości mają znaczenie symboliczne. Stanowią one wyraźny sygnał odejścia od polityki skierowanej wyłącznie na język dominujący. Znajduje to rów-

niez odzwierciedlenie w kwalifikacji wspomnianych lektów. Mówi się bowiem o językach „naturalnych” (Ferrer 68–69).

Mimo potencjalnie dobrych intencji w praktyce trudno mówić o szeroko zakrojonych zmianach. Nieznane są chociażby terminy, w których wyznaczone cele miałyby zostać osiągnięte. Nie wiadomo, jaki jest priorytet wprowadzania w życie edukacji w językach „naturalnych”. Chociaż rząd obiecał wsparcie w przygotowaniu podręczników i szkoleniu nauczycieli, brakuje konkretnych wytycznych dotyczących sposobu realizacji tych zadań. Ważną kwestią są także egzaminy. W głównym nurcie edukacji nie ma istotnych egzaminów z języków innych niż guoyu. Dla uczniów może to być sygnał, że pozostałe języki nie są tak samo ważne. W takiej sytuacji zrozumiałe jest, że rodzice wspierają swoje dzieci w nauce guoyu bardziej niż innych języków. Trudno oprzeć się wrażeniu, że obecna polityka językowa ma jedynie wymiar symboliczny. W edukacji jest przestrzeń na inne języki, ale dość ograniczona. W takich realiach wszystkie niedominujące języki, być może oprócz najczęściej używanego taiyu, będą powoli odchodziły w zapomnienie. Symboliczne uznanie innych języków Tajwanu oraz stworzenie ograniczonych możliwości wykorzystania ich w edukacji może nie wystarczyć, aby odwrócić tendencję spadkową w zakresie posługiwania się tymi lektami (Ferrer 69–71). Demokratyzacja pozwoliła jednak użytkownikom niedominujących języków Tajwanu wyrazić chęć ich pielęgnowania, a także po prostu zaznaczyć ich obecność. Jest również krytyką zagarnięcia wszystkich przywilejów przez użytkowników guoyu (R.-Y. Liu 112).

Możliwe także, że prawdziwym, głównym celem podkreślenia różnorodności językowej Tajwanu, przy jednoczesnym braku konkretnych działań na większą skalę, ma być próba pokazania tajwańskiej tożsamości, która nie jest w pełni chińska, a tym samym odcięcie się od takiego przekonania. Wskazana strategia może być interpretowana jako forma nacjonalizmu i budowanie wizerunku Tajwanu jako niechińskiego. Podobne wnioski da się również wyciągnąć, przyglądając się prawom, które zachęcają rodzimych mieszkańców Tajwanu do połączenia nauczania języka z propagowaniem kultury, zwyczajów i tradycyjnej wiedzy (Ferrer 71–72).

1.2.2.5. Obecna polityka językowa na Tajwanie

Najnowsza polityka językowa Republiki Chińskiej w największym stopniu skupia się na języku angielskim. Podczas okresu demokratyzacji w latach 2000–2008 nacjonalizm, demokratyzacja i walka z nierównościami społecznymi były równie ważne, co rozwijanie kompetencji w posługiwaniu się językiem angielskim (Price 568). Po przyjęciu Tajwanu do Światowej Organizacji Handlu w 2002 roku znaczenie języka angielskiego w społeczeństwie tajwańskim jeszcze bardziej wzrosło. W tamtych czasach podkreślano tajwańską tożsamość i można mówić o celowej tajwanizacji (本土化 *běntúhuà*), ale jednocześnie potrzeba budowania relacji z całym światem była przedstawiana jako sprawa najwyższej wagi (Price 572). Dostęp do nauki języka angielskiego – zarówno w szkołach publicznych, jak i szkołach oferujących zajęcia dodatkowe – stał się elementem debaty o nierównościach społecznych na Tajwanie (Price 573).

W 2018 roku rząd ogłosił program mający na celu wprowadzenie dwujęzyczności chińsko-angielskiej na Tajwanie do roku 2030. Politycy zaznaczają, że stworzenie dwujęzycznego narodu wzmocni pozycję państwa na arenie międzynarodowej. Język angielski postrzegany jest jako narzędzie pozwalające zwiększyć siłę Tajwanu na rynku międzynarodowym. Z uwagi na to, że Tajwan nigdy nie był kolonią państwa anglojęzycznego, wprowadzenie dwujęzyczności jest działaniem czysto pragmatycznym (Hsu 355).

Podkreślanie roli języka angielskiego ma pokazać światu zachodzący proces desinizacji i odcięcie się od chińskiej retoryki „Jedno państwo, dwa systemy”. Jest to polityczny ukłon w stronę Stanów Zjednoczonych, które choć oficjalnie nie utrzymują relacji dyplomatycznych z Tajwanem, to od wielu lat sprzedają mu broń o charakterze obronnym. Wynika to z tego, że wielu Tajwańczyków uważa USA za jedyne państwo, które może ochronić Tajwan przed inwazją ze strony Chin. Za planem uczynienia angielszczyzny językiem dominującym, a docelowo nawet urzędowym, kryje się zamiar zbliżenia się do Stanów Zjednoczonych. Paradoksalnie poprzez takie zbliżenie się Tajwan wyraża dążenie do niepodległości (Hsu 355).

Do dwujęzyczności Tajwanu podchodzi się bardzo poważnie. W 2018 roku byłym premierem William Lai (賴清德 *Lài Qīngdé*) zaznaczył,

że docelowo język angielski powinien stać się językiem urzędowym. Właśnie do tego miałyby prowadzić dwujęzyczność Tajwańczyków. Znajomość angielskiego uważana jest za drogę do globalizacji. Postrzeganie języka angielskiego jako narzędzia ułatwiającego postęp jest też obecne w innych państwach, np. w Japonii i Korei Południowej. W Singapurze, Hongkongu i na Filipinach angielski jest poważany ze względu na dziedzictwo kolonialne. Odgrywa też istotną rolę na drodze do postępu, globalizacji. Umożliwia ponadto dostęp do rynku światowego (Hsu 356).

Wykorzystanie języka angielskiego jako sposobu na zbliżenie się do Stanów Zjednoczonych nie jest nowym konceptem. Również na początku istnienia Republiki Chińskiej wprowadzono omawiany język do szkół ponadpodstawowych, co miało pokazać wpływy Stanów Zjednoczonych na Tajwanie. Już w tamtym okresie USA były postrzegane jako symbol bezpieczeństwa i stały dostawcą broni. Zdaniem niektórych Tajwańczyków ta zależność od Stanów przyczynia się do napiętych relacji z Chinami (Hsu 357–358). Jednocześnie dążenie do dwujęzyczności postrzegane jest jako kroczenie do jeszcze większej niepodległości i demokratyzacji Tajwanu (Hsu 359).

Warto podkreślić, że potencjalne wprowadzenie języka angielskiego jako języka urzędowego nie przypomina wcześniejszych kolonizacji z dwóch powodów. Po pierwsze, jest to symboliczny wybór kojarzący się z niepodległością. Po drugie, odmiennie niż podczas wcześniejszych kolonizacji używanie innych języków Tajwanu nie będzie ani karane, ani piętnowane (Hsu 360). Można jednak postawić pytanie: czy w rzeczywistości, w której język angielski wraz ze standardowym językiem chińskim odgrywają tak istotną rolę, jest miejsce dla pozostałych lektów?

W kontekście używania języka minnan można zauważyć wpływ polityki językowej na indywidualne wybory rodzimych użytkowników tego języka. Osoby, które uczęszczały do szkoły od 1945 roku do lat 70. ubiegłego wieku, w domu mówiły po tajwańsku, a guoyu uczyły się dopiero w szkole. Zostały one poddane restrykcyjnej polityce językowej KMT i były karane za mówienie w innym języku niż język narodowy. Jednocześnie nie było lekcji, które pomogłyby się jednojęzycznym dzieciom przygotować do edukacji w innym języku niż stosowany w domu. Kolejne pokolenie, edukowane w szkołach od lat 70. do lat

90., nauczyło się guoyu w domu i znacznie gorzej opanowało taiyu. Pokolenia uczęszczające do szkoły po roku 1987, kiedy zniesiono kary za mówienie w języku taiyu, doskonale znają guoyu, ale mają problemy z biegłością w taiyu. Restrykcyjna polityka spowodowała, iż rodzice zdecydowali, że chcą oszczędzić dzieciom cierpienia w szkole związanego z nieznaną języka dominującego i nauczyli ich tego języka. W odczuciu rodziców sukces w edukacji zależał od znajomości guoyu (Sandel 533–535). Obecnie te same osoby, które z wielkim zaangażowaniem uczyły swoje dzieci języka narodowego, aby zapewnić im sukces, wraz z rozluźnieniem w polityce zmieniły swoje poglądy i uważają, że ich dzieci powinny także mówić po tajwańsku. Celowo używają tajwańskiego w szkole i nie zgadzają się z poglądem, że jest to język tylko ludzi niewykształconych. Zmiana na poziomie państwowym przyczyniła się do zmiany na poziomie osobistym (Sandel 538–547). Aby nauka języka rodzimego była możliwa, konieczne jest pozytywne nastawienie rodziców do dwujęzyczności. To bardzo istotne w sytuacji, gdy guoyu jest uważany za odmianę wysoką (Tiuⁿ 4).

Podobne wnioski przedstawili 張學謙 Tiuⁿ Hak-khiam i 蘇凰蘭 Su Huang-Lan, którzy zasugerowali, że metafora dotycząca taiyu jako języka, który wymaga tylko leczenia ambulatoryjnego, nie jest trafna. Zaznaczają, że kiedy rodzice nie rozmawiają z dziećmi po tajwańsku (brak transmisji międzypokoleniowej lektu), zachowanie tego języka jest niemożliwe. Zdaniem badaczy odpowiednia rodzinna polityka językowa jest ważniejsza dla przetrwania języka. Wybory podejmowane obecnie przez rodziców prowadzą do stopniowego zastępowania tajwańskiego przez guoyu i jeśli miałyby się to zmienić, przeobrażenia muszą nastąpić w rodzinach (Tiuⁿ i Su 4).

1.2.2.6. Tożsamość Tajwańczyków

Współczesna polityka językowa Tajwanu jest silnie powiązana z kwestią tożsamości narodowej. Język tajwański stał się elementem tworzącym tożsamość Tajwańczyków, ale tylko tych na południu, ponieważ na północy obserwuje się dużo większą różnorodność (C. Wu). Ta zmiana jest znaczącym odejściem od wcześniejszej polityki rządu 國民黨 *Guómíndǎng*, który uważał się za jedyny prawdziwy rząd

chiński. Dodatkowe zamieszanie budzi fakt, że duża część Tajwańczyków należy do tej samej grupy etnicznej co Chińczycy, czyli *Hàn*. Chociaż napięcia między Tajwańczykami posługującymi się *guoyu* a Tajwańczykami mówiącymi po tajwańsku mogły przyczynić się do powstania tożsamości tajwańskiej, najważniejszym czynnikiem jest sam język tajwański. Najwyraźniej widać to na południu wyspy, gdzie duża homogeniczność etniczna i językowa mogła przyczynić się do wykreowania tożsamości tajwańskiej wśród mieszkających wspólnie Tajwańczyków używających *taiyu* (C. Wu 152).

KMT kierował się ideologią „Jeden naród, jeden język”. W takiej sytuacji formowanie się tożsamości tajwańskiej opartej na *taiyu* budziło niepokój wśród rodzimych użytkowników języka *hakka*, którzy po raz kolejny czuli się wykluczeni. Obecnie tożsamość tajwańska wyraża się nie tylko w *taiyu*, lecz także w idei dbania o wszystkie języki Tajwanu (C. Wu 158). Co więcej, Tajwańczycy, którzy uznają tajwańską tożsamość, opowiadają się za całkowitą niezależnością od Chin (C. Wu 162).

Tożsamość Tajwańczyków była budowana przez wiele lat, ale Incydent 28 lutego doprowadził do jej utraty, zachwiał nią tak, że w późniejszych czasach Tajwańczycy musieli ją kształtować od nowa (B. Su 20). Jednak wraz z demokratyzacją wyspy nastąpiła tajwanizacja, dzięki której więcej uwagi poświęca się rodzimym językom Tajwanu.

1.2.3. Porównanie polityki językowej na Hajnanie i Tajwanie

Porównanie polityki językowej w Chińskiej Republice Ludowej i Republice Chińskiej jest ważne dla zrozumienia wyników badań przedstawionych w kolejnych rozdziałach. Chiny dążą do asymilacji językowej, a programy dwujęzyczne są elementem okresu przejściowego, głównie ze względu na to, że tylko część przedstawicieli mniejszości ma sposobność uczyć się własnych języków. Z kolei na Tajwanie edukacja dwujęzyczna jest możliwa, ale słabo wprowadzona w życie. W związku z tym można odnieść wrażenie, że na obecnym etapie ma znaczenie jedynie symboliczne. W ChRL edukacja dwujęzyczna jest wdrażana z większym zaangażowaniem niż w Republice Chińskiej. Cel jest także inny. W Chinach chodzi ostatecznie o asymilację, z kolei na Tajwanie priorytetem jest zachowanie różnorodności językowej.

Ważny element polityki językowej Chin stanowi nieustanne podkreślanie roli putonghua, natomiast w tajwańskiej polityce językowej legislacja dotycząca języków innych niż guoyu nie promuje języka dominującego, lecz odnosi się do spraw związanych z innymi językami (Ferrer 77–79).

Zarówno Chiny, jak i Tajwan są wciąż bardzo dalekie od osiągnięcia prawdziwie multikulturowych społeczności, ale można zauważyć inne tendencje. Chiny dążą do asymilacji, a Tajwan, chociaż obecnie wciąż raczej symbolicznie, umożliwia obecność innych języków w przestrzeni publicznej w szerszym zakresie. Jednak w żadnym z przypadków ani władza, ani środki nie zostały przekazane w ręce samych zainteresowanych, czyli rodzimych użytkowników języków niedominujących. W Chinach uniemożliwiłoby to zrealizowanie najważniejszego celu, a na Tajwanie przypisywane jest opieszałości polityków. Efekt końcowy jest taki, że obecnie odmienności dotyczą głównie intencji i tendencji, a w rzeczywistości jest zaskakująco wiele podobieństw (Ferrer 79–80).

Warto podkreślić, że Komunistyczna Partia Chin od początku swojego istnienia prowadzi wielowarstwową politykę językową, której celem jest również uniemożliwienie swobodnej ekspresji. Kontrolowanie mowy i pisma umożliwia kontrolowanie jednostki (Volland 468). Próby standaryzacji języka w celu uzyskania kontroli to podejście, które sięga czasów przednowoczesnych (Volland 470). W przypadku Tajwanu język też jest narzędziem polityki, ale nie w tak wszechogarniającym zakresie. W ramach tajwańskiego prawa udało się zapewnić równość wszystkich języków. Współcześnie języki są zagrożone wymarciem głównie ze względu na takie czynniki, jak globalizacja czy historia ucisku politycznego (H. Wang 133). Największą różnicą jest jednak to, że w Chinach rząd ustala politykę językową. Społeczeństwo może w tym brać udział, ale nie jest zdefiniowane, w jaki sposób, a wszystko ma prowadzić do zrealizowania idei harmonijnego społeczeństwa (Su i Guo 8). Na Tajwanie w wyniku demokratyzacji obywatele mogą rzeczywiście wpływać na politykę, w tym politykę językową.

2. Wyniki badań terenowych przeprowadzonych na Hajnanie

Aby zaprezentować postawy językowe rodzimych użytkowników języka minnan na Hajnanie, przeprowadzono badania terenowe w formie ankiety. Odbyły się one na Hajnanie w sierpniu i wrześniu 2019 roku w trzech miastach: Haikou (海口 *Hāikǒu*), Wenchang (文昌 *Wénchāng*) oraz Qionghai (琼海 *Qiónghǎi*) na wschodzie Hajnanu. Wybrano wymienione miejscowości, ponieważ mieszka w nich najwięcej rodzimych użytkowników hainanhua. Wśród wskazanych miast Wenchang (文昌 *Wénchāng*) jest najbardziej rozpoznawalny jako stolica hainanhua i w powszechnej świadomości funkcjonuje jako centrum kultury hajnańskiej. Pozostałe regiony Hajnanu zamieszkują rodzimi użytkownicy kilkunastu innych języków (patrz rozdz. 1.2.2).

2.1. Metodologia badań terenowych na Hajnanie

Metody badawcze obejmują: gromadzenie danych na podstawie eksploracji terenowej obejmującej przeprowadzenie ankiety oraz analizę ilościową i jakościową skompletowanych informacji. Proces realizacji zadań można podzielić na trzy etapy: przygotowanie ankiety, zbieranie danych oraz ich porządkowanie. Przed wyjazdem skonstruowano ankietę za pomocą narzędzia Google Forms. Oprócz metryczki kwestionariusz zawierał trzy części ściśle korespondujące z obranymi problemami badawczymi. W pierwszym segmencie respondenci zostali poproszeni o udzielenie odpowiedzi na pytania odnoszące się do języka używanego w różnych sytuacjach życiowych. W drugim ankietowani mieli wybrać język, którego najbardziej chcieliby używać w wymienionych sytuacjach. W ostatnim module chodziło o ustosunkowanie się do podanych stwierdzeń dotyczących hainanhua i określenie w skali od 1 do 7 własnego zdania na ich temat (1 – „zdecydowanie się nie zgadzam”, 2 – „nie zgadzam się”, 3 – „raczej się nie zgadzam”, 4 – „nie mam zdania”, 5 – „raczej się zgadzam”, 6 – „zgadzam się”, 7 – „zdecydowanie się zgadzam”).

Bardzo ważne było także uwzględnienie zakupu drobnych upominków dla respondentów jako wyrazu wdzięczności za czas poświęcony

na wypełnienie ankiety. Każda osoba otrzymała zeszyt lub długopis, niezależnie od tego, czy jej odpowiedzi można było wykorzystać do dalszej analizy, np. ze względu na udzielenie tylko częściowej odpowiedzi na pytanie lub z uwagi na to, że nie jest rodzimym użytkownikiem hainanhua. Żeby zminimalizować onieśmienie, które podczas badań mogła wywoływać obecność badacza obcokrajowca, poproszono o pomoc mieszkańca Hajnanu. Jego zadanie polegało na zachęcaniu do wypełniania ankiet oraz na głośnym odczytywaniu treści formularza. Wielu starszych respondentów nie miało przy sobie okularów do czytania lub przypuszczalnie nie potrafiło biegle czytać, co zdarza się szczególnie często wśród starszych mieszkanki Hajnanu. Ich odpowiedzi są równie ważne jak wykształconych młodych ludzi.

Głównym miejscem gromadzenia danych badawczych były tradycyjne herbaciarnie 老爸茶 *lǎobàchá*. Wzięto tu pod uwagę preferencje mieszkańców Hajnanu, którzy chętnie spędzają wolny czas w tego typu punktach i komunikują się głównie w języku hainanhua. Za każdym razem przed rozpoczęciem badań uzyskano na nie zgodę właściciela/managera herbaciarni. Ze względów kulturowych w lokalach tych odbywają się głównie spotkania mężczyzn w średnim wieku. W celu większego zróżnicowania grupy badawczej przeprowadzono ankiety również w sklepach odzieżowych chętnie odwiedzanych przez kobiety. Częstokroć nawet właścicielki wspomnianych placówek wypełniały kwestionariusze. Ponadto w okolicznych parkach starsze osoby (w tym znaczna liczba kobiet) wykazywały chęć współpracy. Hajnańska młodzież w wolnym czasie nierzadko przebywa w nowoczesnych herbaciarniach serwujących 珍珠奶茶 *zhēnzhūnǎichá* (napój znany w Polsce pod nazwą *bubble tea*). Tam uzyskano odpowiedzi od najmłodszych respondentów.

Podczas badań terenowych zbierane dane muszą być ściśle monitorowane. Po skompletowaniu wypełnionych ankiet należy je wstępnie ocenić i posortować. Pierwszym krokiem jest upewnienie się, że zostały one wypełnione przez rodzimych użytkowników hainanhua. Na potrzeby niniejszych badań skonstruowano definicję operacyjną rodzimego użytkownika języka hainanhua. Obejmuje ona osobę, która: używa hainanhua do komunikowania się ze swoimi dziadkami lub do komunikowania się z rodzicami albo twierdzi, że potrafiła mówić w języku hainanhua przed ukończeniem siódmego roku życia. Ostatnia kategoria pozwala z jednej strony uwzględnić osoby, które nauczyły się hainanhua

w dzieciństwie (np. od rówieśników), a z drugiej – wykluczyć tych, którzy przyswoili język w dorosłym życiu. Niezbędna jest również weryfikacja, czy uzyskano odpowiedź na wystarczającą liczbę pytań.

Po zebraniu odpowiedniego kwantytatywnie zbioru ankiet przeprowadzono analizę ilościową ich zawartości. W tym celu wykorzystano oprogramowanie IBM SPSS Statistics 25. Za jego pomocą wykonano: analizę podstawowych statystyk opisowych, korelację rho-Spearmana, testy Kruskala-Wallisa i U Manna-Whitneya. Za poziom istotności uznano $\alpha = 0,05$ .2.2.

2.2. Wyniki badań terenowych na Hajnanie

2.2.1. Analiza socjodemograficzna

W badaniu wzięło udział 380 rodzimych użytkowników hainanhua, z czego 180 osób to kobiety, 114 – mężczyźni, natomiast 86 osób nie wskazało swojej płci. Wiek ankietowanych mieści się w granicach od 10 do 82 lat ($M = 35,35$, $SD = 13,36$). Spośród 35 osób, które udzieliły odpowiedzi na pytanie, czy mówiło w języku hainanhua przed siódmym rokiem życia, 89,7% respondentów odpowiedziało twierdząco. Pozostałe 10,3% osób nie знаło tego języka przed siódmym rokiem życia. Niemal trzy czwarte badanych (74,2%) mieszka w Haikou (海口 *Hǎikǒu*) i okolicach, 9,7% osób w Wenchang (文昌 *Wénchāng*) i okolicach, 10,3% ankietowanych w Qionghai (琼海 *Qiónghǎi*) i okolicach, a 5,9% respondentów przebywa w innych miejscach.

Zdecydowanie największy odsetek osób (63,4%) pracuje w Haikou (海口 *Hǎikǒu*) i okolicach. Zbliżona liczba osób pracuje w Wenchang (文昌 *Wénchāng*) i okolicach (8,3%) oraz Qionghai (琼海 *Qiónghǎi*) i okolicach (7,7%). Spośród pozostałych ankietowanych 5% podejmuje aktywność zawodową w innych miejscach – poza Hajnanem jedynie 3 osoby (0,9%). Porównywalnie liczebnie grupy osób wykonują pracę fizyczną (11,1%) i umysłową (12,6%). Zajmowanie się rolnictwem wskazało 6,5% badanych, brak pracy zadeklarowało natomiast 16% osób. Największa liczba ankietowanych (53,9%) wykonuje inne zajęcia niż wymienione wyżej. Niemal połowa respondentów ma wykształcenie średnie – 48,9%, wykształcenie wyższe – 40,4% osób, a wykształcenie

podstawowe – 6,7% badanych. Szczegółowe dane dotyczące zmiennych socjodemograficznych przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Rozkład zmiennych socjodemograficznych w badanej próbie

		N	%
Płeć	kobiety	180	61,22%
	mężczyźni	114	38,78%
znajomość ha-inanhua przed 7. rokiem życia	tak	262	89,73%
	nie	30	10,27%
miejsce zamieszkania	Haikou (海口 <i>Hǎikǒu</i>) i okolice	253	74,19%
	Wenchang (文昌 <i>Wénchāng</i>) i okolice	33	9,68%
	Qionghai (琼海 <i>Qiónghǎi</i>) i okolice	35	10,26%
	inne	20	5,87%
miejsce pracy	nie pracuje	49	14,58%
	Haikou (海口 <i>Hǎikǒu</i>) i okolice	213	63,39%
	Wenchang (文昌 <i>Wénchāng</i>) i okolice	28	8,33%
	Qionghai (琼海 <i>Qiónghǎi</i>) i okolice	26	7,74%
	poza Hajnanem	3	0,89%
	inne	17	5,06%
rodzaj wykonywanej pracy	nie pracuje	52	16,00%
	rolnictwo	21	6,46%
	pracownik fizyczny	36	11,08%
	pracownik umysłowy	41	12,62%
	inne	175	53,85%
wykształcenie	podstawowe	22	6,73%
	średnie	160	48,93%
	wyższe	132	40,37%
	inne	13	3,98%

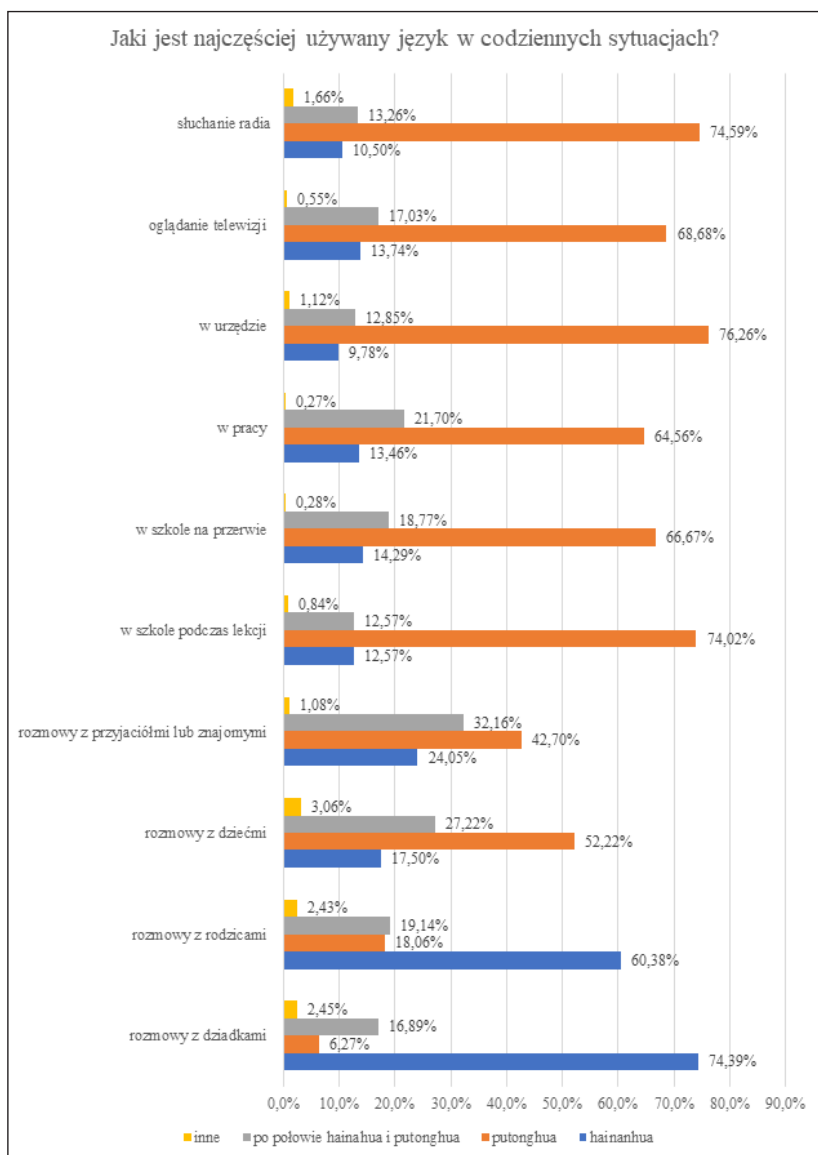
2.2.2. Używanie języków hainanhua oraz putonghua w codziennych sytuacjach

Żeby móc przeanalizować reprezentowane przez badanych postawy wobec używania w codziennych sytuacjach języków hainanhua oraz putonghua, ankietowanym zadano pytania dotyczące wyboru najczęściej stosowanego przez nich języka. W pierwszej kolejności respondenci wskazywali, w którym języku najczęściej się wypowiadają. W rozmowie z dziadkami oraz rodzicami najczęściej używanym językiem jest hainanhua, którym posługuje się odpowiednio 74,4% oraz 60,4% osób. W rozmowie z dziećmi przeważa natomiast wykorzystanie języka putonghua (52,2%). W rozmowach w kręgu znajomych 42,7% osób używa putonghua, 24,1% badanych posługuje się hainanhua, 32,2% osób wymiennie używa obydwu języków. W szkole, zarówno podczas lekcji, jak i na przerwie, najczęściej używanym językiem jest putonghua – odpowiednio 74% oraz 66,7% osób. W pracy i urzędach język dominujący również stanowi putonghua (64,6% i 76,3%). 68,7% respondentów ogląda programy telewizyjne przygotowane w języku putonghua, a 74,6% słucha radia, w którym pojawia się wspomniany język. We wszystkich wymienionych sytuacjach społecznych najprawdopodobniej jest tak, że częstość użycia obu języków rozkłada się po połowie. Szczegółowe dane przedstawiono w tabeli 3 oraz na wykresie 1.

Tabela 3. Najczęściej używany język w codziennych sytuacjach

	hainanhua		putonghua		po połowie hainanhua i putonghua		inne	
	N	%	N	%	N	%	N	%
rozmowy z dziadkami	273	74,39%	23	6,27%	62	16,89%	9	2,45%
rozmowy z rodzicami	224	60,38%	67	18,06%	71	19,14%	9	2,43%
rozmowy z dziećmi	63	17,50%	188	52,22%	98	27,22%	11	3,06%
rozmowy z przyjaciółmi lub znajomymi	89	24,05%	158	42,70%	119	32,16%	4	1,08%
w szkole podczas lekcji	45	12,57%	265	74,02%	45	12,57%	3	0,84%
w szkole na przerwie	51	14,29%	238	66,67%	67	18,77%	1	0,28%
w pracy	49	13,46%	235	64,56%	79	21,70%	1	0,27%
w urzędzie	35	9,78%	273	76,26%	46	12,85%	4	1,12%
oglądanie telewizji	50	13,74%	250	68,68%	62	17,03%	2	0,55%
słuchanie radia	38	10,50%	270	74,59%	48	13,26%	6	1,66%

Wykres 1. Używanie języków hainanhua i putonghua w codziennych sytuacjach

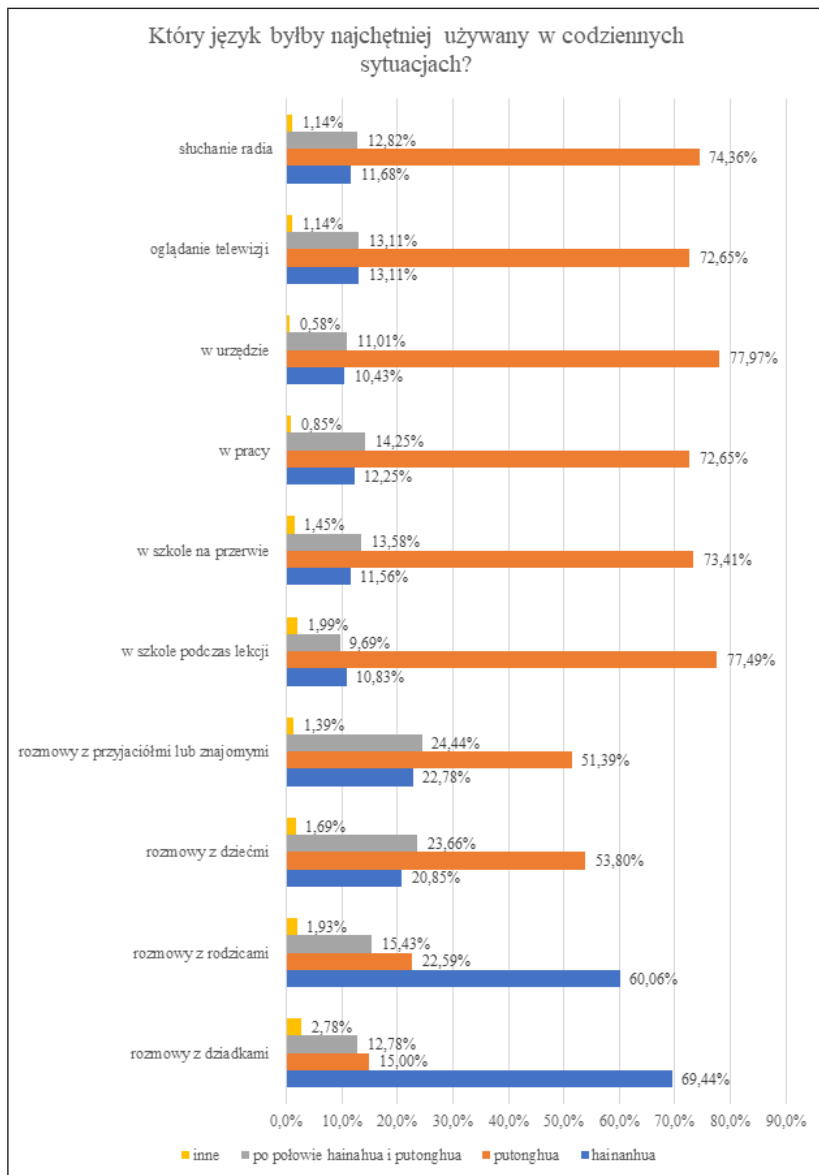

Druga część pytań dotyczyła alternatywnego wyboru preferowanego języka we wskazanych wyżej sytuacjach. Porównywalnie do poprzedniego pytania w rozmowach z dziadkami oraz z rodzicami najchętniej wykorzystywanym językiem byłyby hainanhua (69,4% i 60,1%). 53,8% osób najchętniej rozmawiałoby ze swoimi dziećmi w języku putonghua. Podobny odsetek osób (51,4%) preferuje używanie tego języka w kręgu znajomych. W pozostałych sytuacjach społecznych: w szkole podczas lekcji i w trakcie przerwy, w pracy oraz w urzędach ankietowani najchętniej używaliby putonghua. Respondenci wolą także oglądać programy telewizyjne i słuchać audycji radiowych w języku dominującym. Szczegółowe dane przedstawiono w tabeli 4 oraz na wykresie 2.

Tabela 4. Preferencje w używaniu języka w codziennych sytuacjach

	hainanhua		putonghua		po połowie hainanhua i putonghua		inne	
	N	%	N	%	N	%	N	%
rozmowy z dziadkami	250	69,44%	54	15,00%	46	12,78%	10	2,78%
rozmowy z rodzicami	218	60,06%	82	22,59%	56	15,43%	7	1,93%
rozmowy z dziećmi	74	20,85%	191	53,80%	84	23,66%	6	1,69%
rozmowy z przyjaciółmi lub znajomymi	82	22,78%	185	51,39%	88	24,44%	5	1,39%
w szkole podczas lekcji	38	10,83%	272	77,49%	34	9,69%	7	1,99%
w szkole na przerwie	40	11,56%	254	73,41%	47	13,58%	5	1,45%
w pracy	43	12,25%	255	72,65%	50	14,25%	3	0,85%
w urzędzie	36	10,43%	269	77,97%	38	11,01%	2	0,58%
oglądanie telewizji	46	13,11%	255	72,65%	46	13,11%	4	1,14%
słuchanie radia	41	11,68%	261	74,36%	45	12,82%	4	1,14%

Wykres 2. Język najchętniej używany w codziennych sytuacjach

2.2.3. Postawy badanych wobec nauki oraz używania języków hainanhua oraz putonghua

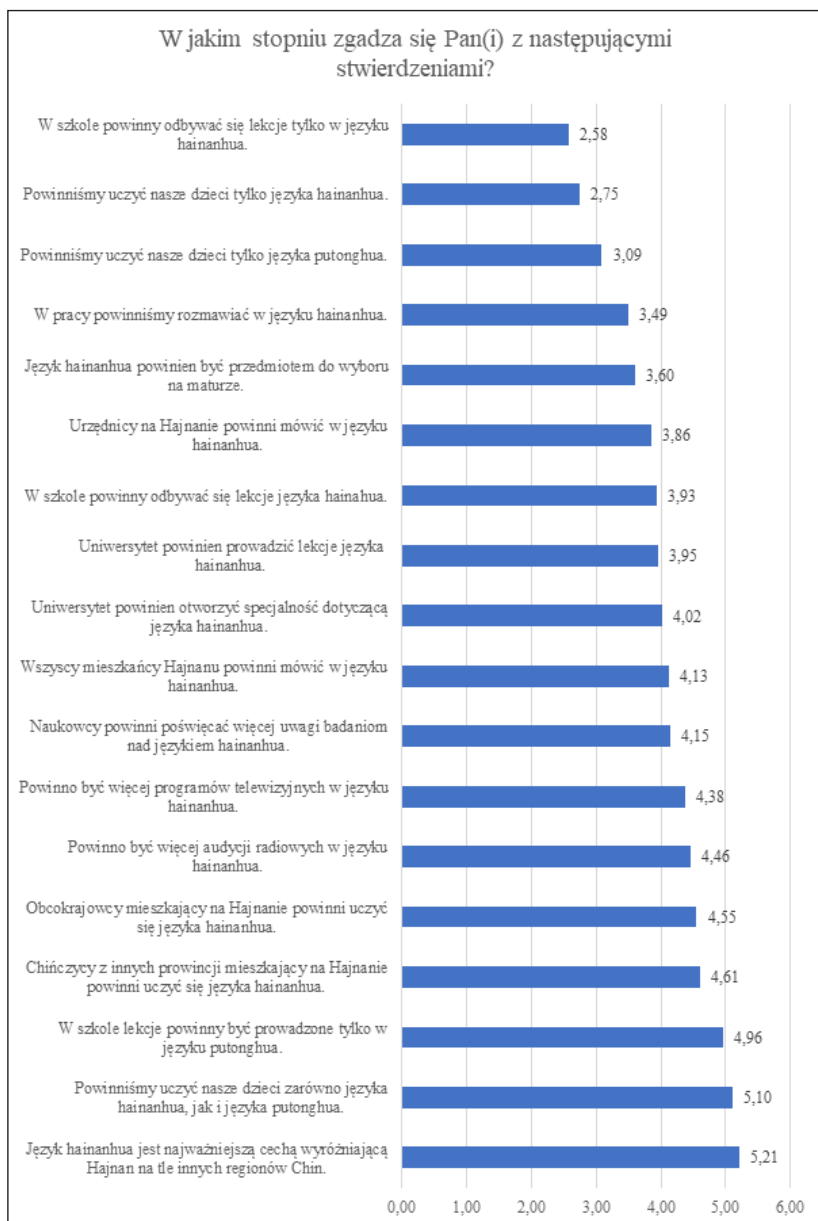
Kolejny komponent badań ankietowych obejmował pytania, w których ramach respondenci wyrażali swój stosunek do podanych stwierdzeń za pomocą siedmiostopniowej skali (od „zdecydowanie się nie zgadzam” do „zdecydowanie się zgadzam”).

Analiza średnich oraz median odpowiedzi na zadane pytania sugeruje, że osoby ankietowane zgadzają się ze stwierdzeniem, że ich dzieci powinny być uczone zarówno hainanhua, jak i putonghua. Badani nie zgadzają się jednak z następującymi konstatacjami: dzieci powinny być uczone tylko języka hainanhua lub tylko putonghua oraz w szkole powinny odbywać się lekcje prowadzone tylko w hainanhua. Respondenci zgadzają się natomiast ze stanowiskiem, że hainanhua jest najważniejszą cechą wyróżniającą Hajnan na tle innych regionów Chin. Analiza median dla pozostałych stwierdzeń wskazuje, że wśród badanych osób nie przeważa wyraźna zgoda z tymi poglądami. Szczegółowe dane zostały przedstawione w tabeli 5. oraz na wykresie 3.

Tabela 5. Ocena postaw badanych wobec nauki i używania języków hainanhua oraz putonghua

Stwierdzenia	M	Me	SD	min.	maks.
Powinniśmy uczyć nasze dzieci tylko języka hainanhua.	2,75	2,00	1,64	1,00	7,00
Powinniśmy uczyć nasze dzieci tylko języka putonghua.	3,09	2,00	1,72	1,00	7,00
Powinniśmy uczyć nasze dzieci zarówno języka hainanhua, jak i języka putonghua.	5,10	6,00	1,81	1,00	7,00
Chińczycy z innych prowincji mieszkający na Hajnanie powinni uczyć się języka hainanhua.	4,61	4,00	1,55	1,00	7,00
Obcokrajowcy mieszkający na Hajnanie powinni uczyć się języka hainanhua.	4,55	4,00	1,52	1,00	7,00
Wszyscy mieszkańcy Hajnanu powinni mówić w języku hainanhua.	4,13	4,00	1,73	1,00	7,00
W szkole lekcje powinny być prowadzone tylko w języku putonghua.	4,96	6,00	1,78	1,00	7,00
W szkole powinny odbywać się lekcje języka hainanhua.	3,93	4,00	1,83	1,00	7,00
W szkole powinny odbywać się lekcje tylko w języku hainanhua.	2,58	2,00	1,52	1,00	7,00
Język hainanhua powinien być przedmiotem do wyboru na maturze.	3,60	4,00	1,68	1,00	7,00
Uniwersytet powinien prowadzić zajęcia języka hainanhua.	3,95	4,00	1,67	1,00	7,00
Uniwersytet powinien stworzyć specjalność dotyczącą języka hainanhua.	4,02	4,00	1,67	1,00	7,00
Naukowcy powinni poświęcać więcej uwagi badaniom nad językiem hainanhua.	4,15	4,00	1,65	1,00	7,00
Język hainanhua jest najważniejszą cechą wyróżniającą Hajnan na tle innych regionów Chin.	5,21	6,00	1,60	1,00	7,00
Powinno być więcej programów telewizyjnych w języku hainanhua.	4,38	4,00	1,62	1,00	7,00
Powinno być więcej audycji radiowych w języku hainanhua.	4,46	4,00	1,58	1,00	7,00
Urzednicy na Hajnanie powinni mówić w języku hainanhua.	3,86	4,00	1,64	1,00	7,00
W pracy powinniśmy rozmawiać w języku hainanhua.	3,49	4,00	1,64	1,00	7,00

Wykres 3. Średnie dla postaw badanych wobec nauczania i używania języków hainanhua oraz putonghua

2.2.4. Związek pomiędzy wiekiem, wykształceniem oraz płcią badanych a ich postawami odnośnie do używania języków hainanhua oraz putonghua

W kolejnej części analiz zweryfikowano występowanie związku pomiędzy wiekiem, płcią i wykształceniem ankietowanych a ich postawami odnośnie do posługiwania się językami hainanhua oraz putonghua. W pierwszym kroku zbadano występowanie korelacji pomiędzy wiekiem i wykształceniem badanych a omawianym zagadnieniem. W związku z porządkowym charakterem skali poglądów badanych oraz tożsamą skalą wykształcenia, zastosowano nieparametryczną korelację rho-Spearmana. Wykształcenie badanych koreluje istotnie statystycznie tylko z jedną z postaw ankietowanych, tj. ze stwierdzeniem, że urzędnicy na Hajnaniu powinni mówić w języku hainanhua. Stanowi to korelację ujemną i słabą oraz oznacza, że wraz z wyższym wykształceniem badanych maleje akceptacja dla takiego poglądu.

Wiek badanych koreluje zaś istotnie statystycznie, znacząco i słabo z następującymi postawami: wszyscy mieszkańcy Hajnanu powinni mówić w języku hainanhua, naukowcy powinni poświęcać więcej uwagi badaniom nad językiem hainanhua, powinno być więcej programów telewizyjnych i audycji radiowych w języku hainanhua, urzędnicy na Hajnaniu powinni mówić w języku hainanhua, nadto w pracy powinno się rozmawiać w języku hainanhua. Wraz z wyższym wiekiem badanych rosła zatem aprobatą takich stwierdzeń. Szczegółowe dane zawarto w tabeli 6.

Tabela 6. Korelacja pomiędzy wiekiem i wykształceniem badanych a ich postawami wobec nauki i używania języków hainanhua oraz putonghua

		wykształcenie	wiek
Powinniśmy uczyć nasze dzieci tylko języka hainanhua.	rho-Spearmana	-0,02	0,12
	Istotność	0,748	0,084
Powinniśmy uczyć nasze dzieci tylko języka putonghua.	rho-Spearmana	0,01	0,09
	Istotność	0,893	0,191
Powinniśmy uczyć nasze dzieci zarówno języka hainanhua, jak i języka putonghua.	rho-Spearmana	-0,02	-0,13
	Istotność	0,764	0,068
Chińczycy z innych prowincji mieszkający na Hajnaniu powinni uczyć się języka hainanhua.	rho-Spearmana	-0,02	0,10
	Istotność	0,772	0,151
Obcokrajowcy mieszkający na Hajnaniu powinni uczyć się języka hainanhua.	rho-Spearmana	-0,04	0,06
	Istotność	0,525	0,363
Wszyscy mieszkańcy Hajnanu powinni mówić w języku hainanhua.	rho-Spearmana	<0,01	0,23
	Istotność	0,946	<0,001
W szkole lekcje powinny odbywać się tylko w języku putonghua.	rho-Spearmana	-0,01	-0,07
	Istotność	0,854	0,314
W szkole powinny odbywać się lekcje języka hainanhua.	rho-Spearmana	<0,01	0,07
	Istotność	0,971	0,354
W szkole powinny odbywać się lekcje tylko w języku hainanhua.	rho-Spearmana	-0,02	0,05
	Istotność	0,731	0,488
Język hainanhua powinien być przedmiotem do wyboru na maturze.	rho-Spearmana	-0,06	<0,01
	Istotność	0,329	0,997

		wykształcenie	wiek
Uniwersytet powinien prowadzić zajęcia w języku hainanhua.	rho-Spearmana	-0,06	0,09
	Istotność	0,314	0,223
Uniwersytet powinien otworzyć specjalność dotyczącą języka hainanhua.	rho-Spearmana	-0,07	0,03
	Istotność	0,236	0,647
Naukowcy powinni poświęcać więcej uwagi badaniom nad językiem hainanhua.	rho-Spearmana	-0,04	0,14
	Istotność	0,497	0,049
Język hainanhua jest najważniejszą cechą wyróżniającą Hajnan na tle innych regionów Chin.	rho-Spearmana	0,03	0,09
	Istotność	0,579	0,211
Powinno być więcej programów telewizyjnych w języku hainanhua.	rho-Spearmana	-0,06	0,22
	Istotność	0,345	0,002
Powinno być więcej audycji radiowych w języku hainanhua.	rho-Spearmana	-0,07	0,22
	Istotność	0,211	0,001
Urzednicy na Hajnanie powinni mówić w języku hainanhua.	rho-Spearmana	-0,13	0,22
	Istotność	0,032	0,002
W pracy powinniśmy rozmawiać w języku hainanhua.	rho-Spearmana	-0,05	0,18
	Istotność	0,386	0,008

Następne ogniwo analiz obejmuje weryfikację hipotezy o zróżnicowaniu badanych postaw wśród kobiet i mężczyzn. W tym celu zastosowano test nieparametryczny U Manna Whitneya z uwagi na brak równoliczności grup kobiet i mężczyzn oraz porządkową skalę, na której badano poglądy ankietowanych,. Wykazano, że jedynie w przypadku jednego stwierdzenia: „Obcokrajowcy mieszkający na Hajnanie powinni się uczyć hainanhua” (Item/pozycja testowa 5) zachodzi istotna

statystycznie różnica pomiędzy kobietami i mężczyznami. Kobiety w większym stopniu niż mężczyźni zgadzają się z przywołaną konstatacją. Oddziaływanie tego efektu jest natomiast znikome. Szczegółowe dane zaprezentowano w tabeli 7.

Tabela 7. Postawy kobiet i mężczyzn wobec nauki i używania języków hainanhua oraz putonghua¹⁷

	kobiety (<i>n</i> = 179)		mężczyźni (<i>n</i> = 111)		<i>Z</i>	<i>P</i>	η^2
	średnia ranga	<i>Me</i>	średnia ranga	<i>Me</i>			
Item 1	140,69	2,00	144,12	2,00	-0,36	0,720	<0,01
Item 2	136,28	2,00	145,98	2,00	-1,02	0,307	<0,01
Item 3	137,12	6,00	143,2	6,00	-0,66	0,509	<0,01
Item 4	143,57	4,00	139,46	4,00	-0,44	0,663	<0,01
Item 5	150,89	5,00	128,63	4,00	-2,35	0,019	0,02
Item 6	145,76	4,00	138,55	4,00	-0,74	0,459	<0,01
Item 7	144,15	6,00	138,51	6,00	-0,6	0,549	<0,01
Item 8	134,53	4,00	146,1	4,00	-1,2	0,231	0,01
Item 9	139,45	2,00	142,17	2,00	-0,29	0,77	<0,01
Item 10	141,04	4,00	136,97	4,00	-0,42	0,672	<0,01
Item 11	143,93	4,00	137,58	4,00	-0,66	0,509	<0,01
Item 12	139,52	4,00	139,46	4,00	-0,01	0,995	<0,01
Item 13	145,87	4,00	134,56	4,00	-1,18	0,238	<0,01
Item 14	140,85	6,00	142,51	6,00	-0,18	0,855	<0,01
Item 15	141,36	4,00	149,51	4,00	-0,84	0,399	<0,01
Item 16	139,31	4,00	145,07	4,00	-0,6	0,548	<0,01
Item 17	147,91	4,00	135,07	4,00	-1,33	0,185	0,01
Item 18	145,73	4,00	145,13	4,00	-0,06	0,951	<0,01

¹⁷ Lista stwierdzeń zawartych w ankietach przeprowadzonych na Hajnaniu i Tajwanie na s. 252-253 niniejszej pracy.

2.2.5. Zróznicowanie postaw badanych dotyczących używania i nauki języków hainanhua oraz putonghua w zależności od miejsca zamieszkania oraz miejsca i rodzaju pracy

Dalsze postępowanie badawcze polega na weryfikacji hipotezy o zróznicowaniu poglądów ankietowanych na temat używania języków hainanhua oraz putonghua w zależności od miejsca zamieszkania respondentów, a także od ich miejsca pracy oraz jej rodzaju. W tym celu wykorzystano nieparametryczny test Kruskala-Wallisa w związku z niespełnieniem kryterium równoliczności grup oraz porządkową skalą odpowiedzi na pytania o postawy ankietowanych.

Najpierw zweryfikowano hipotezę o zróznicowaniu postaw badanych w zależności od ich miejsca zamieszkania (Haikou (海口 *Hǎikǒu*) i okolice, Wenchang (文昌 *Wénchāng*) i okolice, Qionghai (琼海 *Qiónghǎi*) i okolice). Wynik testu Kruskala-Wallisa okazał się istotny statystycznie w przypadku dwóch postaw. Mieszkańcy trzech wziętych pod uwagę regionów różnią się istotnie statystycznie w przypadku oceny stwierdzenia: „Powinniśmy uczyć nasze dzieci zarówno języka hainanhua, jak i języka putonghua”. Należy zatem uznać, że miejsce zamieszkania różnicuje aprobatę tego poglądu. Z przeprowadzonych testów post-hoc Dunn-Bonferroniego wynika, że istotna statystycznie różnica zachodzi pomiędzy osobami z Haikou (海口 *Hǎikǒu*) i okolic a mieszkańcami Wenchang (文昌 *Wénchāng*) i okolic ($p = 0,018$). Osoby zamieszkujące Wenchang (文昌 *Wénchāng*) i okolice wyrażają większą akceptację dla tego stwierdzenia. Pozostałe porównania pomiędzy grupami nie wykazały istotnych statystycznie różnic.

Drugie stwierdzenie, którego ocena jest istotnie statystycznie zróznicowana, dotyczy kwestii prowadzenia zajęć lekcyjnych w języku hainanhua. Zastosowane testy post-hoc Dunn-Bonferroniego wskazują, że mieszkańcy Wenchang (文昌 *Wénchāng*) i okolic w większym stopniu – jeśli chodzi o istotność statystyczną – zgadzają się z tym poglądem niż mieszkańcy Haikou (海口 *Hǎikǒu*) i okolic ($p = 0,026$). Szczegółowe dane ujęto w tabeli 8.

Tabela 8. Postawy wobec nauki i używania języków hainanhua oraz putonghua a miejsce zamieszkania

	Haikou (海口 <i>Hǎikǒu</i>) i okolice (n = 203)		Wenchang (文昌 <i>Wénchāng</i>) i okolice (n = 32)		Qionghai (琼海 <i>Qióng-hǎi</i>) i okolice (n = 33)		<i>H</i> (2)	<i>p</i>
	średnia ranga	<i>Me</i>	średnia ranga	<i>Me</i>	średnia ranga	<i>Me</i>		
Item 1	133,73	2,00	133,64	2,00	140,09	2,00	0,21	0,899
Item 2	134,25	2,00	127,77	2,00	141,96	3,00	0,59	0,745
Item 3	127,27 _a	6,00	166,13 _a	6,00	154,92	6,00	10,33	0,006
Item 4	132,45	4,00	139,34	4,00	142,62	4,00	0,70	0,703
Item 5	134,69	4,00	152,00	6,00	129,37	4,00	1,78	0,410
Item 6	129,10	4,00	154,84	4,00	140,04	4,00	3,51	0,173
Item 7	131,19	6,00	151,75	6,00	148,57	6,00	2,31	0,315
Item 8	123,86 _a	4,00	161,34 _a	5,00	148,57	4,00	8,96	0,011
Item 9	130,63	2,00	115,45	2,00	139,68	2,00	1,99	0,370
Item 10	127,65	4,00	140,73	4,00	137,82	4,00	1,24	0,538
Item 11	127,63	4,00	132,72	4,00	141,27	4,00	3,56	0,169
Item 12	127,63	4,00	132,72	4,00	141,27	4,00	1,06	0,588
Item 13	127,09	4,00	146,73	4,00	142,56	4,00	1,01	0,604
Item 14	127,09	6,00	146,73	6,00	142,56	6,00	3,20	0,202
Item 15	128,06	4,00	148,58	5,00	139,59	4,00	2,29	0,318
Item 16	128,06	4,00	148,58	4,50	139,59	4,00	2,59	0,274
Item 17	129,14	4,00	153,38	4,00	140,47	4,00	3,29	0,193
Item 18	132,98	4,00	141,03	4,00	137,41	4,00	0,38	0,828

Uwaga: Średnie podzielnające indeks literowy różnią się między sobą na poziomie $p < 0,05$. Test post-hoc Dunn z poprawką Bonferroniego.

Zweryfikowano również hipotezę o zróżnicowaniu postaw badanych wobec języków hainanhua oraz putonghua przez miejsce pracy (Haikou (海口 *Hāikǒu*) i okolice, Wenchang (文昌 *Wénchāng*) i okolice, Qionghai (琼海 *Qiónghǎi*) i okolice oraz grupa osób niepracujących). Wykorzystany w tym celu test Kruskala-Wallisa wykazał istotną statystycznie różnicę poglądów ankietowanych, dotyczącą stwierdzenia: „W szkole powinny odbywać się lekcje języka hainanhua”. Z wykonanych testów post-hoc Dunn-Bonferroniego wynika, że mieszkańcy trzech wymienionych regionów oraz osoby niepracujące nie różnią się między sobą istotnie statystycznie pod względem oceny tego stwierdzenia mimo zupełnie odmiennego wyniku testu Kruskala-Wallisa. Szczegółowe dane ukazuje tabela 9.

Tabela 9. Postawy wobec nauki i używania języków hainanhua oraz putonghua a miejsce pracy

	nie pracuje (N = 43)		Haikou (海口 <i>Hāikǒu</i>) i okolice (N = 172)		Wenchang (文昌 <i>Wénchāng</i>) i oko- lice (N = 28)		Qionghai (琼海 <i>Qiónghǎi</i>) i okolice (N = 25)		H(3)	p
	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me		
Item 1	153,06	3,00	128,13	2,00	132,43	2,00	148,70	2,00	4,91	0,179
Item 2	142,34	3,00	134,22	2,00	120,28	2,00	133,04	2,00	1,49	0,685
Item 3	121,62	6,00	130,25	6,00	157,10	6,00	145,06	6,00	5,00	0,172
Item 4	140,46	4,00	130,21	4,00	139,65	4,00	132,36	4,00	0,94	0,817
Item 5	138,34	4,00	130,05	4,00	154,70	6,00	136,62	4,50	2,84	0,418
Item 6	138,86	4,00	125,80	4,00	150,17	4,00	147,46	4,00	4,31	0,230
Item 7	126,41	6,00	130,12	6,00	147,98	6,00	151,29	6,00	3,46	0,326
Item 8	126,63	4,00	124,01	4,00	155,52	4,00	162,63	4,50	9,35	0,025
Item 9	143,04	2,00	124,93	2,00	112,94	2,00	154,88	2,00	7,14	0,067
Item 10	135,71	4,00	124,41	4,00	135,74	4,00	146,62	4,00	2,72	0,436
Item 11	131,76	4,00	124,34	4,00	143,44	4,00	145,02	4,00	3,05	0,383

	nie pracuje (N = 43)		Haikou (海口 <i>Hāikǒu</i>) i okolice (N = 172)		Wenchang (文昌 <i>Wénchāng</i>) i oko- lice (N = 28)		Qionghai (琼海 <i>Qiónghái</i>) i okolice (N = 25)		H(3)	p
	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me		
Item 12	137,79	4,00	123,16	4,00	128,32	4,00	144,54	4,00	2,84	0,417
Item 13	132,08	4,00	124,68	4,00	137,41	4,00	148,29	4,00	2,91	0,406
Item 14	123,45	6,00	127,31	6,00	150,75	6,00	134,63	6,00	3,28	0,351
Item 15	132,60	4,00	128,05	4,00	144,71	4,00	153,54	4,00	3,49	0,322
Item 16	140,29	4,00	124,08	4,00	149,48	4,50	147,15	4,00	5,24	0,155
Item 17	142,39	4,00	125,26	4,00	145,79	4,00	144,31	4,00	3,96	0,266
Item 18	145,10	4,00	128,06	3,50	133,68	3,50	145,50	4,00	2,59	0,459

Przeprowadzono ponadto – analogicznie do powyższych przypadków – test różnic postaw ankietowanych ze względu na rodzaj wykonywanej pracy dla czterech grup osób: niepracujących, rolników, pracowników fizycznych, pracowników umysłowych. W trzech przypadkach analiza wykazała istotne statystycznie różnice ze względu na rodzaj pracy. Rodzaj pracy determinował oceny badanych w kwestii prowadzenia na uniwersytecie zajęć w języku hainanhua. Wyniki testów Dunn-Bonferroniego porównujących pary danych grup zawodowych wykazały brak istotnych statystycznie różnic pomiędzy nimi w zakresie oceny tego stwierdzenia mimo odmiennego rezultatu testu Kruskala-Wallisa. Charakter pracy wpływał również na ocenę, czy uniwersytet powinien otworzyć specjalność związaną z językiem hainanhua. Wykonane analogicznie do powyższych testy post-hoc wykazały istotną statystycznie różnicę pomiędzy osobami niepracującymi a pracownikami umysłowymi ($p = 0,039$) oraz między rolnikami a pracownikami umysłowymi ($p = 0,010$). We wszystkich tych przypadkach pracownicy umysłowi w mniejszym stopniu niż pozostałe grupy zgadzali się z tym stwierdzeniem.

Grupy zawodowe oraz osoby niepracujące różniły się również istotnie statystycznie w przypadku stwierdzenia, iż powinno być więcej audycji radiowych w języku hainanhua. Testy post-hoc Dunn-Bonferroniego wykazały istotne statystycznie różnice pomiędzy osobami niepracującymi a pracownikami umysłowymi ($p = 0,024$). Szczegółowe dane prezentuje tabela 10.

Tabela 10. Postawy wobec nauki i używania języków hainanhua oraz putonghua a rodzaj pracy

	niepracujący (N = 46)		rolnicy (N = 19)		pracownicy fizyczni (N = 27)		pracownicy umysłowi (N = 32)		H(3)	p
	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me		
Item 1	66,63	2,00	68,84	2,00	60,50	2,00	54,48	2,00	3,14	0,371
Item 2	66,15	3,00	58,42	2,00	63,09	3,00	59,17	2,00	1,09	0,778
Item 3	59,66	6,00	56,03	6,00	73,04	6,00	58,03	6,00	3,99	0,262
Item 4	66,41	4,00	50,71	4,00	71,15	4,00	56,26	4,00	5,64	0,130
Item 5	65,31	4,00	57,75	4,00	69,89	4,00	59,05	4,00	2,12	0,547
Item 6	66,51	4,00	58,50	4,00	61,68	4,00	51,05	4,00	3,86	0,277
Item 7	58,29	5,00	62,92	6,00	63,98	6,00	61,32	6,00	0,58	0,900
Item 8	65,82	4,00	60,93	4,00	63,16	4,00	54,13	3,00	2,19	0,534
Item 9	60,72	2,00	58,03	2,00	62,52	2,00	52,02	2,00	1,81	0,613
Item 10	65,10	4,00	51,79	3,00	60,16	4,00	50,25	4,00	4,49	0,213
Item 11	62,93	4,00	70,35	5,00	58,24	4,00	44,90	4,00	8,17	0,043

	niepracujący (N = 46)		rolnicy (N = 19)		pracownicy fizyczni (N = 27)		pracownicy umysłowi (N = 32)		H(3)	p
	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me		
Item 12	60,98 _a	4,00	70,65 _b	5,00	59,82	4,00	40,09 _{ab}	3,50	12,10	0,007
Item 13	61,15	4,00	63,14	4,50	56,94	4,00	47,22	4,00	4,17	0,243
Item 14	62,08	6,00	59,16	6,00	55,71	5,00	48,02	4,00	3,47	0,325
Item 15	63,86	4,00	67,28	4,50	60,33	4,00	46,32	4,00	6,43	0,092
Item 16	67,27 _a	5,00	63,63	4,00	57,42	4,00	44,46 _a	4,00	8,80	0,032
Item 17	64,81	4,00	60,63	4,00	59,04	4,00	52,71	4,00	2,28	0,516
Item 18	66,02	4,00	47,53	2,00	61,58	4,00	55,21	3,50	4,75	0,191

Uwaga: Średnie dzielące indeks literowy różnią się między sobą na poziomie $p < 0,05$. Test Dunn z poprawką Bonferroni.

2.3. Dyskusja

2.3.1. Komunikacja z członkami rodziny i znajomymi

Większość rodzimych użytkowników hainanhua rozmawia z przedstawicielami starszych pokoleń w tym języku. Z dziećmi natomiast wspomniani użytkownicy znacznie częściej porozumiewają się w języku putonghua. W przypadku konwersacji w kręgu znajomych zarówno putonghua, hainanhua, jak i po połowie hainanhua i putonghua są wybieranymi sposobami komunikacji. Rozmowy ze starszymi członkami rodziny w języku hainanhua są naturalne i nie ma intencji zmiany tego stanu rzeczy. Konwersacje z dziećmi w języku putonghua także postrzegane są jako właściwe. Jednocześnie część respondentów rozmawia z dziećmi w języku hainanhua. Warto podkreślić jednak, że ankietowani, którzy wybierają najpopularniejszy sposób komunikacji z przedstawicielami starszych pokoleń, konstytuują większość stanowiącą 60–70%. Można stwierdzić zatem, że około jednej trzeciej badanych porozumiewa się ze starszymi członkami rodziny w języku putonghua. Podobnie jest w przypadku komunikacji z dziećmi. Prawie 20% posługuje się językiem hainanhua. Takie ukształtowanie wyników wynika z dużej rozpiętości wieku ankietowanych.

Większość respondentów nie zgadza się z tym, że dzieci powinny uczyć się tylko języka hainanhua zarówno w kontekście szkoły, jak i ogólnie. Jednocześnie raczej nie przychylają się do stwierdzenia, że dzieci powinny uczyć się tylko języka putonghua. Ankietowani raczej zgadzają się ze stwierdzeniem, że dzieci powinny uczyć się obydwu języków.

Wybór języka komunikacji z przyjaciółmi zależy prawdopodobnie od ich pochodzenia i czynnikiem decydującym jest po prostu wygoda. Rodzimi użytkownicy hainanhua spotykają w życiu codziennym osoby mówiące w różnych językach Hajnanu oraz coraz liczniejszych Chińczyków przeprowadzających się na Hajnan z kontynentu. Badani są racjonalistami i nie oczekują, że wszyscy znajomi będą uczyć się hainanhua.

Odpowiedzi ankietowanych odzwierciedlają rzeczywistość. Rozmowy z przedstawicielami starszych pokoleń są najczęściej prowadzone w języku hainanhua, z najmłodszymi – w putonghua. Gdyby możliwy

był wybór innego języka komunikacji we wspomnianych sytuacjach, nie obserwuje się chęci wprowadzenia zmian w tym obszarze. Jednocześnie pewna grupa osób preferuje konwersacje ze starszymi w języku putonghua, a z dziećmi – w języku hainanhua. Duża grupa rodzimych użytkowników hainanhua ceni swój język jako język komunikacji w sferze domowej. Zgodnie z ich przekonaniem dzieci powinny być nauczane obu tych języków. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że najwięcej osób zgadzających się z tym stwierdzeniem zamieszkuje nieformalną stolicę języka hainanhua – Wenchang (文昌 *Wénchāng*).

2.3.2. Język putonghua w edukacji i badaniach

Putonghua pełni funkcję języka edukacji. W szkole nie ma miejsca na hainanhua zarówno podczas lekcji, jak i podczas przerw. Prawie 90% rodzimych użytkowników hainanhua używa putonghua w edukacji i gdyby mieli oni taką możliwość, jeszcze rzadziej *używaliby* swojego rodzimego języka. Ankietowani są przeciwni lekcjom prowadzonym wyłącznie w języku hainanhua i raczej zgadzają się, by lekcje odbywały się jedynie w języku putonghua. Badani raczej nie zgadzają się na lekcje hainanhua w szkole lub na uniwersytecie oraz na to, by hainanhua był przedmiotem do wyboru na egzaminie maturalnym. Respondenci są obojętni wobec idei utworzenia na uczelni specjalności dotyczącej języka hainanhua. Zbieżną postawę prezentują wobec naukowców, którzy poświęcają więcej czasu na badania nad językiem hainanhua.

Jednocześnie mieszkańcy Wenchang (文昌 *Wénchāng*) wykazują bardziej pozytywne nastawienie do wprowadzenia lekcji hainanhua w szkole niż mieszkańcy Haikou (海口 *Hǎikǒu*). Może wynikać to z faktu, że Wenchang (文昌 *Wénchāng*) jest bardzo tradycyjnym miejscem, t kolebką hainanhua, a Haikou (海口 *Hǎikǒu*) to kosmopolityczna stolica prowincji, gdzie takie wartości mają mniejsze znaczenie. Jednak starsi rodzimi użytkownicy hainanhua są pozytywniej nastawieni do naukowców badających ich język. Paradoksalnie, pracownicy umysłowi najczęściej ze wszystkich grup nie zgadzali się ze stwierdzeniem, że uniwersytet powinien prowadzić zajęcia w języku hainanhua. Zdaniem ankietowanych edukacja jest równoznaczna z nauką w języku putonghua. Szkoła i uczelnia nie są kontekstami użycia hainanhua,

choć rodzimi użytkownicy hainanhua są w stanie dopuścić myśl o pojedynczych lekcjach hainanhua w szkole.

2.3.3. Język w pracy, w urzędach i w mediach

W miejscu pracy dominującym językiem komunikacji jest putonghua. W przypadku możliwości swobodnego wyboru języka rodzimi użytkownicy hainanhua chcieliby częściej stosować putonghua. Co więcej, respondenci raczej nie zgadzają się ze stwierdzeniem, że w pracy powinni mówić w języku hainanhua. Trudno jednak określić, czy zarysowana sytuacja wynika z postępującej globalizacji, czy z przekonań ankietowanych. Można domniemywać, że w pracy spotykają się z osobami z różnych regionów Hajnanu i Chin, toteż trudno wymagać, aby ich językiem komunikacji stał się hainanhua. Choć starsze osoby przejawiają pozytywne nastawienie do wykorzystywania hainanhua w miejscu pracy, jednak odpowiadając na pytania w drugiej części ankiety, nie wyraziły chęci częstszego stosowania hainanhua w omawianej sytuacji komunikacyjnej. Można przyjąć, że kontekst zawodowy to domena putonghua.

W urzędach również mówi się w języku putonghua, a ankietowani raczej nie zgadzają się ze stwierdzeniem, że urzędnicy powinni posługiwać się językiem hainanhua. Jednocześnie mniej wykształceni rodzimi użytkownicy hainanhua są bardziej skłonni zgodzić się z takim poglądem. Mniejszy zakres edukacji jest równoznaczny z mniejszą regularnością nauki putonghua, więc komunikacja z urzędnikiem byłaby łatwiejsza we własnym języku. Również starsze osoby częściej uważają, iż *urzędnicy* powinni mówić w języku hainanhua. Może to wynikać z faktu, że w czasach ich młodości dostęp do edukacji był ograniczony i dopiero wprowadzano nauczanie w języku putonghua, więc rozmowa z urzędnikiem w języku hainanhua byłaby dla nich wygodniejsza.

Ze względu na powszechną dostępność mediów, w których funkcjonuje putonghua, rodzimi użytkownicy hainanhua najczęściej oglądają programy telewizyjne lub słuchają audycji radiowych przygotowanych w tym języku urzędowym. Jednocześnie nie można wykazać wyraźnej chęci respondentów do zmiany aktualnego stanu rzeczy. Przejawiana jest obojętność lub zgoda ze stwierdzeniem, że powinno być emit-

wanych więcej audycji radiowych i programów telewizyjnych w ich języku. Starsi ludzie są bardziej skłonni zgodzić się z tym stwierdzeniem niż młodszy. Można przyjąć, że tego typu programy byłyby dla tych pierwszych bardziej interesujące niż dla tych drugich. Media stanowią więc odpowiednie miejsce do wykorzystywania putonghua.

2.3.4. Język hainanhua jako element tożsamości lokalnej

Ze wszystkich stwierdzeń pojawiających się w ankiecie największą aprobatą cieszy się pogląd, iż hainanhua jest najważniejszą cechą wyróżniającą Hajnan na tle innych regionów Chin. Respondenci nie potwierdzają konstatacji, że wszyscy Hajnańczycy, inni Chińczycy oraz obcokrajowcy powinni mówić w języku hainanhua. Ponadto nie zaprzeczają temu stwierdzeniu. Posługiwanie się hainanhua nie jest więc wymogiem dla ludzi przybywających na Hajnan, jest nim raczej dla rodzimych użytkowników. Przedstawiciele najstarszych pokoleń Hajnańczyków są jednak bardziej skłonni zgodzić się ze stwierdzeniem, że wszyscy mieszkańcy Hajnanu powinni mówić w języku hainanhua. Można przypuszczać, że wyraża to tęsknotę za minionymi czasami, kiedy to hainanhua był językiem, którego uczyli się wszyscy Hajnańczycy, aby wspólnie prowadzić handel i współpracować na innych płaszczyznach. Hainanhua stanowi istotny element tożsamości lokalnej i wyróżnia Hajnan wśród innych regionów Chin.

2.4. Podsumowanie

Na podstawie odpowiedzi respondentów można dojść do wniosku, że rodzimi użytkownicy hainanhua postrzegają swój język jako narzędzie komunikacji z bliskimi osobami, w szczególności z przedstawicielami starszych pokoleń. W tym kontekście mówienie w rodzimym języku jest uważane za naturalne. Jednocześnie w sytuacjach formalnych rodzimi użytkownicy raczej unikają używania hainanhua i uważają, że szkoła, uniwersytet, praca, urzędy czy też media nie są miejscem, gdzie należy posługiwać się rodzimym językiem, ponieważ jest to przestrzeń, w której powinno się używać języka urzędowego.

Jedynie mieszkańcy miasta Wenchang (文昌 *Wénchāng*) są bardziej pozytywnie nastawieni do lekcji hainanhua w szkole, a starsze osoby pozytywnie postrzegają możliwość używania hainanhua w urzędach lub mediach. Z przeprowadzonych obserwacji wynika, że język hainanhua należy do sfery prywatnej.

3. Analiza dyskursu gazety 海南日报 *Hǎinán Rìbào*

W artykułach prasowych dotyczących hainanhua, czyli hajnańskiego, różne kwestie językowe mogą być przedstawiane w odmiennym świetle. Osoby mówiące w języku hainanhua mogą otrzymywać pochwały, a lekt ten może być prezentowany jako godny uwagi. W tego rodzaju publikacjach pojawiają się niekiedy sugestie, że hainanhua jest używany jedynie przez niewykształconych mieszkańców wsi. Jednocześnie dziennikarze, wybierając konteksty, w których przedstawiany jest ów język, pokazują, jaką funkcję pełni w obrębie społeczności czytelników gazety. Sposób przedstawiania języka odzwierciedla nie tylko poglądy dziennikarzy, ale może być także skutkiem konkretnej polityki językowej. Publikujący na łamach prasy często poddają się autocenzurze i pokazują określony obraz. Co więcej, niezależnie od tego, czy autorzy artykułów muszą się obawiać nieprzyjaznej polityki językowej, wciąż są członkami lokalnych społeczności i ma to wpływ na wybór tematów, a także na sposób przedstawiania rzeczywistości. Analiza dyskursu prasowego dotyczącego języka minnan pomoże odpowiedzieć na pytanie, jak postrzegany i prezentowany jest język hainanhua w hajnańskich dziennikach.

3.1. Cel badania i pytania badawcze

Celem niniejszej części książki jest przeanalizowanie korpusu tekstowego wyekscerpowanego z prasy hajnańskiej i zawierającego odniesienia do języka minnan z Hajnanu (hainanhua, czyli hajnański). Ogląd zebranego materiału pozwoli odpowiedzieć na dwa podstawowe pytania badawcze.

- Jak jest postrzegany język minnan w hajnańskiej prasie? (Z jakimi jednostkami językowymi łączy się lingwonim *hainanhua*, czyli jakie kolokacje konstytuuje: pozytywne/neutralne/negatywne?).
- Jaki stosunek do komunikowania się w języku minnan prezentują nadawcy tekstów opublikowanych w hajnańskiej prasie? (Jakie opinie na temat posługiwania się tym językiem są wyrażane i w jakich kontekstach przedstawia się to zjawisko?).

Wyniki analiz oraz sformułowane wnioski zostaną następnie porównane z ustaleniami poczynionymi na podstawie obserwacji korpusu prasowego z Tajwanu oraz z wynikami dwóch ankiet dotyczących postrzegania języka minnan przez jego rodzimych użytkowników (z Hajnanu i z Tajwanu).

3.2. Materiał badawczy

Przedmiotem eksploracji materiałowej uczyniono korpus tekstowy składający się z artykułów zamieszczonych na łamach dziennika *Hǎinán Ribào*, najważniejszego pisma w prowincji Hajnan, które ukazuje się od lat 50. ubiegłego wieku. Gazeta jest dostępna na stronie internetowej http://ngdsb.hinews.cn/html/2021-08/04/node_1.htm?v=1.

Na wspomniany korpus tekstowy składa się 436 artykułów z lat 2015–2019, zawierających kluczowy lingwonomiczny *hainanhua*. O wyborze podstawy materiałowej zdecydowały takie czynniki pozajęzykowe, jak data rozpoczęcia tworzenia korpusu oraz dostępność internetowej wersji gazety. Ograniczenie obserwacji tylko do jednego roku spowodowałoby znaczne zmniejszenie korpusu (zawierałby jedynie około 20 artykułów), co z kolei nie pozwoliłoby wyczerpująco odpowiedzieć na żadne z postawionych wcześniej pytań. Ze względu na sytuację polityczną Chińskiej Republiki Ludowej (rządy jednej partii oraz znaczna kontrola mediów przez władze) *Hǎinán Ribào* to jedyna dostępna gazeta na Hajnanie.

3.3. Metodologia badań nad postrzeganiem *hainanhua* w prasie

Dzięki wykorzystaniu wyszukiwarki dostępnej na stronie elektronicznej wersji gazety *Hǎinán Ribào* znaleziono 436 artykułów zawierających nazwę *hainanhua*. Następnie zebrane w ten sposób materiały zapisano w formie plików tekstowych. Umożliwiło to analizę korpusową, czyli stworzenie listy kolokacji ze słowem *hainanhua* za pomocą programu AntConc. Ze względu na konieczność podziału tekstów na słowa i specyfikę pisma chińskiego brano pod uwagę wypowiedzi prasowe zostały wcześniej opracowane z wykorzystaniem programu SegmentAnt.

Analiza zgromadzonego korpusu prasowego przebiegała w dwóch etapach. Aby uzyskać relewantne informacje związane z postrzeganiem języka minnan w hajnańskiej prasie, najpierw skorzystano z programu AntConc, aby wyszukać kolokacje ze słowem *hainanhua*. Otrzymane rezultaty przetłumaczono i opatrzone odpowiednim kwalifikatorem wskazującym aksjologiczne nacechowanie pozytywne, negatywne bądź neutralne. Na koniec zinterpretowano wyniki i przedstawiono wnioski.

Druga faza postępowania analitycznego koncentrowała się na wydobyciu z tekstów prasowych konkordancjach ukazujących najbliższe otoczenie językowe kolokacji ze słowami 说 *shuō* oraz 讲 *jiǎng* („mówić”). Wyekscerpowane fragmenty zostały pogrupowane zgodnie z poruszonymi w nich zagadnieniami. W ten sposób wyodrębniono następujące kategorie tematyczne:

- *hainanhua* jako wyznacznik tożsamości Hajnańczyków na Hajnaniu oraz poza nim,
- zainteresowanie obcokrajowców językiem *hainanhua*,
- *hainanhua* jako przedmiot badań naukowych,
- miejsce *hainanhua* w systemie edukacji,
- *hainanhua* jako język przeszłości,
- nieprawidłowe użycia terminu *hainanhua*.

Następnie omówiono rezultaty analizy i przedstawiono wnioski dotyczące werbalizowanego przez autorów wypowiedzi prasowych stosunku wobec porozumiewania się w języku *hainanhua*.

3.4. Wyniki i dyskusja

3.4.1. Analiza kolokacji ze słowem *hainanhua*

W tabeli 11 wyszczególniono kolokanty ze słowem *hainanhua* oraz oznaczono ich nacechowanie. Ocena zabarwienia poszczególnych kolokantów pochodzi od autorki książki. Przyporządkowanie odnotowanym kolokantom określonego znaku aksjologicznego przeprowadzono zgodnie z wartościami przedstawionymi w dokumencie UNESCO „Language Vitality and Endangerment” (Brenzinger i in.) oraz – ze względu na możliwe różnice kulturowe – na podstawie własnych kompetencji językowo-komunikacyjnych autorki i jej ogólnej wiedzy sinologicznej.

Tabela 11. Kolokanty ze słowem hainanhua

Lp.	Kolokant	Tłumaczenie	Nacechowanie
1.	普通话	„mowa powszechna”	neutralne
2.	用	„używać”	neutralne
3.	讲	„mówić”	neutralne
4.	歌曲	„piosenka”	neutralne
5.	版	„wydanie, wersja”	pozytywne
6.	配音	„dubbing”	pozytywne
7.	说	„mówić”	neutralne
8.	懂	„rozumieć”	neutralne
9.	听不懂	„nie rozumieć”	neutralne
10.	流利	„płynny”	pozytywne
11.	不会	„nie umieć”	negatywne
12.	演唱	„śpiewać (jako występ)”	neutralne
13.	黑头发	„czarne włosy”	pozytywne
14.	黄皮肤	„żółta skóra”	pozytywne
15.	方言	„topolekt” lub „dialekt”	negatywne
16.	发音	„wymowa”	pozytywne
17.	英文	„język angielski”	neutralne
18.	奇妙	„niezwykły”	pozytywne
19.	听	„słuchać”	neutralne
20.	语言	„język”	bardzo pozytywne
21.	学会	„nauczyć się”	pozytywne
22.	学说	„nauczyć się mówić”	pozytywne
23.	闽语	„język min”	pozytywne, naukowe
24.	歌手	„piosenkarz/piosenkarka”	neutralne
25.	选修课	„przedmioty dodatkowe”	pozytywne
26.	原创	„pierwotny”	pozytywne
27.	广播	„transmisja”	pozytywne
28.	苗话	„mowa mniejszości Miao” „kim mun?”	neutralne

Lp.	Kolokant	Tłumaczenie	Nacechowanie
29.	谐音	„homonim, harmonia”	neutralne
30.	播音员	„spiker”	pozytywne
31.	久久	„długo”	neutralne
32.	年	„rok”	neutralne
33.	话	„mowa”	neutralne
34.	截图	„wyciąć obrazek”	neutralne
35.	台语	„język tajwański”	pozytywne
36.	意思	„znaczenie”	neutralne
37.	黎话	„mowa mniejszości Li”	neutralne
38.	能	„móc”	neutralne
39.	创作	„stworzyć”	neutralne
40.	苗语	„język mniejszości Miao” „kim mun?”	neutralne
41.	推广	„rozpowszechnić”	pozytywne
42.	旅游	„podróżować”	neutralne
43.	学	„uczyć się”	pozytywne
44.	地道	„lokalny”	neutralne
45.	和谐	„harmonia”	pozytywne
46.	虾酱	„sos ostrygowy”	neutralne
47.	朗朗上口	„chwytny”	pozytywne
48.	版本	„wersja”	pozytywne
49.	椰	„kokos”	neutralne
50.	领带	„kołnierzyk”	neutralne
51.	结和	„łączyć”	neutralne
52.	耳环	„kolczyki”	neutralne
53.	零钱	„drobne (pieniądze)”	neutralne
54.	黎语	„język mniejszości Li”	neutralne
55.	讲解	„wyjaśnienie”	neutralne
56.	闽南话	„mowa minnan”	pozytywne
57.	频道	„kanał”	pozytywne
58.	叫	„nazywać”	neutralne

Lp.	Kolokant	Tłumaczenie	Nacechowanie
59.	项链	„naszyjnik”	neutralne
60.	很多	„bardzo dużo”	neutralne
61.	视频	„nagranie”	pozytywne
62.	闽南语	„język minnan”	pozytywne
63.	课堂	„klasa, sala wykładowa”	pozytywne
64.	缺席	„brak”	neutralne
65.	学习	„uczyć się”	pozytywne
66.	顺口溜	„melodyjka”	neutralne
67.	小节目	„krótki występ”	pozytywne
68.	教	„nauczać”	pozytywne
69.	娘子	„żona”	neutralne
70.	姆	„niania”	neutralne
71.	授课	„brać udział w zajęciach”	pozytywne
72.	小品	„skecz”	pozytywne
73.	播放	„transmitować”	pozytywne

Wśród kolokacji z jednostką językową *hainanhua* przeważają te o charakterze neutralnym i pozytywnym. Pojawiają się tylko dwa kolokanty potencjalnie negatywne 不会 *bú huì* „nie umieć” i 方言 *fāngyán* „dialekt, topolekt”.

Wynotowane kolokanty można podzielić na kilka grup tematycznych. Pierwsza dotyczy posługiwania się językiem *hainanhua* i należą do niej kolokanty neutralne, np. różne słowa oznaczające mówienie, używanie, słuchanie i rozumienie. Posługiwanie się danym językiem w celach komunikacyjnych jest neutralne, ponieważ chodzi tu o podstawową funkcję języka. Jednak posługiwanie się lektem, który odgrywa podrzędną rolę wobec języka urzędowego, może być oceniane pozytywnie. Trudno tylko na poziomie kolokacji stwierdzić, czy używanie danego języka jest postrzegane negatywnie, czy pozytywnie.

Kolejny zbiór obejmuje kolokanty związane z uczeniem się i nauczaniem. W przypadku języka nieurzędowego mają one wydźwięk pozytywny. Bez głębszej analizy trudno stwierdzić, czy uczenie się

hainanhua jest uważane za pożądane, ale występowanie takich połączeń słownych w dyskursie prasowym świadczy o pozytywnym podejściu do tematu.

Charakter neutralny przypisano kolokantom z nazwami poszczególnych języków. Kiedy przedmiotem rozważań czyni się jeden język lub dialekt, często też dyskutuje się o wpływach innych języków. Do omawianego zespołu należą kolokacje z dywergentnymi nazwami tego samego języka. Pojawienie się w dyskursie naukowej nazwy języka minnan może świadczyć o jego poważnym, naukowym traktowaniu. Jednocześnie występuje także kolokacja z dwoma ważnymi słowami określającymi język/dialekt, czyli 语言 *yǔyán* „język” i 方言 *fāngyán* „dialekt, topolekt”. Pierwszy kolokant sugeruje, że hainanhua jest językiem wartościowym, a drugi oznacza w chińskim dyskursie sposób mówienia typowy dla danego regionu, o niższej randze niż język urzędowy. Czasami jest to pojęcie neutralne, a innym razem deprecjonujące. Na poziomie samych kolokacji nie można wyciągnąć jednoznacznego wniosku.

Następna ważna grupa to kolokanty o charakterze pozytywnym, np. frazy tłumaczone jako „czarne włosy” i „żółta skóra”, które stereotypowo odnoszą się do tożsamości osób posługujących się omawianym językiem. Osoby, które tak wyglądają i mówią w mowie hajnańskiej, są bliskie i swojskie. Inne kolokanty w tym zestawie to „płynność” i „umiejętności” lub „harmonia”. Wszystkie wywołują pozytywne skojarzenia. Nośnikami pozytywnego zabarwienia są również kolokanty dotyczące popularyzacji hainanhua. Zawierają one w swej strukturze ekwiwalenty polskich słów: „transmisja”, „popularyzacja”, „kanał”, „nagranie”, „skecz”, „krótkie przedstawienie” „wersja [językowa?]” itp. Inną podgrupę stanowią kolokanty związane ze śpiewaniem. Z jednej strony są neutralne, ponieważ w większości języków można coś zaśpiewać, a nawet pozytywne, gdyż wykonywanie piosenek w danym języku może przyczynić się do jego popularyzacji. Z drugiej strony, jeśli wykorzystanie języka ogranicza się do ludowych zespołów pieśni i tańca, może to stanowić przejaw sytuacji, w której polityka językowa toleruje tylko taką formę, a dyskurs nie porusza tematów ważniejszych dla danego języka. Pozostałe kolokanty są neutralne i raczej przypadkowe, np. „kołnierzyk” czy „sos krewetkowy”.

Na podstawie omówionych kolokacji można dojść do ostrożnego wniosku, że w dyskursie hajnańskiej gazety język hainanhua jest przedstawiany neutralnie lub nawet pozytywnie. Jest to jednak obraz bardzo ogólny. Można jedynie uznać, że obecność kolokacji oznacza, iż pisanie o hainanhua jest możliwe i nie stanowi tematu tabu. Nie można również stwierdzić, aby język ten był przesadnie chwalony lub przedstawiany w negatywnym świetle. Aby lepiej przyjrzeć się dyskursowi dotyczącemu hainanhua, w kolejnym podrozdziale zostaną omówione konkordancje odnoszące się do posługiwania się mową hajnańską. Będzie to próba przyjrzenia się szczegółom i odpowiedzi na pytanie, jak tak naprawdę postrzegane jest na Hajnaniu mówienie w języku minnan.

3.4.2. Mówienie w języku minnan na Hajnaniu – analiza konkordancji ze słowami 说 *shuō* „mówić” i 讲 *jiǎng* „mówić, opowiadać”

W analizowanym korpusie kolokacja konstituowana przez centralną jednostkę językową *hainanhua*, czyli hajnański, oraz słowo 说 *shuō*, „mówić” wystąpiła 44 razy, a ze słowem 讲 *jiǎng*, „mówić, opowiadać” 48 razy. Nie stanowi zaskoczenia fakt, że nazwa języka tworzy kolokacje ze słowem denotującym czynność mówienia. Warto jednak przyjrzeć się szerszemu kontekstowi i spróbować wyjaśnić, w jaki sposób oraz w jakim kontekście przedstawia się mówienie w tym języku.

Tabela 12. Konkordancje ze słowem 说 *shuō* „mówić”

1	了	田	仔	村	。	“	尽	管	会	说	海	南	话	，	也	做	了	乡	音	亲	友	难	舍	
2	希	望	孩	子	们	可	以	趁	此	机	会	学	说	海	南	话	。”	但	并	不	各	个	地	方
3	住	了	进	来	。	“	他	们	不	会	懂	说	海	南	话	，	但	赏	琼	剧	可	以		
4	暨	方	言	歌	唱	交	流	会	，	大	家	说	海	南	话	、	叙	乡	亲	情	，			
5	■	本	报	记	者	金	昌	波	和	她	说	海	南	话	、	吃	文	昌	鸡	，	看			
6	，	为	的	是	吸	引	和	激	励	年	轻	一	代	学	说	海	南	话	。	大	家	高	兴	
7	，	传	统	文	化	，	还	在	尝	试	教	我	说	海	南	话	。	她	总	说	，	在		
8	，	母	亲	文	化	，	还	在	尝	试	教	我	说	海	南	话	。	她	总	说	，	在		
9	的	海	南	人	，	却	不	会	说	学	说	海	南	话	。	学	校	开	设	的				
10	吃	海	南	的	饭	，	应	该	说	学	说	海	南	话	。	家	里	兄	弟	姐	妹	说		
11																								
12																								
13																								
14																								

31 出 瞭 ！ “ 回 家 就 要
 32 我 是 海 南 人 ， 能 会
 33 选 修 课 上 ， 我 们 不 仅 琼 剧 ， 学
 34 方 戏 ， 并 且 为 了 研 究 琼 剧 ， 学
 35 采 访 中 ， “ 海 南 娃 不 会
 36 ， 从 小 在 农 村 长 大 ， 懂
 37 李 琦 惠 “ 咱 们 昌 城 村 都 不 会
 38 兴 趣 。 不 少 海 南 娃 不 会
 39 大 家 分 享 观 点 。 ” 我 的
 40 脱 贫 典 型 、 第 一 书 记 在 行 动 、
 41 口 型 ； 其 次 ， 同 一 句 话 ， 不 仅
 42 ， 也 不 能 忘 ！ ” 琼 泰 一 家 亲 ，
 43 体 验 ？ 一 度 风 靡 网 络 的
 44 方 言 文 艺 宣 讲 项 目 之 “ 流 星 阿 文 ” 文 艺 晚 会 ， 在

Tabela 13. Konkordancje ze słowem 讲 jiǎng „mówić, opowiadać”

1	。	讲	海南	讲	为主	讲	林先生
2	的	讲	海南	讲	了	讲	多年
3	年轻一代	讲	海南	讲	了	讲	来
4	有	讲	海南	讲	二	讲	麦英
5	几点	讲	海南	讲	是	讲	说
6	。而今	讲	海南	讲	人家	讲	1997
7	一些	讲	海南	讲	便	讲	画面
8	这些	讲	海南	讲	判定	讲	背景
9	临高	讲	海南	讲	他们	讲	在
10	初到	讲	海南	讲	他们	讲	与
11	人	讲	海南	讲	但	讲	祖籍
12	我们	讲	海南	讲	但	讲	大部分
13	刚	讲	海南	讲	但	讲	村民
14	大学	讲	海南	讲	她	讲	看

刚 大学 毕业 ， 由于 双亲 不太 会 我 会
 在 广播 中 听到 你 你
 徐慧玲 “ 11 月 28 日 ，

15 小曾孙，他们都会讲海南话
 16 告诉她，你必须有人讲海南话
 17 是海南人，听到外籍学生学了仍讲海南话
 18 "... 让很快就学会在家里听着海南话、爱听孩子们在幼儿园语言方面，自称是孙国、会会会
 19 ，我很快现在听海南话、爱听孩子们在幼儿园语言方面，自称是孙国、会会会
 20 ，我在家里听着海南话、爱听孩子们在幼儿园语言方面，自称是孙国、会会会
 21 " 爱听海南话、爱听孩子们在幼儿园语言方面，自称是孙国、会会会
 22 孩子们在幼儿园语言方面，自称是孙国、会会会
 23 有同源性。
 24 马脚：出生于泰国、会会会
 25 择。" 麦英说，如今，会会会
 26 人。" 麦英说，如今，会会会
 27 的是村话——" 现在真正不
 28 却越来越少。" 现在真正不
 29 的多，了，不
 30 的多了，不

哩！" 老人家一边
 ，因为你讲的
 。她笑笑，把
 、学唱戏剧，只是
 。14岁时，喜欢
 。" 已经70多岁的
 ，平日又经常
 ，把这种美好
 是要受到
 （海南闽语）的
 的。由于林阿婆
 的"一带一路"
 的年轻人越来越少，
 本地人根本
 的年轻人越来越少
 的他，渐渐

3.4.2.1. Język hainanhua jako wyznacznik lokalnej tożsamości

W poddanym oglądowi dyskursie prasowym znajomość hainanhua jawi się jako wyznacznik lokalnej tożsamości. Prawdziwy Hajnańczyk mówi po hajnańsku, co pozwala mu na efektywną komunikację z innymi rodzimymi użytkownikami tego języka. Co więcej, znajomość hainanhua ułatwia budowanie relacji, nawet jeśli wcześniej nie znało się innych osób, które także mówią w tym języku. Język staje się spoiwem łączącym rozmówców: „(...) ale plus jest taki, że jestem Hajnańczykiem, mówię po hajnańsku i szybko zaprzyjaźniłem się z rybakami na wyspie”¹⁸. Można zauważyć, że hainanhua jest traktowany jako język miejscowych rybaków, czyli ludzi niewykształconych, a z artykułu wynika, że autor wypowiedzi to osoba wykształcona, co stanowi wyraźny kontrast.

W podobnym kontekście hainanhua funkcjonuje w artykule dotyczącym wykładów dla rolników. Pracownik instytucji zajmującej się wsparciem rolników i poradnictwem powoli nauczył się z nimi komunikować: „(...) ponieważ często przychodzili, nie rozumiejąc hainanhua, stopniowo zapoznał się z lokalnymi rolnikami”¹⁹. Hainanhua jest więc językiem rolników. Z jednej strony rzeczywiście na terenach wiejskich więcej osób mówi głównie po hajnańsku. Ponadto język jest wyznacznikiem lokalnej tożsamości i przybysze muszą się go uczyć, aby porozumieć się z miejscową społecznością. Z drugiej strony osoba reprezentująca wiedzę i wykształcenie wypowiada się w języku putonghua, a nadawca tekstu prasowego nie dodaje np. informacji, że problem z komunikacją wynika z faktu, że osoba ta pochodzi z innego regionu, gdzie mówi się w zupełnie innym języku.

Język hainanhua został przedstawiony także jako lekt wykorzystywany do komunikacji z ubogimi społecznościami. Na przykład wykład o hodowli kurcząt odbywa się w tym języku: „»Jak zbudować kurnik? Jak karmić kury? Jak wyleczyć chore kurczęta?« Trener pomagający wyjść z biedy (dosłowne tłumaczenie) wyjaśnia wszystkie kwestie bardzo dokładnie. Warto zauważyć, że aby zmniejszyć dystans między

¹⁸ 不过好在我是海南人，会说海南话，跟岛上的渔民们很快也就熟络了起来。(说32); Wszystkie tłumaczenia pochodzą od autorki monografii.

¹⁹ 因为来往的多了，不懂讲海南话的他，渐渐地和当地农民熟络了起来。(讲30)

nauczycielem a uczniami, wykładowca używa hainanhua, by opowiedzieć o kwestiach hodowli kurcząt²⁰. W innym fragmencie hainanhua to ponownie forma komunikacji z osobami w potrzebie: „Chociaż umie się mówić w języku hainanhua i dobrze się przygotowało psychicznie, jednak gdy dopiero co dotrze się do wsi i zaczyna się pracę, to i tak napotyka się trudności, np. rodziny w potrzebie po obejrzeniu filmu edukacyjnego w ramach szkoły wieczorowej nie chcą brać udziału w dyskusji”²¹. Inny przykład, który również pochodzi z artykułu relacjonującego pomoc biednym: „We wsi 昌城 *Chāngchéng* mówimy w języku hainanhua, więc ja też porozmawiam z wami w języku hainanhua”²².

Kolejny fragment zawiera podobną informację: „Grupa pomocowa składa się z 5 osób odpowiedzialnych za pracę, ale tylko 黄方慧 *Huáng Fānghuì* pochodzi z 临高 *Língāo*, a pozostali nie potrafią mówić w języku hainanhua i większość mieszkańców wsi nie rozumie putonghua. Ponieważ razem z kolegami z pracy chcemy przedstawić program pomocowy potrzebującym rodzinom, 黄方慧 *Huáng Fānghuì* została naszym tłumaczem. Często wykorzystuje także czas w południe i wieczorem, aby komunikować się z mieszkańcami wsi i ocenić sytuację”²³. Warto zauważyć, że hainanhua nie stanowi rodzimego języka mieszkańców 临高 *Língāo*. Ich językiem jest 临高话 *Língāohuà*. Takie użycie pojęcia *hainanhua* może wskazywać na bardzo swobodne użycie nazwy języka lub po prostu ignorancję autora artykułu. Inne przykłady takiego zbyt swobodnego nazywania każdego języka na wyspie Hajnan zostaną omówione w jednym z kolejnych podrozdziałów. Umiejętność posługiwania się językiem hainanhua postrzegana jest jako jedno z narzędzi wykorzystywanych w pracy na rzecz poprawy sytuacji najbiedniejszych obywateli i moż-

²⁰ 鸡舍要怎么建？香鸡要怎么喂？鸡苗生病怎么治疗？扶贫老师教得很仔细。值得一提的是，为了拉近和学员们的距离，老师采用海南话讲解香鸡养殖的技术要点。（讲 48）

²¹ “尽管会说海南话，也做了心理准备，但刚下村的时候工作还是遇到了一些困难，比如说贫困户看完脱贫攻坚电视夜校节目后不愿发言讨论。（说 1）

²² 咱们昌城村都说海南话，那我就用海南话来和大家聊聊。（说 37）

²³ 帮扶单位团县委5名帮扶责任人中，仅有黄方慧1人是临高人，其他人都不會讲海南话，但大部分村民又听不懂普通话。于是在与同事们一起向贫困户宣传扶贫政策时，黄方慧便当起了翻译。她还经常利用中午、晚上村民在家的时间与村民沟通、交流，做好情况摸查。（讲 8）

na to podsumować wypowiedzią z artykułu, że „jeśli nie mówi się w języku hainanhua, bardzo trudno pomóc zwykłym ludziom i trudno zrozumieć ich potrzeby”²⁴.

Mówienie w języku hainanhua stanowi wyznacznik lokalnej tożsamości także w innych kontekstach. W wypowiedziach dotyczących miejscowej historii często podkreśla się, że przybysze nie mówili w języku hainanhua: „Ci nieumiejący mówić w języku hainanhua żołnierze z północy za każdym razem gotowali pierogi z mięsem...”²⁵. Nieznajomość języka i stereotypowe spożywanie pierogów kojarzone z północą Chin pokazują przynależność do innej grupy.

Odmienne aspekty związane z hainanhua ujawnia artykuł dotyczący organizacji wydarzenia w Haikou (海口 *Hǎikǒu*), poświęcony mowie i śpiewie w języku hainanhua: „18 lipca wieczorem Fundacja Nowej Ery i Kultury zorganizowała po raz pierwszy wydarzenie *Wieczór śpiewania i mówienia w języku hainanhua* promujące dialekt i kulturę”²⁶. Wymieniony język prezentuje się jako element tożsamości, mimo że propagowany jest powszechnie putonghua. Autor poniższej wypowiedzi martwi się, że miejskie dzieci w ogóle nie komunikują się w języku hainanhua, co skutkuje brakiem dostępu do dziedzictwa kulturowego: „»Prowincja Hajnan kontynuuje rozpowszechnianie i propagowanie putonghua, ale powinna także brać pod uwagę i wspierać dziedzictwo oraz badania nad dialektami Hajnanu. Obecnie bardzo dużo dzieci w miastach nie potrafi mówić w języku *hainanhua*«. Od wielu lat osoba medialna 李木 *Lǐ Mù* jest oddana propagowaniu dialektów Hajnanu”²⁷.

W analizie jakościowej warto zwrócić uwagę na proporcje. Fragmenty, które przedstawiają język hainanhua jako ważny składnik tożsamości Hajnańczyków, są rzadkością. Większość tekstów na ten temat pochodzi z artykułów cytujących wypowiedzi członków hajnańskich społeczności przebywających za granicą (szerzej o tym w kolejnym podrozdziale).

²⁴ “深入百姓、深入田间地头解决百姓问题困难比较少，特别是不懂讲海南话，要通过‘二传手’来转，有时听不到百姓原汁原味的诉求”。（讲 34）

²⁵ 那些不会说海南话的北方士兵每每煮了肉馅饺子...（说 30）

²⁶ 7月18日晚，海口市美兰区新时代文明实践志愿服务金点子大赛第一名项目——移风易俗方言文艺宣讲项目之“海南话说唱移风易俗”文艺晚会。（说 44）

²⁷ “海南省在继续普及推广普通话的同时，也要关注扶持海南方言的传承和研究工作。现在很多海南的城市孩子都不会讲海南话了。”多年来，媒体人李木一直致力于海南方言的推广。（讲 2）

W analizowanych tekstach można także znaleźć pochwałę obecności hainanhua w mediach: „Te ważne i wielkie tematy w wiadomościach można przecież także bardzo jasno i płynnie przedstawić w języku hainanhua!²⁸”. Jednocześnie możliwość usłyszenia hainanhua w mediach to sensacja: „Nagranie dotyczy afrykańskiego pomoru świń, w punkcie kontroli 王玲 *Wáng Líng* przekazał w języku hainanhua informacje o swojej pracy i walce z afrykańskim pomorem świń. Kiedy nagranie zostało opublikowane, liczba kliknięć rosła niezwykle szybko”²⁹. W badanym materiale prasowym pojawiają się ponadto pozytywne opinie na temat filmów w języku hainanhua: „»Udane wprowadzenie na rynek hajnańskiej wersji *Końca świata* nie jest wcale celem, ale punktem wyjścia«. (...) 谢忠 *Xiè Zhōng* zauważył (...): »Dzięki temu przełomowemu projektowi wierzę, że w przyszłości będzie coraz więcej hajnańskich dzieł filmowych i telewizyjnych, a także że przyciągnie coraz więcej ludzi, którzy pokochają słuchanie języka hainanhua i mówienie w nim oraz będą przekazywać ten wspaniały język kolejnym pokoleniom«³⁰. Powyższe wypowiedzi dodatkowo waloryzują język hainanhua, podkreślić jednak należy, że w całym korpusie występuje tylko kilka takich przykładów. Niewielka frekwencja tego typu ocennych fragmentów świadczy o tym, że język hainanhua (rozpatrywany jako ważny komponent lokalnej tożsamości) nie jest w dyskursie wątkiem kluczowym.

W świecie zdominowanym przez putonghua język hainanhua jest przypisany do konkretnych miejsc, np. do tradycyjnych hajnańskich herbaciarni 老爸茶 *lǎobàchá*. We wskazanych lokalach o hajnańskich sprawach rozmawia się po hajnańsku: „Jeden stół w herbaciarni 老爸茶 *lǎobàchá*, kilka wygodnych foteli, a wszystkie historie pełne życia. Gdyby tych wszystkich historii nie opowiedzieć w języku hainanhua, pewnie nie byłyby tak fascynujące”³¹. Oprócz tego pijący herbatę

²⁸ “新闻联播中那些‘高大上’理论，原来用海南话讲起来也很顺的啊！”村民符文忠笑着说。(讲 44)

²⁹ “视频内容是关于非洲猪瘟的，王玲在检查站执勤时用海南话讲自己执勤时的故事和防控非洲猪瘟的知识。视频发布后，点击量猛涨。”(讲 43)

³⁰ “《天涯浴血》海南话版的成功推出，绝不是一个终点，而是一个起点。” (...) 谢忠 (...) “有了这次里程碑式的探索，我相信，未来海南话版影视作品将越来越多，也吸引着越来越多的人爱听海南话、爱讲海南话，把这种美好的语言传承下去。”(讲 22)

³¹ 一桌老爸茶、几张舒适椅，多少故事就此“活灵活现”，若是不用海南话讲这些海南事、诉这些海南情，故事好似总有些“不过瘾。”(讲 45)

płynnie mówią w języku hainanhua. Niekiedy nawet zjawisko akcentu realizowanego w języku hainanhua może być elementem tożsamości: „Gdy tylko otworzę usta i mówię w języku hainanhua, wszyscy wiedzą, że jestem ze wschodu [Hajnanu], a kiedy usłyszą mnie ludzie ze wschodu, od razu pytają, na której ulicy w 新街 *Xīnjiē* mieszkam”³². Porozumiewanie się za pomocą hainanhua może być sposobem na stanie się Hajnańczykiem: „Najwięcej mówią w języku hainanhua osoby 哆咪 *Duōmī*, czyli pierwsze nowe pokolenie imigrantów przybyłych na Hajnan”³³. Posługiwanie się odpowiednim językiem sprawia, że jest się postrzeganym jako osoba zasymilowana, niemalże rdzenny mieszkaniec.

Obraz języka hainanhua, który wyłania się z hajnańskiej prasy, nie jest jednoznaczny. Hainanhua może stanowić wyznacznik lokalnej tożsamości, ceniony przez Hajnańczyków w różnych kontekstach. Niektórzy z nich wyrażają obawy o przyszłość hainanhua. Jednocześnie omawiany lekt przedstawia się na łamach prasy jako język rybaków, rolników i biedniejszej części społeczeństwa. Znamienny jest jednak fakt, że tylko pojedyncze wypowiedzi podkreślają tożsamościową rolę hainanhua. Zjawisko to nie stanowi zatem zasadniczej problematyki dyskursu.

3.4.2.2. Język hainanhua jako wyznacznik tożsamości hajnańskich społeczności za granicą

Na podstawie fragmentów odnoszących się do hainanhua jako wykładnika tożsamości Hajnańczyków zamieszkujących na Hajnanie można odnieść wrażenie, że jest on znaczący dla hajnańskiej społeczności pod wieloma względami. Jednak w obrębie całego korpusu można znaleźć stosunkowo niewiele fragmentów, które sugerują, że hainanhua pełni istotną funkcję w kształtowaniu tożsamości lokalnej Hajnańczyków. W przypadku hajnańskich społeczności za granicą jest przeciwnie, gdyż dla nich mówienie w języku hainanhua jest bezpośrednim potwierdzeniem tożsamości i powodem do dumy. Dużą liczbę wypowiedzi

³² 我一开腔讲海南话，人家便判定我是东方人，而东方人听我说话便问我住新街哪条街。（讲5）

³³ 海南话讲得最多的是‘哆咪哆咪’，而哆咪人就泛指了新一代移民到海南岛的外乡人。（讲42）

prasowych na wskazany temat można by wyjaśnić tym, że wydarzenia i zjazdy hajnańskich społeczności na obczyźnie są bardziej interesujące, a praca dziennikarza polega przecież na szukaniu ciekawych materiałów. Jednak entuzjazm wyrażany wobec hainanhua w wypowiedziach osób mieszkających za granicą trudno wyjaśnić w inny sposób niż taki, że te osoby bardzo cenią swój język.

Dziennikarze *Hāinán Ribào* chętnie relacjonują festyny oraz zjazdy przedstawicieli hajnańskich społeczności rezydujących za granicą, które odbywają się na Hajnanie, w Hongkongu, a także w innych miejscach. W prasie podkreśla się rolę języka hainanhua jako integralnego elementu tożsamości i kultury hajnańskiej, a biegłe posługiwanie się tym dialektem potwierdza pochodzenie z Hajnanu: „Dzisiaj przed południem z budynku numer 3 Centrum Targowego w Hongkongu dobiegały dźwięki śpiewanej w hajnańskim dialekcie pieśni 军坡 *Jūnpō*, która wyraża głęboką tęsknotę za hajnańskimi rodakami. Zebrało się ponad stu hajnańskich rodaków na wydarzeniu Pierwsze Forum Kultury Hajnanu, połączonym ze spotkaniem poświęconym hajnańskiej muzyce i śpiewowi. Tutaj wszyscy mówią w języku hainanhua i pochodzą z tego samego regionu. [Przyjechali, by] wziąć udział w XV Światowym Zjeździe Hajnańczyków. »Za każdym razem podczas tego wydarzenia pochodzący z różnych krajów i regionów Hajnańczycy, kiedy tylko się spotkają, pozdrawiają się w języku hainanhua. W ten sposób mogą bardzo szybko stać się sobie bliscy« – mówi 林秋雅 *Lín Qiūyǎ*, szef Hajnańskiego Stowarzyszenia w Malezji. (...) 邓章钦 *Dèng Zhāngqīn* uważa, że dom jest najlepszym miejscem do nauki dialektu”³⁴. W cytowanej wypowiedzi przedstawiono pogląd, że hainanhua należy do sfery domowej i stanowi doskonałą formę komunikacji z bliskimi. Hajnańczycy z Malezji, którzy udali się do Hongkongu i spotkali na opisywanym festiwalu pieśni hajnańskich, odczuwają większą bliskość ze względu na to, że porozumiewają się w tym samym języku. Hainanhua

³⁴ 今天上午,在香港会展中心3楼,海南方言歌曲《军坡》吟唱出海南乡亲的浓浓乡情。在这里,百余名海南乡亲相聚首届海南乡音文化论坛暨方言歌唱交流会,大家说海南话、叙乡亲情,积极参与到第十五届世界海南乡团联谊大会中来。

“每一次参加世界海南乡团联谊大会,来自世界各个国家和地区的海南籍乡亲一碰面就要用海南话相互问候,这样,即使彼此间互不相识也能迅速亲密起来。”马来西亚海南会馆联合会总会长林秋雅说。(...) 他的海南话是跟父母学的。他认为,家庭是学习方言最好的单位。(说6)(讲38)(讲39)

nie tylko służy wspieraniu tożsamości, ale także staje się narzędziem budowania relacji w grupie rodaków z Hajnanu.

W artykule opisującym inwestycje hajnańskiej społeczności mieszkającej w Hongkongu bohater tekstu również formułuje sąd, że w domu należy mówić w języku hainanhua, chociaż nie zawsze jest to łatwe: „Moja matka nie potrafiła mówić w innym języku. Od małego uczyła mnie hainanhua i śpiewała mi hajnańskie ballady. Rodzice często mówili mi: »Jesz hajnański ryż, to mów w języku hainanhua«. Rodzice wprowadzili zasadę, że wszystkie dzieci w domu muszą mówić w języku hainanhua”³⁵. Inne przykłady: „»Kiedy wracasz do domu, to mów w języku hainanhua« – rozkazuje ojciec młodego 陈柏成 *Chén Bǎichéng*. Jako że wychował się w Hongkongu, łatwiej mu wyrażać uczucia w języku yue”³⁶; „W domu babcia i dziadek mówili w języku hainanhua”³⁷. Język odgrywa więc znaczącą rolę w budowaniu tożsamości posługujących się nim osób mieszkających poza Hajnanem. Warto też zauważyć, że rodzice zachęcają dzieci do mówienia w ojczystym języku. Nawet osoby, które nie posługują się w nim płynnie, postrzegają hainanhua jako element tożsamości, kojarząc go z domem rodzinnym.

W celu promowania nauki hainanhua organizowane są konkursy śpiewu: „»Dzięki udziałowi w Konkursie Piosenki Hajnańskiej zorganizowanym przez Malesję nauczyliśmy się hainanhua«. Wspomniany przez nich Konkurs Piosenki Hajnańskiej został zorganizowany przez Hajnańskie Stowarzyszenie w Malesji, aby zachęcić młode pokolenia do mówienia w hainanhua. (...) [Wydarzenie] rozpoczęło modę na śpiewanie w dialekcie hajnańskim i było bardzo wzruszające”³⁸. Członkowie hajnańskiej wspólnoty w Malesji aktywnie działają i promują hainanhua wśród młodych osób, a sukcesy w tej dziedzinie wywołują wiele pozytywnych emocji. Nauka hainanhua na Hajnanie jest koniecznością,

³⁵ “我母亲不会说别的语言，从小就教我讲海南话，给我唱海南歌谣，父母常对我说‘你吃海南的饭，应该说海南话’，家里兄弟姐妹说海南话是父辈定下来的家规。”（讲31）

³⁶ “回家就要说海南话！”被父亲“训斥”的年轻人叫陈柏成，对于出生成长都在香港的他来说，发自内心的感叹还是用粤语说了出来。（说31）

³⁷ 在家里听着爷爷奶奶讲海南话（讲21）

³⁸ “通过参加马来西亚举办的海南方言歌比赛，我们学会了海南话。”他们提到的海南方言歌比赛，是马来西亚海南联合会举办的活动，为的是吸引和激励年轻一代说海南话。（...）掀起了一股学唱海南方言歌的热潮，让人感动。（说9）

jeśli chce się śpiewać po hajnańsku. Wśród zagranicznych hajnańskich społeczności śpiew ma natomiast zachęcić do tego, co najważniejsze, czyli do nauki języka.

Jednak nie tylko hajnańska zbiorowość w Malezji stawia sobie za cel popularyzację języka przodków. W poniższym fragmencie Balińczyk hajnańskiego pochodzenia zaznacza, że zjazd, w którym uczestniczy, jest wspaniałą okazją, by dzieci mogły mówić w języku hainanhua. Przekazywanie języka młodszym pokoleniom to najlepszy sposób na jego dalsze przetrwanie: „Wielu uczestników postanowiło podzielić się swoimi przemyśleniami z innymi, używając hainanhua. »Nie mówię zbyt płynnie w języku hainanhua, ale ćwiczę, człowiek uczy się przez całe życie i tak też mówię moim dzieciom«. 林秋雅 *Lín Qiūyǎ* szczerze wyznaje, że dialekt jest kluczem do zrozumienia historii wcześniejszych pokoleń. Wielu rodaków już bardzo dawno to zrozumiało i zaczęło aktywnie promować dziedzictwo hainanhua³⁹. Inny członek hajnańskiej wspólnoty na Bali dodaje: „Mam nadzieję, że dzieci wykorzystają tę okazję [zjazd], żeby nauczyć się mówić w języku hainanhua⁴⁰. Kolejny fragment mówi o tym, że również osoby ze społeczności hajnańskiej w Kambodży komunikują się za pomocą hainanhua: „Mimo że nigdy nie byli na Hajnanie, wszyscy rodacy w Kambodży mówią w języku hainanhua⁴¹. Głębokie przemyślenia zawarte w cytowanych wypowiedziach sugerują, że hajnańskie społeczności mieszkające na stałe za granicą zdają sobie sprawę, jaką wartość ma ich język.

Następne passusy akcentują powrót do korzeni mieszkańca Tajlandii: „»Kiedy pierwszy raz przyjechałem na Hajnan, miałem 9 lat. Posłuchałem dziadka, który kazał mi wrócić do domu i uczyć się chińskiego« – (...) przewodniczący Hajnańskiego Stowarzyszenia w Tajlandii z trudnym do zmiany akcentem opowiada swoją historię w języku hainanhua, wyraża swoją nostalgię⁴²; „Urodzony w Tajlandii,

³⁹ 不少嘉宾选择用海南话与大家分享观点。“我的海南话说得不是那么流利了，但我还在练习，活到老学到老，我也是这么跟孩子们说的。”林秋雅坦率地说，方言宛如一个族群认识和了解先辈历史文化的一把钥匙，许多乡贤较早认识到了这个问题，开始积极实践推广海南话的传承。(说 39)

⁴⁰ 我希望孩子们可以趁此机会学说海南话。(说 24)

⁴¹ 虽然我没回过海南，但我们海南侨胞在柬埔寨都是说海南话的！(说 29)

⁴² “第一次回海南是我9岁那年，遵祖父之命回家乡学习中文。”(...), 泰国海南会馆理事长陈文秋乡音难改，他坚持用海南话讲他的故事，诉说他的思乡情。(讲 36)

potrafiący mówić w języku hainanhua wystawca z międzynarodowego pawilonu podczas wydarzenia One Belt One Road – Nadipat Langjarat – »Ponowne spotkanie w przyszłym roku na targach zimowych to nie tylko spotkanie ze starymi przyjaciółmi i nowymi klientami, ale także z hajnańską rodziną«⁴³. Oba fragmenty uwypuklają przywiązanie do języka przodków będącego istotnym elementem tożsamości.

Płynne mówienie w języku hainanhua ujmuje się jako dowód na to, że przodkowie pochodzą z Hajnanu. Cytowany poniżej ustęp tekstu pochodzi z artykułu opowiadającego historię Kanadyjczyka pochodzenia hajnańskiego, który mimo że nie urodził się na Hajnaniu, biegle włada hainanhua dzięki temu, że w dzieciństwie matka zawsze mówiła do niego w tym języku. Dziennikarz jest pełen podziwu: „W trakcie wywiadu płynne posługiwanie się hainanhua naprawdę robi wrażenie. 杨光 *Yáng Guāng* wcale nie urodził się na Hajnaniu i spędził tylko 5 lat, ucząc się putonghua i znaków. »Mam taki niezmienny akcent, ponieważ mama od małego uczyła mnie mówić w języku hainanhua. Zawsze mówiła, że nieważne, dokąd pójdę, nie mogę zapomnieć, że moje korzenie zawsze będą na Hajnaniu«⁴⁴. Członkowie hajnańskiej społeczności za granicą przedstawiani są jako osoby bardzo przywiązane do swoich korzeni i języka, a także przekazujące takie wartości swoim dzieciom. Niekiedy znajomość języka może też pomóc odnaleźć się w tych środowiskach. Poniższy cytat pokazuje, jak Amerykanka hajnańskiego pochodzenia zostaje obsłużona w restauracji Hajnan w związku z tym, że mówi w języku hainanhua: „Kelnerka podchodzi do mnie i pyta w języku yue, w czym może pomóc, a ja odpowiadam, że jestem Hajnanką i usłyszałam, że ktoś tu mówi w języku hainanhua»⁴⁵. Tekst ten stanowi refleksję nad tożsamością członków społeczności hajnańskiej przebywającej za granicą.

Warto zauważyć, że Hajnańczycy na obczyźnie wyrażają zadowolenie, kiedy mogą usłyszeć swój język w mediach lub gdy media

⁴³ 出生于泰国、会讲海南话的“一带一路”国际馆参展商纳蒂帕特·朗贾拉特说，明年再相约冬交会，不仅是和老朋友、新顾客的约定，也是与海南的家人亲戚的约定。（讲26）

⁴⁴ 采访中，杨光操着一口流利海南话，令人印象深刻。然而，杨光并不在海南出生，也仅仅才进行过5年的普通话和汉字学习。“乡音未改，是因为我母亲从小就教我说海南话。她总说，不论走到哪里，都不能忘记，我们的根永远在海南。”（说11）

⁴⁵ 说粤语的侍者过来问我需要什么，我说我是海南人，听到有人讲海南话。（讲17）

poruszają temat ich języka: „Kiedy jej 80-letnia teściowa usłyszała w radiu hainanhua, kazała zamknąć okno i podgłośnić radio”⁴⁶. W innej wypowiedzi została wyrażona opinia, że film dotyczący Hajnanu i hainanhua jest bardzo wzruszający i że powinno być więcej tego typu filmów dokumentalnych: „(...) ma nadzieję zobaczyć jeszcze więcej filmów o edukacji osób, które mieszkają za granicą, ale pochodzą z Wenchang (文昌 *Wénchāng*)”⁴⁷. Porusza się też kwestię popularyzacji hainanhua poprzez telewizję. Można by się spodziewać, że takie programy są przeznaczone głównie dla miejscowych odbiorców. Chodzi jednak również o to, by zachęcić Hajnańczyków na obczyźnie do nauki języka przodków⁴⁸.

W obranym korpusie znajduje się ponadto artykuł będący relacją ze spotkania 3200 osób z hajnańskich społeczności zagranicznych, które przyjechały na Hajnan, aby wspólnie rozmawiać w języku hainanhua, zjeść tradycyjne kurczę z Wenchang (文昌 *Wénchāng*) oraz oglądać przedstawienia opery hajnańskiej. Podobnie jak we wcześniej omówionych fragmentach hainanhua oraz kultura reprezentowana przez tradycyjną kuchnię i operę zostały przedstawione jako element tożsamości członków hajnańskich społeczności za granicą, ale na pierwszym miejscu znajduje się komunikacja w języku hainanhua: „Mówić w języku hainanhua, jeść kurczę z Wenchang (文昌 *Wénchāng*), oglądać operę hajnańską... Przez te kilka dni odbywa się w Sanya (三亚 *Sānyà*) spotkanie w rodzinnych stronach. Hajnańscy rodacy przybyli z 28 krajów i regionów, przybyli z daleka, aby się tu spotkać i porozmawiać o ojczyźnie i możliwościach rozwoju”⁴⁹. Chociaż trudno w tłumaczeniu na język polski oddać w całości przesłanie autorów, warto podkreślić, że dziennikarze *Hǎinán Ribào* relacjonujący zjazdy hajnańskich rodaków używają wielu metafor i języka poetyckiego, tak jakby chcieli idealizować tego typu wydarzenia.

Nie wszyscy młodzi członkowie hajnańskich społeczności mają kompetencje w zakresie języka hainanhua: „Ludność Malezji jest

⁴⁶ 她80多岁的婆婆在广播中听到我讲海南话后，老人家让家人把门窗都关上，把收音机广播开大声点。(讲 13)

⁴⁷ (...) 期待可以看到更多展现文昌华侨教育情怀的故事。(说 16)

⁴⁸ 向海外发行，为海外侨胞学说海南话提供参考 (说 18)

⁴⁹ 说海南话，吃文昌鸡，看琼剧.....这几日，一场美丽的故乡之约在三亚举行。来自28个国家和地区的3200多名海南乡亲，不远万里相聚于此，共话桑梓、共谋发展。(说 7)

bardzo zróżnicowana. W porównaniu z Chińczykami z Fujian (福建 *Fújiàn*) i Guangdong (广东 *Guǎngdōng*) oraz Chińczykami Hakka Hajnańczycy dotarli do Malezji najpóźniej i nie ma ich tam zbyt wielu. W związku z tym w radiu i telewizji jest bardzo mało hainanhua, a wśród młodego pokolenia nie brakuje osób, które nie mówią w języku hainanhua⁵⁰; „Nasze pokolenie jeszcze umie mówić w języku hainanhua, ale w przypadku młodszych pokoleń jest coraz gorzej⁵¹”; „Nowe pokolenia Hajnańczyków nie za bardzo potrafią mówić w języku hainanhua. Urodzili się za granicą, więc porozumiewają się głównie po angielsku⁵²”; „Ale wielu z młodego pokolenia zagranicznych Chińczyków już nie potrafi mówić w języku hainanhua, a związek z ziemią przodków z dnia na dzień staje się coraz słabszy⁵³”. Przytoczone cytaty odnoszą się do naturalnego procesu utraty dawnej tożsamości i języka na obczyźnie. Można zauważyć, że starsze pokolenia są tego świadome, ale jednocześnie uważają, iż używanie języka hainanhua jest czymś wartościowym. Pierwsze pokolenie na obczyźnie zachęca kolejne do dbania o tożsamość i dziedzictwo: „To ja nauczyłam ich mówić w języku hainanhua. Od małego mówiłam im, że muszą umieć mówić w języku hainanhua, bo ich przodkowie żyli na naszym rodzinnym Hajnanie⁵⁴”. Starsi przedstawiciele społeczności bardzo się cieszą, kiedy uda im się przekazać młodszym pokoleniom zapał do nauki języka: „Patrzcie! To jest moja wnuczka, ma 34 lata, mieszka w Danii i urodziła tam dwa prawnuki, wszyscy mówią w języku hainanhua⁵⁵”.

W przywołanych przykładach mówienie w języku hainanhua łączy się z pozytywnymi wartościami, takimi jak: tożsamość, dbałość o kulturę, rodzina i poczucie bliskości. Z drugiej strony ważny jest też

⁵⁰ 马来西亚人口结构复杂，文化多元。相对于福建、广东、客家人，海南族群是最晚到马来西亚的，人数也少，因此在以前的广播、电视中，海南话的声音往往缺席。海南华人的年轻一代，有不少也不会讲海南话了。（讲3）

⁵¹ 虽然我们这一代人还可以讲海南话，但是后辈却越来越难...（讲11）

⁵² 一些海外新生代不太会讲海南话，他们在国外出生成长，更多是用英语交流。（讲6）

⁵³ 但这些新生代华侨很多不会讲海南话，他们与祖籍地的天然亲缘乡缘联系，日益削弱淡薄。（讲7）

⁵⁴ 海南话是我教她们的。女儿从小我就告诉她，你必须会讲海南话，因为你的祖宗、你的老家在海南！（讲16）

⁵⁵ 看，这是我孙女，今年34岁，在丹麦生了两个小曾孙，他们都会讲海南话哩！（讲15）

kontekst. Można by zaryzykować stwierdzenie, że porozumiewanie się za pomocą języka hainanhua jest pożądaną w przypadku członków hajnańskiej społeczności mieszkającej za granicą. Można być dumnym z własnego języka i uważać go za część własnej tożsamości oraz udać się na festiwal promujący język i kulturę. Jednak jeśli jest się rodzimym użytkownikiem hainanhua na Hajnaniu, może lepiej nauczyć się putonghua? Hipoteza ta wymaga dalszych badań. Jest to jedna z możliwych interpretacji z uwagi na brak w obrębie korpusu artykułu opisującego podobne wydarzenie zorganizowane przez rodzimych użytkowników hainanhua mieszkających na Hajnaniu. Fakt ten sugeruje, że Hajnańczycy nie podchodzą do swojego języka w podobny sposób. Możliwe, że jest przeciwnie, lecz nie można o tym oficjalnie pisać z powodu realizowanej polityki językowej. Ponadto dziennikarze sami poddają się autocenzurze. Niewykluczone również, że lokalne wydarzenia nie były wystarczająco interesujące, by o nich pisać, zwłaszcza w konwencji sensacji dziennikarskiej.

3.4.2.3. Zainteresowanie obcokrajowców językiem hainanhua

W pewnej części artykułów omawiany język przedstawia się jako obiekt zainteresowania obcokrajowców. Podejmowanie takiego tematu wynika – jak można sądzić – z zaciekawienia. Cudzoziemiec uczący się chińskiego bywa postrzegany jako ciekawostka, a przybysz z obcego kraju, który uczy się hainanhua, to fascynujące zjawisko godne opisanie w hajnańskiej gazecie. W wziętych pod uwagę wypowiedziach prasowych uczenie się hainanhua zostało potraktowane jako narzędzie pozwalające na asymilację. Przykładowo jeden z artykułów opisuje szczęśliwe życie Amerykanki, która postanowiła zamieszkać na Hajnaniu i nauczyć się hainanhua. Autor tekstu chwali taką postawę, a w dalszej części swojej wypowiedzi zachwyca się, że bohaterka reportażu potrafi już wypowiedzieć 15 zdań. Język jest więc przedstawiony jako element tożsamości hajnańskiej, a nauczenie się go może sprawić, że nawet Amerykanka stanie się bardziej swojska i bliska: „Amerykańska dziewczyna Kelly kocha chińską kulturę i przyjechała do Chin. Już od 7 lat mieszka na Hajnaniu i wyszła za miejscowego hajnańskiego młodzieńca, stała się hajnańską synową. Aby lepiej zinte-

grować się z Hajnańczykami, Kelly nie tylko uczy się o różnych aspektach tradycyjnej chińskiej kultury, ale także próbuje nauczyć się mówić w języku hainanhua⁵⁶; „Kiedy zauważyła, że dziennikarz interesuje się tym, że uczy się hainanhua, od razu pokazała mu, jak za pomocą liter alfabetu łaćnińskiego zapisuje sobie hainanhua”⁵⁷. Kolejny fragment pochodzi z artykułu opisującego życie indonezyjskiej studentki, która otrzymała stypendium i uczy się na Hainan Normal University. Ze względu na jej wygląd niektórzy mówią do niej w języku hainanhua, ponieważ są przekonani, że jest miejscowa⁵⁸.

Inna egzemplifikacja związana z obcokrajowcami uczącymi się lokalnego języka dotyczy muzyki: „Dla członków zespołu hainanhua jest niczym język kosmitów. Wymowa i gramatyka są zupełnie niepodobne do angielskiego. Nie dało się tego wypowiedzieć i wymowa była niewłaściwa, a zdania brzmiały nienaturalnie i trudno było zapamiętać tekst piosenki. (...) Manager zespołu Honey znalazł dobre rozwiązanie i wykorzystał *Hànyǔ pīnyīn*, żeby członkowie zespołu uczyli się hainanhua”⁵⁹. Przedmiotem tej wypowiedzi jest zagraniczny zespół Honey, którego członkowie zainteresowali się hajnańskimi pieśniami, ale napotkali trudności językowe. Udało im się je pokonać dzięki systemowi zapisu opartemu na alfabecie łaćnińskim. Autor artykułu werbalizuje zachwyty spowodowany opisywaną sytuacją.

Omówione w niniejszym podrozdziale wycinki dyskursu prasowego pokazują, że obcokrajowiec, który przejawia zainteresowanie hainanhua, staje się bardziej zżyty z lokalną kulturą i jest godzien podziwu. Dziennikarze piszący dla *Hǎinán Ribào* chwala taką postawę, ponieważ nauka języka pozwala na asymilację.

⁵⁶ 美国姑娘可乐因热爱中国文化来华，已经在海南生活了7年，嫁给了一位海南本地小伙子，成了海南媳妇。为了更好地融入海南生活，可乐不仅学习各种中国传统文化，还在尝试学说海南话（说10）

⁵⁷ 看到记者对她学说海南话很好奇，她便向记者演示她是如何用拉丁字母标注海南话：“*Va Di Mei go neng*。（我是美国人。）”“*Lu lu nei?*（你在哪？）”“*Lu do mi nei?*（你在做什么？）”……（说15）

⁵⁸ 8. 吴丽恩笑着对海南日报记者说，很多人都看不出她是外国人，平时出去买东西时，有些阿公、阿婆都会和她说海南话。

⁵⁹ 19.对于当时的乐队成员来说，海南话无异于外星语言，其发音方式、语言结构与英文表达大不相同。字音拼不出来、字词发音不准确、词句演唱不连贯、歌词记不住……Honey乐队的经纪人杨昆想出了一个好方法，借汉语拼音帮助乐队成员学习海南话。

3.4.2.4. Popularyzacja wiedzy na temat języka hainanhua

W wykorzystanym korpusie tekstów prasowych trudno spodziewać się licznych publikacji naukowych na temat hainanhua, ale w gazecie wydawanej specjalnie dla mieszkańców Hajnanu można by oczekiwać wspomnianych artykułów lub treści popularyzujących wiedzę na temat hainanhua. W zgromadzonym materiale badawczym można znaleźć zaledwie kilka takich przykładów.

Cytowane niżej wyimki pochodzą z artykułu, który popularyzuje wiedzę na temat hainanhua. Profesor miejscowego uniwersytetu został poproszony o wyjaśnienie relacji między językiem minnan a lektem hainanhua: „hainanhua to subdialekt dialektu minnan w Chinach. Hainanhua ma wspólne cechy z językiem minnan, jeśli chodzi o wymowę i słownictwo”⁶⁰; „Obecnie Hajnańczycy już nie są naprawdę w stanie porozmawiać z rodzimymi użytkownikami języka minnan z Fujian (福建 Fújiàn) w swoim miejscowym dialekcie, ale hajnański język minnan odziedziczył *geny* dialektu min. Z drugiej strony niezależny rozwój spowodował pewne *mutacje*”⁶¹. Do korpusu trafił także artykuł dotyczący słownictwa, dokładniej: nazw owadów w języku hainanhua: „On mówi, że cykady nazywają się w języku hainanhua [dosłownie] »czerwone panny«”⁶². W następnym tekście cytowane są konkretne dane dotyczące liczby użytkowników tego lektu oraz omówione zostały powiązania z językiem minnan z prowincji Fujian (福建 Fújiàn): „Jeśli chodzi o język, to 5,1 mln Hajnańczyków mówi w języku hainanhua (hajnańskim języku min), co stanowi 59% ludności”⁶³.

Istnieje zaskakująco mała liczba wypowiedzi zawierających informacje, w tym ciekawostki na temat hainanhua, pomimo że lekt ten odznacza się największą liczbą rodzimych użytkowników wśród wszystkich języków Hajnanu.

⁶⁰ 海南大学教授符其武接受记者采访时说, 海南话, 是我国闽方言的一个次方言。在语音、词汇等方面传承着与大陆闽语共同的一些重要特征。(说 20)

⁶¹ 如今说海南话的人与说福建闽语的人实际上已不能用当地方言通话, 但作为闽语的一支, 海南闽语一方面承继着闽方言的一些共同“基因”, 另一方面其相对独立的发展也会使其自身产生一些“变异”。(说 26)

⁶² 他说, 海南话把蝉叫做“红娘”。(说 17)

⁶³ 语言方面, 讲海南话(海南闽语)的海南人约 510 万, 占总人口的 59%。(讲 24)

Podsumowując, celem dziennika *Hǎinán Ribào* z pewnością nie jest popularyzacja wiedzy o lokalnym języku. Nie jest to pismo o charakterze naukowym, więc trudno oczekiwać licznych artykułów prezentujących wyniki badań nad językiem hainanhua.

3.4.2.5. Miejsce języka hainanhua w systemie edukacyjnym

Status konkretnego języka w danym regionie determinuje jego miejsce w edukacji. Na Hajnanie językiem nauczania jest putonghua i teoretycznie wszystkie zajęcia powinny odbywać się w tym języku. Jeden z artykułów prasowych opisuje odmienną sytuację – dotyczy zajęć dodatkowych z języka hainanhua, zorganizowanych w szkole w miejscowości Sanya (三亚 *Sānyà*). Oto najistotniejszy fragment: „»Na zajęciach dodatkowych z hainanhua możemy nauczyć się nie tylko mówić w języku hainanhua, ale także poznać kulturę i historię związane z hainanhua« – mówi 伟鑫 *Wěi Xīn*, uczeń Hajnańskiej Szkoły Średniej w Sanya (三亚 *Sānyà*). Mimo że urodził się i wychowuje na Hajnanie, nie potrafi mówić w języku hainanhua. Organizowane przez szkołę zajęcia z hainanhua są niezwykle interesujące i wielu uczniów z radością bierze w nich udział”⁶⁴. Celem wspomnianych zajęć jest więc nie tylko nauka języka, ale przede wszystkim poznanie historii i kultury. Nauczyciel przekazuje uczniom konkretną wiedzę: „»Od czasów dynastii 宋 *Sòng* (960–1279) migranci z prowincji Fujian (福建 *Fújiàn*) nieustannie migrowali przez ląd i przez morze na Hajnan, co miało olbrzymi wpływ na rozwój kulturalny i gospodarczy. Fujiańczycy zabrali ze sobą dialekt minnan, który przez wiele mil i pokoleń zmienił się, a ostatecznie rozwinął się w najbardziej popularny na Hajnanie język, czyli hainanhua, w którym mówi współcześnie 80% ludności na wyspie Hajnan« – 林德武 *Lín Déwǔ*, stojąc na podwyższeniu, sumiennie przekazuje wiedzę na temat historii hainanhua”⁶⁵. Język hainanhua traktowany jest jako ważny element kultury i historii.

⁶⁴ “在海南话选修课上，我们不仅能学说海南话，还能了解海南话的相关历史和文化知识。”海南中学三亚学校学生吴伟鑫说，他虽然是土生土长的海南人，却不会说海南话。学校开设的海南话课堂十分有趣，很多同学都很乐意学习。（说13，说33）

⁶⁵ “从宋代开始，福建移民络绎不绝经海路和陆路迁往海南，对海南社会经济文化的发展产生了极大的影响。福建人所带来的闽方言，经过千里的辗转及数代的融合变迁，最终发展成今天海南岛上80%人口所通用的最大

W dalszej części artykułu prezentowane są także poglądy rodziców dzieci. Rodzice zapytani przez dziennikarza o opinię dotyczącą używania hainanhua przez najmłodszych, wyrażają rozczarowanie, że ich dzieci nie mówią w języku hainanhua: „W wywiadach temat dzieci niemówiących w języku hainanhua wzbudził duże zainteresowanie”⁶⁶. Chociaż nie można mieć pewności, co myśli ogół rodzimych użytkowników hainanhua, jednak rodzice, którzy zapisali swoje dzieci na zajęcia z tego języka, uważają znajomość hainanhua za ważny element tożsamości. Wprawdzie nie wszyscy rozmawiają ze swoimi dziećmi w tym języku, jednak uważają jego nauczanie w ramach zajęć dodatkowych za zjawisko wartościowe. Dziennikarze podają również konkretne dane i podkreślają, że większość uczniów w klasie to Hajnańczycy, ale niewielu potrafi mówić w języku hainanhua: „Razem jest 49 osób, a wśród nich 40 Hajnańczyków, ale mniej niż 10 osób potrafi mówić w języku hainanhua”⁶⁷. Na podstawie przytoczonych wypowiedzi można wyciągnąć wniosek, że uczniowie uczęszczający na zajęcia z hainanhua oraz ich rodzice deklarują, że język ten jest dla nich ważny i dostrzegają jego wartość. Jednocześnie niewielu z nich posługuje się nim w domu. Chociaż pomysł wprowadzenia takich zajęć został pozytywnie oceniony, nauka hainanhua nie jest priorytetem ani w hajnańskiej szkole, ani w większości hajnańskich domów. Opisana wcześniej sytuacja stanowi wyjątek.

Inna historia dotyczy dwóch uczennic ze szkoły w Haikou (海口 *Hǎikǒu*), które dzięki zajęciom z opery hajnańskiej tak bardzo zainteresowały się hainanhua, że nauczyły się śpiewać w tym języku: „Dwie uczennice z tej szkoły, które początkowo nie mówiły w języku hainanhua, dzięki licznym lekcjom muzyki zostały wielbicielkami opery hajnańskiej, a potem w 2018 roku zdobyły drugie i czwarte miejsce w konkursie śpiewania utworów opery hajnańskiej”⁶⁸. Warto

---

语种即‘海南话’。”讲台上，林德武认真地给学生们讲解海南话的历史。
(讲 46)

⁶⁶ 采访中，“海南娃不会说海南话”这个话题引发了众人热议和关注。(说 35)

⁶⁷ 海南中学三亚学校初一学生杨紫蝶告诉记者，他们班共49人，40人是海南人，但是会说海南话的却不到10人。(说 27)

⁶⁸ 该校两名原本不擅长说海南话的女生，通过多次音乐课堂学习成为琼剧爱好者，分别在2018年海口市琼剧唱段大赛中获得青少年组第二名和第四名的好成绩。(说 25)

podkreślić, że nauczanie mówienia i śpiewania w języku hainanhua nie jest standardem w hajnańskich szkołach. Wprowadzenie dodatkowych zajęć z hainanhua we wspomnianej szkole w miejscowości Sanya (三亚 *Sānyà*) było tak wyjątkowe, że dziennikarze postanowili tam pojechać, zapytać rodziców o opinie i napisać o tym artykuł. Pojawienie się takiego przedmiotu zostało przedstawione jako ciekawostka, a nie jako powszechne zjawisko. Pomysł wprowadzenia do szkół języka hainanhua został zaprezentowany w pozytywnym świetle, jednak miejsce i rola tego języka w szkole zostały jasno określone jako dodatkowe zajęcia, których celem jest pielęgnowanie tradycji. Czasami można wprowadzić jako ciekawostkę zajęcia z hainanhua, ale jednocześnie nie jest to język instrukcji, a główny cel stanowi zaznajomienie młodych pokoleń z kulturą i historią.

Czasami hainanhua pojawia się w szkole z konieczności: „W tamtym czasie [czyli w połowie ubiegłego wieku] wprowadzanie i popularyzowanie standardowego języka pisanego (白话文 *báihuàwén*) było na Hajnanie zadaniem trudnym ze względu na to, że jest on oparty na dialektach północnych. Biorąc pod uwagę fakt, że większość hajnańskich uczniów mówi w języku hainanhua, pan 钟衍林 *Zhōng Yǎnlín* zachęcał do nauczania w języku ogólnonarodowym (*guoyu*). W przypadku nowo przyjętych uczniów należy używać języka ogólnonarodowego, ale też wyjaśniać za pomocą języka hainanhua, żeby uczniowie łatwiej mogli zrozumieć”⁶⁹. W wielu regionach Hajnanu miejscowe języki są wciąż wykorzystywane w edukacji, zwłaszcza w przypadku młodszych uczniów.

Rozpatrywane teksty prasowe pozwalają sformułować kilka wniosków. Język hainanhua ma ściśle określone zastosowanie w hajnańskich szkołach. Jeśli w ogóle prowadzona jest nauka tego języka, to w ramach zajęć dodatkowych. Celem tych lekcji jest nie tylko wyposażenie uczniów w kompetencje językowe, ale również przekazanie wiedzy na temat kultury i historii wyspy. Język może być kluczem do poznania różnych aspektów kultury, np. śpiewania fragmentów opery hajnańskiej. Warto nauczyć się hainanhua, aby móc śpiewać i korzystać ze spuści-

⁶⁹ 当时，由于白话文以北方方言为基础，海南方言比较复杂，白话文的推广在海南有一定难度。“考虑到海南学生多以讲海南话为主，钟衍林先生在教学方式上倡导，教师在讲课时用国语教授，但对初入新生仍用国语读，海南话讲解，使新生更容易理解。”（讲1）（讲47）

zny kulturowej: „Celem wprowadzenia hainanhua w szkole wcale nie jest sama nauka języka. Najważniejsze, aby jeszcze więcej uczniów zapoznało się z kulturą dialektu hajnańskiego/dialektów hajańskich”⁷⁰.

3.4.2.6. Język hainanhua jako język przeszłości

W niektórych wypowiedziach prasowych daje o sobie znać przekonanie, że hainanhua jest językiem przeszłości. Świadczą o tym choćby trudności ze znalezieniem osób o odpowiednim poziomie biegłości językowej, które mogłyby nagrać pełną listę dialogową filmów w hajnańskiej wersji językowej: „Wraz z rozwojem społeczeństwa jest coraz mniej osób, które mogą zajmować się tą pracą. Jest coraz mniej młodych ludzi, którzy naprawdę potrafią mówić w języku hainanhua, bardzo wyraźnie to widać, kiedy chcemy zatrudnić lektorów mówiących w języku hainanhua. Wiele miejscowych dzieci potrafi posługiwać się językiem w życiu codziennym, ale nie byłyby w stanie przeczytać na głos/powiedzieć całego tekstu”⁷¹.

Kolejny fragment odnoszący się do przeszłości przedstawia politykę językową Japończyków, którzy opanowali Hajnan w 1941 roku. W tamtym okresie istniały przedszkola, w których dzieci były karane za mówienie w języku hainanhua. Ten fakt opisywany jest jako zamach na tożsamość Hajnańczyków i próba jej wykorzenienia: „Starsi ludzie opowiadają, że w przedszkolu uczono przede wszystkim japońskiego. W tamtym czasie dzieci, które w przedszkolu mówiły w języku hainanhua były karane przez japońskich nauczycieli”⁷². Choć obecnie hajnańskie dzieci zazwyczaj nie są karane za mówienie w tym języku, jednak polityka językowa Chińskiej Republiki Ludowej do złudzenia przypomina tę wprowadzoną przez Japończyków. Dzieci mają uczyć się w języku putonghua, a kara za mówienie w języku hainanhua jest bardziej subtelna, np. można zostać uznanym za osobę niewykształconą.

⁷⁰ 海南话走进课堂，并非只是单纯地教学生学讲海南话，还要让更多的学生了解海南方言文化。（讲*35）

⁷¹ 然而，随着社会的发展，可以从事这项工作的人却越来越少。现在真正会讲海南话的年轻人越来越少了，这一点我们在招聘海南话播音员时感受明显。不少本地孩子日常语会讲，但却很难用海南话念完一篇文章。（讲29）

⁷² 据老人介绍，幼儿园主要教授日语，当时孩子们在幼儿园里讲海南话是要受到日本教师惩罚的。（讲23）

Na podstawie powyższych wypowiedzi nie można stwierdzić, że hainanhua jest jedynie językiem przeszłości. Ze względu jednak na malejącą liczbę rodzimych użytkowników, którzy biegle posługują się tym językiem, i prowadzoną politykę językową na pewno jest on zagrożony wymarciem. Jednocześnie inne analizowane fragmenty pokazują, że chociaż jego rola się zmienia, nadal ma zastosowanie w teraźniejszości i jest używany.

3.4.2.7. Nieprawidłowe użycia terminu *hainanhua*

Termin *hainanhua*, czyli hajnański, odnosi się do odmiany języka minnan używanego na Hajnaniu. W zebranym korpusie prasowym można znaleźć fragmenty tekstów, w których pojęcie to ma charakter ogólny i odnosi się do różnych języków Hajnanu, co jest niepoprawne. Takie zastosowanie omawianego terminu może świadczyć nie tylko o niewystarczającej wiedzy dziennikarzy, w tym na temat różnorodności językowej Hajnanu. Autorzy tekstów prasowych niepoprawnie nazywają języki grupy etnicznej 苗 *Miáo* oraz 黎 *Lí* za pomocą lingwonomu *hainanhua*. Warto zaznaczyć, że obie społeczności posługują się lektaami mającymi niewiele wspólnego z językami chińskimi, do których należy *hainanhua*.

Ze względu na powszechne przekonanie, że wszyscy Hajnańczycy mówią w języku *hainanhua*, dziennikarze nie odróżniają poszczególnych języków Hajnanu. Wprawdzie nie każdy dziennikarz jest językoznawcą, jednak umieszczanie w gazecie nieprawdziwych informacji o językach Hajnanu świadczy o tym, że prawdopodobnie różnorodność językowa nie jest dla Hajnańczyków zagadnieniem ważnym. Ignorancja często bowiem wynika z braku zainteresowania.

3.5. Podsumowanie

Obraz języka *hainanhua* przedstawiony w dzienniku *Hǎinán Rìbào* nie jest negatywny, ale priorytetu gazety nie stanowi promocja tego języka. Dziennikarze traktują wydarzenia i historie związane z tym językiem jako ciekawostki, które warto opisać, ponieważ jest duża

szansa, że zainteresują czytelników. Język hainanhua jest przedstawiany w kilku głównych kontekstach. Po pierwsze, to wyznacznik tożsamości hajnańskiej. Hajnańczycy mówią w języku hainanhua – fakt ten opisuje się raczej w sposób neutralny, bez szczególnych pochwał i formułowania zachęt. Użytkownikami hainanhua są zwyczajni rolnicy, a ich trenerzy – osobami wykształconymi, które używają putonghua. Trudno jednoznacznie stwierdzić, czy jest to tylko odzwierciedlenie realiów, czy także wyrażone *implicite* przekonanie, że wykształcony Hajnańczyk posługuje się językiem urzędowym. Wykorzystywanie w komunikacji języka hainanhua jawi się jako istotny czynnik budujący i wzmacniający tożsamość członków społeczności hajnańskiej żyjącej za granicą. Znajomość tego języka i posługiwanie się nim w domu potwierdza przynależności do tej grupy. Dziennikarze cytują wypowiedzi, w których Hajnańczycy na obczyźnie z dumą mówią o roli hainanhua w ich życiu i konieczności dbania o język. W zebranym korpusie próżno szukać podobnych wypowiedzi lokalnych Hajnańczyków.

Warto dodać, że obcokrajowiec może zostać Hajnańczykiem poprzez naukę hainanhua. W oczach dziennikarzy oraz miejscowej społeczności znajomość tego języka pozwala stać się kimś swojskim. Mnogość tego typu historii w korpusie wynika prawdopodobnie z zamiłowania prasy do poszukiwania sensacji oraz ciekawostek, ale sposób ich opisanie pozwala wyciągnąć wnioski dotyczące ścisłej relacji między znajomością hainanhua a tożsamością.

Posługiwanie się przez Hajnańczyków na Hajnaniu językiem hainanhua nie jest ani promowane, ani szczególnie chwalone. Nie jest też pojętane. W tekstach prasowych o mieszkających za granicą hajnańskich zbiorowościach kultywujących tradycje językowe oraz obcokrajowcach mówiących w języku hainanhua można odnotować pośrednie lub wyrażone *expressis verbis* pochwały wobec opisywanego stanu rzeczy. Można zaryzykować stwierdzenie, że ze względu na niesprzyjającą politykę językową nie należy poruszać tematów związanych z językiem hainanhua. Podejmowanie takich wątków jest jednak dozwolone, gdy kontekstem rozważań są niewykształceni rolnicy bądź ciekawostki z zagranicy. Z drugiej strony można przypuszczać, że Hajnańczycy mówiący po hajnańsku to niezbyt intrygujący temat na liczne artykuły. Obydwa wyjaśnienia wzajemnie się uzupełniają i pozwalają zrozumieć relację między językiem hainanhua a tożsamością Hajnańczyków.

Na łamach *Hāinán Ribào* hajnański rzadko ujmuje się w kategoriach przedmiotu badań naukowych. Zacytowano wcześniej tylko dwie wypowiedzi badaczy zajmujących się hainanhua. Trudno jednak oczekiwać od lokalnej gazety, by publikowała specjalistyczne teksty z zakresu lingwistyki. Może natomiast dziwić, że dziennik nie zamieszcza regularnie artykułów popularnonaukowych czy ciekawostek dotyczących rodzimego języka. Rozstrzygnięcia wymaga kwestia, czy to przejaw autocenzury dziennikarzy piszących w realiach, w których prowadzi się specyficzną politykę językową, czy też obawa przed niewielkim zainteresowaniem czytelników ciekawostkami na temat lokalnego języka.

Warto w tym miejscu dodać, że hainanhua rzadko bywa przedmiotem zainteresowania badaczy. Na przykład baza wiedzy CNKI (<https://www.cnki.net>), która gromadzi niemal wszystkie artykuły opublikowane w Chinach przez chińskich naukowców (oraz nielicznych zagranicznych), zawiera zaledwie 49 artykułów na temat omawianego języka (w 45 artykułach pojawia się słowo *hainanhua*, a w 4 fraza *Hainan minyu*, czyli „minnan z Hajnanu”). Oprócz publikacji związanych z tematem pracy, które zostały omówione w podrozdziale 1.5.1, można również znaleźć opracowania dotyczące: części mowy, frazeologii, słownictwa lub fonetyki. Hainanhua występuje także w artykułach analizujących ogólną sytuację językową wyspy. Tego typu publikacje ograniczają się do wymienienia poszczególnych języków Hajnanu. Inny rodzaj artykułów to prace rozważające miejsce hainanhua w planach politycznych dotyczących całego Hajnanu. Można zaryzykować stwierdzenie, że ostatni typ publikacji odbiega od przyjmowanych np. w Polsce standardów stawianych artykułom naukowym i przypomina bardziej teksty o charakterze propagandowym.

Rozprawianie o roli języka hainanhua w edukacji sprowadza się do szukania sensacji. Dziennikarze udają się do szkoły, która prowadzi dodatkowe lekcje z mowy hajnańskiej, i przeprowadzają wywiady z nauczycielami, uczniami i rodzicami. Przedstawiają ich opinie na temat tej niezwyklej sytuacji. Dodatkowe lekcje pokazuje się jako suplement mający na celu podtrzymanie dziedzictwa kulturowego. Język nie jest zdefiniowany jako samoistna wartość, lecz stanowi istotny element tożsamości i historii. Trudno znaleźć refleksje na temat ewentualnego prowadzenia całej edukacji w lokalnym języku. Nie można jednoznacznie stwierdzić, że polityka językowa zakazuje pisać o tej kwestii.

Bardziej prawdopodobne jest, iż żyjąc w określonych realiach, nikt nie rozważa podjęcia takich działań. Dodatkowe lekcje hainanhua to już wystarczająca sensacja.

Język hainanhua przedstawiony na łamach dziennika *Hǎinán Ribào* to język będący wyznacznikiem tożsamości wielu Hajnańczyków. W przypadku obcokrajowców nauka tego języka symbolizuje wolę dołączenia do lokalnej społeczności. Jednocześnie jest to język, którego obecność w edukacji jest niezwykle wydarzeniem skłaniającym dziennikarzy do przeprowadzenia licznych wywiadów. Miejsce mowy hajnańskiej zostało ściśle określone i w wyznaczonych dla niej kontekstach jest postrzegana pozytywnie. Posługiwanie się językiem hainanhua poza omówionymi w tym rozdziale sytuacjami komunikacyjnymi jest dla jego użytkowników często niewyobrażalne.

4. Wyniki badań terenowych przeprowadzonych na Tajwanie

W celu omówienia postaw rodzimych użytkowników języka minnan na Tajwanie przeprowadzono – tak samo jak w przypadku Hajnanu – badania terenowe w formie ankiety⁷³. Badania były prowadzone na Tajwanie od września do grudnia 2022 roku. Różnica dotycząca czasu przeprowadzenia dwóch części badania jest wynikiem pandemii. Badanie terenowe przeprowadzono w następujących miastach: Hsinchu (新竹 *Xīnzhú*), Tajpej (台北 *Táiběi*), Taichung (台中 *Táizhōng*), Tainan (台南 *Táinán*) oraz Kaohsiung (高雄 *Gāoxióng*). W ten sposób udało się dotrzeć do mieszkańców trzech regionów minnan zasiedlonych przez rodzimych użytkowników taiyu (północnego, środkowego i południowego) oraz do rodzimych użytkowników taiyu mieszkających w regionie hakka. Powyższy podział zaproponował Ang Uijin (Ang 52–53).

4.1. Metodologia badań terenowych na Tajwanie

Analogicznie do badania zrealizowanego na Hajnanie zastosowane metody obejmują przeprowadzenie badania terenowego w formie ankiety oraz analizę ilościową zebranych danych. Proces badawczy można podzielić na trzy etapy: przygotowanie formularza, zbieranie oraz porządkowanie danych. Do przygotowania ankiety wykorzystano oprogramowanie Google Forms. Ankiety dostosowano do tajwańskich realiów, np. poprzez użycie znaków tradycyjnych, a nie uproszczonych. Przeformułowania objęły także słownictwo. Poza koniecznymi zmianami ankieta nie różniła się od tej wykorzystanej wcześniej na Hajnanie. Oprócz metryczki zawierała trzy części. W pierwszej ankietowani zostali poproszeni o udzielenie odpowiedzi na pytania dotyczące języka używanego w różnych sytuacjach życiowych. W drugim segmencie należało wybrać język, którego respondenci najbardziej chcieliby

⁷³ Dokonano starań, aby wszystkie etapy badania na Tajwanie były możliwie podobne do tych na Hajnanie. Dzięki temu można porównać wyniki. Aby umożliwić czytelnikowi zapoznanie się tylko z częścią książki dotyczącą Tajwanu, w rozdziale czwartym powtórzono wszystkie informacje na temat badania.

używać w wymienionych kontekstach komunikacyjnych. W ostatniej części badani mieli ustosunkować się do stwierdzeń dotyczących taiyu, określając w skali 1–7, co sądzą na ich temat (1 – „zdecydowanie się nie zgadzam”, 7 – „zdecydowanie się zgadzam”). Ze względu na większą liczbę miast na Tajwanie ankieta nie zawierała listy miast do wyboru.

Bardzo ważny był zakup drobnych upominków dla respondentów jako podziękowanie za czas poświęcony na wypełnienie ankiety. Ze względu na inny niż na Hajnanie odbiór społeczny podarunków po wielu próbach zrezygnowano z ich wręczania. W przypadku większego zainteresowania badaniami po wypełnieniu formularza respondenci mieli możliwość uzyskania szczegółowych informacji na temat ich przebiegu, co zdarzało się częściej niż w przypadku ankietowanych z Hajnanu.

Mniejszy udział osób starszych w badaniu wynika z faktu, że osoba badacza często budziła zaniepokojenie wśród tej grupy wiekowej. Obawiając się oszustwa, potencjalni respondenci odmawiali wypełnienia ankiety. Podchodzenie do osób starszych przebywających w towarzystwie młodszych krewnych lub przyjaciół pozwoliło częściowo pokonać trudności. Ankiety wypełniały także dzieci, ale zawsze za zgodą opiekuna i z jego pomocą. Ich odpowiedzi są równie ważne jak osób należących do innych grup wiekowych.

Głównym miejscem przeprowadzenia badań były parki, foodcourty w centrach handlowych, tradycyjne nocne targi, plaża oraz kawiarnie. Wszystkie te miejsca są bardzo popularne wśród Tajwańczyków i Tajwanek w różnym wieku, co pozwoliło na uzyskanie stosunkowo reprezentatywnej grupy respondentów. Ze względu na możliwość dłuższego pobytu na Tajwanie łatwiej było monitorować zebrane ankiety i zadbać o zróżnicowanie grupy badawczej, np. częściej podchodząc do mężczyzn lub osób starszych, jeśli takich respondentów brakowało.

Przyjęto definicję operacyjną rodzimego użytkownika języka taiyu analogiczną do tej wykorzystanej w badaniach na Hajnanie. Rodzimy użytkownik języka taiyu to osoba, która: używa taiyu do komunikowania się ze swoimi dziadkami lub do porozumiewania się z rodzicami albo twierdzi, że potrafiła mówić w języku taiyu przed ukończeniem siedmiu lat. Ostatnia kategoria pozwala uwzględnić osoby, które nauczyły się taiyu w dzieciństwie, np. od rówieśników, i jednocześnie wykluczyć tych, którzy przyswoiły ten język dopiero w dorosłości. Ze względu

na większą liczbę rodzimych użytkowników taiyu na Tajwanie zdecydowano się na przeprowadzenie ankiety na większej próbie badawczej.

Po zebraniu wystarczającej liczby ankiet skorzystano z oprogramowania w formie pakietu IBM SPSS Statistics 25. Za jego pomocą wykonano: analizę podstawowych statystyk opisowych, korelację rho-Spearmana, testy Kruskala-Wallisa oraz U Manna Whitneya.

4.2. Wyniki badań terenowych na Tajwanie

4.2.1. Analiza socjodemograficzna

W badaniu wzięło udział 500 rodzimych użytkowników taiyu, z czego 275 ankietowanych stanowiły kobiety, a 223 – mężczyźni. Dwie osoby nie wskazały swojej płci. Wiek badanych mieścił się w granicach od 6 do 76 lat ($M = 27,67$; $SD = 11,72$). Spośród 467 osób, które udzieliły odpowiedzi na pytanie, czy mówiło w języku taiyu przed 7. rokiem życia, 83,9% respondentów odpowiedziało twierdząco. Pozostałe 16,1% osób nie znało tego języka przed 7. rokiem życia.

Większość badanych (43,4%) wykonuje prace innego rodzaju niż te wymienione w ankiecie, z kolei 21,6% nie pracuje wcale. Około jedna czwarta ankietowanych (26,9%) wykonuje pracę umysłową, 7,7% respondentów pracuje fizycznie, a 0,4% osób zatrudnionych jest w rolnictwie. Większość ankietowanych w dniu badania miała wykształcenie wyższe (77,2%). Drugie miejsce na liście zajęło wykształcenie średnie (17,3%). Pozostałe osoby mają wykształcenie podstawowe lub inne (niewymienione w ankiecie). Szczegółowe dane dotyczące zmiennych socjodemograficznych przedstawia tabela 14.

Tabela 14. Rozkład zmiennych socjodemograficznych w badanej próbie

		N	%
Płeć	kobieta	275	55,2%
	mężczyzna	223	44,8%
wiek	poniżej 30 lat	336	68,4%
	30–59 lat	146	29,7%
	powyżej 60 lat	9	1,8%
znajomość taiyu przed 7. rokiem życia	tak	392	83,9%
	nie	75	16,1%
wykształcenie	podstawowe	17	3,9%
	średnie	76	17,3%
	wyższe	339	77,2%
	inne	7	1,6%
rodzaj wykonywanej pracy	nie pracuję	107	21,6%
	rolnictwo	2	0,4%
	pracownik fizyczny	38	7,7%
	pracownik umysłowy	133	26,9%
	inne	215	43,4%

Przeanalizowano również dane dotyczące miejsca zamieszkania i miejsca pracy badanych. Szczegółowe informacje zawiera tabela 15. Okazuje się, że największy odsetek badanych mieszka w: Hsinchu (新竹 *Xīnzhú*) (19,4%), Kaohsiung (高雄 *Gāoxióng*) (14,6%), Taichung (台中 *Táizhōng*) (14,4%) oraz Tainan (台南 *Táinán*) (10,6%)⁷⁴. W pozostałych miastach mieszka mniej niż 10% respondentów. Zdecydowanie największy odsetek badanych pracuje w Hsinchu (新竹 *Xīnzhú*)

⁷⁴ Przewaga respondentów z Hsinchu wynika z tego, że autorka monografii mieszkała w wymienionej miejscowości na terenie Państwowego Uniwersytetu Tsing Hua. Kaohsiung, Taichung i Tainan są położone bardziej na południu Tajwanu, gdzie zauważa się słabszą dominację guoyu (patrz rozdz. 1.5.) i w związku z tym więcej respondentów spełniało kryteria przynależności do rodzimych użytkowników języka taiyu. Badania przeprowadzono również w Tajpej, ale dane uzyskane od większości ankietowanych z Tajpej i Nowego Tajpej nie zostały uwzględnione w analizie, ponieważ respondenci nie spełniali wspomnianych kryteriów.

(35,9%). Znaczna liczba respondentów wymieniła również miejscowości: Taichung (台中 *Táizhōng*) (14,2%), Tajpej (台北 *Táiběi*) (12,8%) oraz Kaohsiung (高雄 *Gāoxióng*) (10,8%). Pozostałe miasta wskazane zostały przez mniej niż 10% badanych.

Tabela 15. Rozkład danych dotyczących miejsca zamieszkania oraz miejsca pracy

	Miejsce zamieszkania		Miejsce pracy	
	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%
Hsinchu (新竹 <i>Xīnzhù</i>)	97	19,4%	149	35,9%
Kaohsiung (高雄 <i>Gāoxióng</i>)	73	14,6%	45	10,8%
Taichung (台中 <i>Táizhōng</i>)	72	14,4%	59	14,2%
Tajpej (台北 <i>Táiběi</i>)	46	9,2%	53	12,8%
Taoyuan (桃園 <i>Táoyuán</i>)	32	6,4%	18	4,3%
Pingtung (屏東 <i>Píngdōng</i>)	16	3,2%	4	1,0%
Miaoli (苗栗 <i>Miáoli</i>)	8	1,6%	4	1,0%
Nantou (南投 <i>Nántóu</i>)	6	1,2%	5	1,2%
Yilan (宜蘭 <i>Yílán</i>)	5	1,0%	1	0,2%
Tainan (台南 <i>Táinán</i>)	53	10,6%	33	8,0%
Changhua (彰化 <i>Zhānghuà</i>)	24	4,8%	12	2,9%
Nowe Tajpej (新北 <i>Xīnběi</i>)	29	5,8%	15	3,6%
Hualien (花蓮 <i>Huālián</i>)	5	1,0%	1	0,2%
Chiayi (嘉義 <i>Jiāyì</i>)	13	2,6%	10	2,4%
Keelung (基隆 <i>Jīlóng</i>)	4	0,8%	0	0,0%
Penghu (澎湖 <i>Pénghú</i>)	1	0,2%	0	0,0%
Yunlin (雲林 <i>Yúnlín</i>)	6	1,2%	4	1,0%
Taitung (台東 <i>Táidōng</i>)	2	0,4%	2	0,5%

4.2.2. Używanie języków taiyu oraz guoyu w codziennych sytuacjach

Sprawdzono, jak przedstawiają się postawy badanych dotyczące posługiwania się językami taiyu oraz guoyu (w Chinach nazywany putonghua)⁷⁵ w codziennych sytuacjach. W tym celu zapytano badanych, którego języka najczęściej używają w codziennych, społecznych sytuacjach oraz którego w tych sytuacjach chcieliby używać. Język taiyu okazał się dominujący jedynie w jednym przypadku – podczas rozmów z dziadkami (47%). W drugiej kolejności taiyu najczęściej stosowany jest podczas komunikacji z rodzicami – tę odpowiedź podało 16,4% respondentów. Inne codzienne sytuacje obsługuje wyłącznie język taiyu wskazany przez mniej niż 10% badanych. W przypadku wszystkich pozostałych sytuacji komunikacyjnych najczęściej wykorzystywany jest język guoyu: w szkole podczas lekcji (84,7%), w szkole podczas przerwy (84,1%) oraz w urzędzie (81,8%). Co więcej, 80,1% respondentów słucha programów radiowych w języku guoyu. We wszystkich wymienionych sytuacjach społecznych najrzadszym przypadkiem jest używanie po połowie języków taiyu i guoyu. Zjawisko to charakteryzuje stosunkowo często rozmowy z dziadkami (42,6%) oraz z rodzicami (33,5%). Szczegółowe dane zostały przedstawione w tabeli 16 oraz na wykresie 4.

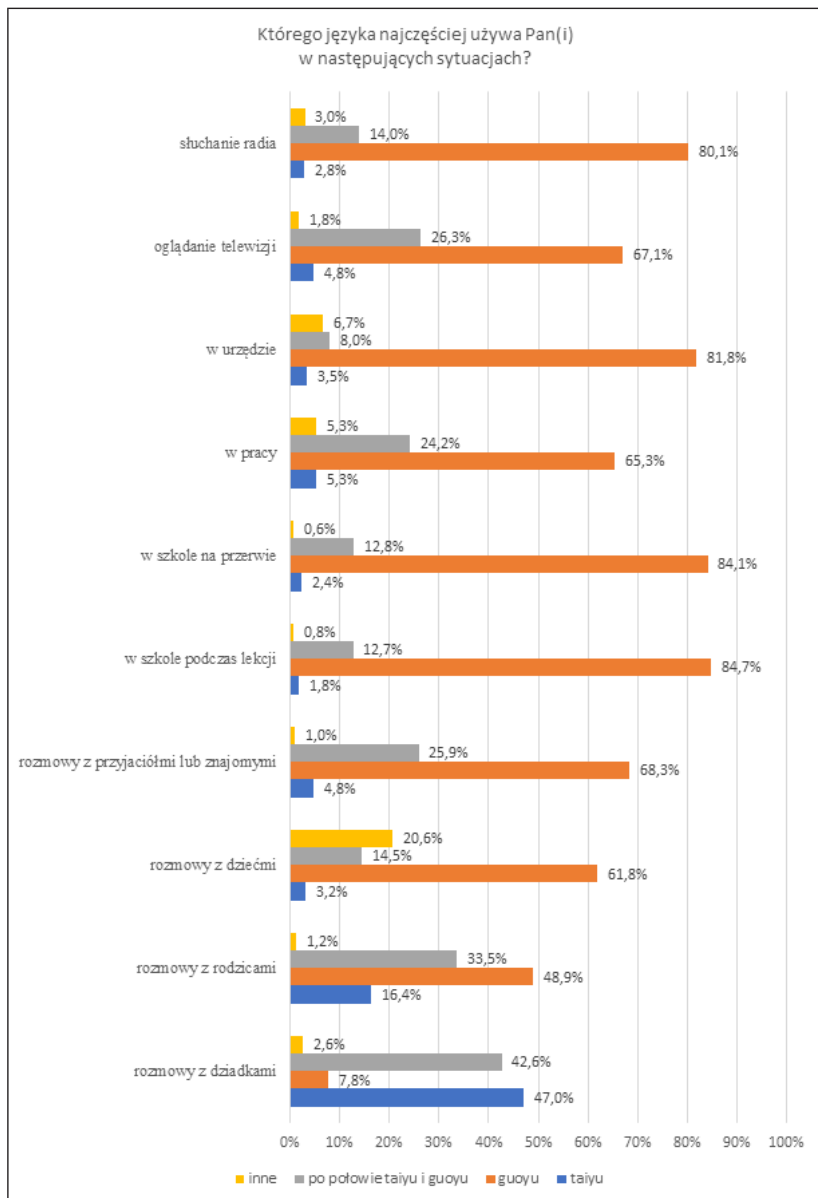
---

⁷⁵ *Guoyu* i *putonghua* to dwie nazwy tego samego języka. Lingwonimy dotyczące języka chińskiego zostały omówione w pierwszym rozdziale.

Tabela 16. Język najczęściej używany w codziennych sytuacjach

	taiyu		guoyu		po połowie taiyu i guoyu		inne	
	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%
rozmowy z dziadkami	235	47,0%	39	7,8%	213	42,6%	13	2,6%
rozmowy z rodzicami	82	16,4%	244	48,9%	167	33,5%	6	1,2%
rozmowy z dziećmi	14	3,2%	273	61,8%	64	14,5%	91	20,6%
rozmowy z przyjaciółmi lub znajomymi	24	4,8%	341	68,3%	129	25,9%	5	1,0%
w szkole podczas lekcji	9	1,8%	420	84,7%	63	12,7%	4	0,8%
w szkole na przerwie	12	2,4%	414	84,1%	63	12,8%	3	0,6%
w pracy	25	5,3%	311	65,3%	115	24,2%	25	5,3%
w urzędzie	16	3,5%	378	81,8%	37	8,0%	31	6,7%
oglądanie telewizji	24	4,8%	332	67,1%	130	26,3%	9	1,8%
sluchanie radia	14	2,8%	395	80,1%	69	14,0%	15	3,0%

Wykres 4. Używanie języków taiyu oraz guoyu w codziennych sytuacjach

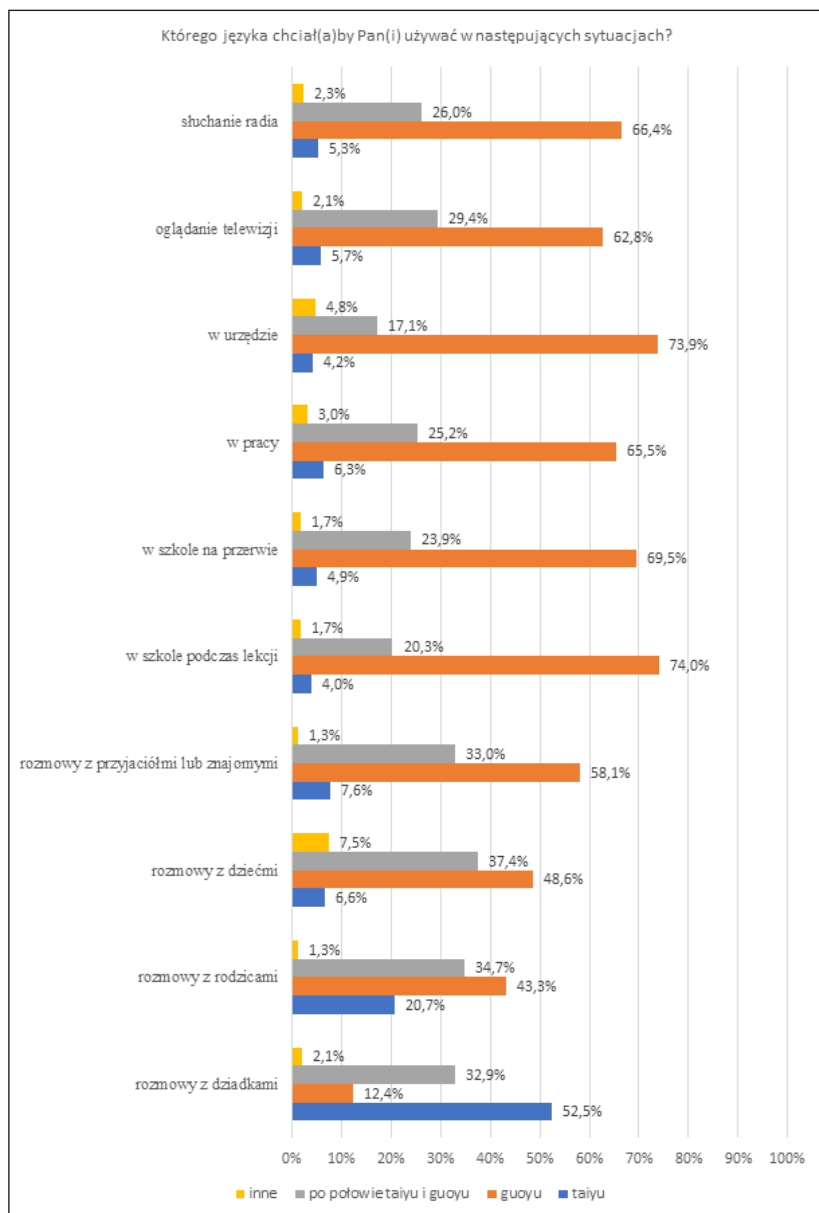
Druga seria pytań dotyczyła alternatywnego wyboru preferowanego języka we wskazanych sytuacjach. W większości przypadków odpowiedzi badanych pokrywają się z tymi udzielonymi na pytanie o obecną sytuację. Rozmowa z dziadkami (52,5%) jest jedyną sytuacją, w której badani preferują stosowanie języka taiyu, z kolei we wszystkich pozostałych przypadkach preferowanym językiem jest guoyu. Jednocześnie we wszystkich okolicznościach (z wyjątkiem rozmowy z dziadkami) większy odsetek badanych preferowałby (w porównaniu do stanu faktycznego) porozumiewanie się w połowie językiem taiyu i w połowie językiem guoyu. W największym stopniu dotyczy to rozmów z dziećmi (preferacja 37,4% badanych vs 14,5% badanych, którzy faktycznie tak językowo działają). Szczegółowe dane przedstawiają tabela 17 oraz wykres 5.

Tabela 17. Preferencje w używaniu języka w codziennych sytuacjach

	taiyu		guoyu		po połowie taiyu i guoyu		inne	
	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%
rozmowy z dziadkami	249	52,5%	59	12,4%	156	32,9%	10	2,1%
rozmowy z rodzicami	98	20,7%	205	43,3%	164	34,7%	6	1,3%
rozmowy z dziećmi	30	6,6%	221	48,6%	170	37,4%	34	7,5%
rozmowy z przyjaciółmi lub znajomymi	36	7,6%	275	58,1%	156	33,0%	6	1,3%
w szkole podczas lekcji	19	4,0%	350	74,0%	96	20,3%	8	1,7%

w szkole na przerwie	23	4,9%	328	69,5%	113	23,9%	8	1,7%
w pracy	29	6,3%	304	65,5%	117	25,2%	14	3,0%
w urzędzie	19	4,2%	337	73,9%	78	17,1%	22	4,8%
oglądanie telewizji	27	5,7%	297	62,8%	139	29,4%	10	2,1%
słuchanie radia	25	5,3%	314	66,4%	123	26,0%	11	2,3%

Wykres 5. Język najchętniej używany w codziennych sytuacjach

4.2.3. Postawy badanych wobec nauki oraz używania języków taiyu oraz guoyu

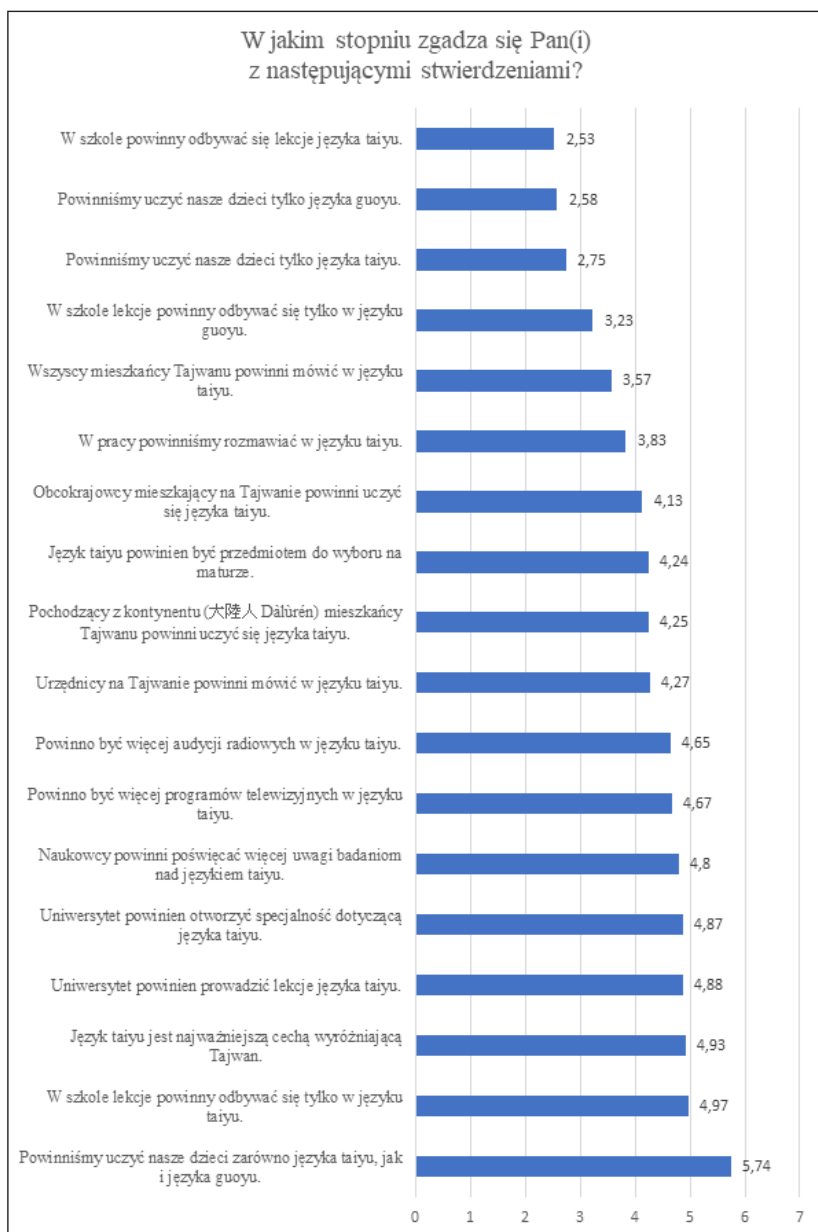
Aby uzyskać wiedzę na temat zagadnienia zasygnalizowanego w tytule podrozdziału, obserwacji poddano dane z tej części formularza, w której respondenci za pomocą siedmiostopniowej skali (od „zdecydowanie się nie zgadzam” do „zdecydowanie się zgadzam”) określali swój stosunek do podanych stwierdzeń. Analiza statystyk opisowych wykazała, że najwięcej badanych zgodziło się ze stwierdzeniem dotyczącym konieczności uczenia dzieci zarówno taiyu, jak i guoyu. W drugiej kolejności ankietowani potwierdzili konstatację, że w szkole lekcje powinny odbywać się tylko w języku taiyu. Najmniejszym poparciem cieszyły się przekonania na temat prowadzenia w szkole lekcji taiyu, uczenia dzieci tylko języka guoyu oraz nauczania jedynie języka taiyu. Szczegółowe dane zawierają tabela 18. oraz wykres 6.

Tabela 18. Ocena postaw badanych wobec nauki i używania języków taiyu oraz guoyu

	<i>M</i>	<i>Me</i>	<i>SD</i>	<i>Min.</i>	<i>Maks.</i>
Powinniśmy uczyć nasze dzieci tylko języka taiyu.	2,75	2,00	1,33	1,00	7,00
Powinniśmy uczyć nasze dzieci tylko języka guoyu.	2,58	2,00	1,19	1,00	7,00
Powinniśmy uczyć nasze dzieci zarówno języka taiyu, jak i języka guoyu.	5,74	6,00	1,25	1,00	7,00
Pochodzący z kontynentu (大陸人 <i>Dàlùrén</i>) mieszkańcy Tajwanu powinni uczyć się języka taiyu.	4,25	4,00	1,29	1,00	7,00
Obcokrajowcy mieszkający na Tajwanie powinni uczyć się języka taiyu.	4,13	4,00	1,13	1,00	7,00

	<i>M</i>	<i>Me</i>	<i>SD</i>	<i>Min.</i>	<i>Maks.</i>
Wszyscy mieszkańcy Tajwanu powinni mówić w języku taiyu.	3,57	4,00	1,46	1,00	7,00
W szkole lekcje powinny odbywać się tylko w języku guoyu.	3,23	3,00	1,41	1,00	7,00
W szkole powinny odbywać się lekcje języka taiyu.	2,53	2,00	1,21	1,00	7,00
W szkole lekcje powinny odbywać się tylko w języku taiyu.	4,97	5,00	1,61	1,00	7,00
Język taiyu powinien być przedmiotem do wyboru na maturze.	4,24	4,00	1,55	1,00	7,00
Uniwersytet powinien prowadzić lekcje języka taiyu.	4,88	5,00	1,41	1,00	7,00
Uniwersytet powinien otworzyć specjalność dotyczącą języka taiyu.	4,87	5,00	1,35	1,00	7,00
Naukowcy powinni poświęcać więcej uwagi badaniom nad językiem taiyu.	4,80	5,00	1,33	1,00	7,00
Język taiyu jest najważniejszą cechą wyróżniającą Tajwan.	4,93	5,00	1,49	1,00	7,00
Powinno być więcej programów telewizyjnych w języku taiyu.	4,67	4,00	1,23	1,00	7,00
Powinno być więcej audycji radiowych w języku taiyu.	4,65	4,00	1,21	1,00	7,00
Urzednicy na Tajwanie powinni mówić w języku taiyu.	4,27	4,00	1,32	1,00	7,00
W pracy powinniśmy rozmawiać w języku taiyu.	3,83	4,00	1,29	1,00	7,00

Wykres 6. Średnie dla postaw badanych wobec nauczania i używania języków taiyu i guoyu

4.2.4. Związek pomiędzy wiekiem, wykształceniem oraz płcią badanych a ich postawami odnośnie do używania języków taiyu oraz guoyu

W kolejnej części analiz dokonano weryfikacji związku pomiędzy wiekiem, płcią i wykształceniem ankietowanych osób a ich postawami odnośnie do posługiwania się językami taiyu oraz guoyu. W pierwszej kolejności przetestowano związki między wyżej opisywanymi postawami a wiekiem i wykształceniem. Ze względu na porządkowy charakter skali mierzącej postawy zastosowano nieparametryczną korelację rho-Spearmana.

Przeprowadzone obserwacje wykazały szereg istotnych statystycznie związków, zarówno jeśli chodzi o wiek, jak i o wykształcenie. W rezultacie wszystkie te powiązania wydają się niewielkie. Wiek okazał się korelować najsilniej ze stwierdzeniami dotyczącymi języka taiyu: *Urzednicy na Tajwanie powinni mówić w języku taiyu*, *Taiyu jest najważniejszą cechą wyróżniającą Tajwan* oraz *W pracy powinniśmy rozmawiać w języku taiyu*. Wszystkie te trzy korelacje okazały się dodatnie, co oznacza, że przekonania te są silniejsze wraz z wiekiem.

W przypadku wykształcenia najsilniejsze związki dotyczyły stwierdzeń: *Powinniśmy uczyć nasze dzieci tylko języka guoyu* (korelacja ujemna, która wskazuje na mniejsze nasilenie tego przekonania wraz ze wzrostem wykształcenia) oraz *Naukowcy powinni poświęcać więcej uwagi badaniom nad językiem taiyu* (korelacja dodatnia wskazująca na większe nasilenie tego przekonania wraz ze wzrostem wykształcenia). Szczegółowe dane ujęto w tabeli 19.

Tabela 19. Korelacja pomiędzy wiekiem i wykształceniem badanych a ich postawami wobec nauki i używania języków taiyu i guoyu

Stwierdzenia		Wiek	Wykształcenie
Powinniśmy uczyć nasze dzieci tylko języka taiyu.	<i>rho</i> -Spearmana	0,00	-0,17
	Istotność	0,997	<0,001
Powinniśmy uczyć nasze dzieci tylko języka guoyu.	<i>rho</i> -Spearmana	-0,08	-0,20
	Istotność	0,066	<0,001
Powinniśmy uczyć nasze dzieci zarówno języka taiyu, jak i języka guoyu.	<i>rho</i> -Spearmana	0,15	0,13
	Istotność	<0,001	0,006
Pochodzący z kontynentu (大陸人 <i>Dàlùrén</i>) mieszkańcy Tajwanu powinni uczyć się języka taiyu.	<i>rho</i> -Spearmana	0,08	-0,04
	Istotność	0,080	0,362
Obcokrajowcy mieszkający na Tajwanie powinni uczyć się taiyu.	<i>rho</i> -Spearmana	0,08	-0,03
	Istotność	0,087	0,602
Wszyscy mieszkańcy Tajwanu powinni mówić w języku taiyu.	<i>rho</i> -Spearmana	0,12	0,01
	Istotność	0,010	0,913
W szkole lekcje powinny odbywać się tylko w języku guoyu.	<i>rho</i> -Spearmana	-0,07	-0,14
	Istotność	0,151	0,004
W szkole lekcje powinny odbywać się w języku taiyu.	<i>rho</i> -Spearmana	-0,06	-0,12
	Istotność	0,175	0,012
W szkole lekcje powinny odbywać się tylko w języku taiyu.	<i>rho</i> -Spearmana	0,02	0,10
	Istotność	0,667	0,037
Język taiyu powinien być przedmiotem do wyboru na maturze.	<i>rho</i> -Spearmana	0,07	0,03
	Istotność	0,097	0,485
Uniwersytet powinien prowadzić zajęcia w języku taiyu.	<i>rho</i> -Spearmana	0,05	0,08
	Istotność	0,301	0,080

Stwierdzenia		Wiek	Wykształcenie
Uniwersytet powinien otworzyć specjalność dotyczącą języka taiyu.	<i>rho</i> -Spearmana	0,08	0,13
	Istotność	0,065	0,009
Naukowcy powinni poświęcać więcej uwagi badaniom nad językiem taiyu	<i>rho</i> -Spearmana	0,14	0,20
	Istotność	0,002	<0,001
Język taiyu jest najważniejszą cechą wyróżniającą Tajwan.	<i>rho</i> -Spearmana	0,19	0,09
	Istotność	<0,001	0,067
Powinno być więcej programów telewizyjnych w języku taiyu.	<i>rho</i> -Spearmana	0,10	0,10
	Istotność	0,025	0,034
Powinno być więcej audycji radiowych w języku taiyu.	<i>rho</i> -Spearmana	0,12	0,09
	Istotność	0,011	0,051
Urzednicy na Tajwanie powinni mówić w języku taiyu.	<i>rho</i> -Spearmana	0,23	0,10
	Istotność	<0,001	0,044
W pracy powinniśmy rozmawiać w języku taiyu.	<i>rho</i> -Spearmana	0,19	0,00
	Istotność	<0,001	0,923

Następnie wykonano analizę dotyczącą płci za pomocą testu U Manna-Whitneya. Jej wyniki okazały się istotne statystycznie dla 4 spośród 18 stwierdzeń kwestionariusza: *Powinniśmy uczyć nasze dzieci zarówno języka taiyu, jak i języka guoyu* (Item 3); *W szkole lekcje powinny odbywać się tylko w języku taiyu* (Item 9); *Uniwersytet powinien otworzyć specjalność dotyczącą języka taiyu* (Item 12) oraz *Taiyu jest najważniejszą cechą wyróżniającą Tajwan* (Item 14). W każdym przypadku odnotowano wynik wyższy u kobiet niż u mężczyzn, co oznacza większe nasilenie opisanych postaw w tej grupie. Wszystkie odnotowane różnice są niewielkie. Szczegółowe wyniki przedstawia tabela 20.

Tabela 20. Postawy kobiet i mężczyzn wobec nauki i używania języków taiyu i guoyu

Zmienna zależna	Kobiety (n = 275)		Mężczyźni (n = 221)		Z	P	η ²
	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me			
Item 1	252,55	2,00	243,46	2,00	-0,73	0,463	<0,01
Item 2	241,51	2,00	257,20	2,00	-1,27	0,203	<0,01
Item 3	261,16	6,00	231,68	6,00	-2,44	0,014	0,01
Item 4	251,05	4,00	244,22	4,00	-0,58	0,561	<0,01
Item 5	250,66	4,00	245,82	4,00	-0,42	0,676	<0,01
Item 6	248,47	4,00	247,42	4,00	-0,08	0,933	<0,01
Item 7	237,35	3,00	261,31	3,00	-1,90	0,057	<0,01
Item 8	243,84	2,00	253,15	2,00	-0,75	0,453	<0,01
Item 9	260,38	6,00	232,66	5,00	-2,21	0,027	<0,01
Item 10	257,27	4,00	237,59	4,00	-1,58	0,115	<0,01
Item 11	249,14	5,00	232,01	5,00	-1,38	0,167	<0,01
Item 12	256,30	5,00	221,91	4,00	-2,80	0,005	0,02
Item 13	249,13	5,00	230,85	5,00	-1,48	0,138	<0,01
Item 14	252,15	5,00	225,89	5,00	-2,11	0,035	<0,01
Item 15	249,31	5,00	230,63	4,00	-1,54	0,123	<0,01
Item 16	246,95	4,00	233,57	4,00	-1,11	0,268	<0,01
Item 17	244,43	4,00	236,73	4,00	-0,63	0,526	<0,01
Item 18	238,10	4,00	244,62	4,00	-0,55	0,581	<0,01

4.2.5. Zróznicowanie postaw badanych dotyczących używania i nauki języków taiyu oraz guoyu w zależności od miejsca zamieszkania oraz miejsca i rodzaju pracy

Kolejny etap analizy objął weryfikację hipotezy o zróżnicowaniu poglądów dotyczących używania i nauki języków taiyu i guoyu w zależności od miejsca zamieszkania badanych oraz miejsca i rodzaju

wykonywanej przez nich pracy. Z uwagi na niespełnienie kryterium równoliczności grup oraz porządkową skalę odpowiedzi na pytania o postawy respondentów wykorzystano nieparametryczny test Kruskala-Wallisa. Spośród 18 wyróżnionych w ankiecie obszarów wyróżniono 4 regiony (Chang-an Hsü 52–53):

- północny region min (Tajpej (台北 *Táiběi*), Taoyuan (桃園 *Táoyuán*), Nowe Tajpej (新北 *Xīnběi*), Yilan (宜蘭 *Yílán*), Keelung (基隆 *Jīlóng*));
- region hakka (Hsinchu 新竹 (新竹 *Xīnzhù*), Miaoli (苗栗 *Miáoli*));
- środkowy region min (Taichung (台中 *Táizhōng*), Yunlin (雲林 *Yúnlín*), Chiayi (嘉義 *Jiāyì*), Changhua (彰化 *Zhānghuà*), Nantou (南投 *Nántóu*));
- południowy region min (Kaohsiung (高雄 *Gāoxióng*), Tainan (台南 *Táinán*), Pingtung (屏東 *Píngdōng*)).

Najpierw rozpatrzono hipotezę o zróżnicowaniu badanych postaw w zależności od miejsca zamieszkania ankietowanych. Uzyskano istotne statystycznie różnice dla siedmiu wskaźników. Wykonano test post-hoc Dunn-Bonferroni, aby sprawdzić charakter tych dyferencji. Okazuje się, że osoby mieszkające w południowym regionie min akceptują stwierdzenie *Obcokrajowcy mieszkający na Tajwanie powinni uczyć się języka taiyu* (Item 5) częściej niż osoby mieszkające w północnym regionie min. Ponadto z sądem *W szkole lekcje powinny odbywać się tylko w języku guoyu* (Item 7) częściej zgadzają się badani z regionu hakka niż osoby mieszkające w środkowym i południowym regionie min. Jednocześnie mieszkańcy północnego regionu min – rzadziej niż respondenci z regionów środkowego i południowego – wyrażały przekonanie, że: *Taiyu jest najważniejszą cechą wyróżniającą Tajwan* (Item 14), *Urzednicy na Tajwanie powinni mówić w języku taiyu* (Item 17), *W pracy powinniśmy rozmawiać w języku taiyu* (Item 18). Wykorzystany test Kruskala-Wallisa wykazał również dwie istotne statystycznie różnice (Item 6 i 16), dla których wyniki testu post-hoc okazały się nieistotne statystycznie. Szczegółowe dane przedstawiono w tabeli 21.

Tabela 21. Postawy wobec nauki i używania języków taiyu i guoyu a miejsce zamieszkania

	Północny region min (n = 116)		Region hakka (n = 104)		Środkowy region min (n = 120)		Południowy region min (n = 142)		P	H(3)	η^2
	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me			
Item 1	223,79	2,00	235,99	2,00	234,53	2,00	265,90	3,00	0,063	7,29	<0,01
Item 2	243,46	2,00	234,71	2,00	229,55	2,00	254,97	2,00	0,435	2,73	<0,01
Item 3	238,40	6,00	220,48	6,00	249,76	6,00	250,73	6,00	0,260	4,01	<0,01
Item 4	222,86	4,00	247,14	4,00	247,23	4,00	246,10	4,00	0,366	3,17	<0,01
Item 5	210,26 _a	4,00	253,00	4,00	249,18	4,00	252,10 _a	4,00	0,021	9,77	0,01
Item 6	214,77	3,00	230,98	4,00	258,63	4,00	254,69	4,00	0,037	8,51	0,01
Item 7	260,56	3,50	273,43 _{a,b}	4,00	214,56 _a	3,00	223,84 _b	3,00	0,002	15,21	0,03
Item 8	225,27	2,00	236,77	2,00	242,42	2,00	255,63	2,00	0,329	3,44	<0,01
Item 9	230,20	5,00	245,29	6,00	247,71	6,00	241,05	6,00	0,765	1,15	<0,01
Item 10	213,78	4,00	240,95	4,00	254,55	4,00	253,51	4,00	0,065	7,21	<0,01
Item 11	232,35	5,00	234,12	5,00	240,63	5,00	231,32	5,00	0,947	0,37	<0,01
Item 12	209,44	4,00	241,14	5,00	253,63	5,00	232,54	5,00	0,071	7,03	<0,01
Item 13	222,23	5,00	230,36	5,00	256,77	5,00	227,15	5,00	0,178	4,92	<0,01
Item 14	192,57 _{a,b}	5,00	221,36	5,00	254,09 _a	6,00	259,45 _b	6,00	<0,001	20,06	0,04

	Północny region min (n = 116)		Region hakka (n = 104)		Środkowy region min (n = 120)		Południowy region min (n = 142)		P	η^2
	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me		
Item 15	212,56	4,00	231,87	4,00	246,69	5,00	242,73	5,00	0,170	<0,01
Item 16	204,86	4,00	238,33	5,00	247,65	5,00	243,57	5,00	0,043	0,01
Item 17	202,22 _{a,b}	4,00	225,04	4,00	248,00	4,00	255,35 _b	4,00	12,61	0,02
Item 18	194,19 _{a,b}	4,00	224,36	4,00	252,40 _a	4,00	258,84 _b	4,00	19,90	<0,001

Uwaga: Średnie podzielające indeks literowy różnią się między sobą na poziomie $p < 0,05$. Test Dunn--Bonferronięgo.

W dalszej części pracy wykonano podobną analizę, jednak tym razem zmienną zależną było miejsce pracy. Ponownie posłużono się testem Kruskala-Wallisa oraz testem post-hoc Dunn-Bonferroniego. Uzyskane wyniki wskazują na większą – w porównaniu z osobami pracującymi w środkowym regionie min – zgodność pracujących w regionie hakka ze stwierdzeniem *W szkole lekcje powinny odbywać się tylko w języku guoyu* (Item 7). Okazało się, że ankietowani pracujący w środkowym regionie min częściej niż respondenci pracujący zarówno w północnym regionie min, jak i regionie hakka potwierdzały, że *Taiyu jest najważniejszą cechą wyróżniającą Tajwan* (Item 14).

Znaczące zróżnicowanie wystąpiło również w zakresie stwierdzenia *W pracy powinniśmy rozmawiać w języku taiyu* (Item 18). Osoby pracujące w środkowym oraz południowym regionie min wykazały bowiem wyższą zgodność z tym stwierdzeniem w porównaniu z osobami pracującymi w północnym regionie min oraz regionie hakka. Ponadto wynik testu Kruskala-Wallisa okazał się istotny statystycznie dla pozycji testowej *Uniwersytet powinien otworzyć specjalność dotyczącą języka taiyu*, dla której jednak wyniki testu post-hoc były nieistotne statystycznie. Szczegółowe dane zawiera tabela 22

Tabela 22. Postawy wobec nauki i używania języków taiyu i guoyu a miejsce pracy

	Północny region min (n = 87)		Region hakka (n = 153)		Środkowy region min (n = 89)		Południowy region min (n = 82)		H(3)	p	η ²
	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me			
Item 1	200,13	2,00	202,29	2,00	199,37	2,00	226,35	2,00	3,33	0,344	<0,01
Item 2	211,38	2,00	195,20	2,00	201,48	2,00	225,35	2,00	4,18	0,243	<0,01
Item 3	208,41	6,00	200,28	6,00	208,98	6,00	208,31	6,00	0,54	0,909	<0,01
Item 4	193,63	4,00	210,66	4,00	210,53	4,00	203,05	4,00	1,63	0,653	<0,01
Item 5	187,63	4,00	206,78	4,00	214,01	4,00	215,34	4,00	3,79	0,285	<0,01
Item 6	187,98	4,00	206,60	4,00	205,88	4,00	221,40	4,00	3,59	0,310	<0,01
Item 7	208,83	3,00	223,07 _a	3,00	181,71 _a	3,00	195,23	3,00	8,02	0,046	0,01
Item 8	184,20	2,00	204,22	2,00	213,99	2,00	221,02	2,00	5,06	0,167	<0,01
Item 9	202,72	5,00	221,15	6,00	202,89	5,00	182,26	5,00	6,29	0,098	<0,01
Item 10	190,30	4,00	216,21	4,00	208,60	4,00	200,78	4,00	3,05	0,385	<0,01
Item 11	196,62	5,00	213,11	5,00	196,70	5,00	182,49	5,00	4,16	0,245	<0,01
Item 12	185,98	5,00	217,38	5,00	202,71	5,00	177,19	5,00	8,40	0,038	0,01
Item 13	184,36	4,00	214,72	5,00	204,15	5,00	182,35	5,00	6,38	0,095	<0,01
Item 14	177,09 _a	5,00	187,17 _b	5,00	230,63 _{a,b}	6,00	211,26	6,00	12,60	0,006	0,02

	Północny region min (n = 87)		Region łakka (n = 153)		Środkowy region min (n = 89)		Południowy region min (n = 82)		H(3)	p	η ²
	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me	średnia ranga	Me			
Item 15	192,48	4,00	205,96	5,00	203,63	5,00	190,59	4,00	1,51	0,680	<0,01
Item 16	185,26	4,00	204,24	5,00	206,04	5,00	198,92	4,00	2,01	0,571	<0,01
Item 17	181,76	4,00	190,71	4,00	216,57	4,00	216,79	4,00	7,23	0,065	0,01
Item 18	175,47 _{a,b}	4,00	181,43 _{c,d}	4,00	231,08 _{a,c}	4,00	225,52 _{b,d}	4,00	20,51	< 0,001	0,04

Uwaga: Średnie podzielające indeks literowy różnią się między sobą na poziomie $p < 0,05$. Test Dunn--Bonferroni.

Sprawdzono również, czy postawy względem nauki i używania języków taiyu oraz guoyu są zróżnicowane ze względu na rodzaj wykonywanej pracy. Ponownie wykonano test Kruskala-Wallisa oraz test post-hoc Dunn-Bonferroni. W analizie nie ujęto osób pracujących w rolnictwie z uwagi na zbyt małą liczebność tej grupy ($n = 2$).

Analiza wykazała, że pracujący fizycznie – na tle wszystkich pozostałych trzech grup – najczęściej zgodziły się ze stwierdzeniem *Powinniśmy uczyć nasze dzieci zarówno języka taiyu, jak i języka guoyu* (Item 3). Ponadto osoby pracujące w innym charakterze niż wymieniony w ankiecie częściej od niepracujących potwierdzały, że mieszkańcy kontynentu (大陸人 *Dàlùrén*) przebywający na Tajwanie powinni uczyć się taiyu (Item 4) oraz *Taiyu powinien być przedmiotem do wyboru na maturze* (Item 10). Respondenci, którzy zaznaczyli odpowiedź „inne”, częściej niż osoby niepracujące i wykonujące pracę umysłową zgadzały się ze stwierdzeniem *Obcokrajowcy mieszkający na Tajwanie powinni uczyć się języka taiyu* (Item 5).

Analiza pozwoliła również wykazać, że osoby pracujące fizycznie częściej niż niepracujący akceptują stwierdzenia: *W szkole lekcje powinny odbywać się tylko w języku taiyu* (Item 9) oraz *Powinno być więcej audycji radiowych w języku taiyu* (Item 16). Ponadto okazało się, że ankietowani pracujący umysłowo częściej niż niepracujący zgadzają się ze stwierdzeniami: *Uniwersytet powinien prowadzić zajęcia w języku taiyu* (Item 11) oraz *Naukowcy powinni poświęcać więcej uwagi badaniom nad językiem taiyu* (Item 13). Grupa osób niepracujących najrzadziej wyraża przekonanie, że *Taiyu jest najważniejszą cechą wyróżniającą Tajwan* (Item 14). Badani pracujący fizycznie częściej wyrażają ten pogląd niż pracujący umysłowo oraz ci, którzy zaznaczyli odpowiedź „inne”. Wyniki analizy wskazują też na niższy wynik u osób niepracujących w zakresie zgodności z twierdzeniem *Powinno być więcej audycji radiowych w języku taiyu* (Item 17) w porównaniu z wszystkimi pozostałymi grupami. Niepracujący rzadziej niż pracujący fizycznie oraz osoby, które zaznaczyły odpowiedź „inne”, zgadzają się, że *W pracy powinniśmy rozmawiać w języku taiyu* (Item 18). Wynik testu Kruskala-Wallisa okazał się istotny statystycznie dla pozycji testowej 15 (*Powinno być więcej programów telewizyjnych w języku taiyu*), jednak test post-hoc nie potwierdził żadnej różnicy. Szczegółowe dane ujęto w tabeli 23.

Tabela 23. Postawy wobec nauki i używania języków taiyu i guoyu a rodzaj pracy

	Niepracujący (n = 107)		Praca fizyczna (n = 37)		Praca umysłowa (n = 133)		Inne (n = 214)		H(3)	p	η ²
	średnia ranga	Mdn	średnia ranga	Mdn	średnia ranga	Mdn	średnia ranga	Mdn			
Item 1	245,29	2,00	259,92	3,00	231,08	2,00	253,22	2,00	2,60	0,457	<0,01
Item 2	261,97	2,00	257,70	2,00	225,27	2,00	248,88	2,00	5,01	0,171	<0,01
Item 3	210,67 _a	6,00	309,43 _{ab,c}	7,00	258,52 _b	6,00	243,61 _c	6,00	17,41	<0,001	0,03
Item 4	215,64 _a	4,00	241,09	4,00	245,18	4,00	261,39 _a	4,00	9,09	0,028	0,01
Item 5	218,40 _a	4,00	247,32	4,00	230,41 _b	4,00	269,26 _{ab}	4,00	14,32	0,002	0,02
Item 6	219,71	4,00	280,46	4,00	244,64	4,00	252,88	4,00	6,84	0,077	<0,01
Item 7	268,56	3,00	216,14	2,00	227,15	3,00	250,48	3,00	7,31	0,063	<0,01
Item 8	247,47	2,00	227,38	2,00	229,67	2,00	257,50	2,00	4,16	0,245	<0,01
Item 9	216,58 _a	5,00	298,18 _a	6,00	251,03	6,00	247,42	5,00	10,46	0,015	0,02
Item 10	210,89 _a	4,00	276,51	4,00	240,35	4,00	261,79 _a	4,00	11,98	0,007	0,02
Item 11	213,17 _a	5,00	199,89	4,00	262,81 _a	5,00	244,13	5,00	11,46	0,009	0,02
Item 12	201,92 _{ab}	4,00	229,00	4,50	255,96 _a	5,00	248,06 _b	5,00	11,56	0,009	0,02
Item 13	202,75 _a	4,00	248,31	5,00	256,80 _a	5,00	243,68	5,00	10,64	0,014	0,02
Item 14	187,90 _{ab,c}	4,00	317,77 _{ade}	6,00	246,49 _{bd}	5,00	244,94 _{ce}	5,00	28,32	<0,001	0,05
Item 15	207,47	4,00	271,64	5,00	243,24	5,00	245,75	4,00	9,10	0,028	0,01

	Niepracujący (n = 107)		Praca fizyczna (n = 37)		Praca umysłowa (n = 133)		Inne (n = 214)		H(3)	p	η ²
	średnia ranga	Mdn	średnia ranga	Mdn	średnia ranga	Mdn	średnia ranga	Mdn			
Item 16	209,48 _a	4,00	276,31 _a	5,00	242,48	5,00	244,37	4,00	8,79	0,032	0,01
Item 17	195,33 _{a,b,e}	4,00	274,25 _a	4,00	243,96 _b	4,00	251,14 _e	4,00	16,31	<0,001	0,03
Item 18	204,17 _{a,b}	4,00	275,83 _a	4,00	234,54	4,00	252,27 _b	4,00	13,20	0,004	0,02

Uwaga: Średnie podziewające indeks literowy różnią się między sobą na poziomie $p < 0,05$. Test Dunn--Bonferroniego.

4.3. Dyskusja

4.3.1. Komunikacja z członkami rodziny i znajomymi

Taiyu jest językiem dominującym w sferze prywatnej jego rodzimych użytkowników. Badanie wykazało, że język ten jest dla niecałych 50% respondentów jedynym językiem komunikacji z dziadkami, a 42% ankietowanych używa po połowie taiyu i guoyu. Jest to jedyna sytuacja, w której taiyu dominuje. Wielu respondentów rozmawia także z rodzicami w swoim rodzimym języku (16,4% tylko w języku taiyu i 33,5% w obu językach). Badani porozumiewają się z dziećmi za pomocą guoyu, ponieważ zaledwie 3,2% respondentów rozmawia tylko w języku taiyu. Upraszczając, rodzimi użytkownicy taiyu komunikują się z dziadkami w swoim języku, a z dziećmi w języku dominującym. W przypadku rodziców bywa rozmaicie, co może wynikać ze różnicowanego wieku ankietowanych.

Respondenci deklarują jednak, że chcieliby tę sytuację zmienić i w większym stopniu porozumiewać się z członkami rodziny w swoim własnym języku. Nie są to znaczące różnice, ale można zaobserwować tendencję, że w przypadku rozmów z przedstawicielami najstarszego pokolenia badani chcieliby rozmawiać częściej tylko w języku taiyu (47% wzrasta do 52,5%), a z dziećmi najchętniej w obu językach (14,5% wzrasta do 37,4%). Skłonnych do rozmawiania z dziećmi jedynie w języku guoyu jest tylko 6,6% osób. Niezależnie od dokładnych wartości procentowych można przypuszczać, że respondenci postrzegają taiyu jako język odpowiedni do komunikacji w rodzinie, chociaż w przypadku młodszych pokoleń mamy do czynienia z mieszaniem obu języków. Takie podejście może odzwierciedlać zarówno szacunek dla dziedzictwa językowego, jak i pragnienie zapewnienia dzieciom większych szans w środowisku zdominowanym przez guoyu.

Inną ważną częścią sfery prywatnej są rozmowy w kręgu przyjaciół. Rodzimi użytkownicy taiyu komunikują się w takich sytuacjach w języku guoyu. Nie da się wyciągnąć z tego wniosku, w jaki sposób postrzegają swój język, ponieważ trudno zmuszać rodzimych użytkowników innych języków lub osoby słabo rozumiejące taiyu do brania udziału w spotkaniach, w których dominuje wymieniony język. Warto jednak zauważyć deklaracje badanych, że chcieliby częściej używać samego

taiyu lub po połowie obu języków, gdyby mieli taką możliwość. Choć stosunkowo niewielka grupa ankietowanych wyraża tego rodzaju opinię, taki wynik analizy podkreśla, że taiyu jest postrzegany jako doskonałe narzędzie komunikacji w sferze prywatnej.

4.3.2. Języki w edukacji i badaniach

W szkole dominuje guoyu. Aż 84% respondentów używa tego języka w szkole zarówno podczas lekcji, jak i w trakcie przerw. Tylko około 12% osób zadeklarowało, że w podobnym stopniu korzysta z guoyu, jak i z taiyu. Przepuszczalnie w szkole nie ma miejsca na wielojęzyczność. Analizując preferencje językowe ankietowanych, można zauważyć, że około 20% badanych wyraziło życzenie, aby w szkole używać w połowie taiyu i w połowie guoyu. Nie jest to duży procent, ale może wskazywać na to, że pewna grupa rodzimych użytkowników taiyu widzi możliwość częstszego używania taiyu w edukacji.

Warto podkreślić, że najmniej popularne stanowiska dotyczą edukacji: *W szkole powinny odbywać się lekcje w języku taiyu, Powinniśmy uczyć nasze dzieci tylko języka taiyu, Powinniśmy uczyć nasze dzieci tylko języka guoyu.* Najczęściej akceptowane są stwierdzenia: *Powinniśmy uczyć nasze dzieci zarówno języka taiyu, jak i języka guoyu; W szkole lekcje powinny odbywać się tylko w języku taiyu.* Większość respondentów postrzega nauczanie obu języków jako wartość. Jednak opinie dotyczące nauczania taiyu są bardzo podzielone. Ankietowani są przeciwni lekcjom taiyu, ale jednocześnie postulują nauczanie wyłącznie w języku taiyu. Trudno nie zauważyć sprzeczności, co może świadczyć o znaczących różnicach w podejściu rodzimych użytkowników taiyu do nauczania ich języka.

Dzieci najczęściej uczą się języka ojczystego od swoich rodziców. Niezależnie od reprezentowanych poglądów w praktyce zaledwie 3,2% ankietowanych komunikuje się z dziećmi w języku taiyu, a 14,5% deklaruje, że rozmawia w obu językach (pół na pół). Ponad 60% używa w tej sytuacji tylko guoyu. Jeśli chodzi o preferowany język, większa liczba respondentów jest pozytywnie nastawiona do rozmawiania z dziećmi w ich rodzimym języku, ale zaledwie 6,6% deklaruje chęć komunikacji wyłącznie w języku taiyu, podczas gdy 37,4% porozu-

miewa się w obu językach. Prawie połowa badanych rozmawiała by z dziećmi tylko w języku guoyu.

Omówione dane mogą wskazywać nie tylko na mnogość opinii i podejść do tematu, ale i na to, że rodzimi użytkownicy taiyu mają sprzeczne poglądy w kwestii nauczania własnego języka. Jeżeli ponad połowa respondentów rozmawia z dziećmi tylko w języku guoyu, a pozostała ich część preferuje tenże język, nauczanie taiyu w szkole staje się przekazywaniem języka obcego lub mało znanego języka stanowiącego element dziedzictwa.

Na opinie ankietowanych w kwestii edukacji ma także wpływ wykształcenie. Ludzie wykształceni są mniej skłonni zgodzić się ze stwierdzeniem *Powinniśmy uczyć nasze dzieci tylko języka guoyu*, a bardziej skłonni wyrazić stanowisko, że *Naukowcy powinni poświęcać więcej uwagi badaniom nad językiem taiyu*. Bardziej wykształceni respondenci przypuszczalnie dostrzegają możliwość nauczania taiyu w szkołach i badania tego języka na uczelniach. Można zatem przyjąć, że wykształcone osoby są bardziej świadome tego, jaką wartością jest dbanie o język przodków.

Region, w którym mieszkają ankietowani, również wpływa na ich opinie. Badani z regionu hakka częściej zgadzają się ze stwierdzeniem *W szkole lekcje powinny odbywać się tylko w języku guoyu*. Można założyć, że – chociaż sami są rodzimymi użytkownikami taiyu, ale żyją wspólnie z rodzimymi użytkownikami języka hakka – uważają takie rozwiązanie za naturalne. Mieszkańcy środkowego i południowego regionu min są mniej skłonni przyjąć takie rozwiązanie. Analogicznie w ich regionie mieszka znacznie mniej rodzimych użytkowników innego języka. Respondenci pracujący w regionie hakka prezentują podobne poglądy, natomiast tylko respondenci pracujący w środkowym regionie min rzadziej wyrażają opinię, że lekcje w szkole powinny odbywać się wyłącznie w języku guoyu. Warto zauważyć, że w regionach o większej różnorodności używanie w szkole tylko języka dominującego jest postrzegane bardziej pozytywnie.

Opinie ankietowanych dotyczące roli taiyu w edukacji różnią się także w zależności od rodzaju wykonywanej pracy. Badani pracujący fizycznie częściej niż osoby niepracujące stwierdzają, że *W szkole lekcje powinny odbywać się tylko w języku taiyu*. Respondenci pracujący fizycznie w większym stopniu niż wszyscy inni akceptują pogląd

Powinniśmy uczyć nasze dzieci zarówno języka taiyu, jak i języka guoyu. Fakt ten wskazywać może na dostrzeżenie przez nich wartości w uczeniu się rodzimego języka zarówno w szkole, jak i w domu. Osoby pracujące umyślowo znajdują przestrzeń dla ich rodzimego języka również na uczelni i w badaniach naukowych. W większym stopniu niż niepracujący potwierdzają, że Uniwersytet powinien prowadzić zajęcia w języku taiyu oraz Naukowcy powinni poświęcać więcej uwagi badaniom nad językiem taiyu.

Rodzimi użytkownicy języka minnan na Tajwanie mają bardzo zróżnicowane opinie na temat roli ich języka w edukacji. Postrzeganie tej roli różni się w zależności od miejsca zamieszkania, rodzaju i miejsca zatrudnienia oraz wykształcenia. Gdy idzie o edukację i badania naukowe, część respondentów widzi miejsce dla taiyu w różnych ich odślonach i zakresach. Wyjątkiem są mieszkańcy regionu hakka, którzy popierają edukację jedynie w języku dominującym. Takie poglądy kontrastują z faktem, że tylko 3,2% ankietowanych deklaruje, iż rozmawia z dziećmi w rodzimym języku, a niewiele więcej osób posługuje się oboma językami jednocześnie.

4.3.3. Język w pracy, w urzędach i w mediach

W przestrzeni publicznej, w tym w miejscach pracy, urzędach oraz mediach, językiem dominującym jest guoyu. Większość respondentów (ponad 80%) nie używa taiyu w urzędach i nie wybiera programów radiowych w tym języku. W pracy ponad 60% badanych wykorzystuje tylko guoyu. 60% ankietowanych ogląda programy telewizyjne wyłącznie w języku dominującym. We wszystkich przypadkach drugim najbardziej popularnym wyborem jest używanie obu języków. Jeśli chodzi o odpowiedzi na pytanie o preferowany język, sytuacja wygląda bardzo podobnie. Większość osób nie wyraziła chęci, aby używać taiyu w omawianych okolicznościach. Ponadto nie widzą sensu w częstszym wykorzystywaniu taiyu we wskazanych sytuacjach.

Sferę medialną wypełnia guoyu. Jednocześnie część respondentów ogląda programy telewizyjne i słucha stacji radiowych, w których funkcjonuje taiyu, co świadczy o tym, że w mediach istnieje przestrzeń dla tego języka. Około ¼ respondentów ogląda programy telewizyjne,

a 14% z nich słucha radia w obu językach. Osoby pracujące fizycznie i – w mniejszym stopniu – niepracujące wyrażają życzenie, aby było więcej audycji radiowych przygotowanych w języku taiyu. Z perspektywy ogólnej guoyu dominuje w mediach, ale programy w taiyu również przyciągają odbiorców.

Aż ¼ ankietowanych deklaruje posługiwanie się w pracy oboma językami. Osoby starsze są bardziej skłonne przyznać, że *W pracy powinniśmy rozmawiać w języku taiyu*. W przypadku tej sfery życia można także zauważyć różnice regionalne. Mieszkańcy północnego regionu min akceptują ten pogląd w mniejszym stopniu niż mieszkańcy środkowego i południowego regionu min. Z kolei osoby podejmujące pracę w środkowym i południowym regionie min są bardziej przychylnie takiemu rozwiązaniu niż respondenci pracujący w północnym regionie min oraz regionie hakka. Warto zaznaczyć, że niepracujący nie wykazują chęci posługiwania się językiem taiyu podczas wykonywania obowiązków zawodowych. Omówione wyniki mogą świadczyć o tym, że chociaż dominującym językiem komunikacji w życiu zawodowym jest guoyu, w razie potrzeby lub preferencji można także mówić w języku taiyu. Warto też zwrócić uwagę, że rodzimi użytkownicy języka minnan mieszkający lub pracujący na południu postrzegają obecność taiyu bardziej pozytywnie niż respondenci z północy.

W urzędach komunikowanie się w języku taiyu jest mniej powszechne. Co więcej, mieszkańcy północnego regionu min są najmniej skłonni twierdzić, że *Urzednicy na Tajwanie powinni mówić w języku taiyu*. Wraz z wiekiem rośnie jednak aprobatą dla tego poglądu. Należy podkreślić, że starsi rodzimi użytkownicy taiyu nie zawsze biegle posługują się guoyu, więc urzędnik mówiący w ich języku to po prostu kwestia wygody podczas załatwiania spraw. Ponownie można zauważyć, że obecność taiyu w urzędzie jest lepiej postrzegana przez respondentów mieszkających na południu Tajwanu i osoby starsze.

Pomimo dominacji języka guoyu w pracy, urzędach i mediach istnieje pewna przestrzeń dla języka taiyu w każdej z tych sfer ludzkiej aktywności. W kontekście mediów wszystko zależy od preferencji widzów lub słuchaczy. W pracy wybór języka to najprawdopodobniej kwestia wygody. Chociaż w urzędach nie jest powszechne korzystanie z taiyu, starsi respondenci woleliby mieć możliwość załatwiania spraw również w tym języku. Należy także odnotować, że obecność

taiyu w tych sferach życia jest bardziej naturalna dla mieszkańców południowej części Tajwanu oraz osób starszych.

4.3.4. Język taiyu jako element tożsamości lokalnej

Większość badanych tylko w ograniczonym stopniu przyznaje, że *Taiyu jest najważniejszą cechą wyróżniającą Tajwan*. Na Tajwanie mieszkają także rodzimi użytkownicy języka hakka, rodzimi mieszkańcy Tajwanu posługujący się licznymi językami austronezyjskimi oraz 外省人 *wàishěngrén* i ich potomkowie mówiący w różnych językach lub tylko w języku guoyu. Można przypuszczać, że wraz z procesem demokratyzacji szacunek dla wszystkich tych grup stał się istotną wartością. Taka postawa może wynikać z obecnej polityki językowej Republiki Chińskiej. Tajwan jest bardzo zróżnicowany i uznanie jednego języka za wyznacznik tajwańskiej tożsamości nie odzwierciedlałoby różnorodności i – przynajmniej teoretycznie – równego traktowania wszystkich języków.

Aprobata omawianego stwierdzenia wzrasta razem z wiekiem, przy czym kobiety są bardziej skłonne się z nim zgodzić niż mężczyźni. Uznawanie taiyu za wyznacznik tożsamości lokalnej jest bardziej popularne wśród mieszkańców środkowego i południowego regionu min, a znacznie mniej wśród osób z północnego regionu min. Wynik badania potwierdza powszechne stereotypowe przekonanie Tajwańczyków, że mieszkańcy południa Tajwanu (szczególnie miast Tainan (台南 *Táinán*) i Kaohsiung (高雄 *Gāoxióng*)) są bardzo przywiązani do swojego rodzimego języka. Można więc zaryzykować stwierdzenie, że taiyu jest bardzo ważnym elementem tożsamości lokalnej dla rodzimych użytkowników mieszkających w środkowym i południowym regionie min. Taiyu jest uznawany za wyznacznik lokalnej tożsamości jedynie przez tę konkretną grupę Tajwańczyków, a nie przez wszystkich mieszkańców Tajwanu.

4.4. Podsumowanie

W świetle zebranych danych można skonstatować, że rodzimi użytkownicy taiyu postrzegają ten język jako narzędzie komunikacji,

które może mieć zastosowanie w wielu sferach życiowych, ale jedynie w ograniczonym zakresie. Język tajwański stanowi środek porozumiewania się w gronie rodziny, ale głównie z przedstawicielami starszego pokolenia. Wiele osób używa w takiej sytuacji zarówno taiyu, jak i guoyu, często pół na pół. Taiyu nie jest jednak językiem komunikacji z dziećmi, chociaż niektórzy respondenci widzą w tym zakresie miejsce dla obu języków jednocześnie.

W sytuacjach formalnych język dominujący stanowi guoyu, choć niektórzy rodzimi użytkownicy taiyu uważają, że ich język może znaleźć zastosowanie w wielu tego rodzaju sytuacjach (choć w ograniczonym zakresie). Przejawiają ponadto światopogląd, według którego dopuszczalne jest nauczanie taiyu w szkole, ale raczej jako przedmiotu dodatkowego lub uczonego wspólnie z guoyu. Obecność omawianego języka w mediach, pracy lub urzędach postrzega się również jako pewną ewentualność i przypisuje się mu raczej funkcję pomocniczą lub traktuje jako ciekawostkę tylko dla zainteresowanych.

Opinie odnoszące się do obecności taiyu w różnych kontekstach różnią się w zależności od miejsca zamieszkania lub zatrudnienia. Osoby z południowych regionów lub z środkowego regionu min są bardziej pozytywnie nastawione do obecności taiyu w sytuacjach komunikacyjnych innych niż rozmowy w gronie rodziny. Starsi respondenci także są bardziej skłonni używać języka tajwańskiego w kontekstach formalnych.

Język taiyu może funkcjonować w różnych sferach życia, choć w ograniczonym zakresie, oraz może współistnieć z dominującym i dużo ważniejszym językiem guoyu.

5. Analiza dyskursu gazety 自由時報 *Ziyóu Shìbào*

W Republice Chińskiej obecna polityka językowa nie zabrania prezentowania pozytywnych opinii na temat taiyu, czyli „języka tajwańskiego”. W przeszłości sytuacja przedstawiała się zgoła inaczej, co potwierdzają wciąż żyjący Tajwańczycy, którzy pamiętają czasy, kiedy mówienie po tajwańsku karane było grzywną. Celem tego rozdziału jest krytyczne przeanalizowanie fragmentów artykułów prasowych odnoszących się do mówienia w języku minnan na Tajwanie⁷⁶.

5.1. Cel badania i pytania badawcze

Celem tej części rozważań jest przeanalizowanie korpusu tekstowego wyekscerpowanego z dziennika *Ziyóu Shìbào*. Obserwacją objęto dyskurs prasowy o języku minnan z Tajwanu (taiyu – „język tajwański”). Eksploracja materiałowa pozwoli ustalić, jaki obraz wymienionego języka wyłania się z wziętego pod uwagę pisma. Aby zrealizować przyjęty cel analiz, sformułowano dwa szczegółowe pytania badawcze.

- Jak postrzegany jest język minnan w tajwańskiej prasie? (Z jakimi słowami łączy się lingwonim *taiyu*, czyli jakie kolokacje konstytuuje: pozytywne/neutralne/negatywne?).
- Jaki stosunek do komunikowania się w języku minnan prezentują nadawcy tekstów opublikowanych w hajnańskiej prasie? (Jakie opinie na temat posługiwania się tym językiem są wyrażane i w jakich kontekstach przedstawia się to zjawisko?).

Wyniki oraz wnioski uzyskane na podstawie analizy korpusu tekstowego z Tajwanu zostaną w kolejnym rozdziale porównane z wnioskami wypływającymi z eksploracji korpusu z Hajnanu, a także z wynikami dwóch ankiet dotyczących postrzegania języka minnan przez jego rodzimych użytkowników (z Hajnanu i z Tajwanu).

---

⁷⁶ Dokonano starań, aby analiza dyskursu prasy tajwańskiej została przeprowadzona podobnie jak analiza prasy hajnańskiej. Dzięki temu będzie można porównać uzyskane wyniki. Aby umożliwić czytelnikowi zapoznanie się tylko z częścią książki dotyczącą Tajwanu, w rozdziale piątym powtórzono wszystkie informacje na temat przeprowadzonej analizy.

5.2. Materiał badawczy

Przedmiotem eksploracji materiałowej uczyniono korpus tekstowy składający się z artykułów zamieszczonych na łamach dziennika *Ziyóu Shibào*, a konkretnie jego elektronicznej wersji ze strony: www.ltn.com.tw. Gazeta ta cechuje się największą liczbą dystrybuowanych egzemplarzy na Tajwanie i jest wydawana od 1980 roku. W związku z tym, że w Republice Chińskiej (Tajwan) w przeciwieństwie do Chińskiej Republiki Ludowej (Hajnan) istnieje wiele partii, to wydawana jest prasa reprezentująca różne poglądy. Istotnym powodem, który wpłynął na wybór *Ziyóu Shibào*, jest fakt, że jest to gazeta stosunkowo neutralna lub taka, która wspiera niepodległość Tajwanu i Demokratyczną Partię Postępu. Sytuacja tego typu z pewnością ma wpływ na przedstawianie języka minnan oraz na postrzeganie posługiwania się nim. Warto mieć także świadomość, jakie poglądy reprezentują dziennikarze gazety. Jednak w kontekście całej pracy badawczej porównanie dyskursu *Hǎinán Ribào* z dyskursem gazety promującej niepodległość Tajwanu również jest bardzo cenne, ponieważ hipotetycznie uzyskane wyniki mogą być znacząco różne.

Wybrano artykuły grudniowe z pięciu kolejnych lat: 2015–2019. *Ziyóu Shibào* publikuje dużo więcej artykułów niż *Hǎinán Ribào*, ponieważ populacja Tajwanu jest dwa razy większa niż Hajnnanu. Co więcej, *Ziyóu Shibào* jest gazetą o zasięgu ogólnokrajowym, a *Hǎinán Ribào* to gazeta prowincjonalna, przeznaczona głównie dla mieszkańców stolicy Hajnanu – Haikou (海口 *Hǎikǒu*). Taki wybór artykułów to próba stworzenia możliwie porównywalnego korpusu dla obu badanych miejsc. Wybór grudnia także nie jest przypadkowy, gdyż pomimo że stanowi ostatni miesiąc roku, to mieszkańcy Republiki Chińskiej nie obchodzą w tym okresie żadnych ważnych świąt, ani znaczących rocznic wydarzeń historycznych, które mogłyby spowodować większe zainteresowanie taiyu.

5.3. Metodologia badań nad postrzeganiem taiyu w prasie

Korzystając z wyszukiwarki dostępnej na stronie elektronicznej wersji gazety *Ziyóu Shibào*, znaleziono najpierw 1013 artykułów z grudnia

z pięciu kolejnych lat 2015–2019, zawierających frazę *taiyu*⁷⁷. Następnie dostępne materiały zapisano w formie plików tekstowych. Pozwoliło to na analizę korpusową, czyli stworzenie listy kolokacji ze słowem *taiyu* w programie AntConc. Ze względu na dużą ilość danych dla każdego roku należało utworzyć osobny plik. Niestety, próby automatycznego pobrania danych za pomocą „crawlera” BootCaT, czyli robota indeksującego, służącego do szybkiego wyszukiwania informacji na stronach internetowych, nie powiodły się i wymagane było ręczne kopiowanie całości. Zaletą takiego rozwiązania jest pełna kontrola nad wyborem artykułów, które trafiły do korpusu.

Kolejnym krokiem było utworzenie także wersji w formacie .txt, która pozwoliła na stworzenie listy kolokacji ze słowem *taiyu* w programie AntConc. Wcześniej teksty zostały przygotowane dodatkowo w programie SegmentAnt, ze względu na konieczność podziału tekstu na słowa i specyfikę pisma chińskiego. Aby odpowiedzieć na pierwsze pytanie badawcze (Jak postrzegany jest język minnan w tajwańskiej prasie?), wyszukano kolokacje ze słowem *taiyu* za pomocą programu AntConc, a następnie w tabeli przetłumaczono je i zaznaczono, czy są to kolokanty pozytywne, negatywne czy neutralne. Na koniec dokonano analizy uzyskanych wyników i przedstawiono wnioski.

Z kolei aby odpowiedzieć na drugie pytanie badawcze, zostały przeanalizowane konkordancje związane z kolokacjami z „mówić” (說 *shuō*)⁷⁸. Fragmenty pogrupowano zgodnie z tematami i wyodrębniono następujące kategorie: wartość mówienia w języku *taiyu* i konieczność ochrony tego języka; mówienie w języku *taiyu* jako element tożsamości lokalnej i warunek asymilacji; rola i obecność *taiyu* w polityce; *taiyu* w muzyce, literaturze i sztuce; miejsce *taiyu* w systemie edukacyjnym. Następnie podsumowano zebrane wyniki.

---

⁷⁷ Ze względu na znaczącą liczbę artykułów ze słowem *taiyu* w tajwańskiej gazecie *Liberty Times* w korpusie nie uwzględniono artykułów z innymi podobnymi frazami, np. *minnanyu* lub *minnanhua*.

⁷⁸ W korpusie z Tajwanu nie występują kolokacje z 講 *jiǎng* „mówić”.

5.4. Wyniki i dyskusja

5.4.1. Analiza kolokacji ze słowem *taiyu*

W tabeli 24 wyszczególniono kolokanty ze słowem *taiyu* oraz oznaczono ich nacechowanie. Ocena zabarwienia poszczególnych kolokantów pochodzi od autorki książki. Przyporządkowanie odnotowanym kolokantom określonego znaku aksjologicznego przeprowadzono zgodnie z wartościami przedstawionymi w dokumencie UNESCO „Language Vitality and Endangerment” (Brenzinger i in.) oraz w oparciu o ogólną wiedzę sinologiczną autorki ze względu na możliwe różnice kulturowe. Pozwoli to częściowo odpowiedzieć na pytanie, jak język minnan jest postrzegany w tajwańskiej prasie.

Tabela 24. Kolokanty ze słowem *taiyu*

Lp.	Kolo-kanty	Tłumaczenie	Nacechowanie
1.	頻道	„kanał”	neutralne
2.	金曲	„wielki hit”	pozytywne
3.	天后	„bogini nieba”	pozytywne
4.	歌	„piosenka”	neutralne
5.	歌后	„po piosence” ⁷⁹	neutralne
6.	歌王	„król pieśni”	pozytywne
7.	發音	„wydawać dźwięki, wymawiać”	pozytywne
8.	電視台	„stacja telewizyjna”	pozytywne
9.	流利	„płynny”	pozytywne
10.	預算	„budżet”	neutralne
11.	諧音	„mieć taką samą wymowę”	pozytywne
12.	設立	„założyć”	neutralne
13.	國語	„język krajowy”, „język chiński urzędowy”	neutralne

⁷⁹ Znak zapytania wyraża, że bez szerszego kontekstu trudno przetłumaczyć dane słowo lub frazę.

Lp.	Kolo-kanty	Tłumaczenie	Nacechowanie
14.	說	„mówić”	neutralne
15.	歌手	„piosenkarz/piosenkarka”	neutralne
16.	翁立友	„Weng Li-you” (piosenkarz)	pozytywne
17.	歌曲	„piosenka, utwór”	neutralne
18.	專輯	„album”	neutralne
19.	報導	„raport na temat”	pozytywne
20.	保證	„gwarancja”	pozytywne
21.	陽听翰	„Yáng Xīnhàn” (nazwisko i imię)	neutralne
22.	催生	„wywołać poród”	neutralne
23.	創作	„stworzyć”	pozytywne
24.	之意	„jego/jej znaczenie”	neutralne
25.	客語	„język grupy Hakka”	neutralne
26.	不輪轉	„zmieniać się”	neutralne
27.	曹雅雯	„Olivia Tsao” (aktorka)	pozytywne
28.	音樂劇	„musical”	neutralne
29.	流行	„popularny”	pozytywne
30.	唱	„śpiewać”	neutralne
31.	俗諺	„powiedzenie”	pozytywne
32.	天王	„król niebios”	pozytywne
33.	聯盟	„przymierze, unia”	pozytywne
34.	版	„wersja”	neutralne/ pozytywne
35.	江蕙	„Jody Chiang” (piosenkarka)	pozytywne
36.	推出	„zapropnować”	neutralne
37.	英語	„angielski”	pozytywne?
38.	中文	„język chiński (pisany)”	neutralne
39.	俗稱	„znany jako”	neutralne
40.	發行	„opublikować”	pozytywne
41.	搶	„zabrać siłą”	negatywne
42.	許富凱	„Henry Hsu” (piosenkarze)	pozytywne

Lp.	Kolo-kanty	Tłumaczenie	Nacechowanie
43.	歌壇	„kręgi piosenkarzy”	pozytywne
44.	男歌手	„piosenkarz”	neutralne
45.	意思	„znaczenie”	neutralne
46.	單曲	„singiel”	neutralne
47.	公共	„publiczny”	pozytywne
48.	台	„klasyfikator do elektroniki”	neutralne
49.	流暢	„płynny, gładki (o mówieniu, pisaniu)”	pozytywne
50.	朝野	„rząd i obywatele”	neutralne
51.	最佳	„najlepszy”	pozytywne
52.	之神	„od bóstwa”?	pozytywne
53.	學習	„uczyć się”	pozytywne
54.	老歌	„stara piosenka”	neutralne
55.	原住民	„pierwotni mieszkańcy”	neutralne
56.	大贏	„wielkie zwycięstwo”	pozytywne
57.	龍介兄	„brat Lóngjiè” (osoba)	neutralne
58.	綜合	„łączyć”	neutralne
59.	洗澡	„kąpać się”	neutralne
60.	懂	„rozumieć”	pozytywne
61.	獎的	„nagrodzony”	pozytywne
62.	籌設	„przygotować i ustanowić”	neutralne
63.	版本	„wersja”	neutralne
64.	上	„na, nad”	neutralne
65.	講國語	„mówić w języku krajowym”	neutralne
66.	女歌手	„piosenkarka”	neutralne
67.	現在	„teraz”	neutralne
68.	按	„zgodnie z”, „nadaszać”	neutralne
69.	以國	„aby kraj”	neutralne
70.	歌姬	„śpiewająca kobieta, kobieta zapewniająca rozrywkę”	neutralne
71.	白香蘭	„Biała pachnąca orchidea” (tytuł piosenki)	pozytywne

Lp.	Kolo-kanty	Tłumaczenie	Nacechowanie
72.	從會贏	„od na pewno zwycięży [do...]”	pozytywne
73.	一竅	„rozwiązanie”	neutralne
74.	一口	„jedne usta”?	neutralne
75.	俚語	„slang”	negatywne?
76.	使用	„używać”	neutralne
77.	娛樂	„rozrywka”	pozytywne
78.	公視	„PTS+” (tajwańska telewizja internetowa)	pozytywne
79.	臭尻川	„śmierzący odbyt” (slang w języku minnan)	negatywne?
80.	國	„kraj”	neutralne
81.	歌謠	„ballada”	neutralne
82.	雙聲	„aliteracja”	neutralne
83.	獨立	„niezależny”	pozytywne
84.	唱起	„zacząć śpiewać”	neutralne
85.	不用	„nie używać”	negatywne
86.	船長	„kapitan statku”	neutralne
87.	便用	„wygodny do użycia”	pozytywne
88.	為口號	„stał się sloganem”	pozytywne
89.	務必將	„konieczny”	neutralne
90.	歌好	„dobra piosenka”	pozytywne
91.	教學	„nauczanie”	pozytywne
92.	首張	„debiut”	neutralne
93.	節目	„program”	neutralne
94.	文化部	„wydział kultury”	pozytywne
95.	日駛經	„karnet dzienny”	neutralne
96.	遭卡關	„napotkać przeszkodę”	negatywne
97.	流失	„utrać”	negatywne
98.	下營	„Hsiaying” (miasto na Tajwanie)	neutralne
99.	台語	„język tajwański”	neutralne
100.	謝龍	„Xièlóng Dr. Math” (centrum edukacji oferujące korepetycje na Tajwanie)	neutralne

Lp.	Kolo-kanty	Tłumaczenie	Nacechowanie
101.	夾雜	„wymieszać się”	neutralne
102.	連根藤	„Lián Gēnténg” (nazwisko i imię)	neutralne
103.	朱海君	„Angel Chu” (piosenkarka)	pozytywne
104.	一首	„jeden + klasyfikator do piosenek”	neutralne
105.	骨力	„wigor pociągnąć pędzla (w kaligrafii)”	pozytywne
106.	乙玲	„Yee-ling” (piosenkarka)	pozytywne
107.	甜心	„kochanie”, „z przyjemnością [coś zrobić]”	pozytywne
108.	用	„używać”	neutralne
109.	獎	„nagroda”	pozytywne
110.	專輯獎	„nagroda za album”	pozytywne
111.	意園區	„park pomysłów”?	neutralne
112.	蔡小虎	„Tsai Hsiao-hu” (piosenkarz)	pozytywne
113.	台北	„Tajpej”	neutralne
114.	怎麼	„jak”	neutralne
115.	億	„100 000 000”	neutralne
116.	不通	„nieprzejezdny, niedrożny, niezrozumiały”	negatywne
117.	苦練	„ciężko ćwiczyć”	pozytywne
118.	歎	wykrzyknienie wyrażające potwierdzenie lub smutek „ai”	neutralne
119.	實質	„istota, sedno”	pozytywne
120.	謝龍介	„Hsieh Lung-chieh” (polityk)	pozytywne
121.	高金素梅	„May Chin” (członkini Yuanu Ustawodawczego Tajwanu)	pozytywne
122.	以	„z”	neutralne
123.	凍結	„zamarznąć”	negatywne
124.	財丁	„bogaty” ?	pozytywne
125.	查	„sprawdzać”	neutralne

Większość kolokantów z taiyu to kolokanty pozytywne lub neutralne. W przypadku kolokantów z nazwą języka nawet negatywne świadczą o tym, że język pojawia się w dyskursie, co jest niekiedy lepsze, niż gdyby nigdy nie wspomniano o takowym wcale.

Po pierwsze, można stwierdzić, że taiyu jest związany z Tajwanem: „Dr. Math” (centrum edukacji oferujące korepetycje na Tajwanie), „Tajpej”, „kraj”, „rząd i obywatele” czy Hsiaying (miasto na Tajwanie) są kolokantami, które wskazują na ten fakt. Taiyu kolokuje również z innymi językami, m.in.: „język krajowy”, „język chiński urzędowy”, „język grupy Hakka”, „język chiński (pisany)”, a także „język angielski”. Wspominanie o języku minnan z Tajwanu razem z innymi językami jest naturalne i neutralne. Jednak obecność języka angielskiego może sugerować, że język tajwański nie jest traktowany jako mało ważny dialekt, ale jako pełnoprawny język, godny uwagi w kontekście międzynarodowym. Taiyu jest przedstawiany w dyskursie w kontekście Tajwanu i być może również zagranicy.

Charakter neutralny lub pozytywny przypisano kolokantom związanym z mówieniem w języku taiyu. Same kolokanty: „mówić”, „używać” czy „rozumieć” są neutralne, ponieważ język właśnie do tego służy, ale inne kolokanty, takie jak: „płynny”, „powiedzenie”, „mieć taką samą wymowę”, „wydawać dźwięki, wymawiać”, „aliteracja” czy „slang” najprawdopodobniej świadczą o tym, że w dyskursie prasy tajwańskiej obecne są rozważania natury językoznawczej, dotyczące języka minnan na Tajwanie i są one pozytywne. Dziennikarze odnoszą się do biegłości w taiyu, do wymowy i do słownictwa. Bardzo ciekawym kolokantem jest „śmierdzący odbył”, który pozornie powinien być zakwalifikowany jako negatywny, ale w rzeczywistości jest slangowym określeniem z języka minnan. Niemal niezależnie od kontekstu pojawienie się nieformalnego słowa z taiyu w dyskursie prasy tajwańskiej świadczy o tym, że nawet niska jego odmiana jest obecna w gazetach i jest ważna.

Kolejny zbiór obejmuje kolokanty związane ze sferą publiczną: „kanał”, „stacja telewizyjna”, „raport na temat”, „publiczne”, „program” lub „PTS” (Tajwańska Telewizja Internetowa). Frazy tego rodzaju świadczą o tym, że taiyu jest obecny nie tylko w sferze prywatnej (np. w rozmowach z krewnymi), ale także w sferze publicznej, m.in. w telewizji. Edukacja również jest częścią sfery publicznej, a kolokanty związane z nią w omawianym korpusie to: „nauczać”, „ciężko

ćwiczyć”, „uczyć się”. Jeśli naucza się danego języka, to świadczy to o tym, że jest ważny dla rodzimych użytkowników. Obecność języka minnan w mediach oraz potencjalnie w edukacji może wskazywać na jego mocną pozycję na Tajwanie.

Jedna z grup kolokantów to imiona i nazwiska. W dyskursie język tajwański łączy się głównie z imionami i nazwiskami znanych piosenkarzy, aktorki oraz dwóch polityków, a także z dwoma przypadkowymi nazwiskami. Chociaż na poziomie kolokacji trudno stwierdzić, co łączy te osoby z językiem tajwańskim, to w dyskursie obecność języka obok nazwisk znanych osób świadczy o tym, że jest ważny. Być może te osoby używają go publicznie, śpiewają w nim lub mówią do swoich fanów. Wskazuje to na ważną rolę taiyu w popkulturze. Z tego względu tego typu kolokanty oraz kolokant „kręgi piosenkarzy” są uznane za pozytywne.

Podobne powiązania to kolokanty dotyczące śpiewania lub przemysłu muzycznego. Niektóre z nich, np.: „śpiewać”, „piosenkarz” lub „album”, są neutralne, ponieważ język służy do śpiewania i tworzenia w nim muzyki. Jeśli weźmie się pod uwagę języki, w których nikt już nic nie tworzy, gdyż grozi im wymarcie, to można by też uznać takie kolokanty za pozytywne. Jednak taiyu posiada również inne pozytywne kolokanty, takie jak: „hit”, „nagroda za album” i „król pieśni”, które świadczą o tym, że istnieje relacja między językiem tajwańskim a tajwańską muzyką. Niezależnie, czy piosenkarze po prostu śpiewają w tym języku, czy go zachwalają, można przypuszczać, że taiyu zajmuje ważne miejsce w prasie tajwańskiej we fragmentach dyskursu dotyczącego piosenkarzy i tworzenia muzyki. Co więcej, jest to muzyka, która dopiero co powstaje, więc jednocześnie taiyu jest związany z rozwojem kultury współczesnej. Możliwe, że taiyu łączy się nie tylko z muzyką, ale także z ogólnie pojętą kreatywnością i kulturą, ponieważ obecne są kolokanty: „stworzyć”, „wigor pociągnąć pędzla (w kaligrafii)”, „z przyjemnością [coś zrobić]” oraz „wydział kultury”. Pozostałe kolokanty są raczej przypadkowe i trudno wyciągnąć z nich konkretne wnioski.

Podsumowując, na podstawie kolokacji z zebranego i analizowanego korpusu artykułów taiyu łączy się z ogólnie pojętym Tajwanem, tajwańskimi celebrytami i muzyką. Jest obecny w sferze publicznej i prawdopodobnie także w edukacji. Na koniec warto zwrócić uwagę na ostatni symboliczny kolokant, a mianowicie „teraz”. Chociaż na po-

ziomie kolokacji nie można odkryć relacji między taiyu a czasami obecnymi, to analiza konkordancji w kolejnym podrozdziale pozwoli odpowiedzieć na pytanie, czy mówienie w tym języku faktycznie jest częścią teraźniejszości.

5.4.2. Mówienie w języku minnan na Tajwanie – analiza konkordancji ze słowem 說 *shuō* „mówić”

W zebranym korpusie kolokacja taiyu ze słowem 說 *shuō* „mówić” wystąpiła 169 razy. Zupełnie naturalny jest fakt, iż nazwa języka tworzy kolokacje ze słowem denotującym czynność mówienia, lecz analiza krótkich fragmentów pozwoli zrozumieć, jak przedstawiany jest język tajwański w tajwańskiej prasie i pomoże uzyskać odpowiedzi na postawione pytanie badawcze.

Tabela 25. Konkordancje ze słowem 說 *shuō* „mówić”

1	2019.txt	狀態下，任何困難都可以克服，就像不會	說	台語的她，也能拚了命去
2	2019.txt	只要演戲任何困難都可以克服，就像不會	說	台語的她，也能演出《奇蹟的
3	2015.txt/03 13:49 [即時新聞／綜合報導]	新一代的年輕人少了	說	台語的環境，許多日常習慣用語的台語
4	2019.txt	在外地工作，他必須請看護，剛好一名會	說	台語的越南女看護來到床前，問他「要
5	2018.txt	壓抑、內向、憂鬱的角色，重點是我不用再	說	台語了。」不用抽不用抽現在用APP
6	2018.txt	壓抑、內向、憂鬱的角色，重點是我不用再	說	台語了。」不用抽不用抽現在用APP
7	2018.txt	壓抑、內向、憂鬱的角色，重點是我不用再	說	台語了。」楊熾有個當演員、配音員的老爸
8	2018.txt	讀書就十分困難，而現在的大部分小孩子不會	說	台語十分可惜，呼籲預算必須通過。☆藝文新聞不
9	2018.txt	讀書就十分困難，而現在的大部分小孩子不會	說	台語十分可惜，呼籲預算必須通過。☆藝文新聞不
10	2019.txt	當年的我常常被抓，因為對我來	說，	台語是第一語言，在我家根本沒有人
11	2019.txt	你們一起瘋過來，對他來說，可以	說	台語是非常浪漫的事情，他在27歲
12	2018.txt	單位、法院治公時，都可使用母語；黃國書也	說，	台語電視台是外界期盼多時的修法，未來
13	2018.txt	單位、法院治公時，都可以使用母語；黃國書也	說，	台語電視台是外界期盼多時的修法，未來
14	2018.txt	雲門囉，徐亨認為林在培是語言天才，從不會	說	台語到變成好道地，讓他佩服
15	2019.txt	才明白台語受過的打壓與醜化。」誰	說	台語就是俗雅共賞才是文化力「
16	2019.txt	娛樂提供)談到出道至今的體大轉變，她笑	說：「	台語從疏離的程度，終於進步了！」自嘲
17	2017.txt	都有出現著戲長的角色，也都同樣	說	台語或是中文帶有台語口音，其實也或多或少
18	2017.txt	三種意涵，以及「天青、水淨、地寧」三個目標。吳茂成	說，	台語有許多和極相關的俗語，和
19	2018.txt	母親都是用台語交談，台灣人很多人會	說	台語，但是比較深的字彙並不會說，
20	2018.txt	母親都是用台語交談，台灣人很多人會	說	台語，但是比較深的字彙並不會說，
21	2019.txt	是非常浪漫的事情，他在27歲前不會	說	台語，但27歲後他用生命愛台灣，在10
22	2017.txt	正宗是兩個孩子的父親，他每天和孩子	說	台語，但是，她們仍然只會聽而不會
23	2017.txt	共組團隊，創台語樂遊「共山映」，要讓人遠玩遠留	說	台語，使語言能真正被活化運用，不致消失。(
24	2018.txt	認真學國語、講台灣國語，虎尾安農園小則是教孩子	說	台語，連以台語創作繪本，今天特別到虎尾
25	2017.txt	感受到她的「真誠」，她跟學生一起	說	台語，鼓勵他們在畢業前完成一件像樣
26	2016.txt	對的人。謝和弦也當場教王詩安用台語	說：「	我想要結婚。」而調皮的她則反謝和弦
27	2016.txt	記者胡舜翔攝)謝和弦也當場教王詩安用台語	說：「	我想要結婚。」還故意告訴她是什麼
28	2015.txt	提案通銷化。楊男如形跡敗露當場認栽，當場用台語	說	我真的「行不執路」(台語)，竟與警察
29	2015.txt	示愛，讓吉幾三既害羞又開心，用台語回	說「	我知道」，你來我往讓整場記者
30	2016.txt	文化，介紹安平歷史，希望父母閱讀後，再用台語	說	故事給孩子聽，傳承母語及在地文史。
31	2018.txt	制作成果發表，國小學童創作繪本後並且用台語	說	故事給阿公阿嬤聽，反阿公阿嬤「莫牽羊」
32	2018.txt	縣府文化處長陳璧君稱小朋友能用台語	說	故事及創作。(記者廖淑玲攝)不用抽不用
33	2018.txt	到虎尾驛巷弄長照站成果發表，用台語	說	故事給長輩聽。8歲的吳崢用台語為92
34	2018.txt	台灣人」。29年前阮神父從美國來台傳教，不會	說	中文，台語更是一竅不通，拜訪教友和鄰里
35	2018.txt	台灣人」。29年前阮神父從美國來台傳教，不會	說	中文，台語更是一竅不通，拜訪教友和鄰里
36	2018.txt	一九八九年來台傳教，一開始在偏僻鄉下服務，不會	說	中文，台語也一竅不通，與教友及鄰里
37	2019.txt	獎最佳新人與最佳台語專輯，何超儀幽默的	說：「	希望明年換茄子蛋邀請何超與海膽
38	2019.txt	獎最佳新人與最佳台語專輯，何超儀幽默的	說：「	希望明年換茄子蛋邀請何超與海膽

39	2015.txt	月 21 日「聽介兄講台語」引起很多投族注意，但謝龍介	說，	希望台語不要政治化。(記者王捷翻攝)不用抽
40	2018.txt	平台支持設立台語頻道的民進黨立委蔡培慧	說，	設立台語頻道為「國家語言發展法」的具體
41	2018.txt	不同。支持設立台語頻道的民進黨立委蔡培慧	說，	設立台語頻道為《國家語言發展法》的具體
42	2018.txt	不同。支持設立台語頻道的民進黨立委蔡培慧	說，	設立台語頻道為《國家語言發展法》的具體
43	2017.txt	文藝獎，第一時間「覺得有點不知所措」，陳勝國以台語	說，「	一個作戲人，能得到這個最高榮譽，對
44	2019.txt	與文化，包含布袋戲、台語等，經由每 30 分鐘	說	一個短篇文章，逐步延伸同性戀、毒品、長
45	2015.txt	局調查，42 歲賀男皮膚黝黑、五官深邃像外國人，但會	說	一口流利國、台語。他涉嫌以天連盟不倒會
46	2015.txt	擴大偵辦中。竹北分局表示，在台出生、會	說	一口流利國、台語的 42 歲賀姓男子涉嫌
47	2016.txt	砍張員 13 刀，見張員倒地還繼續追砍，噲	說「	乎你死」(台語)，新北地院昨昨殺人未遂
48	2016.txt	猛砍，張員 3 度跌倒，大聲呼叫「救命」，吳男竟噲	說：「	乎你死(台語)！」砍了張員 13 刀後，
49	2019.txt	活動人數少到連一旁的阿伯都用台語	說，「	人怎麼這麼少」，而且「市集的部分竟然
50	2019.txt	活動人數少到連一旁的阿伯都用台語	說「	人怎麼這麼少」，而且「市集的部分竟然
51	2018.txt	剪絛，當時，鄭弘儀戴帽相當低調，仍以台語致詞	說，「	今天唐檢些被赶走」，原本要在「廳
52	2019.txt	三連拍」，他忍不住翻了個白眼，用台語	說：「	今天是來謝康我的，我知道啦！」
53	2015.txt	主委期間，林創舉關心兩岸事務，曾告訴她	說：「	副主委，要抓緊(台語)」，此語道盡當時
54	2015.txt	林曾說過一句話，讓她永生難忘；林創舉人	說：「	副主委，要抓緊(台語)」，此語道盡當時
55	2015.txt	男」謝龍介以台語拉近與民眾距離，競選短片《聽介兄	說	台語》也獲得音投族支持。(圖由謝龍介參選總部
56	2015.txt	中獎勵我下載 APP 按我看活動辦法《聽介兄	說	台語》大結局 龍介兄將扮「暖男」謝龍介以台語
57	2018.txt	人會說台語，但是比較深的字彙並不會	說，	大部分台語都是與家人談話交流學會
58	2018.txt	人會說台語，但是比較深的字彙並不會	說，	大部分台語都是與家人談話交流學會
59	2019.txt	發出呻吟聲，隨後在她背部輕拍 2 下，用台語	說：「	好了、結束了，鑿鑿走了，處理好
60	2018.txt	殺全國」為主題宣示，首發影片流暢台語俚語，網友	說，	好喜歡台語發音介紹的小影片(可以
61	2017.txt	最好的國家」、「繼續愛的工作，為弱勢者服務」。李智	說	得一口流利台語，稱讚台灣人
62	2015.txt	後與年紀較長者相處，其滿目染之下台語也	說	得流利順暢。由李瑪納與武氏嬌《男人情
63	2018.txt	老闆是「明日」，就是台語的「番王」，她	說，	我們出來賣，「番王」有說，出來賣
64	2015.txt	喊：「刪掉!不要!我不要死了(台語)~」噁噁接著	說：「	我們現在已經在一起……大概 1 個月了……」。
65	2017.txt	共分為圖書類及創作類，兩類六項(長篇小	說、	新詩、劇本創作、台語短篇小說、客語短篇小說
66	2017.txt	為圖書類及創作類，兩類有 6 項(長篇小	說、	新詩、劇本創作、台語短篇小說、客語短篇小說
67	2017.txt	這樣是不是較低或醜化台語族群，但與其	說	是刻板印象的再製，不如說是
68	2015.txt	無聞」就可以了，換句話說，「筆華」可以	說	是台語用來形容忙碌的最高級。「
69	2018.txt	好看的地方。范銘如：台語反而是這篇小	說	最弱的一環。也許作者希望在小說裡
70	2018.txt	好看的地方。范銘如：台語反而是這篇小	說	最弱的一環。也許作者希望在小說裡
71	2018.txt	且能達意，不像過去用台語寫的小	說	有時讀起來覺得困擾，還能讀出其優美。
72	2018.txt	且能達意，不像過去用台語寫的小	說	有時讀起來覺得困擾，還能讀出其優美。
73	2018.txt	繞了一圈才因夢推出台語專輯，李千那	說《	窗葉因仔》就是她的經歷，「唱的
74	2018.txt	繞了一圈才因夢推出台語專輯，李千那	說《	窗葉因仔》就是她的經歷，「唱的
75	2018.txt	李千那(中)將演唱《霹靂英雄戰記之刀	說	異數》台語版片頭曲。(霹靂國際多媒體提供)〔記者
76	2018.txt	金曲歌王伍佰接班人、演唱《霹靂英雄戰記之刀	說	異數》台語版片頭曲。素還真 30 周年代表作耗資約 2.5

77	2017.txt	消息「很突然」，前晚部長（鄭麗君）致電道賀，用台語	說：「	老師好，我是麗君。」他還一直想：「麗君
78	2017.txt	意外的程度，甚至連昨晚部長致電道賀，用台語	說「	老師好，我是麗君」，他還一直想「麗君
79	2017.txt	神父我愛你！」氣氛熱烈。高福南致詞時選用台語	說：「	腳踏實地愛台灣。」不用怕不用擔現在用APP
80	2017.txt	我愛你！」氣氛熱烈，高福南用字正腔圓的台語	說，「	腳踏實地愛台灣」，揮揮台下熱烈掌聲。來自非洲
81	2019.txt	豬肉，都答有，「一張嘴胡瑟瑟（台語發音，指亂	說	話）。」卓榮泰說，今年接下黨主席，經歷黨
82	2019.txt	豬肉、都說有，一張嘴胡瑟瑟（台語發音，指亂	說	話）。」蘇貞昌也提到，台南回流，帶回8300多億元
83	2019.txt	大刺刺地邊嚼口香糖邊搭台語，她笑	說，	這場戲難在做好造型後，從梳化間走
84	2019.txt	安平十三妹」，大喇喇地邊嚼口香糖邊搭台語，她笑	說	這場戲難在做好造型後，從梳化間走
85	2018.txt	人想起荷索的電影。如果是這樣，這篇小	說	還有沒有使用台語的必要？作者較擅長
86	2018.txt	人想起荷索的電影。如果是這樣，這篇小	說	還有沒有使用台語的必要？作者較擅長
87	2019.txt	最愛吃早餐店的蛋餅，邊學會很多句台語，他	說，「	隊友那很友善，也常常會一起出去
88	2019.txt	最愛吃早餐店的蛋餅，邊學會很多句台語，他	說，「	隊友那很友善，也常常會一起出去
89	2015.txt	巴豆天、拉擦、那款安裡」等台語，笑	說，	雖然忘記意思，但印象中好像都是
90	2018.txt	各項新事物認真學習，現在台語很流利，他笑	說，	雖然現在許多年輕人不會講台語，他要英語、
91	2017.txt	港天后鄭秀文合作，重現經典歌曲《眉飛色舞》，鄭秀文	說：「	首次嘗試了台語饒舌，這次再度饒舌
92	2017.txt	文，雙方合作重現鄭秀文經典歌曲《眉飛色舞》，鄭秀文	說：「	首次嘗試了台語饒舌，這次再度饒舌
93	2019.txt	連聽都有問題。曾經到7-ELEVEN，故意用台語	說，	Goa beh be chhiu - ni - tng（我要買樹奶糖）。
94	2019.txt	爭取言論自由的片段特別有感觸，哭到	說	不出話來。公視台語台自製電
95	2019.txt	的程度，終於進步了！」自嘲當年連一句台語都	說	不好，只能土法煉鋼用拼音練唱，現在的她
96	2018.txt	融入小孩子喜愛的節目、學習台語。立委陳曼麗也	說：「	不要讓台語不見了。」鄭麗君指出，現在已有
97	2015.txt	人就出鏡，讓現場人員笑翻，目前戲中還是	說	中文的安姬，台語目前還只會基礎的「
98	2015.txt	的地方，結果老闆娘一看到她	說「	么咻咻（台語），突成這樣，剛剛接電話的
99	2015.txt	的環境，許多日常習慣用語的台語該怎麼	說，	也越來越少人知道，網路上就有人
100	2018.txt	說故事，很多阿公阿嫂搞不清楚小朋友「臭乳臭」的台語	說	什麼，仍讓長輩開心不已鼓掌叫好，
101	2015.txt	陳男見大批員警從新北來，全身抖了一下	說「	你們不要這麼骨力（台語：動審）好嗎？」承
102	2019.txt	用台語幫毛小孩取名，網友聽到她脫口	說	出標準台語，紛紛興奮直呼：「也太接地
103	2018.txt	出「妳這個查某」，法官認為這是用台語	說	出婦人的性別，難認對人格有貶
104	2015.txt	法籍神父劉一峰則長年服務花東偏鄉民眾，馬	說，	劉一峰會講國語、台語、阿美族語等多種語言，
105	2015.txt	林劇辦人都握著他的雙手用台語	說：「	加油囉！加油囉！」令人感動。印象最深刻
106	2019.txt	感謝有你們一起撐過來，對他來	說，	可以說台語是非常浪漫的事情，他
107	2019.txt	族無共識」（公視台語台提供）台語有多重定義，廣義來	說，	台灣人講的語言就叫台語。半年前剛開
108	2015.txt	低熱量食材，很適合體重控制者食用囉！#龍介兄	說	台語#台語#蚶仔#蚶仔由龍介兄貼上
109	2015.txt	感受到民眾對他的熱切期待，他預告《龍介兄	說	台語·市場系列》將進入尾聲，最後一集將介紹
110	2015.txt	少見的情況。龍介兄日前在臉書PO文《龍介兄	說	台語·市場智慧系列一》影片，短短一天已
111	2019.txt	溝通工具，非常接地氣台灣的選舉，傳統多以	說	台語·支持台灣民主的獨立色彩，連結年齡層
112	2019.txt	會脫口而出，就連齣戲也改成跟她	說	台語。鄭宜農將在12月21日於天母體育館
113	2016.txt	秀曲《你啊你啊》，甚至現場台語教學，教夥伴唱	說	台語，阿達（左起）、葉仔嘴與魏如薈，3人在
114	2019.txt	下載APP按我看活動辦法子瑜直播「開口	說	台語」！貼心舉動融化台灣粉絲2019/12/03 18:40（記

115	2017.txt	轉明，語帶惡意反問：「為什麼長得漂亮不能	說	台語？」謝忻在文中還原狀況，當時對方問
116	2017.txt	正腔正的國語反問：「為什麼長得漂亮不能	說	台語？」見對方尷尬語塞，謝忻再用台語
117	2015.txt	也提到台灣護照可以走過158個國家免簽證，並落	說：「	咱台灣人出國，走路有風嘍。」他也提到
118	2016.txt	醫療優待。外籍神父修女幾乎融入台灣社會，會	說	國語、台語、客語、原住民語言，像是秘克琳神父更透
119	2015.txt	哲(左2)搞笑應徵主唱。(記者胡舜翔攝)蘇貞昌用台語	說：「	大家好，非常高興晚上看到那麼多的
120	2019.txt	記者蔡思培／台北報導 國民黨主席吳敦義日前用台語	說「	天壽骨，蔡英文這位表裡查某」，引爆爭議，民進黨
121	2019.txt	空檔就是去找吳秀珠，跟台語老師練台語，但聽勁驚笑	說：「	她講台語好像是在唱歌，有在飄的
122	2015.txt	學校根本不用教。不教不學怎能期望把台語	說	好，說精確優美？有一次，李登輝老總統
123	2017.txt	還是活見鬼」。王炳忠情緒激動，連改改用台語	說：「	好家在，如果沒直播不就死無
124	2015.txt	教育委員會召集人的時候就主張：台語人人會	說，	學校不用教，硬把四千萬元母語教師
125	2015.txt	預算通通刪掉。台灣作家黃春明更鄙棄台語，	說	它不登大雅之堂，不能用來寫作(本屆吳三連文學獎頒給
126	2017.txt	染布燈籠，會場另有四十個文創攤位。陳金德	說，	宜蘭人洗澡的台語讀作「洗魂舒」，除了洗身
127	2016.txt	年《雙面人》後，第3張全台語創作專輯，他	說	小時候聽到台語「釘子花」，腦海中浮現這3
128	2018.txt	好老婆，她還幫我生兒育女照顧家庭」，康康	說	就像台語俗語「規給仔兼洗褲」一樣是
129	2017.txt	是特別困難。並且，專注在台語寫作的小	說	常會把重點放在推談台語文上，文學該有
130	2018.txt	英文、右擁奧教義，院剛猛咬牙切齒用台語	說，2020	年國民黨一定要贏，要把狼、強、沒天良，
131	2018.txt	叫苦或抱怨，而「三小」是台語的「什麼」，所以	說，	從台語翻譯過來，有「叫什麼叫」的
132	2018.txt	她參與《甘味人生》時，就覺得很納悶，笑	說：「	怎麼有人台語這麼懶還敢來演台劇！」如果金鐘
133	2015.txt	經費你相信嗎？所以這國家說「豪洩(台語：	說	愧、胡扯)」，競選經費管制流於這限，政治
134	2019.txt	仔，20到29歲普投族，這些「憨憨」，選用台語語	說：「	憨憨人家去塔墓」(台語：傻傻陪陪)
135	2018.txt	與人生在戰鬥著什麼的費力。洪明道經營小	說	所使用的台語詞彙非常講究，在
136	2018.txt	三)大力稱讚小朋友能用台語為長輩	說	故事。(記者廖淑玲攝)虎尾安樂園小在虎尾
137	2019.txt	沒有做夢，我問他們有沒有吃豬肉、都	說	有，一張嘴胡認認(台語發音，指亂說話。)
138	2015.txt	登上國際舞台，對一生投入台語歌壇的江惠來	說，	有著歷史性的意義，也講她對林創舉
139	2015.txt	提供)〔熱樂頻道／綜合報導〕台語歌手黃思婷8年前	說	服媽媽做植牙手術，不料卻因麻醉導致
140	2019.txt	種派中罕見的年輕人集合體。基進成員多數能	說	極其流利的台語，尤其「挑戰消滅魂」在台
141	2016.txt	逼近2億人次點閱，賴銘偉翻成台語版本，拍胸脯保證	說：「	歌若K，對不起咱社會。」不用抽
142	2016.txt	就逼近2億人次，賴銘偉改唱台語版，拍胸脯保證	說：「	歌若燕K，對不起咱的社會。」(圖：
143	2017.txt	講洗淨身，外縣才講洗身龜」、「我是跟小朋友	說	洗澎澎囉」；「台語是沒有標準音的，每個
144	2017.txt	民俗專家、國立台中教育大學台文系副教授林茂賢	說：「	洗澡的台語大都說成「洗身龜」，「洗魂舒」、「
145	2015.txt	非常好，作者顯然不了解目前的台語小	說	狀況。(《山豬王》林宜澤：我一直覺得台灣的
146	2015.txt	為招攬，故有此稱呼方式。當時有句台語語	說：「	登江山神，吃台灣菜，聽聾旦唱曲。」聾旦(g
147	2015.txt	本屆吳三連文學獎頒給第一位用台語寫長篇小	說	的胡長杜先生)，學校根本不用教。不教
148	2016.txt	名稱上，衝突時就產生了抗體，這就是台語	說	的「做功德做到墓仔埔去了！」不用抽
149	2018.txt	議員代表孟文源指出，承包商一名經理在電話中	說「	好就好」(台語意旨差不多就好)，孟文源
150	2015.txt	不用教。不教不學怎能期望把台語說好，	說	精確優美？有一次，李登輝老總統說了
151	2015.txt	按我看活動辦法「1加1等於2」台語怎麼	說？	網友拿百年教科書教你！有網友拿
152	2018.txt	下1個目標就是培養、訓練自己的台語聽	說	能力，讓自己的為民服務可以做得

153	2018.txt	不要「三好加一好，變成四好（台語：死好）」，他接著	說，	自己是開玩笑的。游盈隆表示，參選黨主席，
154	2015.txt	來到青寮，現在已成了青寮人，	說	著一口流利的台語，對整修教堂有
155	2015.txt	陳定南公事包，並暗鎮其和財團錢鏗，邱錫靈	說，	西瓜台語 諧音 近似錫靈，希望以年輕、活潑
156	2015.txt	他們想要作「台語歌革命」，雖然剛開始跟大家	說	要搞台語 歌還沒人理會，但柯大堡
157	2019.txt	的學生聽到台上的老師用不轉轉的台語	說	話，時不時 透出 笑聲。除了世界母語日那
158	2015.txt	句？柯發現口誤，反問媒體是「尼爾森遠丹尼爾？」接著	說，「	講母丟（台語，指講錯）抱歉 尼爾森，不是丹尼爾。」
159	2015.txt	介舜追猛打 連續講酸，令主持人 都忍不住接話	說，	謝龍介的 台語 教學真的 很豐富！網友說，
160	2015.txt	連勝文，申報的競選經費你相信嗎？所以這國家	說「	豪滾（台語：說慌、胡扯）」，競選經費管制
161	2016.txt	近日的 婚姻平權 議題，簡學義有感而發說，台灣	說「	起家」（台語「家」與「雞」同音），但家的 型態
162	2015.txt	中文字 和 發音 讀，即叫人當作台語	說「	足感心 e7」來了解認知。這幾天因為王如玄購
163	2019.txt	公尺左右，而且 還站得住的 超大木炭，于美人	說	這就是「一直炭」，台語 諧音 就是「一直賺」，
164	2015.txt	西方 信仰 傳統的 用心，牽方濟用一口流利的台語	說「	這是 噴後壁 的 聖誕樹」。天主教青寮 聖 十字架
165	2015.txt	背景 導覽，非常清楚 記得 創辦人 那時用台語	說「	那個 時代是 台灣 人的 悲哀」，當時 就 深深
166	2019.txt	晚間 湖園 清溫泉 公園 舉辦「 冬戀 金曲 台語 夜」。工旅盛	說，	配合 溫泉季 活動，礁溪 鄉 有些 業者 即日起 至
167	2015.txt	哽咽地說，李坤儀 昨 上午 向他 辭別 時 以 台語	說「	阿公、阿嬷 謝謝 你們！」他會「嘿甘」，但
168	2015.txt	讓他 決定 為 台灣 站 出來。朱立倫 更 用 台語	說「	阿嬷 那句 話 算是 很 重要的。」雖然 朱立倫
169	2015.txt	其他 方式 取代，對 整體 選舉 文化 及 環 保 生態 來	說，「	龍介 放 煙火」雖 不像「龍介 教 台語」那麼 有趣，但 也

5.4.2.1. Znaczenie obecności języka taiyu w sferze społecznej

Przede wszystkim warto zauważyć, że mówienie w języku taiyu jest obecne w licznych artykułach i licznych kontekstach. Mówienie po tajwańsku jest powszechne w życiu Tajwańczyków i można znaleźć fragmenty artykułów, które wyraźnie pokazują, że posługiwanie się tymże jest wartościowe i należy chronić ten język. Poniższy cytat pokazuje, jak dużą wagę do monitorowania sytuacji taiyu przywiązują politycy: „Według raportu UNESCO język tajwański jest krytycznie zagrożony, czyli »używany tylko przez dziadków lub starsze pokolenia, a rodzice niekoniecznie potrafią mówić w tym języku i nie używają go do komunikacji z dziećmi«. Ponadto (...) rząd utworzył już telewizję i stacje radiowe w języku hakka. Rodzimi mieszkańcy Tajwanu również posiadają dedykowane im stacje telewizyjne i radiowe. Brakuje jednak osobnego kanału [medialnego] nadającego [informacje] w języku tajwańskim, co jest niesprawiedliwą dyskryminacją. Członkini Yuanu Ustawodawczego Tajwanu – Mary Chen, przyznała, że kiedy była dzieckiem, rozmawiała z mamą po tajwańsku. Chociaż wielu Tajwańczyków mówi po tajwańsku, to mają stosunkowo ubogi zasób słownictwa. Co więcej, bardzo trudno jest uczyć się po tajwańsku. To wielka szkoda, że obecnie

większość dzieci nie mówi po tajwańsku i w związku z tym należy przyjąć budżet” (57 i 58)⁸⁰.

Powyższej cytowany wyimek wyraźnie prezentuje pogląd, iż działania mające na celu poprawę sytuacji taiyu są istotne, o czym politycy otwarcie mówią i nawołują do przyjęcia budżetu, który wspierałby popularyzację taiyu poprzez tworzenie stacji telewizyjnych i radiowych nadających w języku tajwańskim. Chociaż rodzimi użytkownicy taiyu raczej nie rozmawiają ze swoimi dziećmi w tym języku, to słowa polityków pozwalają przypuszczać, że istnieje grupa Tajwańczyków, dla których mówienie w języku taiyu jest ważne. Takie wnioski można wyciągnąć na podstawie faktu, że wybrali polityków postrzegających język tajwański w kategoriach wartości, którą należy chronić.

W poddanym oglądowi dyskursie prasowym pojawia się zaniepokojenie faktem, że młodzi ludzie nie mają okazji do używania taiyu: „Nowe pokolenie młodych ludzi ma coraz mniej okazji do mówienia po tajwańsku. Coraz mniej ludzi zna codzienne zwroty [w tym języku]. Niektórzy internauci pytają, jak się mówi po tajwańsku »1 plus 1 równa się 2«” (99)⁸¹. Mimo zainteresowania młodych ludzi swoim rodzimym językiem brakuje im kompetencji językowych i słownictwa. Cytowana wypowiedź sugeruje, że używanie tajwańskiego jest odpowiednie w różnych dziedzinach, włącznie z matematyką. Artykuł prasowy sugeruje ponadto, że taiyu może być używany nie tylko w kontekście rodzinnym, ale także w edukacji.

W obliczu niepokojącej sytuacji omawianego języka dzieci uczące się taiyu wzbudzają wiele pozytywnych emocji. W artykule relacjonowane są zajęcia, podczas których dzieci tworzyły książeczki z historiami i uczyły się opowiadać je po tajwańsku. Następnie pre-

---

⁸⁰ 根據聯合國教科文組織報告顯示，台語已進入嚴重瀕危，「只有祖父母或更老輩分的人使用，父母不一定會說，也不會與小孩說」的狀況，此外 (...)政府已設立客家電視台、客家廣播電台，原住民也有專門的原住民電視台以及原住民廣播電視台，就是沒有台語獨立播放頻道，這是不公平的歧視。立委陳曼麗表示，小時候與母親都是用台語交談，台灣人很多人會說台語，但是比較深的字彙並不會說，大部分台語都是與家人談話交流學會的，用台語讀書就十分困難，而現在的大部分小孩子不會說台語十分可惜，呼籲預算必須通過。(57 i 58)

⁸¹ 新一代的年輕人少了說台語的環境，許多日常習慣用語的台語該怎麼說，也越來越少人知道，網路上就有人發問「1加1等於2」的台語該怎麼唸。(99)

zentowały książeczki dziadkom i babciom: „Dzieci pokazywały swoje książeczki z obrazkami dziadkom i babciom oraz ciągle opowiadały historie. Wielu dziadków i babć nie do końca rozumiało, co dzieci mówią po tajwańsku (...), ale mimo tego byli bardzo szczęśliwi i gratulowali dzieciom. Wydarzenie zapisało się w pamięci jako radosna interakcja międzypokoleniowa” (100)⁸². Język tajwański jest postrzegany jako wartościowy, co potwierdza organizacja zajęć mających na celu jego popularyzację wśród najmłodszych. Co więcej, nawet kiedy mówienie w tym języku sprawia młodym pokoleniom trudność, to same próby są powodem do radości dla starszych pokoleń. Zjawisko to może wskazywać na szacunek wobec własnego rodzimego języka.

W badanym materiale prasowym pojawiają się ponadto różne opinie na temat mówienia po tajwańsku. Dziennikarz wspomina o tym, że podczas gdy jedni uchwalają budżet, który ma być przeznaczony na dofinansowanie nauczania taiyu, inni z niego rezygnują. W tekście tym mowa jednocześnie o pisarzu, który uważał, że język tajwański nie jest wystarczająco elegancki do tworzenia literatury, jak i o innym twórcy, który został nagrodzony za książkę napisaną po tajwańsku. Przytoczono także opinię, że Tajwańczycy nie mówią zbyt dobrze po tajwańsku, a więc posługiwanie się tym językiem jest daremne. Choć autor artykułu jest świadomy innych punktów widzenia i skrupulatnie je przedstawia, to odpowiada na te zarzuty stwierdzeniem: „Nie nauczamy i nie uczymy się tajwańskiego, więc dlaczego oczekujemy, że będziemy mówić poprawnie i pięknie?” (122, 125)⁸³. Ponadto dziennikarz kończy artykuł słowami: „Język tajwański powinien powstać!”, co bardzo jednoznacznie pokazuje, że chce zachęcić czytelników do doceniania wartości taiyu.

W niektórych wypowiedziach prasowych daje o sobie znać przekonanie wielu Tajwańczyków, iż taiyu jest gorszym, może nawet brzmącym bardziej wulgarnie językiem. Dziennikarze jednak cytują inną wypowiedź, aby obalić tę tezę: „Dopiero gdy wziąłem udział w kursie języka tajwańskiego na uniwersytecie i usłyszałem, jak nauczyciel delikatnie recytuje tajwańską poezję, zdałem sobie sprawę, jak elegancki

⁸² 小朋友和阿公阿嬤分享繪本創作，還輪流說故事，很多阿公阿嬤搞不清楚小朋友 (...) 的台語說什麼，仍讓長輩開心不已鼓掌叫好，寫下一場歡樂的跨世代互動。(100)

⁸³ 不教不學怎能期望把台語說好，說精確優美？ (122,125)

i piękny jest język tajwański. Wtedy zrozumiałem, że taiyu jest celowo tłumiony i ośmieszany” (15)⁸⁴. W analizowanym korpusie pojawiają się różne poglądy, ale zawsze są zestawione z pozytywnymi opiniami na temat tajwańskiego.

Zacytowane i omówione passusy akcentują, że posługiwanie się językiem taiyu jest wartościowe. Relacja języka tajwańskiego z poczuciem tożsamości Tajwańczyków, która może stanowić jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy, zostanie omówiona w kolejnym podrozdziale.

5.4.2.2. Język taiyu jako element lokalnej tożsamości

W analizowanych fragmentach artykułów mówienie w języku taiyu ujmuje się jako element poczucia tożsamości Tajwańczyków. Zostaje podjęty również temat definicji taiyu. Pojawiają się w tej kwestii następujące informacje: „Taiyu ma wiele definicji. Ogólnie rzecz biorąc język, w którym mówią Tajwańczycy to taiyu” (107)⁸⁵ oraz: „W taiyu nie ma standardowej wymowy, a akcent/odmiana różni się w zależności od regionu” (143)⁸⁶. W przedstawionych fragmentach uwzględnia się różnorodność w ramach tego samego języka, czyli taiyu, ale nie uwzględnia się różnorodności językowej całego Tajwanu, co może sugerować, że mówienie po tajwańsku faktycznie jest ważnym elementem tożsamości Tajwańczyków.

Egzemplifikacją potwierdzającą powyższą tezę jest sytuacja obcokrajowców na Tajwanie, którzy w procesie asymilacji często uczą się taiyu. „Zaledwie kilka miesięcy po przyjeździe na Tajwan [koszykarz] Franklin Session w pełni zintegrował się z tajwańską kulturą, uwielbia jeść omlety w restauracjach śniadaniowych i nauczył się sporo tajwańskiego” (86, 87)⁸⁷. Zarówno tajwańskie omlety, jak i mówienie w języku taiyu sprawiły, że wspomniany koszykarz stał się bardziej tajwański. Wynika z tego, że język tajwański (podobnie jak lokalne

⁸⁴ 直到大學選修台語課程，聽到老師輕聲細語念起台語詩歌，才知道台語好文雅又優美，也才明白了台語受過的打壓與醜化。」

⁸⁵ 台語有多重定義，廣義來說，台灣人講的語言就叫台語。(107)

⁸⁶ 台語是沒有標準音的，每個地方的腔調不同。(143)

⁸⁷ 來台僅數月，塞森已完全融入台灣文化，最愛吃早餐店的蛋餅，還學會很多句台語，他說，「隊友都很友善，也常常會一起出去逛街、吃飯，大家感情很好。」(86, 87)

specjały kulinarne) ma istotne znaczenie dla tajwańskiej kultury i lokalnej tożsamości, szczególnie w kontekście asymilacji obcokrajowców.

W obranym korpusie znajduje się ponadto artykuł dotyczący francuskiego księdza, który mówi po chińsku (guoyu), tajwańsku, a także w językach mniejszości. Artykuł, z którego pochodzi cytat, opowiada o wręczeniu nagród za wiele lat dobrej pracy na rzecz lokalnej społeczności: „Francuski ksiądz *Liú Yīfēng* od wielu lat służy mieszkańcom *Huādōngpiānxiāng*. (...) *Liú Yīfēng* mówi po chińsku (guoyu), tajwańsku i w języku amis, więc czuł się zobowiązany, aby przywitać się ze wszystkimi w języku amis. Pastor *Yà Dàwěi* najlepiej mówi po tajwańsku (閩南話 *Minnánhuà*), więc prowadzi w tajwańskiej telewizji program, w którym po tajwańsku opowiada o języku angielskim” (104)⁸⁸. Takich przykładów nie brakuje, ale kolejny również opowiada o życiu zagranicznego duchownego na Tajwanie: „Dzięki chęci nawiązywania przyjaźni poznał członków kościoła i sąsiadów. Sumiennie uczył się też nowych rzeczy. Teraz biegle posługuje się językiem tajwańskim” (90). Trzej duchowni stali się „bardziej tajwańscy” za sprawą znajomości języka tajwańskiego. Takie przykłady świadczą o tym, że znajomość taiyu jest elementem lokalnej tożsamości i nawet obcokrajowcy mogą stać się bardziej lokalni, jeśli potrafią mówić w tym języku. Duża liczba tego rodzaju fragmentów może wynikać ze specyfiki mediów. Zagraniczny pastor, który mówi po tajwańsku, to bardzo ciekawy temat artykułu, ale wydźwięk pozostaje bardzo pozytywny.

Inny fragment warty omówienia w kontekście tożsamości przedstawia język tajwański wspólnie z symbolami Tajwanu. Obcokrajowiec otrzymuje dowód osobisty, macha małą flagą Tajwanu, a wydarzenie celebrowane jest w towarzystwie tortów z mapą Tajwanu i deklaracją miłości wobec Tajwanu po tajwańsku: „*Gāo Fúnán* otrzymał swój dowód osobisty w obecności członków kościoła. Z radością machał flagą narodową, aby to uczcić. Członkowie kościoła przygotowali ciasta przedstawiające Tajwan. (...) W swoim przemówieniu *Gāo Fúnán* powiedział również po tajwańsku: »Z całego serca kocham Tajwan«”

⁸⁸ 法籍神父劉一峰則長年服務花東偏鄉民眾，(...) 劉一峰會講國語、台語、阿美族語等多種語言，因此他剛剛和大家問候時，不敢不用阿美族話；牧師亞大偉閩南話講得最好的，還以台灣伯角色在電視台以台語主持英文節目。(104)

(79, 80)⁸⁹. Nie tylko *Gāo Fúnán*, ale także inni miłośnicy Tajwanu wyrażają swoje uczucia w języku tajwańskim. Inny artykuł opowiada o Amerykaninie, który pokochał Tajwan i nauczył się języka tajwańskiego: „Umiejętność mówienia po tajwańsku jest według niego bardzo romantyczna. Przed 27. rokiem życia nie potrafił mówić po tajwańsku, ale po 27. roku pokochał Tajwan nad życie. Dziesięć lat temu zrzekł się amerykańskiego obywatelstwa” (11, 21, 106)⁹⁰. Dwa powyższe przykłady pokazują, że patriotyczne uczucia w stosunku do nowej ojczyzny wyrażają się poprzez wyznacznik tajwańskiej tożsamości, czyli mówienie w języku taiyu.

Inny fragment opowiada o obcokrajowcach, którzy biorą udział w konkursie piosenki i śpiewają po tajwańsku: „*Hú Shūqiǎo* z Kambodży zaśpiewał tajwańskie piosenki (...)” (62)⁹¹. Dziennikarze relacjonują dodatkowo, że koreański piosenkarz „*Kyuhyun* popisał się tajwańskimi słowami” (89)⁹², a także podkreślają, że chociaż zapomniał chińskiego, to nie zapomniał tego, co najbliższe jego sercu, czyli tajwańskiego.

W artykułach w zebranym korpusie wielokrotnie pojawia się informacja, iż dana osoba wypowiedziała cytowaną treść w języku taiyu. W wielu przypadkach takie wtrącenie jawi się jako niepotrzebne. Większość artykułów, w których pojawia się informacja o wypowiedzi w języku taiyu, podejmuje tematy niezwiązane z językiem, tożsamością Tajwańczyków czy tajwańską kulturą. Można przypuszczać, że dodawanie takich informacji wynika z szacunku i sympatii dla taiyu. Nasuwa się wniosek, że język ten jest bardzo ważny zarówno dla piszących artykuły dziennikarzy, jak i dla czytelników. Można odnieść wrażenie, że dziennikarze po prostu mają w zwyczaju dodawanie tego typu informacji. Poniżej przedstawiono przykłady:

1. Starsi Tajwańczycy wypowiadają się po tajwańsku: „Internauci ujawnili, że liczba osób na imprezie była tak mała, że nawet stojący

⁸⁹ 高福南在教友們的見證下接過身分證，他開心地搖著小國旗慶祝，教友們獻上畫有台灣圖案的蛋糕。（...）高福南致詞時還用台語說：「腳踏實地愛台灣。」（79, 80）

⁹⁰ 對他來說，可以說台語是非常浪漫的事情，他在27歲前不會說台語，但27歲後他用生命愛台灣，在10年前他放棄美國國籍。（11,21,106）

⁹¹ 柬埔寨胡淑巧演唱台語歌曲（...）（62）

⁹² 圭賢則秀「巴豆天、拉擦、那欸安捏」等台語（89）

z boku starszy pan powiedział po tajwańsku: »Dlaczego jest tak mało ludzi?«⁹³

2. Nawet w relacji przestępstwa dziennikarz zaznaczył, że przestępca krzyczał po tajwańsku: „(...) krzyknął: »honnh lí sí⁹⁴« (po tajwańsku)!” (48)⁹⁵. Dziennikarze podkreślają również, że przestępca mówi po tajwańsku: „Kiedy Chen Nan zobaczył dużą liczbę policjantów przybywających z Nowego Tajpej, cały załączał się trząść i powiedział: »Nie bądźcie tacy silni (po tajwańsku: pracowici), dobrze?«” (101)⁹⁶.
3. Politycy rozmawiają o afrykańskim pomorze świń i odpowiadając na pytanie, używają tajwańskiego idiomu: „Zapytałem ich, czy jedli wieprzowinę, na co wszyscy odpowiedzieli: »it tiunn tshui ôo lui lui« (po tajwańsku: „nonsens”)” (81)⁹⁷.
4. Nawet w sądzie uwzględnia się, że osoba mogła mówić w języku taiyu: „Prokurator wyjaśnił, (...), że 三小 sánn-siâu oznacza po tajwańsku »co«” (131)⁹⁸.

Jeśli w artykule nie ma cytatu po tajwańsku, to często zdarza się, że w pozornie przypadkowy sposób dziennikarze wspominają o fakcie, iż dana osoba mówi w języku taiyu, co pokazują następujące przykłady:

1. Taka informacja pojawia się w opisie podejrzanego i być może jest przydatna, ale czy w każdym kraju w pierwszym rzędzie podaje się informacje, jakie języki zna podejrzany? „Według śledztwa policji z 竹北 *Zhúběi*, 42-letni podejrzany ma ciemną skórę i głębokie rysy twarzy jak obcokrajowiec, ale mówi płynnie po chińsku i tajwańsku”⁹⁹ (45, 46).
2. Również w relacji z pracy duchownego można dowiedzieć się o jego znajomości taiyu: „*Li Zhì* biegle mówi po tajwańsku i chwalił

⁹³ 網友透露，活動人數少到連一旁的阿伯都用台語說「人怎麼這麼少」(49)

⁹⁴ We wszystkich przypadkach transkrypcja wymowy taiyu zgodna ze stroną <https://itaigi.tw/>

⁹⁵ (...) 嗆說：「乎你死（台語）！」(48)

⁹⁶ 陳男見大批員警從新北來，全身抖了一下說「你們不要這麼骨力（台語：勤奮）好嗎？」(101)

⁹⁷ 我問他們有沒有吃豬肉，都答有，「一張嘴胡蕊蕊（台語發音，指亂說話）。」(81)

⁹⁸ 檢察官解釋，(...)「三小」是台語的「什麼」(131)

⁹⁹ 竹北警分局調查，42歲賀男皮膚黝黑、五官深邃像外國人，但會說一口流利國、台語。(45, 46)

Tajwańczyków za to, że są przyjaźni. Choć ma już ponad 90 lat, nadal cieszy się dobrym zdrowiem. Chciałby poświęcić się opiece nad większą liczbą osób” (61)¹⁰⁰.

3. Politycy także mówią po tajwańsku, ale raczej nie jest to przypadkowe, a prawdopodobnie ma pomóc im osiągnąć zakładane cele polityczne. Ze względu na ich mnogość przykłady polityków mówiących po tajwańsku zostaną omówione osobno w kolejnym podrozdziale.
4. Politycy rozmawiający o śledztwie też mówią po tajwańsku, a dziennikarze piszący artykuł, podkreślają ten fakt oraz związane z nim emocje w swojej relacji: „Wang Ping-chung tak bardzo się wzruszył, że przeszedł na tajwański i powiedział: »Bardzo dobrze się stało. Przecież gdyby nie było tego streamingu, to do śmierci nie poznalibyśmy dowodów«” (123)¹⁰¹.

Na podstawie wszystkich powyższych przykładów można zaryzykować stwierdzenie, że taiyu jest wykorzystywany w różnych sytuacjach komunikacyjnych, a przynajmniej dziennikarze *Ziyóu Shibào* celowo lub nieświadomie sprawiają, że czytelnik może odnieść takie wrażenie. Można przypuszczać, że takie podejście wynika z szacunku dla taiyu lub po prostu odzwierciedla jego wszechobecność w tajwańskiej rzeczywistości.

5.4.2.3. Rola języka taiyu w polityce

Treść artykułów zebranych w analizowanym korpusie pokazuje, że tajwańscy politycy mówią w języku taiyu oraz o taiyu w różnych sytuacjach, w tym również podczas oficjalnych wydarzeń. Sam fakt wypowiedziania się po tajwańsku świadczy o tym, że prawdopodobnie ich wyborcy to aprobują i język tajwański jest tematem obecnym w polityce. Na przykład w relacjonowaniu rozmów polityków wspomina się o tym, że rozmawiali po tajwańsku: „Yeh Chin-fong powiedziała, że podczas swojej kadencji jako wiceprzewodnicząca Rady ds. Chin

¹⁰⁰ 李智說得一口流利台語，稱讚台灣人友善和睦，雖已年逾九十，身體還很好，希望再奉獻己力照顧更多人，拿到身分證後以身為台灣人為榮。(61)

¹⁰¹ 王炳忠情緒激動，還改成用台語說：「好家在，如果沒直播不就死無對證。」

kontynentalnych, założycielka *Lin* zajmowała się sprawami cieśniny i kiedyś powiedziała: »Pani wiceprzewodnicząca, proszę się pospieszyć« (po tajwańsku)” (53, 54)¹⁰². Cytat wskazuje na to, że nawet w sprawach wagi państwowej można wypowiadać się po tajwańsku i jest to wyraźnie podkreślane.

Polityk zaproszony do udziału w turnieju telewizyjnym również wtrącił kilka słów po tajwańsku: „Gdy tylko Hsieh Lung-chieh wszedł na scenę, roześmiał się i powiedział: »Lekarz zabronił mi mówić przez 3 dni, ale skoro tu są pieniądze do wygrania, to będę walczył!«. Kiedy usłyszał, że błędnie odpowiedział na 4 pytania i dostał 3 punkty karne za zbyt urocze zachowanie, nie mógł powstrzymać się od przewrócenia oczami i powiedział po tajwańsku: »Wiem, że dzisiaj wszyscy pode mną kopią dołki«” (52)¹⁰³. Fragment ten wskazuje, że polityk może wypowiedzieć się w swoim rodzimym języku w programie rozrywkowym w telewizji i szczególnie wtedy, kiedy przeżywa silne emocje. Z dalszej części artykułu wynika, że komentarz wywołał szczerze rozbawienie. Dziennikarz nie odniósł się do języka wypowiedzi.

Warto dodać, że polityk Hsieh Lung-chieh jest znany z tego, że mówi po tajwańsku: „Hsieh Lung-chieh wykorzystał język tajwański, aby zbliżyć się do ludzi. W ramach kampanii przygotował krótkometrażowy film »Starszy brat Lung-chieh mówi po tajwańsku« i zdobył poparcie nowych wyborców” (55). Taiyu jest w tym przypadku sposobem, aby przyciągnąć do siebie wyborców i sądząc po poparciu, istnieje grupa obywateli, którym się to podoba. Zgodnie z relacją dziennikarzy wspomniany krótki film miał przyczynić się do ocieplenia wizerunku polityka: „[Film] »Starszy brat Lung-chieh mówi po tajwańsku« sprawił, że zaczął być postrzegany jako »ludzki człowiek«” (56)¹⁰⁴. Taiyu stał się narzędziem w politycznej kampanii, najprawdopodobniej nie tylko dlatego, że odległy polityk staje się bardziej swojski, ale również w związku z tym, że mówienie po tajwańsku (jak wynika z podrozdziału o tożsamości) jest patriotyczne. Język tajwański stał się więc środkiem pomocniczym w kampanii wyborczej, pomagając zyskać poparcie.

¹⁰² 葉金鳳表示，她擔任陸委會副主委期間，林創辦關心兩岸事務，曾告訴她說：「副主委，要抓緊（台語）」(53, 54)

¹⁰³ 謝龍介一上場就笑說：「醫生叫我3天不能講話，但這裡有錢我就拚！」聽到自己沒答對4題，被懲罰「賣萌三連拍」，他忍不住翻了個白眼，用台語說：「今天是來衝康我的，我知道啦！」(52)

¹⁰⁴ 《龍介兄說台語》大結局 龍介兄將扮「暖男」(56)

Hsieh Lung-chieh nie jest jedynym politykiem, który mówi w języku taiyu. Chen Chin-te nawet wtedy, kiedy opowiada o tak błahym temacie jak gorące źródła, wtrąca kilka słów po tajwańsku: „Chen Chin-te powiedział, że tajwańskie słowo oznaczające kąpiel w [wymowie typowej dla] Yilan (宜蘭 *Yílán*) brzmi jak »mycie duszy«” (126)¹⁰⁵. W ten poetycki sposób polityk próbuje przekonać do siebie wyborców z tego regionu. Wystąpienia w języku taiyu są powszechne wśród polityków, niezależnie od ich rangi, nawet sam premier Su Tseng-chang używa tego języka podczas wieców. Wielokrotnie dziennikarze podkreślają, że dany polityk mówi w języku taiyu, nawet jeśli pozornie taka informacja jest zbędna: „*Ruǎn Gāngmǐng* zacisnął zęby i powiedział po tajwańsku, że KMT musi wygrać w 2020 roku” (130)¹⁰⁶.

Potencjalne korzyści płynące z posługiwania się taiyu w kontekście zdobywania wyborców zostały przanalizowane przez znawcę tematu w kolejnym wyimku z wykorzystanego korpusu: „Badacz Kharis Templeman zwrócił uwagę, że stacje radiowe są bardzo istotne podczas wyborów na Tajwanie, tradycyjnie nadają głównie w języku tajwańskim i wspierają wyjątkową tajwańską demokrację, a także łączą wyborców należących do starszej grupy wiekowej”(111)¹⁰⁷. Mówienie po tajwańsku jest więc dobrym sposobem pozyskania starszych wyborców, którym taiyu kojarzy się z ważną wartością, jaką jest dla nich demokracja.

Inna wartość polityczna, którą może reprezentować taiyu, to niepodległość: „»Fundacja Tajwan« powstała w Kaohsiung (高雄 *Gāoxióng*) i dąży do niepodległości Tajwanu. Większość członków niezwykle płynnie posługuje się taiyu” (140)¹⁰⁸. Tajwański kojarzy się nie tylko z demokracją, ale również z dążeniem do niepodległości. W tym kontekście nadzieja na inną rolę taiyu, wyrażona przez Hsieh Lung-chieh, nie ma szans na spełnienie: „Mam nadzieję, że język tajwański nie zostanie upolityczniony” (39)¹⁰⁹. Język tajwański stanowi część polityki i kojarzony jest z różnymi wartościami oraz dążeniami politycznymi. Czasami może się zdawać, że politycy zapomnieli o innych językach

¹⁰⁵ 陳金德說，宜蘭人洗澡的台語讀作「洗魂舒」(126)

¹⁰⁶ 阮剛猛咬牙切齒用台語說，2020年國民黨一定要贏(130)

¹⁰⁷ 祁凱立指出，傳統電台做為選戰溝通工具，非常接地氣台灣的選舉，傳統多以說台語、支持台灣民主的獨立色彩，連結年齡層較高的選民(111)

¹⁰⁸ 「台灣基進」成立於高雄，以台獨作訴求(...)基進成員多數能說極其流利的台語(140)

¹⁰⁹ 希望台語不要政治化。(39)

Tajwanu, ale dla pokazania pewnej równowagi gazeta relacjonuje uchwalenie prawa, które ma na celu ochronę wszystkich języków Tajwanu: „W celu poszanowania różnorodności, sprawiedliwego rozwoju i przekazywania każdego języka Yuan Ustawodawczy (...) uchwalił »Ustawę o rozwoju języków narodowych« (...). Wszystkie języki narodowe są równe, a obywatele nie powinni być dyskryminowani lub ograniczani w kwestii używania języków narodowych” (21)¹¹⁰.

Na uwagę zasługuje nie tylko fakt, że politycy posługują się tajwańskim jako narzędziem politycznym, ale także co mówią o samym języku: „Członkini Yuanu Ustawodawczego Frida Tsai, (...) powiedziała, że utworzenie tajwańskiego kanału językowego jest konkretnym działaniem w ramach »Ustawy o rozwoju języka narodowego«, ponieważ język tajwański pojawia się w ulubionych programach dzieci i dzięki temu mogą się go uczyć. Członkini Yuanu Ustawodawczego dodała: »Nie możemy pozwolić, aby język tajwański zniknął!«” (96)¹¹¹. W obu cytowanych wypowiedziach język tajwański postrzegany jest pozytywnie i politycy deklarują działania na rzecz zachowania tego języka.

Podsumowując, taiyu pojawia się w wypowiedziach polityków i jest traktowany jako wartość wymagająca ochrony przed zapomnieniem, chociażby poprzez promowanie kanałów telewizyjnych w tym języku. W takiej sytuacji mówienie po tajwańsku może być dodatkowo wykorzystywane jako narzędzie kampanii politycznej, gdyż jest postrzegane jako wartościowe oraz przywołuje na myśl patriotyzm. Politycy, którzy decydują się na wyrażanie pozytywnych opinii na temat języka tajwańskiego, pokazują swoim wyborcom, że albo autentycznie podzielają te poglądy, albo zdają sobie sprawę z preferencji obywateli i próbują zdobyć ich sympatię. Taiyu staje się często środkiem pomocniczym do osiągnięcia politycznych celów. Rozprawiając o roli języka taiyu w polityce, warto podkreślić, że w całym korpusie nie sposób znaleźć negatywnych wypowiedzi polityków na temat taiyu. Jest to ważne, gdyż słowa polityków kształtują postrzeganie danego języka, a jednocześnie ich wypowiedzi są odzwierciedleniem tego, co ich wyborcy chcieliby usłyszeć.

¹¹⁰ 為尊重各語言的多元性、平等發展及傳承延續，立院(...)通過《國家語言發展法》(...) 國家語言一律平等，國民使用國家語言應不受歧視或限制。(21)

¹¹¹ (...) 民進黨立委蔡培慧說，設立台語頻道為「國家語言發展法」的具體行動，將台語融入小孩子喜愛的節目、學習台語。立委陳曼麗也說：「不要讓台語不見了。」

5.4.2.4. Miejsce języka taiyu w edukacji

W kontekście dyskursu prasowego dotyczącego taiyu bardzo istotne jest przeanalizowanie fragmentów dotyczących roli tego języka w edukacji. Często tylko języki mające stosunkowo wysoki status są uważane za godne nauczania.

W pierwszym z analizowanych fragmentów dziennikarz cytuje wypowiedź na temat znajomości taiyu wśród dzieci: „Dzisiejsze dzieci (...) rzadko słyszą w szkole język tajwański. Czasami używam tajwańskiego do nauczania w klasie, a niektórzy dzieci mówią, że nie rozumieją, więc znowu muszę mówić w guoyu lub używać obu języków (...). Najbardziej zastanawia mnie to, że chociaż w domu mówię głównie po tajwańsku, to moja córka też słabo zna ten język. (...) W podstawówce jest tak zwany kurs języka minnan, a moja córka, która nie mówi po tajwańsku, może dostać z testu 98 punktów” (10)¹¹². Wypowiedź wyraża opinię, że mimo lekcji taiyu coraz mniej dzieci dobrze zna ten język. Można przypuszczać, że w edukacji istnieje przestrzeń dostępna na nauczanie języka tajwańskiego, ale zbyt łatwo otrzymać dobrą ocenę. Wymagania nie są więc wygórowane, co oznacza, że nauka taiyu nie jest traktowana poważnie. Niekorzystną pozycję języka tajwańskiego w edukacji potwierdza także kolejny fragment: „Obecny program nauczania języka minnan w szkole jest bardziej symboliczny niż merytoryczny, np. plakaty w języku ojczystym wywieszane są na korytarzu lub w Światowy Dzień Języka Ojczystego dyrektor prowadzi spotkanie dla całej szkoły po tajwańsku, a nauczyciele są zachęceni, aby tego dnia prowadzić wszystkie lekcje w języku taiyu” (157)¹¹³.

W innym fragmencie autor artykułu zaznacza, że „nowoczesne pokolenie młodych ludzi nie ma okazji do mówienia po tajwańsku i nie zna wielu codziennych zwrotów w tym języku” (3)¹¹⁴. Edukacja nie

¹¹² 現在的孩子(...) 在學校很少聽到有人講台語。有時候上課我使用台語教學，班上就會有一些孩子表示他們聽不懂，只好又改回國語，或雙聲道並用。(...) 最讓我疑惑的是，明明我在家講台語居多，我女兒竟然也不太會講台語。(...)國小有所謂的閩南語課程，台語唸的零零落落的女兒，竟然可以考九十八分(10)

¹¹³ 目前學校的閩南語課程，象徵意義大過於實質意義，例如在樓梯轉角張貼母語大字報，或世界母語日老師校長利用朝會時間全程用台語報告，並鼓勵老師利用每週一天的時間用母語教學。(157)

¹¹⁴ 新一代的年輕人少了說台語的環境，許多日常習慣用語的台語(3)

musi odbywać się jedynie w ramach formalnego systemu nauczania, a powyższe stwierdzenie wskazuje na to, że brak okazji do nauki tego języka dotyczy zarówno domu, jak i szkoły. Nauczanie taiyu przybiera niekiedy także postać nieformalnej edukacji w mediach: „Didi 543 – specjalna strona fanowska (...) ogłosiła, że temat to »Tajwańskojęzyczna młodzież oszukuje cały kraj«. Pierwszy filmik dotyczy tajwańskiego slangu. Dołączono do niego drugie krótkie nagranie dotyczące wymowy (można słuchać i jednocześnie ćwiczyć wymowę). To bardzo ciekawy rodzaj edukacji” (60)¹¹⁵.

Podsumowując, zgodnie z dyskursem *Ziyóu Shibào* nauczanie taiyu w szkole nie przynosi rezultatów i nie ma realnego wpływu na umiejętność posługiwania się tym językiem przez dzieci. Chociaż istnieje możliwość nauczania taiyu, to rzeczywistość jest daleka od ideału. Potwierdza to kolejny fragment: „Wielu Tajwańczyków mówi w języku taiyu, ale nie posiada zbyt bogatego słownictwa. Większość Tajwańczyków uczy się poprzez rozmowy z członkami rodziny. (...) Większość dzisiejszych dzieci nie mówi w tym języku. Szkoda” (8)¹¹⁶.

5.4.2.5. Język taiyu w muzyce i literaturze

5.4.2.5.1. Muzyka

Podobnie jak w przypadku kolokacji można zauważyć, że lingwonim *taiyu* silnie wiąże się z muzyką. Dziennikarze często piszą o koncertach, podczas których piosenkarze śpiewają po tajwańsku, a sami artyści wypowiadają się po tajwańsku o roli tego języka w swoim życiu i twórczości, co zgodnie z relacjami dziennikarzy budzi zachwyt fanów. Cytowane fragmenty odnoszą się nie tylko do tradycyjnych tajwańskich piosenek, lecz również do nowoczesnej muzyki pop tworzonej w języku taiyu.

Język taiyu został przedstawiony także jako lekt wykorzystywany do tworzenia nowej muzyki. Młode zespoły czerpią z nowoczesnej mu-

¹¹⁵ 「Didi五四三」粉專頁, (...)「台語少年純潔騙殺全國」為主題宣示, 首發影片流暢台語俚語, 網友說, 好喜歡台語發音介紹的小影片(可以聽著練發音)、太有意思的教育。(60)

¹¹⁶ 台灣人很多人會說台語, 但是比較深的字彙並不會說, 大部分台語都是與家人談話交流學會的, (...) 現在的大部分小孩子不會說台語十分可惜。(8)

zyki z całego świata, ale jednocześnie chcą przyczynić się do zwiększenia obecności taiyu na tajwańskim rynku muzycznym: „[Zespół] Taiko Electro Company zaadaptował styl muzyki elektronicznej w języku tajwańskim. Kodabow i David powiedzieli, że chcą dokonać tajwańskiej rewolucji w piosence (...). »Nasze piosenki to czysta rozrywka«¹¹⁷. Warto zauważyć, że śpiewanie po tajwańsku nie jest wymuszonym pielęgnowaniem tradycji w postaci starych pieśni, które najprawdopodobniej byłyby mało atrakcyjne dla młodych odbiorców. Taiyu ma swoje miejsce w świecie nowoczesnej muzyki, a Tajwańscy piosenkarze podejmują się także tłumaczenia na tajwański piosenek popularnych za granicą: „Yuming Lai przetłumaczył i zaśpiewał niesamowicie popularną piosenkę Yinglee z Tajlandii. Ta piosenka jest tak popularna, że ma już ponad 200 milionów wyświetleń”¹¹⁸. Świadczy to o tym, że taiyu jest wystarczająco wartościowy, aby przetłumaczyć na niego zagraniczne utwory.

Tajwańska muzyka ma też wymiar międzynarodowy, o czym z zachwytem piszą dziennikarze. Pokazywanie muzyki po tajwańsku na scenie międzynarodowej i pozytywna ocena takiego działania w mediach świadczy o tym, że taiyu zajmuje ważne miejsce w sercach Tajwańczyków lub przynajmniej dziennikarze pragną przekazywać taką informację czytelnikom. Na uwagę zasługuje również fakt, że język tajwański jest postrzegany jako narzędzie promocji kraju na arenie międzynarodowej: „Śpiewając wspólnie Jody Chiang i Domingo nie tylko pokazali całemu światu ciepłą i prostą tajwańską kulturę, ale także sprawili, że piękne tajwańskie piosenki ludowe pojawiły się na międzynarodowej scenie”¹¹⁹. Rola taiyu w muzyce nie opiera się tylko na śpiewaniu starych pieśni, a raczej na połączeniu języka tajwańskiego z muzyką o nowoczesnym i międzynarodowym charakterze. Wybór języka tajwańskiego jako reprezentującego Tajwan na światowych wydarzeniach muzycznych świadczy o wysokim statusie tego języka.

Dziennikarze z radością relacjonują wiele sytuacji, w których gwiazdy muzyki śpiewają lub chociaż mówią cokolwiek po tajwańsku:

---

¹¹⁷ 台客電力公司走電音台語歌的風格，柯大堡和David表示，他們想要作「台語歌革命」，(…)「我們的歌就是純娛樂。(156)

¹¹⁸ 賴銘偉 (...) 翻唱「泰國謝金燕」Yinglee爆紅的電子舞曲，這首歌在泰國超K，光YouTube點擊就逼近2億人次，賴銘偉改唱台語版。(141)

¹¹⁹ 透過江蕙與多明哥的合唱，不但向全世界輻射了溫厚樸實的台灣文化，也讓優美的台灣民謠登上國際舞台。(137, 138)

1. Pierwszy przykład to zaznaczenie, że gwiazda zachęca do mówienia w języku taiyu: „[Podczas] transmisji na żywo [prowadzonej przez] Tzuyu (tajwańska piosenkarka tworząca w Korei) [słyszemy]: »Mówmy po tajwańsku!«. A ten przemyślany gest roztopia serca tajwańskich fanów” (114)¹²⁰. Dziennikarze zwracają również uwagę na pozytywną reakcję fanów.
2. Nawet w ramach plotek o gwiazdach prasa wybiera wątki związane z taiyu. Pojawia się informacja o kocie gwiazdy: „Nazwałam futrzane kocie dziecko po tajwańsku” (102)¹²¹.
3. Nie brakuje też relacji o nauce tajwańskiego na potrzeby śpiewania: „»Mój taiyu w końcu się poprawił!« (...) [Piosenkarka] lepiej rozumie piosenki i może wyraźniej zaśpiewać każdy wers” (95)¹²².
4. W artykułach intensywnie podkreślany jest sukces w postaci wydania albumu po tajwańsku: „Minęło już 11 latach od debiutu. [Lee Chien-na] najpierw zetknęła się z teatrem i filmami, a po długiej okrężnej drodze kariery zrealizowała swoje marzenie o wydaniu albumu w języku taiyu” (73)¹²³.

Gazeta donosi także o nagrodach muzycznych dla artystów tworzących w języku taiyu: „Zespół »Bakłażan z jajkiem« zdobył nagrodę w konkursie Złota Melodia przyznawaną [twórcom] najlepszemu albumu po tajwańsku” (37)¹²⁴. Drugi fragment także dotyczy nagrody zdobytej za śpiewanie w języku taiyu: „Enno Cheng zdobyła wcześniej nagrodę w kategorii najlepszy alternatywny singiel pop na gali Golden Music Awards za tajwańską piosenkę »Jadeitowe Serce«” (112)¹²⁵. Możliwość otrzymania nagrody za piosenki śpiewane w języku taiyu świadczy o tym, że język ten jest obecny na muzycznej scenie. Nie są to konkursy przeznaczone jedynie dla piosenek po tajwańsku, a raczej bardziej ogólne, co może oznaczać, że śpiewanie w tym języku jest traktowane jako coś naturalnego.

W wykorzystanym korpusie tekstów prasowych taiyu jest obecny i pożądanym w muzyce. Śpiewanie w tym języku nie służy tylko pielęgno-

¹²⁰ 子瑜直播「開口說台語」！貼心舉動融化台灣粉絲 (114)

¹²¹ 是用台語幫毛小孩取名 (102)

¹²² 「台語從超爛的程度，終於進步了！」現在的她對歌曲的掌握度更高、也能把每句歌詞唱得更清楚 (95)

¹²³ 出道11年，先接觸了戲劇、電影，繞了一圈才圓夢推出台語專輯 (73)

¹²⁴ 茄子蛋便得到金曲獎最佳新人與最佳台語專輯 (37)

¹²⁵ 鄭宜農先前以台語歌《玉仔的心》奪得金音獎最佳另類流行單曲 (112)

waniu tradycji, ale można używać go też w nowych utworach. Dziennikarze relacjonują zachwyty piosenkarzami, którzy mówią i śpiewają po tajwańsku. Można także odnieść wrażenie, że istnieje liczna grupa odbiorców, która lubi muzykę związaną z tym językiem. Istotne jest, że utwory po tajwańsku biorą udział w konkursach muzycznych na równi z utworami w języku standardowym, a nie tylko w konkursach piosenki tajwańskiej. Podsumowując, na tajwańskiej scenie muzycznej znajduje się miejsce na śpiewanie w języku taiyu i przynosi wiele radości zarówno twórcom, jak i odbiorcom.

5.4.2.5.2. Literatura

Samo istnienie literatury w języku tajwańskim oraz pisarzy zainteresowanych tworzeniem w tym języku świadczy o tym, że taiyu może mieć znacznie wyższy status, niż omówiony we wcześniejszych rozdziałach hajnański język minnan. Język taiyu został przedstawiony także jako lekt służący również do tworzenia literatury. Warto jednak przyjrzeć się, jakie opinie na ten temat wyrażają dziennikarze i cytowane przez nich inne osoby. W pierwszym z omawianych fragmentów dziennikarz relacjonuje: „Min-de Ang przywiązuje dużą wagę do tajwańskiego słownictwa używanego w swoich powieściach. Wprowadza tajwańskie określenia we właściwym czasie. Przedstawia pełnych energii lokalnych bohaterów i typowe dla nich emocje, co sprawia, że jego powieści są bardzo bliskie czytelnikom”¹²⁶. Tajwański bywa więc przedstawiany jako język, dla którego niewątpliwie istnieje przestrzeń w literaturze.

Prasa podejmuje także trudne tematy związane z nauczaniem taiyu i cytuje opinie osób, którzy nie postrzegają taiyu jako języka godnego literatury: „Gdy Hung Hsiu-chu był przewodniczącym Komitetu ds. Edukacji, stwierdził, że każdy umie mówić po tajwańsku, więc szkoła nie musi nauczać tego języka. Anulował także 40-milionowy (NTD) [budżet] przeznaczony na certyfikację nauczycieli języków ojczystych. Tajwański pisarz Huang Chun-ming gardzi tajwańskim, twierdząc, że jest nieelegancki i nie nadaje się do pisania (...), nie ma

¹²⁶ 洪明道經營小說所使用的台語詞彙非常講究，在關鍵字適時導入台語詞彙，活潑鄉土人物的形象和小說所欲透露的鄉土情感，可說是他的鄉土書寫極大的特色，讀來相當貼切。(135)

potrzeby nauczać go w szkołach” (147a)¹²⁷. Ta wypowiedź przedstawia inne postrzeganie języka tajwańskiego niż w bardziej przychylnych fragmentach. Chociaż dziennikarze relacjonują nieprzychylnie opinie i działania, to jednak wyrażają swoją opinię w wyraźny sposób, komentując: „Jeśli ani nie uczymy, ani nie uczymy się, jak możemy oczekiwać, że będziemy mówić w języku taiyu poprawnie i pięknie?” (147b)¹²⁸. W dyskursie omawianej gazety są wyrażane niepocholebne opinie na temat literatury w języku taiyu i nauczania tego języka, ale jednocześnie zgodnie z własną opinią dziennikarze przedstawiają kontrargumenty.

W niektórych artykułach prasowych pojawiają się krytyczne oceny dzieł literatury napisanych po tajwańsku. W przypadku tych fragmentów dziennikarze i cytowane przez nich osoby nie analizują słuszności wyboru tego języka, lecz skupiają się na recenzjach stylu pisarza lub konkretnego dzieła. W niektórych przypadkach pojawiają się również krytyczne uwagi dotyczące umiejętności pisania w języku taiyu, jednak nie oceniają one wyboru języka jako takiego: „Charakterystyka postaci jest bardzo wyrazista (...), ale nie jestem pewien, czy to dobrze, czy to źle pisać w taki sposób? Bardzo brakuje opisów scenerii. Kiedy mowa o wspinaczce górskiej, to nie widzę tam gór, a kiedy mowa o supermarketach, to nie widzę supermarketu. Historia wydaje się taka »naga«. Najbardziej nie mogę jednak zaakceptować języka tajwańskiego używanego przez autora. Literatura w języku taiyu rozwinęła się bardzo dobrze, a autor najwyraźniej nie rozumie obecnej sytuacji tajwańskich powieści” (145)¹²⁹. Fakt, iż recenzent zwraca uwagę na normy pisania w języku taiyu, może wskazywać na to, że nie tylko jest to język godny literatury, ale także tak ważny, że pisarze powinni się zapoznać z normami pisanej odmiany taiyu. Podobny fragment zawiera ocenę narracji: „Cechą szczególną jest język, w narracji autor wykorzystuje wiele słów

¹²⁷ 前此洪秀柱當教育委員會召集人的時候就主張：台語人人會說，學校不用教，硬把四千萬元母語教師認證的預算通通刪掉。台灣作家黃春明更鄙棄台語，說它不登大雅之堂，不能用來寫作(...)，學校根本不用教。(147a)

¹²⁸ 不教不學怎能期望把台語說好，說精確優美？(147b)

¹²⁹ 人物描寫很突出 (...)，但我不確定寫成這麼「樣板」是好是壞？場景則非常缺乏，小說一直寫到登山，卻看不到「山」；寫到超商，也不見「超商」，只剩下一個光禿禿的故事。但我最不能接受的是作者所寫在台語——台灣的台語文學已經發展得非常好，作者顯然不了解目前的台語小說狀況。(145)

w języku taiyu, ale tekst czyta się bez przeszkód” (70, 71)¹³⁰. Jakość omawianej literatury jest jednak mniej istotna niż obecność krytyki literackiej związanej z taiyu w dyskursie gazety.

W niektórych wypowiedziach prasowych daje o sobie znać przekonanie, że literatura w języku taiyu jest mocno związana z promocją języka. W cytowanym wyimku oprócz osobistych odczuć i recenzji krytyk zawiera ciekawą myśl: „Powieści, które są częścią pisarstwa tajwańskiego, często koncentrują się na języku tajwańskim i sama literatura staje się mniej ważna, ale w przypadku tego tekstu język i narracja są równie ważne” (129)¹³¹. Samo spostrzeżenie jest mniej istotne niż fakt, że na łamach gazety jest miejsce, aby dyskutować o problemach związanych z literaturą w języku taiyu. Warto podkreślić, że dziennikarze nie wspominają o książkach w tym języku jako o sensacji, lecz w naturalny sposób cytują wypowiedzi literaturoznawcze. Jakość i słuszność tych wypowiedzi nie jest tak istotna jak sam fakt, że literatura w języku tajwańskim jest przedmiotem dyskusji.

W gazecie wspomniany jest również konkurs literacki, w którym mogą wziąć udział pisarze tworzący w języku taiyu: „Tegoroczna Tajwańska Nagroda Literacka ma łączną pulę nagród w wysokości 2,4 miliona NTD. Nagrody są przydzielane w kategorii pisanie i kategorii kreatywność. Te dwie kategorie dzielą się na mniejsze rodzaje: długa powieść, nowy wiersz, scenariusz, nowela po tajwańsku, nowela w języku hakka oraz nowela po chińsku związana z rodzimymi mieszkańcami Tajwanu” (65)¹³². Przyznanie nagrody za twórczość w języku taiyu jest dowodem na obecność tego języka w literaturze.

5.5. Podsumowanie

Obraz taiyu przedstawiony w *Ziyóu Shibào* jest bardzo pozytywny. Można odnieść wrażenie, że dziennikarze na każdym kroku afirmują

¹³⁰ 特殊之處在於其語言，敘述文字也用了很多台語，但讀起來頗為流暢 (70,71)

¹³¹ 專注在台語寫作的小說常會把重點放在推敲台語文上，文學該有的布局好像變得不甚重要，但這篇的語文跟小說敘事非常均衡。(129)

¹³² 今年台灣文學獎總獎金高達二百四十萬元，獎項共分為圖書類及創作類，兩類六項（長篇小說、新詩、劇本創作、台語短篇小說、客語短篇小說及原住民漢語短篇小說）(65)

używanie języka tajwańskiego. Promowanie taiyu być może jest ich celem i świadomie wybierają tego rodzaju treści. Z drugiej strony relacje przedstawione w gazecie są tylko odzwierciedleniem rzeczywistości, w której wielokrotnie pojawia się taiyu. Najprawdopodobniej język tajwański funkcjonuje na wyspie w wielu kontekstach. Jednocześnie dziennikarze bardzo cenią ten język, co potęguje wrażenie ich pozytywnego nastawienia wobec posługiwania się taiyu.

W obranym korpusie można znaleźć liczne fragmenty traktujące o wysokiej wartości porozumiewania się w języku taiyu. Dziennikarze cytują polityków i celebrytów, którzy wyrażają pozytywne opinie na temat języka tajwańskiego. W przywoływanych przykładach daje się także dostrzec zaniepokojenie obecną sytuacją języka i proponowane rozwiązania. Pojawiają się również passusy świadczące o tym, że taiyu nie jest wystarczająco elegancki, aby się o niego troszczyć, przy czym takim kwalifikacjom zwykle towarzyszą kontrargumenty. Zachowany jest pozorny obiektywizm, chociaż piszący wyraźnie są zwolennikami komunikacji w języku taiyu.

Język tajwański jest też przedstawiany jako jeden z wyznaczników tożsamości tajwańskiej. W przeważającym stopniu pojawia się on jednak w kontekście obcokrajowców, którzy nauczyli się mówić po tajwańsku i dzięki temu zasymilowali się lub przynajmniej stali się bliżsi Tajwańczykom. Cudzoziemcy uczący się taiyu to doskonały temat na artykuł w gazecie. Sposób przedstawienia tego typu sytuacji jest bardzo pozytywny.

W odniesieniu do Tajwańczyków nie ma w analizowanym dyskursie potwierdzeń bezpośrednio wyrażanej myśli, że mówienie po tajwańsku to część ich tożsamości. Jednak w korpusie prasowym występują liczne fragmenty, w których piszący podkreślają, że bohaterowie opisywanych zdarzeń korzystają z taiyu. Niekiedy są to pozornie beużyteczne wtrącenia. Dziennikarze często eksponują fakt, że dana osoba wypowiedziała konkretne zdanie po tajwańsku. Z jednej strony odzwierciedla to poglądy piszących. Z drugiej nie mogliby oni przedstawiać wszechobecności taiyu, gdyby nie była aktualna w tajwańskiej rzeczywistości.

Taiyu jest także stałym tematem politycznym. Politycy używają go i mówią o nim. Możliwe, że wynika to z ich szacunku wobec rodzimego języka. Najprawdopodobniej jednak pragną przypodobać

się grupie odbiorców, dla których mówienie po tajwańsku jest ważne. Język tajwański jest narzędziem politycznym. Oprócz zyskiwania nowych wyborców, szczególnie wśród starszych ludzi, którzy darzą taiyu sympatią, posługiwanie się taiyu dla niektórych grup politycznych jest ściśle związane z dążeniem do idealnej niezależności i perfekcyjnej niepodległości Tajwanu. Na podstawie analizowanego dyskursu można wnosić, że taiyu może być także instrumentem politycznym tajwańskich nacjonalistów. W takiej sytuacji mówienie po tajwańsku nie jest sposobem na zyskanie poparcia wśród osób starszych, lecz nośnikiem określonych wartości politycznych.

Gazeta odnosi się także do miejsca taiyu w edukacji. Przedstawia obecną rolę języka tajwańskiego w szkołach oraz przywołuje opinie na ten temat. Nauczanie taiyu w szkole i w domu oceniane jest jako nieudane. Formułuje się opinię, że sprawa nie jest traktowana poważnie. Cytowane osoby wyrażają z tego powodu żal. Można zatem w badanym dyskursie zauważyć ubolewanie nad obecną sytuacją taiyu w edukacji.

Ziyóu Shìbào rozprawia ponadto o roli taiyu w muzyce i literaturze. Czytelnikowi przedstawia się obraz świata sztuki, w którym teksty do utworów muzycznych i dzieła literackie konstruowane w języku tajwańskim są bardzo często spotykane oraz dobrze przyjmowane przez publiczność. Autorzy piosenek i powieści biorą udział nie tylko w konkursach dla najlepszego dzieła napisanego po tajwańsku, ale konkurują na równi z dziełami w języku dominującym. Można przypuszczać, że dziennikarze, ze względu na swoje własne poglądy, celowo relacjonują wydarzenia związane z taiyu. Nawet plotki o celebrytach dotyczą taiyu (dla przykładu: piosenkarka nazwała kota tajwańskim imieniem). Podobnie jak w przypadku fragmentów dotyczących wartości języka tajwańskiego pojawiają się również opinie osób, które nie akceptują np. literatury tajwańskiej, ale sądy te opatruje się ośmieszającymi je kontrargumentami.

Język taiyu został przedstawiony w *Ziyóu Shìbào* jako lekt odgrywający liczne role w tajwańskiej rzeczywistości. Jest wartościowym jej elementem i warto o niego dbać. Stanowi także wyznacznik tożsamości Tajwańczyków oraz obcokrajowców, którzy pragną stać się bardziej tajwańscy. *Ziyóu Shìbào* prezentuje taiyu również jako narzędzie polityczne o wielu funkcjach, choć jedna jest najważniejsza – perswazyjna nakierowana na zdobywanie poparcia. taiyu jest także obecny

w edukacji, muzyce i literaturze. Z tekstów prasowych wyciera mało optymistyczny obraz jego sytuacji w sferze nauczania, natomiast bardzo pozytywny w dziedzinach muzyki i literatury. Warto jednak podkreślić, że we wszystkich domenach, o których mowa w zgromadzonym korpusie, taiyu zajmuje wyłącznie wyznaczoną mu przestrzeń obok języka dominującego, czyli 國語 *Guóyǔ*. Czasami ta przestrzeń jest większa, a czasami mniejsza – język tajwański obsługuje tylko pewien fragment rzeczywistości. Dyskusja przeważnie dotyczy tego, czy ta przestrzeń jest odpowiednia.

6. Wyniki badań a wskazówki UNESCO

Celem niniejszego rozdziału jest podsumowanie wyników badań i odniesienie ich do informacji i wskazówek zawartych w dokumencie UNESCO *Language Vitality and Endangerment* (Brenzinger i in. 1–27). Na tej podstawie zostanie podjęta próba odpowiedzi na pytanie, czy język minnan jest zagrożony, a jeśli tak, to w jakim stopniu.

Język zagrożony to taki, który zmierza w kierunku całkowitego wymarcia. Taka sytuacja ma miejsce, kiedy rodzimi użytkownicy przestają go używać lub używają w coraz mniejszej liczbie kontekstów. Bardzo ważne jest istnienie przekazu międzypokoleniowego. Jeśli dzieci nie mówią w rodzimym języku rodziców, los tego języka jest prawdopodobnie przesądzony. Zagrożenie może wynikać z czynników zewnętrznych (takich jak polityka, ekonomia, religia) oraz wewnętrznych (np. osobiste przekonania członków społeczności posługujących się danym językiem) (Brenzinger i in. 2). Na całym świecie rodzimi użytkownicy języków mniejszości decydują się nie używać swoich języków w rozmowach z dziećmi i w edukacji. Czasem wynika to z odgórnych decyzji polityków, a niekiedy z przekonań samych zainteresowanych (Brenzinger i in. 4).

Badania zaprezentowane we wcześniejszych rozdziałach pokazały, że zarówno czynniki zewnętrzne, jak i wewnętrzne mają wpływ na sytuację języka minnan. W dokumencie UNESCO na temat zagrożonych języków omówiono dziewięć czynników, które pozwalają ocenić, czy dany język jest zagrożony, a jeśli tak, to w jakim stopniu (Brenzinger i in. 9–17). Czy język minnan jest zagrożony? Aby odpowiedzieć na to pytanie, wspomniane czynniki zostaną skonfrontowane z wynikami analiz przeprowadzonych na potrzeby niniejszej pracy.

6.1. Przekaz międzypokoleniowy języka

Kluczowy dla przetrwania języka jest przekaz pokoleniowy. Jeśli przedstawiciele starszych pokoleń nie mówią w swoim rodzimym języku do najmłodszych, z czasem nikt już nie będzie znał tego języka. W przywołanym dokumencie UNESCO zawarto instrukcję umożliwiającą określenie stopnia zagrożenia języka. Stworzono także skalę używaną do określenia sytuacji danego lektu:

- 0 – wymarły (ang. *extinct*)¹³³,
- 1 – krytycznie zagrożony (ang. *critically endangered*),
- 2 – poważnie zagrożony (ang. *severely endangered*),
- 3 – zdecydowanie zagrożony (ang. *definitely endangered*),
- 4 – zagrożony (ang. *unsafe*),
- 5 – niezagrożony (ang. *safe*) (Brenzinger i in. 7).

Jeśli wziąć pod uwagę transfer międzypokoleniowy, język minnan na Hajnanie jest poważnie zagrożony (2). Wyniki ankiety przeprowadzonej na potrzeby monografii oraz badań przedstawionych w podrozdziale 1.5. sugerują, że język ten jest używany głównie przez pokolenie dziadków. W przypadku języka minnan na Tajwanie sytuacja jest podobna, ale wyniki ankiety wskazują, że w południowej części wyspy język ten może być zdecydowanie zagrożony (3) ze względu na to, że posługuje się nim również pokolenie rodziców. Odpowiedzi części respondentów sygnalizują istnienie rodzin, w których nawet najmłodszy mówią w języku minnan (w niektórych sytuacjach). Jest ich jednak za mało, by uznać go jedynie za zagrożony (4) (Brenzinger i in. 7–8).

6.2. Bezwzględna liczba rodzimych użytkowników języka

Im mniejsza grupa nosicieli danego języka, tym większe dla niego zagrożenie. Rodzimych użytkowników języka minnan na Hajnanie i Tajwanie nie jest ani dużo, ani mało. Istnieją języki odznaczające się większą liczbą rodzimych użytkowników, ale są też na świecie języki z kilkoma rodzimymi użytkownikami (Brenzinger i in. 8). Językiem minnan wciąż posługują się miliony osób, więc sama liczba użytkowników nie wskazuje na wyraźne zagrożenie.

6.3. Odsetek rodzimych użytkowników w całej populacji

Odsetek rodzimych użytkowników w całej populacji stanowi kolejny istotny czynnik, który ma wpływ na przetrwanie języka. Jeśli większość

---

¹³³ Tabele zawierające szczegółowe definicje stopni na skali dla wszystkich czynników mających wpływ na sytuację języka przedstawiono w załączniku pod koniec książki.

danego społeczeństwa na co dzień posługuje się danym językiem, taki język jest ważnym narzędziem komunikacji i w rezultacie ma duże szanse na przetrwanie i dalszy rozwój. W celu określenia znaczenia tego czynnika stosuje się tę samą skalę, co w podrozdziale 6.1.

Język minnan na Hajnaniu można uznać za poważnie zagrożony (2), ponieważ posługuje się nim tylko mniejszość. Na północy Tajwanu jest podobnie, ale już na południu trudno jednoznacznie ocenić sytuację. Aby język był zdecydowanie zagrożony (3), musi być językiem większości. W południowej części Tajwanu relacja między taiyu a guoyu jest skomplikowana i można zaryzykować stwierdzenie, że większość używa języka minnan w określonych kontekstach. Sytuacja wygląda lepiej niż na Hajnaniu, ale nadal jest to język poważnie zagrożony (2) (Brenzinger i in. 9).

6.4. Użycie języka w istniejących kontekstach (dziedzinach)

Autorzy omawianego dokumentu UNESCO podkreślają, że częste użycie języka przez większość populacji nie zawsze w pełni odzwierciedla sytuację danego języka. Bardzo ważne są konteksty, w jakich dany język jest stosowany. Niektóre języki są używane tylko w ograniczonej liczbie sytuacji komunikacyjnych (najczęściej nieformalnych). Mimo że nie musi to znaczyć, że dany język jest zagrożony, taka sytuacja w przyszłości może skutkować zastąpieniem go przez język dominujący w większej liczbie kontekstów (Brenzinger i in. 9). W związku z tym powstała skala pozwalająca scharakteryzować jakościowo i kwantytatywnie funkcjonowanie języka w kontekstach:

0 – wymarły (ang. *extinct*),

1 – bardzo ograniczone konteksty (ang. *highly limited domains*),

2 – ograniczone lub formalne konteksty (ang. *limited or formal domains*),

3 – malejąca liczba kontekstów (ang. *dwindling domains*),

4 – wielojęzyczna równość (ang. *multilingual parity*),

5 – uniwersalne użycie (ang. *universal use*) (Brenzinger i in. 9).

Zarówno w przypadku Hajnanu, jak i Tajwanu język minnan obsługuje jedynie określone sytuacje komunikacyjne. Na Hajnaniu używa się go głównie podczas rozmów z dziadkami, co sugeruje bardzo ogra-

niczone konteksty (1). Jeśli idzie o Tajwan, w praktyce często sytuacja wygląda podobnie, ale w odróżnieniu od Hajnańczyków osoby pozytywnie nastawione do taiyu widzą możliwość posługiwania się nim we wszystkich dziedzinach niemal na równi z guoyu, co implikuje istnienie wielojęzycznej równości. Analiza dyskursu prasy tajwańskiej pokazała, że minnan jest obecny w licznych kontekstach. Trudno ocenić sytuację, ponieważ taiyu zazwyczaj stosuje się w ograniczonym stopniu i jako dodatek do języka dominującego. Jednocześnie przekonanie, że minnan może być używany niemal wszędzie, dobrze wróży na przyszłość (Brenzinger i in. 9–11).

6.5. Wykorzystanie języka w nowych kontekstach i mediach

Wraz z rozwojem (np. technologii) doświadczanym przez rodzimych użytkowników danego języka pojawiają się nieistniejące wcześniej konteksty, w których można go używać. Istnieje konieczność wzbogacenia zasobu leksykalnego o nowe jednostki czy też znalezienia sposobów pozwalających opisać nieznaną dotąd rzeczywistość. Jeśli jednak tak się nie dzieje, najpierw zmniejsza się liczba kontekstów, w których można z powodzeniem sięgać po dany język, a potem staje się on niepraktycznym reliktem przeszłości. Skala stosowana do określenia, czy i w jakim stopniu język jest wykorzystywany w nowych kontekstach, przedstawia się następująco:

- 0 – nieaktywny (ang. *inactive*),
- 1 – minimalny (ang. *minimal*),
- 2 – broniący się (ang. *coping*),
- 3 – receptywny (ang. *receptive*),
- 4 – aktywny (ang. *robust, active*),
- 5 – dynamiczny (ang. *dynamic*) (Brenzinger i in. 11).

Na Hajnaniu minnan nie jest używany w nowych kontekstach. Jest językiem komunikacji ze starszymi członkami rodziny, bardzo rzadko pojawia się w transmisjach radiowych lub telewizyjnych. Wykorzystanie hainanhua w nowych kontekstach i mediach jest minimalne (1), a analiza dyskursu hajnańskiej prasy dowiodła, że pojawienie się tego języka w kontekście innym niż rodzinny wywołuje sensację i zachęca dziennikarzy do sformułowania przyciągającego uwagę nagłówka.

W kontekście muzyki warto zaznaczyć, że śpiewa się tylko tradycyjne pieśni z opery hajnańskiej. Nie powstaje nowoczesna muzyka do tekstów konstruowanych w języku hainanhua. Badania pokazały, że sytuacja języka minnan na Tajwanie jest stosunkowo złożona. Wraz z procesem demokratyzacji i zmianą sposobu myślenia taiyu ma prawo być obecny w niemal wszystkich kontekstach i mediach. Politycy wygłaszają przemowy w tym języku. Minnan pojawia się w nowoczesnych utworach muzycznych i nowych filmach, a także w programach telewizyjnych. Prawo przewiduje lekcje tego języka w szkołach. Możliwość zastosowania taiyu w nowych kontekstach i mediach nie oznacza jednak, że jego rodzimi użytkownicy zawsze i chętnie z tej sposobności korzystają. Wszystko zdaje się zależeć od indywidualnych decyzji. Teoretycznie analizowany język dałoby się umieścić na poziomie 4. (aktywny) przywołanej wcześniej skali, ale lepiej odzwierciedla rzeczywistość kategoria 3. (receptywny). Taiyu jest faktycznie stosowany w nowych kontekstach, ale rzadko w szerokim zakresie. Prawie zawsze stanowi dodatek do języka dominującego (Brenzinger i in. 11).

6.6. Materiały dydaktyczne do nauki języka

Następne zagadnienie poruszane w dokumencie UNESCO wiąże się z dostępnością materiałów (glotto)dydaktycznych. Określa ją skala od 0 do 5, gdzie 5 to największa dostępność. Materiały do nauki języka hajnańskiego nie są wystarczające. Istnieje kilka podręczników skierowanych głównie do turystów odwiedzających Hajnan. Zgodnie z najlepszą wiedzą autorki nie powstał jeszcze podręcznik do nauczania języka hainanhua dzieci rodzimych użytkowników, a tym bardziej podręcznik szkolny. Najprawdopodobniej nie istnieje publikacja całościowo opisująca gramatykę tego języka, ale pojawiają się artykuły naukowe dotyczące wybranych zagadnień gramatycznych. Istnieją słowniki języka hainanhua oraz opracowania zbierające zdania sformułowane w omawianym języku, które przetłumaczono na język putonghua lub język angielski. Jedna z takich publikacji zawiera 888 często używanych zdań w języku hainanhua i przypisane im ekwiwalenty tłumaczeniowe w językach putonghua i angielskim. Jej autor zaznacza, że chociaż

rozpowszechnianie putonghua jest najważniejsze, dedykuje swoją książkę wszystkim pasjonatom mowy hajnańskiej oraz wszystkim, którzy chcieliby poczuć się pewniej na Hajnaniu (Wang i Li 1–3). W szkole nie prowadzi się lekcji hainanhua, a wyniki ankiety pokazały, że rodzimi użytkownicy nie są zainteresowani, aby było inaczej. Analiza dyskursu prasy hajnańskiej oraz wcześniejszych badań udowodniła, że okazjonalne lekcje hainanhua czy twórczość pisarzy posługujących się tym językiem to wyjątki potwierdzające regułę. W 1984 roku wydano także, najprawdopodobniej jedyny, słownik języka hainanhua. Można się z niego dowiedzieć, jak czytać poszczególne znaki zgodnie z wymową języka hainanhua (Y. Liang). Zarysowaną sytuację najlepiej oddaje wartość 2 na skali, czyli „Istnieją materiały pisane w danym języku, ale mogą być przydatne tylko dla niektórych członków społeczności, a dla innych mają tylko znaczenie symboliczne” (Brenzinger i in. 14).

Język minnan na Tajwanie znajduje się w innej sytuacji. Wraz z demokratyzacją wprowadzono do szkół lekcje języków innych niż guoyu. Nie można jednak mówić o dwujęzycznej edukacji, ponieważ zazwyczaj jest to jedna lekcja w tygodniu poświęcona na naukę np. minnan. Wprawdzie istnieją podręczniki do nauki taiyu przeznaczone dla dzieci i młodzieży, jednak ze względu na krótki okres, w którym język ten jest nauczany w szkołach, nadal trwa dyskusja na temat odpowiedniego modelu nauczania i celów edukacyjnych. Z uwagi na historię Tajwanu nie ma tradycyjnych podręczników do taiyu, więc obecne są nowością. Warto zauważyć, że krytyka istniejących podręczników werbalizowana przez ekspertów, rodziców oraz samych uczniów świadczy o zaangażowaniu w naukę tego języka. Uczelnie tajwańskie oferują także studia magisterskie, podczas których rodzimi użytkownicy taiyu uczą się obowiązującej transkrypcji, standardowej wymowy i standardowych znaków języka przodków (ang. *heritage language*), aby potem prowadzić lekcje taiyu w szkole. Na rynku dostępne są liczne publikacje opisujące gramatykę taiyu, wydawana jest również literatura w tym języku. Analiza dyskursu prasowego pozwoliła stwierdzić, że pisanie w języku innym niż guoyu jest dla niektórych zagadnieniem dyskusyjnym, ale sam fakt, że można o tym debatować, napawa optymizmem. Taiyu jest obecny w mediach, ale tylko w ograniczonym zakresie. Na podstawie powyższych konstatacji można przyjąć, że sytuację tego języka odwzoruje na skali wartość

4: „Istnieją materiały pisane, a w szkole dzieci uczą się czytać i pisać w danym języku”. Należy podkreślić, że chociaż brzmi to obiecująco, w praktyce lekcji taiyu jest bardzo mało i są one jedynie dodatkiem do edukacji, która niemal całkowicie odbywa się w języku dominującym, czyli guoyu. Podsumowując, istnieją możliwości nauczania taiyu, ale aktualnie nie są w pełni wykorzystywane i los języka leży w rękach rodzimych użytkowników (Brenzinger i in. 14).

6.7. Postawy językowe, polityka językowa i status języka

Decyzję o przyszłości danego języka podejmują jego rodzimi użytkownicy (lub inne osoby w zamieszkiwanym przez nich państwie) zarówno w wymiarze globalnym w formie prowadzonej w kraju polityki językowej, jak i na poziomie pojedynczego obywatela reprezentującego określone postawy językowe. Założenia dotyczące polityki językowej oraz ich realizacja wpływają na status języka. W szczególności mogą mieć decydujące znaczenie w kwestii wspomnianych wcześniej licznych kontekstów użycia języka. Na przykład zakazując użycia danego języka w mediach lub w szkole, władze wykluczają go z tych dwóch kontekstów. Nie zawsze musi być to wyraźny zakaz, czasami rządzący mogą wydać zalecenie regulujące użycie poszczególnych języków w różnych sytuacjach.

Również postawy poszczególnych użytkowników języka mają wpływ na poziom jego zagrożenia. W czasach niekorzystnej polityki językowej mogą oni nadal pielęgnować swój rodzimy język, a niektórzy są nawet gotowi znosić represje związane z takim wyborem. Wskazana postawa przyczynia się do zachowania języka lub spowalnia proces asymilacji. W sytuacji liberalnej polityki językowej promującej wielojęzyczność obywatele również mogą decydować o losie danego języka, np. nie korzystając z przyznanych im praw i wybierając użycie języka dominującego we wszystkich kontekstach lub w większości domen. Całość tych uwarunkowań podlega stopniowaniu, co ukazuje podana skala:

- 0 – zakaz używania (ang. *prohibition*),
- 1 – wymuszona asymilacja (ang. *forced assimilation*),
- 2 – aktywna asymilacja (ang. *active assimilation*),

- 3 – bierna asymilacja (ang. *passive assimilation*),
- 4 – zróżnicowane wsparcie (ang. *differential support*),
- 5 – równe wsparcie języków (ang. *language equal support*) (Brenzinger i in. 14).

Celem pierwszego rozdziału było przyjrzenie się polityce językowej na Hajnaniu i Tajwanie zarówno z perspektywy diachronicznej, jak i synchronicznej. Czy w przypadku hainanhua można mówić o wymuszonej asymilacji (1), aktywnej asymilacji (2) czy może jedynie o biernej asymilacji (3)? Polityka rządu chińskiego wobec hainanhua cechuje się obojętnością. Nie istnieją prawa zakazujące używania tego języka, ale milczenie także może być celowe. Z jednej strony rząd nie twierdzi, że posługiwanie się hainanhua jest złe, a z drugiej – promuje stosowanie putonghua we wszystkich kontekstach. Jeśli uznać milczenie na temat hainanhua za celowy element polityki językowej, można mówić o wymuszonej asymilacji (1). Jeśli natomiast nie jest to przemyślana strategia, wówczas należałoby określić sytuację jako bierną asymilację (3). Nie przyjęto wielu szczegółowych praw dotyczących hainanhua, a putonghua jest językiem dominującym. W przypadku niejasnej sytuacji można mówić o aktywnej asymilacji (2), która w gruncie rzeczy uwzględnia obie możliwości. Jako że milczenie często jest znaczące, interpretacja sugerująca wymuszoną asymilację (1) jest uzasadniona. Podsumowując, hainanhua nie jest językiem chronionym przez państwo, a kwestia, czy państwo aktywnie działa na jego niekorzyść, jest dyskusyjna.

W przypadku Tajwanu politycy mówią o równości wszystkich języków i dążeniu do równomiernego ich wspierania. Ideą polityczną jest więc równe wsparcie języków (5). W praktyce jednak realizacja tego zadania pozostawia wiele do życzenia. Jak już wspomniano we wcześniejszych częściach książki, za słowami nie zawsze idą fundusze i rzeczywiste wsparcie działań na rzecz języków mniejszości. Są one chronione w pewnym stopniu, ale przeznaczają się na to mniej energii i zasobów niż na rozwój guoyu. W związku z tym stosowniejszym określeniem sytuacji byłaby kwalifikacja: zróżnicowane wsparcie (4).

Warto zwrócić uwagę, że już same nazwy obu języków odzwierciedlają postawy językowe. W dosłownym tłumaczeniu język minnan na Tajwanie to „język tajwański” (taiyu), a język minnan na Hajnaniu to hajnański (hainanhua). Pierwszy z nich znajduje się na równi z guoyu czy takimi językami, jak angielski (yingyu), japoński (riyu) czy nie-

miecki (deyu). „Mowa” sugeruje mniej ważny sposób porozumiewania się, typowy dla danego regionu. „Mowy” to tylko dialekty, domyślnie mniej istotne i mniej wartościowe niż języki.

6.8. Postawy członków społeczności wobec własnego języka

W rozdziałach drugim i czwartym skupiono się na postawach rodzimych użytkowników języka minnan na Hajnaniu i Tajwanie. Przekonania członków społeczności na temat ich własnego języka są kluczowe dla ustalenia jego przyszłości. W większości przypadków postawy te nie są neutralne. Często rodzimi użytkownicy wstydzą się swojego języka, uważając go za gorszy lub nawet problematyczny. Mogą też postrzegać go jako wartość i chcieć pielęgnować oraz ożywiać poprzez działania na rzecz ochrony i popularyzacji (Brenzinger i in. 14).

Podobnie jak w przypadku innych czynników postawy członków społeczności można określić za pomocą sześciostopniowej skali (Brenzinger i in. 14). Badania pokazują, że niektórzy rodzimi użytkownicy hainanhua popierają dbanie o rodzimy język, ale inni są obojętni lub nawet przeciwni jego ochronie (2). Odnosnie do taiyu wyniki ankiety pozwalają stwierdzić, że większość rodzimych użytkowników popiera dbanie o własny język (4). Jednak fakt, że większość respondentów nie rozmawia ze swoimi dziećmi w języku taiyu, świadczy o tym, iż mogą to być jedynie puste deklaracje. Jeśli oceniać czyny, a nie słowa, sytuacja taiyu w zakresie postaw językowych nie różni się znacząco od położenia hainanhua. Mimo pozytywnych deklaracji rodzimi użytkownicy taiyu nie postępują zgodnie z deklarowanymi postawami.

6.9. Ilość i jakość dokumentacji

Dla przetrwania języka mogą być także ważne opisujące go dokumenty. W przypadku zagrożenia języka, a nawet jego wymarcia źródła pisane lub nagrania mogą pomóc w jego odrodzeniu czy wskrzeszeniu (*casus* hebrajskiego). Jeśli pamięć rodzimych użytkowników zawodzi, można skorzystać z tych materiałów, aby ponownie zacząć używać np. zapomnianych leksemów.

Do określenia omawianego czynnika także zaproponowano sześciostopniową skalę, która pozwala ocenić sytuację danego języka ze wskazanej perspektywy (Brenzinger i in. 16–17):

5 – najlepsza [ilość i jakość dokumentacji] (ang. *superlative*),

4 – dobra (ang. *good*),

3 – dostateczna (ang. *fair*),

2 – fragmentaryczna (ang. *fragmentary*),

1 – nieadekwatna (ang. *inadequate*),

0 – nieudokumentowany [język] (ang. *undocumented*) (Brenzinger i in. 16–17).

Ilość i jakość dokumentacji odnoszącej się do taiyu jest dobra (4). Istnieją publikacje poświęcone gramatyce, słowniki, różnego typu teksty, w tym literatura piękna. Taiyu pojawia się także w mediach. Jest również wiele nagrań, w szczególności tradycyjnej i nowoczesnej muzyki do tekstów w języku taiyu. Zainteresowania naukowe tym lekiem skutkują podejmowaniem analiz nagrań taiyu z adnotacjami. Wydaje się też coraz więcej materiałów standaryzujących język. Ponadto lingwiści publikują liczne artykuły na temat taiyu.

Ilość i jakość dokumentacji dotyczącej hainanhua jest fragmentaryczna (2). Istnieją listy słów, popularnonaukowe słowniki oraz rozmówki dla pasjonatów (zob. rozdział 6.6). Naukowcy publikują opracowania na temat różnych aspektów funkcjonowania hainanhua, ale jest ich bardzo mało. Jakość nagrań audio i wideo jest dobrej jakości (ze względów biznesowych), ale ograniczają się one do opery hajnańskiej. Wielu starszych Hajnańczyków (niekoniecznie rodzimych użytkowników hainanhua) lubi jej słuchać i kupuje płyty CD z nagraniami tych dzieł i wybranych pieśni. Zgodnie z najlepszą wiedzą autorki brakuje nagrań o innym charakterze.

Podsumowując, ilość i jakość materiałów dokumentujących języki hainanhua i taiyu znacznie się różnią, co skłania do wniosku, że hainanhua jest językiem zagrożonym. Jego przyszłość jest niepewna. Brakuje międzypokoleniowego przekazu tego języka. Nie jest on ponadto używany w nowych kontekstach lub kontekstach innych niż rozmowy ze starszymi krewnymi czy teksty tradycyjnych utworów muzycznych. Materiały do nauki hainanhua, podobnie jak ilość i jakość dokumentacji, są niewystarczające. Politykę językową charakteryzuje milczenie albo – w zależności od interpretacji – wrogie milczenie.

Postawy rodzimych użytkowników cechuje obojętność i przekonanie, że hainanhua służy do komunikacji z członkami starszego pokolenia. W przypadku taiyu wiele z omówionych czynników wskazuje na to, że ma potencjał, aby zajmować przestrzeń obok języka dominującego w licznych, również nowych, kontekstach. Zaznacza swą obecność w edukacji, mediach i jest dobrze udokumentowany. Polityka językowa nie jest wroga, lecz co najwyżej nieudolna. Jednocześnie działania mające wspierać taiyu są popierane przynajmniej w teorii. Niepokój może budzić brak przekazu międzypokoleniowego, który wprawdzie jest mniej zauważalny na południu Tajwanu, ale również tam staje się faktem. Taiyu ma potencjał, by pełnić ograniczoną, lecz ważną funkcję obok języka dominującego. Ostateczna decyzja należy do jego użytkowników.

Zakończenie

Przedstawiona w monografii polityka językowa oraz zaprezentowana analiza wyników czterech przeprowadzonych badań pokazują, że sytuacja języka minnan na Hajnanie i Tajwanie jest niejednorodna. Warto zwrócić uwagę, że hainanhua oraz taiyu są używane w dwóch państwach, w wielu kwestiach bardzo odmiennych. Można by przypuszczać, że w związku z tym postrzeganie języka minnan przez rodzimych użytkowników oraz obraz tego języka w dyskursie prasowym będą diametralnie różne. Jednak tak nie jest. Chociaż da się zauważyć istotne różnice, trudno zignorować zaskakujące podobieństwa. Przyczyn takiej sytuacji jest kilka.

Po pierwsze, widoczne są znaczne odmienności w zakresie obecnie prowadzonej polityki językowej Chińskiej Republiki Ludowej oraz Republiki Chińskiej. Chiny trwają przy koncepcji zezwalającej tylko na jeden język dominujący i mimo że nie mówi się o tym wprost, w gruncie rzeczy dąży się do eliminacji innych języków zarówno chińskich, jak i niechińskich. Putonghua jest w rzeczywistości jedynym językiem dopuszczonym do użytku w edukacji, mediach, życiu zawodowym i innych sytuacjach formalnych. W takich realiach brakuje miejsca dla hainanhua, który jest językiem komunikacji z przedstawicielami starszych pokoleń. Tajwan od ponad trzydziestu lat demokratyzuje się, co należy wiązać z dopuszczeniem innych języków Tajwanu (w tym taiyu) do użytku we wszystkich kontekstach. Choć istnieje potencjalna przestrzeń dla taiyu w wielu sferach życiowych, lekt ten zawsze zajmuje tylko określone, ograniczone miejsce obok języka dominującego, czyli guoyu. Mimo że za przyczyny takiej sytuacji taiyu uważa się powszechnie nieudolność i opieszałość władz, a nie ich intencje, można dostrzec istotne podobieństwo do sytuacji w Chinach. Jedyna sfera, w której dominuje taiyu, to komunikacja ze starszymi krewnymi z pokolenia dziadków.

Po drugie, chociaż historyczna polityka językowa w szczególności jest inna, z perspektywy ogólnej jawi się podobnie. Na początku w Chinach i na Tajwanie nie funkcjonowała władza, która prowadziła konkretną politykę językową. Następnie Tajwan był wielokrotnie kolonizowany przez różnych ekspansjonistów (Hiszpanów, Holendrów, Japończyków),

co różni jego historię od historii Chin, które nigdy jako całość nie stały się państwem kolonialnym, a kolonie w Hongkongu czy Makau miały znaczenie raczej regionalne. Jednak niemal w tym samym czasie – w Chinach od 1949 roku, a na Tajwanie od 1946 – oba państwa rozpoczęły politykę w gruncie rzeczy zakazującą używania języków innych niż język dominujący putonghua/guoyu. W Chinach rozprawiano tylko teoretycznie o prawach służących językom mniejszości, a na Tajwanie chwilowo dopuszczono użycie minnan i hakka, które miały pomóc – poprzez porównanie – w nauce języka dominującego. W Chinach nauczanie w językach mniejszości i związana z tym dwujęzyczność są postrzegane jako etap przejściowy. Można jednak stwierdzić, że żadne z tych działań nie przyczyniło się znacząco do poprawy sytuacji innych języków.

Po trzecie, postawy wobec języka minnan jego rodzimych użytkowników są różne, ale w niektórych kwestiach ponownie zaskakująco podobne. Rodzimi użytkownicy taiyu uważają, że ich język może być wykorzystywany w wielu sytuacjach, lecz tylko w ograniczonym zakresie. Natomiast rodzimi użytkownicy hainanhua nie zgadzają się z tym poglądem. Jednocześnie rodzimi użytkownicy języka minnan zarówno na Hajnaniu, jak i Tajwanie postrzegają swój język jako naturalny sposób komunikacji z bliskimi osobami, w szczególności ze starszymi krewnymi. W tej kwestii nie ma wątpliwości. Obie grupy nie są jednak skłonne do rozmawiania ze swoimi dziećmi tylko w języku minnan. Podczas gdy Hajnańczycy odrzucają tę możliwość, część Tajwańczyków byłaby skora wprowadzić w rozmowach z dziećmi dwujęzyczność, ale w rzeczywistości nadal używa jedynie lub głównie guoyu. W sytuacjach formalnych obie grupy preferują użycie putonghua/guoyu, uznając go za najlepszy wybór. Tajwańczycy akceptują używanie taiyu poza domem i pozytywnie je oceniają. Jedynie niektóre starsze osoby z Hajnanu zgodziłyby się z takim podejściem. Oba języki funkcjonują *głównie w sferze prywatnej*. Mimo różnic w polityce językowej obie badane grupy nie uważają, że należy uczyć dzieci minnan.

Można wysunąć ostrożny wniosek, że zarówno taiyu, jak i hainanhua są zagrożone. Najistotniejsze jest, że przekaz międzypokoleniowy jest ograniczony. Niezależnie od innych czynników, jeśli najmłodsze pokolenia nie poznają języków przodków, to oba języki przestaną być używane wraz ze śmiercią ostatniego użytkownika. Pozostałe

czynniki takie jak sprzyjająca polityka językowa, tworzenie materiałów dydaktycznych i dokumentacji mogą pomóc w zachowaniu taiyu i hainanhua, ale jeśli zabraknie przekazu międzypokoleniowego, to wszystkie inne starania są daremne.

Podsumowując, warto podkreślić, że zarówno hainanhua, jak i taiyu wciąż są używane, nawet jeśli tylko w określonych kontekstach. Z jednej strony mało osób posługuje się tymi językami w rozmowach z dziećmi, a z drugiej – nie dostrzega się potrzeby ich ratowania. Z każdym językiem wiąże się dziedzictwo kulturowe, a utrata nawet jednego języka to utrata jednego z ludzkich sposobów postrzegania świata. Wszystko jednak leży w rękach rodzimych użytkowników języka hajnańskiego i języka tajwańskiego. Pozostaje mieć nadzieję, że uda im się przeciwstawić wrogiej lub nieudolnej polityce językowej, globalizacji oraz innym niesprzyjającym czynnikom i nadal będą pielęgnować swoje języki.

Lista stwierdzeń zawartych w ankietach przeprowadzonych na Hajnaniu i Tajwanie

	Hajnan	Tajwan
item 1	Powinniśmy uczyć nasze dzieci tylko języka hainanhua.	Powinniśmy uczyć nasze dzieci tylko języka taiyu.
Item 2	Powinniśmy uczyć nasze dzieci tylko języka putonghua.	Powinniśmy uczyć nasze dzieci tylko języka guoyu.
Item 3	Powinniśmy uczyć nasze dzieci zarówno języka hainanhua, jak i języka putonghua.	Powinniśmy uczyć nasze dzieci zarówno języka taiyu, jak i języka guoyu.
Item 4	Chińczycy z innych prowincji mieszkający na Hajnaniu powinni uczyć się języka hainanhua.	Pochodzący z kontynentu (大陸人 Dàlùrén) mieszkańcy Tajwanu powinni uczyć się języka taiyu.
Item 5	Obcokrajowcy mieszkający na Hajnaniu powinni uczyć się języka hainanhua.	Obcokrajowcy mieszkający na Tajwanie powinni uczyć się języka taiyu.
Item 6	Wszyscy mieszkańcy Hajnanu powinni mówić w języku hainanhua.	Wszyscy mieszkańcy Tajwanu powinni mówić w języku taiyu.
Item 7	W szkole lekcje powinny odbywać się tylko w języku putonghua.	W szkole lekcje powinny odbywać się tylko w języku guoyu.
Item 8	W szkole powinny odbywać się lekcje języka hainanhua.	W szkole powinny odbywać się lekcje języka taiyu.
Item 9	W szkole powinny odbywać się lekcje tylko w języku hainanhua.	W szkole lekcje powinny odbywać się tylko w języku taiyu.
Item 10	Język hainanhua powinien być przedmiotem do wyboru na maturze.	Język taiyu powinien być przedmiotem do wyboru na maturze.
Item 11	Uniwersytet powinien prowadzić zajęcia w języku hainanhua.	Uniwersytet powinien prowadzić lekcje języka taiyu.

	Hajnan	Tajwan
Item 12	Uniwersytet powinien otworzyć specjalność dotyczącą języka hainanhua.	Uniwersytet powinien otworzyć specjalność dotyczącą języka taiyu.
Item 13	Naukowcy powinni poświęcać więcej uwagi badaniom nad językiem hainanhua.	Naukowcy powinni poświęcać więcej uwagi badaniom nad językiem taiyu.
Item 14	Język hainanhua jest najważniejszą cechą wyróżniającą Hajnan na tle innych regionów Chin.	Język taiyu jest najważniejszą cechą wyróżniającą Tajwan.
Item 15	Powinno być więcej programów telewizyjnych w języku hainanhua.	Powinno być więcej programów telewizyjnych w języku taiyu.
Item 16	Powinno być więcej audycji radiowych w języku hainanhua.	Powinno być więcej audycji radiowych w języku taiyu.
Item 17	Urzednicy na Hajnaniu powinni mówić w języku hainanhua.	Urzednicy na Tajwanie powinni mówić w języku taiyu.
Item 18	W pracy powinniśmy rozmawiać w języku hainanhua.	W pracy powinniśmy rozmawiać w języku taiyu.

Teoretyczne podstawy oceny stopnia zagrożenia języków (Brenzinger i in.)

Rozdział 6 opiera się na kompleksowym modelu oceny żywotności i zagrożenia języków opracowanym w ramach działań UNESCO. Model ten obejmuje dziewięć wzajemnie powiązanych czynników, które uwzględniają różnorodne aspekty użytkowania języka, jego przekazywania między pokoleniami oraz kontekstu społeczno-politycznego. Poniżej przedstawiono te czynniki w języku angielskim.

Factor 1: Intergenerational Language Transmission

Degree of Endangerment	Grade	Speaker Population
Safe	5	The language is used by all ages, from children up.
unsafe	4	The language is used by some children in all domains; it is used by all children in limited domains.
definitively endangered	3	The language is used mostly by the parental generation and up.
severely endangered	2	The language is used mostly by the grandparental generation and up.
critically endangered	1	The language is used mostly by very few speakers, of great-grandparental generation.
extinct	0	There exists no speaker.

Factor 2: Absolute Number of Speakers [no scale]

Factor 3: Proportion of Speakers within the Total Population

Degree of Endangerment	Grade	Proportion of Speakers Within the Total Reference Population
Safe	5	All speak the language.
Unsafe	4	Nearly all speak the language.
definitively endangered	3	A majority speak the language.
severely endangered	2	A minority speak the language.
critically endangered	1	Very few speak the language.
Extinct	0	None speak the language.

Factor 4: Trends in Existing Language Domains

Degree of Endangerment	Grade	Domains and functions
universal use	5	The language is used in all domains and for all functions.
multilingual parity	4	Two or more languages may be used in most social domains and for most functions.
dwindling domains	3	The language is in home domains and for many functions, but the dominant language begins to penetrate even home domains.
limited or formal domains	2	The language is used in limited social domains and for several functions.
highly limited domains	1	The language is used only in a very restricted domains and for a very few functions.
extinct	0	The language is not used in any domain and for any function.

Factor 5: New Domains and Media Accepted by the Endangered Language

Degree of Endangerment	Grade	New Domains and Media Accepted by the Endangered Language
dynamic	5	The language is used in all new domains.
robust/active	4	The language is used in most new domains.
receptive	3	The language is used in many domains.
coping	2	The language is used in some new domains.
minimal	1	The language is used only in a few new domains.
inactive	0	The language is not used in any new domains.

Factor 6: Materials for Language Education and Literacy

Grade	Accessibility of Written Materials
5	There is an established orthography, literacy tradition with grammars, dictionaries, texts, literature, and everyday media. Writing in the language is used in administration and education.
4	Written materials exist, and at school, children are developing literacy in the language. Writing in the language is not used in administration.
3	Written materials exist and children may be exposed to the written form at school. Literacy is not promoted through print media.
2	Written materials exist, but they may only be useful for some members of the community; and for others, they may have a symbolic significance. Literacy education in the language is not a part of the school curriculum.
1	A practical orthography is known to the community and some material is being written.
0	No orthography available to the community.

Factor 7: Governmental and Institutional Language Attitudes and Policies, Including Official Status and Use

Degree of Support	Grade	Official Attitudes toward Language equal support
equal support	5	All languages are protected.
differentiated support	4	Minority languages are protected primarily as the language of the private domains. The use of the language is prestigious.
passive assimilation	3	No explicit policy exists for minority languages; the dominant language prevails in the public domain.
active assimilation	2	Government encourages assimilation to the dominant language. There is no protection for minority languages.
forced assimilation	1	The dominant language is the sole official language, while non-dominant languages are neither recognized nor protected.
prohibition	0	Minority languages are prohibited.

Factor 8: Community Members' Attitudes toward Their Own Language

Grade	Community Members' Attitudes toward Language
5	All members value their language and wish to see it promoted.
4	Most members support language maintenance.
3	Many members support language maintenance; others are indifferent or may even support language loss.
2	Some members support language maintenance; others are indifferent or may even support language loss.
1	Only a few members support language maintenance; others are indifferent or may even support language loss.
0	No one cares if the language is lost; all prefer to use a dominant language.

Factor 9: Amount and Quality of Documentation

Nature of Documentation	Grade	Language Documentation
superlative	5	There are comprehensive grammars and dictionaries, extensive texts; constant flow of language materials. Abundant annotated high quality audio and video recordings exist.
Good	4	There are one good grammar and a number of adequate grammars, dictionaries, texts, literature, and occasionally updated everyday media; adequate annotated high-quality audio and video recordings.
Fair	3	There may be an adequate grammar or sufficient amount of grammars, dictionaries, and texts, but no everyday media; audio and video recordings may exist in varying quality or degree of annotation.
fragmentary	2	There are some grammatical sketches, wordlists, and texts useful for limited linguistic research but with inadequate coverage. Audio and video recordings may exist in varying quality, with or without any annotation.
inadequate	1	Only a few grammatical sketches, short wordlists, and fragmentary texts. Audio and video recordings do not exist, are of unusable quality, or are completely un-annotated.
undocumented	0	No material exists.

Bibliografia

- Ang Ui-jin 洪惟仁. *Taiwan yuyan dituji 臺灣語言地圖集 Language atlas of Taiwan*. Qianwei chuban 前衛出版, 2019.
- Beckett, Gulbahar H., i Gerard A. Postiglione, redaktorzy. „China’s Assimilationist Language Policy: The Impact on Indigenous/Minority Literacy and Social Harmony”. *China’s Assimilationist Language Policy: The Impact on Indigenous/Minority Literacy and Social Harmony*, Routledge, 2012.
- Beer, William R., i James E. Jacob, redaktorzy. „Language Policy and National Unity”. *Language Policy and National Unity*, Rowman & Allanheld, 1985.
- Brenzinger, Matthias, i in. *Language Vitality and Endangerment: UNESCO Ad Hoc Expert Group on Endangered Languages*. 10 marca 2003, <https://ich.unesco.org/doc/src/00120-EN.pdf>.
- Brown, Michael E., i Sumit Ganguly, redaktorzy. „Fighting Words Language Policy and Ethnic Relations in Asia”. *Fighting Words Language Policy and Ethnic Relations in Asia*, MIT Press, 2003.
- Cheng Anhsiu 鄭安秀. „Taiwan yuyan shiyong yu taidu chutan — yi Gaoxiong, Taibei liangdi wei li 臺灣語言使用與態度初探 — 以高雄、臺北兩地為例 [Wstępne studium użycia języka i postaw na Tajwanie — na przykładzie miast Kaohsiung i Tajpej]”. *Gaoxiong wenxian 高雄文獻*, t. 5, nr 2, 2015, s. 37–79.
- Cheng Zhenxing 程振兴. „Qiangjiu fangyan — lun Zaizai de hainan shuxie 抢救方言 — 论崽崽的海南书写 [Ratowanie topolektu — o pisarstwie Zaizai po hajnańsku]”. *Guangzhou shehuizhuyi xueyua nxuebao 广州社会主义学院学报*, nr 1, 2012, s. 81–84.
- Dai Zhujun 戴竹君. „Ribei zhimindi yuyan zhengce de teyixing tanjiu 日本殖民地语言政策的特异性探究 [Specyfika japońskiej polityki językowej w skolonizowanym Tajwanie]”. *Dongbei shida xuebao. Zhexue shehui kexue ban 东北师大学报. 哲学社会科学版*, nr 3, 2014, s. 179–183.
- Duan Caolin 段曹林. „Hainan yuyan ziyuan de kaifa liyong 海南语言资源的开发利用 [Rozwój i wykorzystanie zasobów językowych Hajnanu]”. *Nanhai xuekan 南海学刊*, t. 7, nr 4, 2021, s. 101–108.
- Ferrer, Alessandra. „Language Policy in Public Compulsory Education Systems: Multiculturalism and National Identity in the People’s Republic of China and the Republic of China”. *International Journal of Taiwan Studies*, t. 5, nr 1, 2021, s. 59–85.
- Gao Yang. „How the Belt and Road Initiative Informs Language Planning Policies in China and among the Countries along the Road”. *Sustainability (Basel, Switzerland)*, t. 12, nr 14, 2020, s. 1–16.

- Gao Yang, i Gang Zeng. „An Exploratory Study on National Language Policy and Family Language Planning in the Chinese Context”. *Cogent Education*, t. 8, nr 1, 2021, s. 1–15.
- Gottlieb, Nanette, i Ping Chen, redaktorzy. „Language Planning and Language Policy: East Asian Perspectives”. *Language Planning and Language Policy: East Asian Perspectives*, Curzon, 2001.
- Górski, Wojciech. *The uniqueness of the ‘Taiwanese language’ – its specificity, usage, and perception among the Taiwanese people*. 2016. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. [praca magisterska napisana pod kierunkiem dr Marii Kurpaskiej]
- Guo Longsheng. „The Relationship Between Putonghua and Chinese Dialects”. *Language Policy in the People’s Republic of China Theory and Practice Since 1949*, Kluwer Academic Publishers, 2004.
- He Juan, i Huaying Liao. „The Study of Language Policy in Education in the Context of Belt and Road—The Contrast on Language Education Policy between China and Australia”. *Theory and Practice in Language Studies*, t. 10, nr 11, 2020, s. 1489–1493.
- Hsü Chang-an 許長安. „Taiwan yuwen zhence gaishu 台湾语文政策概述 [Przegląd polityki językowej Tajwanu]”. 台湾语文政策概述, 1. wyd., Sahngw yinshuguan 商務印書館, 2011.
- Hsü Chi-tun 許極燾. *Taiwanyu gailun 臺灣語概論 [Wprowadzenie do języka tajwańskiego]*. 1. wyd., Qianwei 前衛, 1998.
- Hsu Funic. „Taiwan’s Bilingual Policy: Signaling In/Dependence and Settler Coloniality”. *American Quarterly*, t. 73, nr 2, 2021, s. 355–361.
- Jiang Shuai 江帥. „Zhongguo guoqing yuyuyan zhengce yanjiu 中国国情与语言政策研究 [Badanie chińskich nastrojów politycznych i polityki językowej]”. *Chengshi dili 城市地理*, nr 24, 2015, s. 258–259.
- Klötter, Henning. „Taiwan: Language Situation”. *Encyclopedia of Chinese Language and Linguistics (ECLL)*, t. 4, Brill, 2016, s. 263–267.
- Kurpaska, Maria. *Chinese Language(s): A Look through the Prism of The Great Dictionary of Modern Chinese Dialects*. De Gruyter Mouton, 2010, <https://doi.org/doi:10.1515/9783110219159>.
- Lam, Agnes S. L. „The Multi-Agent Model of Language Choice: National Planning and Individual Volition in China”. *Cambridge Journal of Education*, t. 37, nr 1, 2007, s. 67–87.
- Li, Paul Jen-Kuei. *The Ethnic Groups, Languages and Migration of the Formosan Natives*.
Translated by Noah Sauvé, National Academy for Educational Research, Republic of China (Taiwan), and Bookman Books, Ltd.
- Li Xianrong 李憲榮. *Jianada de yuyan zhengce: jianlun meiguó he taiwan de yuyan zhengce 加拿大的語言政策：兼論美國和臺灣的語言政*

- 策 [Polityka językowa Kanady oraz krótko o polityce językowej Stanów Zjednoczonych i Tajwanu]. Xinxin taiwan wenjiao jijinhui chuban 新新臺灣文教基金會出版, 2004.
- Liang Min 梁敏. *Lingaoyu yanjiu* 临高语研究 [Badania nad językiem Lingao]. Shanghai yuandong 上海远东, 1997.
- Liang Yougang 梁猷刚, redaktor. *Hainanhua zidian: Putonghua duizhao* 海南话字典: 普通话对照 [Słownik hainanhua-putonghua]. Guangdong renmin chubanshe 广东人民出版社, 1988.
- Liao Xiangmei 廖湘美, i in. „Taiwan zhong xiaoxuesheng yuyan shiyong yu yuyan taidu diaocha – yi Taibeishi, Xinbeishi, Gaoxiongshi wei li 台湾中小學生語言使用與語言態度調查——以台北市、新北市、高雄市為例 [Ankieta na temat używania języka i postaw językowych uczniów szkół podstawowych i gimnazjów na Tajwanie – na przykładzie miast Tajpej, Nowe Tajpej i Kaohsiung]”. *Yuyan wenzi yingyong Applied linguistics*, nr 4, 2015, s. 103–112.
- Lin Xiaofeng 林晓峰, i Xiaofang 吴晓芳 Wu. „Taiwan 70 nian yuyan zhengce yanbian yu yuyan shiyong xianshi ji qi zhengzhi yingxiang 台湾70年语言政策演变与语言使用现实及其政治影响 [Ewolucja polityki językowej Tajwanu w ciągu ostatnich 70 lat oraz rzeczywistość użycia języka i jego wpływ polityczny]”. *Yunnan shifan daxue xuebao: zhexue shehui kexueban* 云南师范大学学报: 哲学社会科学版, nr 1, 2017, s. 29–35.
- Liu Ruey-Ying. „Language Policy and Group Identification in Taiwan”. *Mind, Brain and Education*, t. 6, nr 2, 2012, s. 108–116.
- Liu Xinzhong 刘新中. *Hainan minyu de yuyin yanjiu* 海南闽语的语音研究 [Studium fonetyki języka min z Hajnanu]. 1. wyd., Zhongguo shehui kexue 中国社会科学, 2006.
- Liu Xinzhong 刘新中. „Hainandao de yuyan yu fangyan 海南岛的语言与方言 [Języki i dialekty wyspy Hajnan]”. *Fangyan*, nr 1, 2001, s. 45–52.
- Lu Kuang-cheng 盧廣誠. „Taiwan minnanyu gaiyao 台湾閩南語概要 [Zarys języka tajwańskiego]”. 台湾閩南語概要, 初版, 南天書局, 2003.
- Nau, Nicole, i in., redaktorzy. *Języki w niebezpieczeństwie: Księga wiedzy*. 1. wyd., Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, 2016, <http://pl.languagesindanger.eu/>.
- Price, Gareth. „English for All? Neoliberalism, Globalization, and Language Policy in Taiwan”. *Language in Society*, t. 43, nr 5, 2014, s. 567–589.
- Qian Ying 钱颖, i Sisi 李思思 Li. „Xin zhongguo yuyan wenzi zhengce yu shehui fazhan hudong guanxi yanjiu shuli 新中国语言文字政策与社会发展互动关系研究梳理 [Badanie dotyczące relacji między polityką dotyczącą języka i pisma a rozwojem społecznym]”. *Ezhou daxue xuebao* 鄂州大学学报, t. 22, nr 4, 2015, s. 58–59.
- Riva, Natalia. „Putonghua and Language Harmony: China’s Resources of Cultural Soft Power”. *Critical Arts*, t. 31, nr 6, 2017, s. 92–108.

- Sandel, Todd L. „Linguistic Capital in Taiwan: The KMT’s Mandarin Language Policy and Its Perceived Impact on Language Practices of Bilingual Mandarin and Tai-Gi Speakers”. *Language in Society*, t. 32, nr 4, 2003, s. 523–551.
- Scott, Mandy, i Hak-khiam Tiun. „Mandarin-Only to Mandarin-Plus: Taiwan”. *Language Policy*, t. 6, nr 1, marzec 2007, s. 53–72, <https://doi.org/10.1007/s10993-006-9040-5>.
- Su Beng. *Taiwan’s 400 Year History Anniversary Edition*. Su Beng, 2017.
- Su Huang-lan 蘇凰蘭. „Zai yuyan baocun huo liushi de shizilukou paihuai: Taiwan guozhong、xiaoxuesheng Taiyu yuyan taidu diaocha 在語言保存或流失的十字路口徘徊：台灣國中、小學生台語語言態度調查 [Rozdroże czyli zachowanie lub utrata języka: badanie postaw wobec języka tajwańskiego wśród uczniów szkół podstawowych i średnich na Tajwanie]”. *Taiwan yuwen yanjiu 臺灣語文研究*, t. 14, nr 1, 2019, s. 81–119.
- Su Xinchun 苏新春, i Guangming 郭光明 Guo. „Liang’an yuyan wenzi guifan biao zhun duibi yanjiu 两岸语言文字规范标准对比研究 [Badania porównawcze standardów języka i pisma na dwóch brzegach]”. *Yuyan wenzi yingyong 语言文字应用*, nr 3, 2018.
- Sun Bo 孙博. „Hainan Qiaoxiang zhong xiaoxuesheng yuyan shengtai yanjiu 海南侨乡中小學生語言生態研究 [Stosunek do języka wśród uczniów szkół podstawowych i średnich na w Qiaoxiang na Hajnanie]”. *Zhishi chuang (jiaoshi ban) 知識窗(教師版)*, nr 3, 2021, s. 14–17.
- Tan Le-kun 陳麗君. „Taiwan wenxue/yuwen xisuo xuesheng yu qita xisuo xuesheng yuyan yishi he taidu de bijiao 台灣文學/語文系所學生與其他系所學生語言意識和態度的比較 [Porównanie świadomości językowej i postaw studentów wydziałów literatury tajwańskiej/chińskiej oraz studentów innych wydziałów]”. *臺灣語文研究*, t. 11, nr 2, 2016, s. 199–232.
- Tiu^a Hak-khiam 張學謙. „阮一人講一款：添加式 ê 台灣人家語言政策 Achieving Additive Bilingualism in the Family via One-Person-One-Language Principle: A Case Study of a Taiwanese Family”. *Taiyu yanjiu 台語研究*, t. 7, nr 1, 2015, s. 4–29.
- Tiu^a Hak-khiam 張學謙, i Huang-lan 蘇凰蘭 Su. „毋通予台語越頭無去：對語言管理看台語 ê 保存 kah 流失 Don’t Turn Your Back on Taiwanese: Language Management and Taiwanese Maintenance and Loss”. *Taiwan yanjiu 台語研究*, t. 9, nr 2, 2017, s. 4–30.
- Tsao Feng-Fu 曹逢甫. „Taiwan Minnanyu gongtongqiang de fuxia: yuyanxue yu shehuixue de tantao 台灣閩南語共同腔的浮現：語言學與社會語言學的探討 [Pojawienie się wspólnego akcentu tajwańskiego minnan: Dyskusja językoznawcza i socjolingwistyczna]”. *Language and linguistics (Taipei)*, t. 14, nr 2, 2013, s. 457–484.

- Volland, Nicolai. „A Linguistic Enclave”. *Modern China*, t. 35, nr 5, 2009, s. 467–494.
- Wang He 王荷 . „Tongguo Taiwan yuanzhumin de yuyan zhengce fenxi yuanzhumin yuyan weiji de yuanyin 通过台湾原住民的语言政策分析原住民语言危机的原因 [Analiza przyczyn kryzysu rodzimych języków Tajwanu w kontekście polityki językowej wobec tych języków]”. *Xin silu 新丝路*, nr 16, 2016, s. 133.
- Wang Suqiang 王肃强 , i Qiang 李强 Li, redaktorzy. *Hainanhua, Putonghua, Yingyu: Changyong kouyu duizhao 888 ju 海南话, 普通话, 英语: 常用口语对照 888 句 [888 często używanych zdań w językach hainanhua, putonghua oraz angielskim]*. Nanhai chubangongsi 南海出版公司, 1993.
- Wang Yuqing 王玉清 . „Hainan «tuiPu» yanjiu zhi lishi, xianzhuang ji sikao 海南“推普”研究之历史、现状及思考 [History, Current Status, and Thoughts on Mandarin Popularization Research in Hainan]”. *Hainan redai haiyang xueyuan xuebao 海南热带海洋学院学报 Journal of Hainan Tropical Ocean University*, t. 25, nr 6, 2018, s. 117–23.
- Wang Yuxiang, i JoAnn Phillion. „Minority Language Policy and Practice in China: The Need for Multicultural Education”. *International Journal of Multicultural Education*, t. 11, nr 1, 2009, s. 1–14.
- Weinstein, Brian, redaktor. „Language Policy and Political Development”. *Language Policy and Political Development*, Ablex Publication Corporation, 1990.
- Wizła-Lin, Katarzyna. *Różnorodność językowa wyspy Hajnan*. 2016. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. [praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. UAM dr. hab. Norberta Kordka]
- Wu Benrong 吴本荣 . „Chen Yi yu taiwan guangfu chuqi de yuyan zhengce 陈仪与台湾光复初期的语言政策 [Chen Yi i polityka językowa na Tajwanu po powrocie do Chin]”. *Guangxi shehui kexue 广西社会科学*, nr 10, 2006, s. 125–128.
- Wu Chun-ying. „Hoklo Speakers and Taiwanese Identity in South Taiwan”. *Asian Politics & Policy*, t. 13, nr 1, 2021, s. 150–164.
- Wu Ming-hsuan. „Language Planning and Policy in Taiwan: Past, Present, and Future”. *Working Papers in Educational Linguistics*, t. 24, nr 2, 2009, s. 99–118.
- Wu Xiaofang 吴晓芳 . „Cong taiwan qingnian yuyan nengli, muyu rentong kan taiwan xiangtu yuyan zhengce de chengxiao 从台湾青年语言能力、母语认同看台湾乡土语言政策的成效 [Skuteczność tajwańskiej polityki językowej z punktu widzenia umiejętności językowych i tożsamości językowej młodzieży tajwańskiej]”. *Fuzhou daxue xuebao (Zhexue shehui kexue ban) 福州大学学报 (哲学社会科学版)*, t. 30, nr 5, 2016, s. 24–31.

- Xiong Nanjing 熊南京, i Meili 邬美丽 Wu. „Taiwan minzhong yuyan taidu de shizhengxing yanjiu 台湾民众语言态度的实证性研究 [Empiryczne badanie postaw językowych Tajwańczyków]”. *Taiwan yan jiu (Beijing, China)*, nr 2, 2013, s. 53–58.
- Xiong Zhenghui 熊正辉, i in., redaktorzy. *Zhongguo yuyan dituji: Hanyu fangyan juan 中国语言地图集: 汉语方言卷 [Atlas językowy Chin: topolekty chińskie]*. 2. wyd., Shangwu yinshuguan 商务印书馆 [The Commercial Press], 2012.
- Xiong Zhenghui 熊正辉, i in., redaktorzy. „Zhongguo yuyan dituji: shaoshu minzu yuyan juan 中国语言地图集: 少数民族语言卷 [Atlas językowy Chin: języki mniejszości]”. *中國語言地圖集*, 2. wyd., Shangwu yinshuguan 商务印书馆 [The Commercial Press], 2012.
- Xu Li 徐莉. „Lun Zhongguo de yuyan zhengce dui yuyan duoyangxing ji guifanhua de yingxiang 论中国的语言政策对语言多样性及规范化的影响 [Wpływ polityki językowej Chin na różnorodność językową i standaryzację]”. *Kexue wenhui*, nr 8, 2008, s. 157.
- Ye Yun 叶芸, i Zhigang 罗志刚 Luo. „Xinshiqi hainanhua chuancheng baohu de tantao – jiyu hainanhua shiyong xianzhuang de diaoyan 新时期海南话传承保护的探讨 —基于海南话使用现状的调研 [Dyskusja na temat przekazywania i ochrony dialektu hajnańskiego w nowej erze – na podstawie badania aktualnej sytuacji dialektu hajnańskiego]”. *Hainan daxue xuebao (Renwen shehui kexue ban) 海南大学学报 (人文社会科学版)*, t. 38, nr 4, 2020, s. 136–145.
- You Rujie 游汝杰. „Taiwan daxuesheng yuyan shiyong zhuanguang yanjiu 台湾大学生语言使用状况研究 [Badanie dotyczące użycia języków przez tajwańskich studentów]”. *Shanxi shifan daxue xuebao. Zhexue shehui kexue ban*, nr 4, 2015, s. 156–160.
- Yu Yuming. „Language Planning in China”. *Language Planning in China*, Walter De Gruyter, 2015.
- Yuan Chen-hsia 袁辰霞. „Taiwan yuanzhuminzu yuyan zhengce yu yuyan jiaoyu yanjiu 臺灣原住民族語言政策與語言教育研究 [Badania nad polityką językową i edukacją językową rodzimych mieszkańców Tajwanu]”. *臺灣原住民族語言政策與語言教育研究*, 1. wyd., Zhongyang minzu daxue chubanshe 中央民族大學出版社, 2013.
- Zajdler, Ewa. *Niechińskie języki Tajwanu*. Dialog, 2000.
- Zhang Huiying 張惠英. *Hainandao ji zhouwei yuyan bijiao yanjiu 海南島及周圍語言比較研究 [Studium porównawcze języków na wyspie Hajnan i w pobliżu]*. Zhongguo shehui chubanshe 中国社会科学出版社, 2017.
- Zhang Menghan 张梦翰, i in. *Minnan fangyan chuanbo moshi de jiliang fenxi 闽南方言传播模式的计量分析*. nr 5, 2016, s. 533–542.

- Zhao Huike 赵会可, i 李永贤 Yongxian Li. „Taiwan yuyan wenzi guihoa de shehui yuyanxue fenxi 台湾语言文字规划的社会语言学分析 [Sociolingwistyczna analiza planowania językowego i związanego z pismem na Tajwanie]”. *Shanxi shida xuebao (shehui kexue ban) 山西师大学报 (社会科学版)*, t. 32, nr 6, 2005, s. 131–35.
- Zhao Ronghui 赵蓉晖. „Xinshiqi «duoyuanyiti» yuyan zhengce de bianhua yu fazhan – jiyu guojia yuyan wenzi gongzuo guihoa de wenben yanjiu 新时期“多元一体”语言政策的变化与发展——基于国家语言文字工作规划的文本研究 [Zmiany i rozwój polityki językowej «różnorodność w jedności» w nowej erze – badanie tekstów w kontekście planowania pracy nad językiem narodowym pismem]”. *Yu yan wen zi ying yong Yuyan wenzi yingyong Applied linguistics*, nr 1, 2016, s. 2–9.
- Zhou Minglang. „Language Education Policy in China”. *Encyclopedia of Language & Linguistics*, Second Edition, t. 6, Elsevier Ltd, 2006, s. 442–446.
- Zhou Minglang, i Heidi A. Ross. „Introduction: The Context of the Theory and Practice of China’s Language Policy”. *Language Policy in the People’s Republic of China Theory and Practice Since 1949*, Kluwer Academic Publishers, 2004.
- Zhou Minglang 周明朗. „Zhongguo yuyan jiaoyu zhengce bainian yanbian ji sikao 中国语言教育政策百年演变及思考 [Ewolucja i myślenie o chińskiej polityce edukacji językowej w minionym stuleciu]”. *yuyan zhanlue yanjiu 语言战略研究*, t. 3, nr 5, 2018, s. 10–20.
- Zhou Qingsheng. „The Creation of Writing Systems and Nation Establishment: The case of China in the 1950s”. *Language Policy in the People’s Republic of China Theory and Practice Since 1949*, Kluwer Academic Publishers, 2004.
- Zhou Zhangji 周長楫. „Minnanhua gaishuo 闽南话概说 [Wprowadzenie do mowy minnan]”. *闽南话概说*, 1. wyd., Fujian renmin 福建人民, 2010.
- Zhu Guobin. „The Right to Minority Language Instruction in Schools: Negotiating Competing Claims in Multinational China”. *Human Rights Quarterly*, t. 36, nr 4, 2014, s. 691–721.
- Zhuang Cuijian 庄翠娟. „Qiantan Hainanhua 浅谈海南话 [Krótka o hainajskim]”. *琼州学院学报 Journal of Qiongzhou University*, t. 16, nr 6, 2009, s. 153–155.

Netografia

- WWW1:** „Chinese Ethnologue Free”. *Ethnologue*. www.ethnologue.com/language/zho. Dostęp 12.04.2024. Dostęp 12.04.2024.
- WWW2:** „Tâi-uân Lô-má-jī Phing-im Hong-àn / Taiwan Minnanyu luomazi pinyin fang'an shiyong shouce臺灣閩南語羅馬字拼音方案使用手冊 [Instrukcja dotycząca stosowania tajwańskiej transkrypcji języka minnan]”. *Ministry of Education Republic of China (Taiwan)* 中華民國教育部 . <https://ws.moe.edu.tw/001/Upload/FileUpload/3677-15601/Documents/tshiutsseh.pdf>. Dostęp 15.05.2023.
- WWW3:** „Ethnologue”. *Ethnologue*. www.ethnologue.com. Dostęp 07.06.2023.
- WWW4:** Sun Hongkai. „Minority Languages in the PRC: Identification and Classification”. *Encyclopedia of Chinese Language and Linguistics*. http://dx.doi.org/10.1163/2210-7363_ecll_COM_00000268. Dostęp 13.04.2024
- WWW5:** Bradley, David. „Languages and Language Families”. *Encyclopedia of Chinese Language and Linguistics*. http://dx.doi.org/10.1163/2210-7363_ecll_COM_00000219. Dostęp 13.04.2024.
- WWW6:** „Danzhou wenwu 儋州文物 [Danzhou city cultural heritage]”. *Danzhou city cultural heritage 儋州文物* . <https://www.dzmuseum.org.cn/index.aspx>. Dostęp 03.10.2023.
- WWW7:** „Yuanzhuminzu 16 zu jianjie 原住民族 16族簡介 [Krótkie przedstawienie 16 rodzimych grup etnicznych Tajwanu]”. *Council of Indigenous People 原住民族委員會* . <https://www.cip.gov.tw/zh-tw/tribe/grid-list/index.html?cumid=8F19BF08AE220D65>. Dostęp 15.05.2023.
- WWW8:** Bradley, David. „Minority Languages, Vitality of Languages in China”. *Encyclopedia of Chinese Language and Linguistics*. http://dx.doi.org/10.1163/2210-7363_ecll_COM_00000443. Dostęp 13.04.2024.
- WWW9:** „Zhonghua renmin gongheguo guojia tongyong yuyan wenzi fa 中华人民共和国国家通用语言文字法 [Ustawa Chińskiej Republiki Ludowej o powszechnie używanym języku mówionym i pisanym]”. *The Central People's Government of the People's Republic China 中华人民共和国中央人民政府* . https://www.gov.cn/ziliao/flfg/2005-08/31/content_27920.htm. Dostęp 20.08.2023.
- WWW10:** „Tuiguang Putonghua bu shi buxu jiang fangyan Baohu fangyan bing bu shi xiaomie fanyan 推广普通话不是不许讲方言 保护方言并不是消灭方言 [Promowanie putonghua nie oznacza zakazu mówienia w dialektach Ochrona dialektów a nie eliminacji dialektów]”. *The Central People's Government of the People's Republic China 中华人民共和国中央人民政府* . https://www.gov.cn/govweb/wszb/zhibo124/content_718562.htm. Dostęp 17.09.2023.

- WWW11:** „Cao Zhiyun: Baohu fangyan yu tuiguang Putonghua “bingxing-bubei” 曹志耘: 保护方言与推广普通话 “并行不悖 ” [Cao Zhiyun: *Ochrona dialektów i promocja putonghua „idą w parze”*]. *Rednet 红网时刻* . <https://moment.rednet.cn/pc/rednetcms/news/20180919/1421661.html>. Dostęp 17.09.2023.
- WWW12:** „Hainansheng shishi “Zhonghua Renmin Gongheguo guojia tongyong yuyan wenzifa” banfa 海南省实施《中华人民共和国国家通用语言文字法》办法 [Wprowadzanie w życie Ustawy Chińskiej Republiki Ludowej o powszechnie używanym języku mówionym i pisanym w prowincji Hajnan]”. *Hainan Foreign Language School, BFSU北京外国语大学附属海南外国语学校* . https://www.bwhnfx.com/wap/news_xx.php?id=3374. Dostęp 30.09.2023.
- WWW13:** „Guojia yuyan fazhanfa 國家語言發展法 [Ustawa o rozwoju języków narodowych]”. *Law and Regulations Database of the Republic of China (Taiwan) 全國法規資料庫* . <https://law.moj.gov.tw/LawClass/LawAll.aspx?pcode=H0170143>. Dostęp 15.05.2023.

Spis tabel

Tabela 1. Model wieloczynnikowy wyborów językowych.....	15
Tabela 2. Rozkład zmiennych socjodemograficznych w badanej próbie...	104
Tabela 3. Najczęściej używany język w codziennych sytuacjach	106
Tabela 4. Preferencje w używaniu języka w codziennych sytuacjach	109
Tabela 5. Ocena postaw badanych wobec nauki i używania języków hainanhua oraz putonghua.....	112
Tabela 6. Korelacja pomiędzy wiekiem i wykształceniem badanych a ich postawami wobec nauki i używania języków hainanhua oraz putonghua	115
Tabela 7. Postawy kobiet i mężczyzn wobec nauki i używania języków hainanhua oraz putonghua.....	117
Tabela 8. Postawy wobec nauki i używania języków hainanhua oraz putonghua a miejsce zamieszkania.....	119
Tabela 9. Postawy wobec nauki i używania języków hainanhua oraz putonghua a miejsce pracy	121
Tabela 10. Postawy wobec nauki i używania języków hainanhua oraz putonghua a rodzaj pracy	124
Tabela 11. Kolokanty ze słowem hainanhua.....	134
Tabela 12. Konkordancje ze słowem 说 <i>shuō</i> „mówić”	139
Tabela 13. Konkordancje ze słowem 讲 <i>jiǎng</i> „mówić, opowiadać”	142
Tabela 14. Rozkład zmiennych socjodemograficznych w badanej próbie...	170
Tabela 15. Rozkład danych dotyczących miejsca zamieszkania oraz miejsca pracy	171
Tabela 16. Język najczęściej używany w codziennych sytuacjach.....	173
Tabela 17. Preferencje w używaniu języka w codziennych sytuacjach.....	175
Tabela 18. Ocena postaw badanych wobec nauki i używania języków taiyu oraz guoyu	178
Tabela 19. Korelacja pomiędzy wiekiem i wykształceniem badanych a ich postawami wobec nauki i używania języków taiyu i guoyu	182
Tabela 20. Postawy kobiet i mężczyzn wobec nauki i używania języków taiyu i guoyu.....	184
Tabela 21. Postawy wobec nauki i używania języków taiyu i guoyu a miejsce zamieszkania	186
Tabela 22. Postawy wobec nauki i używania języków taiyu i guoyu a miejsce pracy	189
Tabela 23. Postawy wobec nauki i używania języków taiyu i guoyu a rodzaj pracy	192
Tabela 24. Kolokanty ze słowem taiyu	204

Tabela 25. Konkordancje ze słowem 說 <i>shuō</i> „mówić”	212
Lista stwierdzeń zawartych w ankietach przeprowadzonych na Hajnanie i Tajwanie	252
Factor 1: Intergenerational Language Transmission.....	254
Factor 3: Proportion of Speakers within the Total Population.....	255
Factor 4: Trends in Existing Language Domains.....	255
Factor 5: New Domains and Media Accepted by the Endangered Language	256
Factor 6: Materials for Language Education and Literacy	256
Factor 7: Governmental and Institutional Language Attitudes and Policies, Including Official Status and Use	257
Factor 8: Community Members' Attitudes toward Their Own Language ...	257
Factor 9: Amount and Quality of Documentation.....	258

Spis ilustracji

Ilustracja 1. Mapa języków chińskich (Xiong i in., Topolekty chińskie 17)	35
Ilustracja 2. Język min w południowo-wschodnich Chinach i na Tajwanie (Xiong i in., Topolekty chińskie 36).....	36
Ilustracja 3. Język min na południu Chin (Xiong i in., Topolekty chińskie 37)	37

Spis wykresów

Wykres 1. Używanie języków hainanhua i putonghua w codziennych sytuacjach	107
Wykres 2. Język najchętniej używany w codziennych sytuacjach	110
Wykres 3. Średnie dla postaw badanych wobec nauczania i używania języków hainanhua oraz putonghua	113
Wykres 4. Używanie języków taiyu oraz guoyu w codziennych sytuacjach	174
Wykres 5. Język najchętniej używany w codziennych sytuacjach	177
Wykres 6. Średnie dla postaw badanych wobec nauczania i używania języków taiyu i guoyu	180

Katarzyna Wizła-Lin – ukończyła sinologię oraz filologię angielską z germańską na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Jest także absolwentką Master of Teaching Chinese to Speakers of Other Languages na Uniwersytecie Sun Yat-sena w Kantonie. Uzyskała stopień doktora językoznawstwa na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, a obecnie pracuje jako adiunkt na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. W 2013 roku po raz pierwszy odwiedziła wyspę Hajnan, a w 2022 roku po raz pierwszy odwiedziła Tajwan, realizując grant przyznany przez Center for Chinese Studies.

ISBN 978-83-68668-01-8

DOI 10.48226/978-83-68668-01-8